

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2558

เรื่อง

น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและ
บำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

Hot Spring (Onsen) : An Innovation of Tourism Management for Health and
Therapy by Community's Participation.

รองศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กันยายน 2558

รหัสโครงการ 2558A12262003

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ประจำปีงบประมาณ 2558

เรื่อง

**น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและ
บำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน**

Hot Spring (Onsen) : An Innovation of Tourism Management for Health and
Therapy by Community's Participation.

รองศาสตราจารย์.ดร.เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง

สนับสนุนโดย สำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัย
ในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

FULL REPORT C.E 2015

Hot Spring (Onsen) : An Innovation of Tourism Management for Health and
Therapy by Community's Participation.

By

Assoc.Prof.Dr. Aumthip Srithong

This research was supported by Research Network
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Office of the Higher Education Commission : OHEC

ชื่อหัวข้อการวิจัย	การวิจัยเรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”
ชื่อผู้วิจัย	รศ.ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง
หน่วยงาน	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	2558

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัด ของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนในสังคมไทย วิจัยนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (mixed methods) เชิงปริมาณใช้แบบสอบถามกับนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาใช้บริการแหล่งน้ำพุร้อนทั่วทุกภูมิภาคจำนวน 17 แหล่ง 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ กำแพงเพชร ราชบุรีและระนอง ซึ่งไม่ทราบจำนวนที่แน่นอนจึงใช้สูตรของ W.G. Cochran (1953) $n = Z^2/4e^2$ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และให้ความผิดพลาดไม่เกิน 5 % ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 384.16 เก็บจริง 385 คน เชิงคุณภาพใช้การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) กับผู้นำชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการร้านค้า ชาวบ้าน นักศึกษาในพื้นที่ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวทั้ง 5 จังหวัด 17 แหล่งน้ำพุร้อน พบว่า มีรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด 5 จังหวัด โดยให้ความสำคัญกับแหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศดี ร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ด้านการบริการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับ น้ำพุร้อนมีความสะอาดบริสุทธิ์ ด้านการตลาด นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับ แหล่งน้ำพุร้อนมีสปาและนวดแผนไทยไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ศักยภาพการจัดการแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัด 17 แหล่งน้ำพุร้อน พบว่า มีศักยภาพที่เหมาะสมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สามารถจัดแบ่งกลุ่มได้ 5 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 บ่อน้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมไว้แล้วเบื้องต้น แต่บ่อน้ำร้อนนั้นหายร้อนแล้วกลายเป็นดินตามปกติ ได้แก่ บ่อน้ำร้อนแม่วงศ์ จ.กำแพงเพชร กลุ่มที่ 2 มีการรวบรวมเป็นบ่อน้ำพุร้อนแล้วเบื้องต้น แต่ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ไม่ได้เปิดบริการให้บุคคลภายนอกเข้าไปใช้ ไม่มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ บ่อน้ำร้อนโป่งน้ำร้อน , บ่อน้ำร้อนโป่งปุเฟือง , บ่อน้ำร้อนค่ายรัตนสังสรรค์ กลุ่มที่ 3 มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว พบว่า มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาบ้างแต่ประสบปัญหาในการพัฒนาและการบริหารจัดการ ได้แก่ บ่อน้ำร้อนโป่งกระทิง , บ่อน้ำร้อนพฤษหลุมพี , บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม กลุ่มที่ 4 มีการรวบรวมเป็นแหล่งน้ำพุร้อนแล้ว มีการเตรียมการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา และเริ่มต้นให้บริการเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และมีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ได้แก่ ธารน้ำร้อนบ่อคลึง , บ่อน้ำร้อนโป่งพระบาท , บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ , ลานนาออนเซ็น , บ่อน้ำร้อนดอยสะเก็ด , บ่อน้ำร้อนพรรั้ง กลุ่มที่ 5 มีการรวบรวมเป็นแหล่งน้ำพุร้อนแล้ว พบว่า มีการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา มีกิจกรรมการท่องเที่ยว มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในกลุ่มนี้ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากที่สุด ว่าเป็นน้ำพุร้อนมีคุณภาพ ได้แก่ บ่อน้ำร้อนพระร่วง , บ่อน้ำร้อนรักษะวาริน , บ่อน้ำร้อนสันกำแพง , บ่อน้ำร้อนแม่ชะจาน

คำสำคัญ: น้ำพุร้อน รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว ศักยภาพทางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

Research Title : Hot Spring (Onsen) : An Innovation of Tourism Management for Health and Therapy by Community's Participation

Researcher : Assoc.Prof. Dr.Aumthip Srithong

Institute : Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year : BE 2558

Abstract

The main objectives of the study aim at i) to survey hot spring tourist places designed to promote health tourism in Thailand; ii) to study forms of health tourism management and therapy of hot spring tourist places by community's participation; and iii) to analyze the trends of potentialities of health tourism management and therapy of hot spring tourist places in Thai society. The mixed methods were conducted in this study. For quantitative method, questionnaire was used to collect data from 385 respondents being randomly chosen by W.G. Cochran's formula at 95% level of confidence from tourists who came to visit seventeen hot spring tourist places covering five provinces such as Chiangrai, Chiangmai, Kamphaengphet, Ratchaburi and Ranong, while techniques like participatory observation, in-depth interview and focus group with key informants, namely, community leaders, governmental officials, trade shop entrepreneurs, villagers and students living in hot spring tourist places, were employed to gather data for qualitative one. Statistical techniques such as frequencies, mean and standard deviation were used to analyze quantitative information, whereas content analysis was carried out for qualitative data.

The findings of this study are concluded as follows:

The forms of health tourism management and therapy of 17 hot spring tourist places in 5 provinces reveal that the overall health tourism management of hot springs in all five provinces are found at good levels giving more importance in good atmospheric and pleasant hot springs which are suitable for leisure and recreation, for tourism services, it is pressed upon cleanness and pureness, and for marketing, it is emphasized on availabilities of Spa and Thai massages for tourists.

Regarding to potentialities of health tourism management and therapy of hot spring tourist places in Thai society, it is found that the potentialities of health tourism management and therapy of seventeen hot spring tourist places in five provinces are categorized into five groups, namely, i) data of hot springs were firstly collected, then its heat was gradually disappeared and became normally places like Mae Wong National Park Hot Spring, Kamphaengphet province; ii) its data were firstly gathered, but there is no potentiality to develop into tourist place, no services for outsiders and no administration and management for being a tourist place such as Pong Nam Ron Hot Spring, Pong Pu Fuang Hot Spring and Rattanaungson Camp Hot Spring; iii) it was firstly collected, there is some administration and management for its tourist development, but facing problems of its administration and management like Pong krathing Hot Spring, Phru Lum Phi Hot Spring and Huai Mak Liam Hot Spring; iv) it was firstly gathered, there is preparation of administration and management for its development and then initiated services for hot spring health tourist activities and there potentialities in developing as health tourist places, this group is more popular among tourists such as Bor Klueng Hot Water, Pong Phra Pat Hot Spring, Phasert Hot Spring, Lanna Onsen, Doi Saket Hot Spring and Porn rung Hot Spring; and v) its data was collected, there are administration and management for its development, tourism activities, potentialities to develop into health tourist places, this group is the most popular among tourists in terms of qualified hot springs like Phra ROUNG Hot Spring, Ruksavarin Hot Spring, San Kampheang Hot Spring and Mae Khachan Hot Spring.

Keywords: hot spring, forms of tourism management, tourist potentialities, health tourism

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” เล่มนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่มุ่งหวังศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณพระพรหมบัณฑิต อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กราบขอบคุณสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ส่งเสริมและสนับสนุน ให้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสำนักบริหารโครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้ประกอบการร้านค้า นักวิชาการเยาวชน ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวชาวไทย ทั้ง 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามและร่วมสนทนากลุ่ม ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ขอขอบคุณพระมหาสุทิตย์ อาภากรโร (อบอุ่น) , ดร. , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ศรีทอง และผู้ช่วยผู้วิจัยทั้ง 5 คน ที่ให้ความช่วยเหลือแนะนำและให้คำปรึกษาในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยจนงานวิจัยสำเร็จลุล่วง

คุณงามความดีที่เกิดจากการร่วมมือร่วมใจ และความมีอุตสาหะวิริยะในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอโน้มบอชญาแก่คุณบิดา-มารดา คุณครูบาอาจารย์ ที่ทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ และงานวิจัยครั้งนี้หากก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจ ผลการวิจัย ขอยกคุณความดีนี้แด่ บิดา มารดา ครูอาจารย์

รองศาสตราจารย์.ดร.เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง

กันยายน 2558

สารบัญเรื่อง

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่ออังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตการวิจัย	4
1.4 นิยามคำศัพท์	5
1.5 กรอบแนวความคิด	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว	9
2.1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว	9
2.1.2 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว	11
2.1.3 ศักยภาพการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	12
2.1.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว	15
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ	16
2.2.1 การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว	17
2.2.2 ความพึงพอใจของผู้รับบริการ	17
2.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	18
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ	19
2.3.1 ความหมายของพฤติกรรมสุขภาพ	19
2.3.2 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	23
2.3.3 รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ	25
2.3.4 การท่องเที่ยวโดยชุมชน	39
2.4 แหล่งน้ำพุร้อน (Onsen) ในประเทศไทย	49

	หน้า
2.4.1 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดเชียงราย	57
2.4.2 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดเชียงใหม่	60
2.4.3 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดกำแพงเพชร	65
2.4.4 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดราชบุรี	69
2.4.5 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดระนอง	65
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	77
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	83
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	83
3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	84
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	86
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	87
3.5 ระยะเวลาการทำวิจัย	88
3.6 แผนดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย	88
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	89
4.1 การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดราชบุรี	89
- บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิง	90
- ธารน้ำร้อนบ่อคลิ้ง	96
การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดกำแพงเพชร	104
- บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง	105
- บ่อน้ำร้อนโป่งน้ำร้อน	112
- น้ำพุร้อนอุทยานแห่งชาติแม่वंศ์	115
การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดระนอง	116
- บ่อน้ำร้อนรักษะวาริน	117
- บ่อน้ำร้อนพรรั้ง	124
- บ่อน้ำร้อนพรุหลุมพี	128
- บ่อน้ำร้อนค่ายรัตนรังสรรค์	129
การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดเชียงราย	130
- บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท	131
- บ่อน้ำพุร้อนห้วยหมากเหลี่ยม	134

	หน้า
- บ่อน้ำพุร้อนผาเสด็จ	136
- บ่อน้ำพุร้อนโป่งปุ่เฟื่อง	140
- ลำนนาออนเซ็น	141
- น้ำพุร้อนแม่ชะจาน	143
การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดเชียงใหม่	146
- น้ำพุร้อนสันกำแพง	147
- น้ำพุร้อนดอยสะเก็ด	153
การจัดกลุ่มตามศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	155
4.2 ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	157
รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	168
ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	174
สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	184
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล	187
สรุปผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน จังหวัดราชบุรี	187
สรุปผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน จังหวัดกำแพงเพชร	188
สรุปผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน จังหวัดระนอง	189
สรุปผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน จังหวัดเชียงราย	190
สรุปผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน จังหวัดเชียงใหม่	192
การจัดกลุ่มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	196
การอภิปรายผล	197
สรุปองค์ประกอบนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ	202
ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข	203
ข้อเสนอแนะ	204
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	205
บรรณานุกรม	206
ภาคผนวก	211
ภาคผนวก ก ตารางเปรียบเทียบวัตถุดิบประสม กิจกรรรมที่ได้ดำเนินการ	212
ภาคผนวก ข แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	215
ภาคผนวก ค แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	223
ภาคผนวก ง ประวัติผู้วิจัย	230

สารบัญตาราง

สารบัญตาราง	หน้า
ตารางที่ 4.1 จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	157
ตารางที่ 4.2 จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ	158
ตารางที่ 4.3 จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามภูมิฐานะ	159
ตารางที่ 4.4 จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ	160
ตารางที่ 4.5 จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้	161
ตารางที่ 4.6 จำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามการเดินทาง	163
ตารางที่ 4.7 จำนวนร้อยละของประสบการณ์ในการท่องเที่ยว	164
ตารางที่ 4.8 จำนวนร้อยละของวิธีการเดินทางมายังน้ำพุร้อน	165
ตารางที่ 4.9 จำนวนร้อยละของระยะเวลาในการท่องเที่ยว	166
ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการบริหารจัดการ	168
ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการบริการ	170
ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการตลาด	172
ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง	174
ตารางที่ 4.14 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ด้านที่พัก	176
ตารางที่ 4.15 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	178
ตารางที่ 4.16 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ด้านสิ่งดึงดูดจิตใจ	180
ตารางที่ 4.17 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	182
แผนภูมิที่ 1 องค์ประกอบของนวัตกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ	164
รหัสโครงการ (NRPM) 13 หลัก	186

สารบัญภาพ

สารบัญภาพ	หน้า
แผนภาพที่ 2.1 แผนที่ท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย	56
แผนภาพที่ 2.2 แผนที่ท่องเที่ยว จังหวัดเชียงใหม่	61
แผนภาพที่ 2.3 แผนที่ท่องเที่ยว จังหวัดกำแพงเพชร	66
แผนภาพที่ 2.4 แผนที่ท่องเที่ยว จังหวัดราชบุรี	70
แผนภาพที่ 2.5 แผนที่ท่องเที่ยว จังหวัดระนอง	73
แผนภาพที่ 4.1 แผนที่เดินทางมายังยังน้ำพุร้อนโป่งกระทิง	91
แผนภาพที่ 4.2 น้ำพุร้อนโป่งกระทิง	92
แผนภาพที่ 4.3 น้ำพุร้อนโป่งกระทิงบ่อเล็ก	93
แผนภาพที่ 4.4 ป้ายบ่อน้ำร้อนโป่งกระทิง	93
แผนภาพที่ 4.5 ร้านค้าโป่งกระทิง	95
แผนภาพที่ 4.6 บริเวณโดยรอบโป่งกระทิง	96
แผนภาพที่ 4.7 ป้ายธารน้ำร้อนบ่อคลึง	96
แผนภาพที่ 4.8 สระดิน	97
แผนภาพที่ 4.9 สระกระบือ	98
แผนภาพที่ 4.10 สระแช่เท้า	98
แผนภาพที่ 4.11 คุณวรุณี ศุภสุทธิกุล เจ้าของรีสอร์ทบ่อคลึง	102
แผนภาพที่ 4.12 บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง	106
แผนภาพที่ 4.13 ที่พักอาศัยภายในบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง	109
แผนภาพที่ 4.14 บึงสาปสถานที่พักผ่อนของนักท่องเที่ยว	110
แผนภาพที่ 4.15 ศาลพระร่วงหน้าประตูทางเข้าบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง	110
แผนภาพที่ 4.16 บ่อน้ำพุร้อนและบ่อน้ำเย็น	111
แผนภาพที่ 4.17 บริเวณโดยรอบบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง	112
แผนภาพที่ 4.18 สภาพแวดล้อมของแหล่งน้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน	113
แผนภาพที่ 4.19 อุทยานแห่งชาติแม่วังก์	115
แผนภาพที่ 4.20 บ่อน้ำร้อนรักษะวาริน	117
แผนภาพที่ 4.21 บ่อพ่อ	119
แผนภาพที่ 4.22 บ่อแม่	119
แผนภาพที่ 4.23 บ่อลูกสาว	120
แผนภาพที่ 4.24 ที่อาบน้ำแช่ตัวแช่เท้าและลานสุขภาพ	121

	หน้า
แผนภาพที่ 4.25 บ่อน้ำร้อนพรรั้ง	124
แผนภาพที่ 4.26 สระน้ำเย็นและบ่อน้ำร้อน	126
แผนภาพที่ 4.27 สป่าปลาบ่บัด	127
แผนภาพที่ 4.28 บ่อน้ำร้อนพรุหลุมพี	129
แผนภาพที่ 4.29 บ่อน้ำร้อนค่ายรัตนรังสรรค์	129
แผนภาพที่ 4.30 ทางเข้าประตูบ่อน้ำร้อนโป่งพระบาท	131
แผนภาพที่ 4.31 บ่อน้ำร้อนโป่งพระบาท	131
แผนภาพที่ 4.32 ลำน้ำกกหน้าบ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม	136
แผนภาพที่ 4.33 บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม	136
แผนภาพที่ 4.34 บ่อน้ำร้อนผาเสริฐและบริเวณโดยรอบ	139
แผนภาพที่ 4.35 บ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง	140
แผนภาพที่ 4.36 บรรยากาศรอบๆ บ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง	140
แผนภาพที่ 4.37 ลานนาออนเซ็น	142
แผนภาพที่ 4.38 บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน	143
แผนภาพที่ 4.39 น้ำพุร้อนสันกำแพง	148
แผนภาพที่ 4.40 บริเวณต้มไข่	151
แผนภาพที่ 4.41 บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด	153
แผนภาพที่ 4.42 บริเวณน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด	153
แผนภาพที่ 4.43 บ่อน้ำร้อนดอยสะเก็ด	154
แผนภาพที่ 4.44 การจัดกลุ่มตามศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว	156

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การท่องเที่ยวถือเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญของประเทศไทย โดยในปี 2551 รายรับจากการท่องเที่ยวของไทยจัดอยู่ในอันดับ 1 ของภูมิภาคอาเซียน ภาคการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยร้อยละ 9 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) และมีการจ้างงานกว่า 1.9 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 5 ของจำนวนแรงงานทั้งหมดภายในประเทศ หากพิจารณาสถิตินักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมายังประเทศไทยพบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2554 ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติทั้งหมด 19,230,470 คน หรือเพิ่มขึ้นจากปี 2553 ร้อยละ 20.67 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2556) สำหรับแนวโน้มการท่องเที่ยวของประเทศไทย มีการคาดการณ์ว่า จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยรวมเพิ่มขึ้นภายในปี 2556 มากกว่า 20 ล้านคนครั้ง ขณะที่ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวและรายได้ด้านการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น โดยนำ 3 ปี 2554 ระยะเวลาพำนักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่ที่ 9.64 วัน โดยเพิ่มขึ้นจากปี 2553 จำนวน 0.52 หรือร้อยละ 5.70 และรายได้จากการท่องเที่ยวคิดเป็นมูลค่า 734,591.46 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2553 ร้อยละ 23.92 โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติอยู่ที่ 4,505.25 บาท/คน/วัน ในปี 2554 หรือเพิ่มขึ้นจากปี 2553 ร้อยละ 0.17 ไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยว 776,217.20 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 8.41 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554) จากการจัดอันดับของ The Travel & Tourism Competitiveness ในปี 2552 ของ World Economic Forum (WEF) พบว่า ภาพรวมขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการเดินทางท่องเที่ยวของไทยจัดอยู่ในอันดับ 3 ของภูมิภาคอาเซียน (ASEAN) รองจากสิงคโปร์และมาเลเซียเท่านั้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552 : 4)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้ประชาชน และเพิ่มรายได้ให้ประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาค ตามนโยบายของรัฐบาล โดยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการ สร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัว

และต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : UNWTO) ได้พยากรณ์ว่าเมื่อถึงปี พ.ศ. 2563 จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวนล้านคน ภูมิภาคที่มีแนวโน้มเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม คือ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นจุดหมายการท่องเที่ยวแห่งใหม่ ที่มีผู้นิยมเดินทางเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีนักท่องเที่ยวเป็น 1 ใน 3 ของนักท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (World Tourism Organization : (UNWTO) สำหรับในปี 2555 ข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ (UNWTO) ที่วิเคราะห์แนวโน้มการเดินทางท่องเที่ยวโลกที่คาดว่าจะขยายตัวประมาณ 3-4 % แนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคเอเชีย ยุโรป และอเมริกาใต้ และปัจจัยลบจากวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศในสหภาพยุโรป โดยมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในประเทศไทยสูงเป็นอันดับ 2 ในอาเซียน รองจากมาเลเซีย นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว มีแนวโน้มสนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม และนิทรรศการ (MICE) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) เป็นต้น

การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเป็นการท่องเที่ยว ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อบำบัดรักษาสุขภาพ (Health healing) หรือส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) โดยในการบำบัดรักษาสุขภาพเป็นการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีโปรแกรมการทำกิจกรรมบำบัดรักษาโรคหรือฟื้นฟูสุขภาพต่าง ๆ ที่หลากหลายรวมทั้งการทำฟัน การผ่าตัดเสริมความงาม หรือการผ่าตัดแปลงเพศ ฯลฯ ในโรงพยาบาล หรือสถานพยาบาล สำหรับการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ เป็นการเดินทางท่องเที่ยวโดยมีการจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ อันประกอบด้วยกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพที่หลากหลาย โดยเฉพาะ การเดินทางไปแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ และพักผ่อนในโรงแรม รีสอร์ท หรือศูนย์สุขภาพ ซึ่งมีการเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในสถานที่นั้น ๆ จัดขึ้น อาทิการนวดแผนไทยการอบสมุนไพรไทยกิจกรรมบริการสุนทรบำบัด (Aroma Therapy) และการบริการอาบน้ำแร่ (Spa) เป็นต้น ซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

การแช่น้ำพุร้อนมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเริ่มจากยุคกรีก มีวัฒนธรรมการอาบน้ำร่วมกัน โดยสร้างอ่างอาบน้ำในบริเวณที่มีน้ำแร่หรือน้ำพุร้อนจากภูเขาไฟ โดยเฉพาะชนชั้นผู้ดีมีชื่อเสียงจะมาอาบน้ำแร่หรือน้ำพุร้อน ความรู้เกี่ยวกับการถกเถียงพูดคุยเกี่ยวกับปรัชญาการเมือง หรือไม่ก็อาบน้ำเพื่อเป็นการบำบัด แม้แต่ “ฮิปโปเครติส” บิดาทางการแพทย์ยังบอกว่า น้ำเป็นยาบำบัดที่ดี เป็นยารักษาโรคสารพัน ในยุคโรมัน ประชาชนนิยมชมชอบในการอาบน้ำพุร้อน เพื่อผ่อนคลายและบำบัดรักษาโรคแล้วก็แพร่หลายตกทอดเรื่อยมาจนถึง

ทุกวันนี้ ประเทศที่มีประเพณีอาบน้ำพุร้อนเหมือนชาวยุโรป คือ ชาวญี่ปุ่น ที่เรียกกันอย่างคุ้นหูว่า “ออนเซ็น” (Onsen) ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่กลางธรรมชาติ ชาวญี่ปุ่นต่างเมืองนิยมพักผ่อน ด้วยการไปอาบน้ำพุร้อนกันอย่างคึกคักตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในฤดูหนาว เพราะน้ำพุร้อนจะช่วยให้ร่างกายอบอุ่น ผิวพรรณสดชื่น บำบัดรักษาสุขภาพได้อย่างดี การอาบน้ำพุร้อนร่วมกัน ยังถือว่าเป็นการพบปะทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่อาจจะมีการพูดคุยกันในเรื่องต่างๆ โดยทั่วไปผู้ที่มายังสถานที่เช่นนี้ ต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อผ่อนคลายร่างกายและจิตใจ ที่เหนื่อยล้าจากชีวิตประจำวัน (ทวิลาภ รัตนราช, 2553 : 30 – 35)

“น้ำพุร้อน” เป็นน้ำใต้ดินที่ร้อนกว่าน้ำธรรมชาติทั่วไป เมื่อน้ำสะสมความร้อนจนน้ำเดือด น้ำจะกลายเป็นไอน้ำร้อน ทำให้เกิดแรงดันพุ่งออกมาบนผิวดิน จะเห็นว่าน้ำพุร้อนบางแห่งพุ่งขึ้นสูงเป็นสาย บางแห่งเพียงแค่พุ่งขึ้นมาจากผิวดิน ซึ่งขึ้นอยู่กับความร้อนและแรงดันของแต่ละแหล่ง ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีน้ำพุร้อนมาก ปัจจุบันสำรวจพบแล้วไม่ต่ำกว่า 100 แห่ง กระจายอยู่เกือบทุกภาค ตั้งแต่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันตก และภาคตะวันออก มีตั้งแต่อุ่นๆ ประมาณ 40 องศาเซลเซียส จนถึงร้อนมากเกือบ 100 องศาเซลเซียส โดยเฉพาะในภาคเหนือมีบ่อน้ำพุร้อนมากที่สุด แถบจังหวัดเชียงราย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ ตาก ส่วนในภาคอื่นๆ ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช เพชรบูรณ์ สุโขทัย กำแพงเพชร ลพบุรี และอุทัยธานี เป็นต้น

บ่อน้ำพุร้อนในภาคเหนือเป็นน้ำพุร้อน ที่ให้ความร้อนสูงกว่าบ่อน้ำพุร้อนในภาคอื่นๆ บางบ่อร้อนมากจนพุ่งทะลุสูงเป็นลำขึ้นไปในอากาศ เช่น ที่อำเภอฝาง และที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนน้ำพุร้อน ได้พาเอาโคลนใต้ดินขึ้นมาด้วย จึงกลายเป็นโคลนพุร้อน แทนที่จะเป็นน้ำพุร้อน เรียกกันว่าพุโคลน โคลนประเภทนี้เหมาะสำหรับใช้หมักผม ปอกหน้าหรือปอกตัวซึ่งชาวบ้านนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ ที่สร้างชื่อเสียงและรายได้ให้แก่หมู่บ้าน แหล่งน้ำพุร้อนหลายแห่งกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปชมในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก หลายแห่งได้นำน้ำพุร้อนมาให้บริการโดยจัดเป็นสระอาบน้ำ และห้องอบซาวน่า นอกจากเป็นแหล่งนันทนาการและแหล่งท่องเที่ยวแล้ว น้ำพุร้อนยังสามารถนำไปใช้ในการผลิตกระแสไฟฟ้า เช่น แหล่งน้ำพุร้อนที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าได้ประมาณปีละ 1,200,000 กิโลวัตต์-ชั่วโมง ถือเป็นโรงไฟฟ้าแห่งแรกในประเทศไทย และแถบเอเชียอาคเนย์ที่ใช้พลังงานน้ำพุร้อน นอกจากนั้นยังมีการนำน้ำพุร้อนไปใช้ในการอบแห้งผลผลิตการเกษตร เช่น อบลำไย อบพริก เป็นต้น ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่าการใช้พลังงานจากเชื้อเพลิงประเภทอื่นเป็นอย่างมาก

บ่อน้ำพุร้อนในจังหวัดระนอง เป็นบ่อน้ำพุที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักมานานและเก่าแก่มากที่สุด อีกทั้งยังติดหนึ่งในสามของโลก เพราะว่ามีน้ำพุร้อนแห่งนี้ มีความพิเศษแตกต่างจากที่อื่น คือ น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิถึง 65 องศาเซลเซียส ทำให้น้ำแร่มีความสะอาดบริสุทธิ์สูง ปราศจากกลิ่นของกำมะถัน สามารถดื่มได้ทันทีจากแหล่งกำเนิด

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่สามารถพัฒนา พื้นฟูและยกระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงสุขภาพ และบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการศึกษาครั้งนี้จะพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัด ของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่อุทยานบ่อน้ำร้อน ให้เป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแห่งใหม่ ที่มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ โดยใช้ทรัพยากรที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม และพัฒนาองค์ความรู้และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์และสาธารณะ เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน และเป็นเครื่องมือเพิ่มมูลค่า อันก่อให้เกิดรายได้ให้กับชุมชนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนในสังคมไทย

3. ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยแบบผสม (Mixed Method) เพื่อการสำรวจการจัดการท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน และศึกษาลักษณะทางกายภาพของแหล่งน้ำพุร้อน รูปแบบการบริหารจัดการและศักยภาพของแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง 5 แห่ง ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้เข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องตลอดปี และยังช่วยให้การท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด มีรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งขอบเขตได้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การศึกษาน้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนใน 5 จังหวัด ซึ่งเป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่มีคุณภาพและมีชื่อเสียง มีรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวและมีศักยภาพใน

การจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เป็นเชิงประจักษ์ ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกมา 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ กำแพงเพชร ราชบุรีและระนอง

2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า นักวิชาการ เยาวชนในแต่ละท้องถิ่นๆ และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบำบัดในแหล่งน้ำพุร้อน 5 จังหวัด

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า นักวิชาการ เยาวชนในแต่ละท้องถิ่นๆ และนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบำบัดในแหล่งน้ำพุร้อน 5 จังหวัด เนื่องจากไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้สูตรของ W.G. Cochran (1953) $n = Z^2/4e^2$ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และให้ความผิดพลาดไม่เกิน 5 % ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 384.16 เก็บจริง 385 คน (จากนั้นใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในการเลือกผู้ที่จะตอบแบบสอบถาม

3. ขอบเขตด้านสถานที่ ศึกษาครอบคลุมพื้นที่ที่ศึกษาทั่วประเทศไทยในแหล่งน้ำพุร้อนในภาคเหนือ ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลางตอนบน ภาคตะวันตกและภาคใต้ ที่มีบ่อน้ำพุร้อน ครอบคลุมทั่วภูมิภาค 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ กำแพงเพชร ราชบุรีและระนอง จากนั้นทำการสำรวจแหล่งน้ำพุร้อนได้แหล่งน้ำพุร้อนจำนวน 17 แหล่ง

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยใช้เวลา 12 เดือน (เริ่มตั้งแต่เส้นสัญญาณ)

4. นิยามคำศัพท์

4.1 นวัตกรรมการท่องเที่ยว ในการวิจัยนี้ หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการจัดการในการท่องเที่ยวแบบใหม่ การเปิดตลาดและการดำเนินการของน้ำพุร้อน ที่สร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว รวมถึงความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยว ในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวในด้านของการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อน ที่พิภพอาศัย กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดจิตใจและสิ่งอำนวยความสะดวก

4.2 “น้ำพุร้อน”(Onsen) หมายถึง สถานที่ที่มีน้ำร้อนจากใต้ดิน โดยที่น้ำใต้ดินจะร้อนกว่าน้ำธรรมชาติทั่วไป เมื่อน้ำสะสมความร้อนจนน้ำเดือด น้ำจะกลายเป็นไอน้ำร้อนทำให้เกิดแรงดันพุ่งออกมาบนผิวดิน

4.3 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยว เพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ / หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การรับคำปรึกษาแนะนำด้านสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างถูกวิธีการนวด/ อบ/ ประคบสมุนไพร การฝึกปฏิบัติสมาธิตลอดจน การตรวจร่างกาย การ

รักษาพยาบาลและอื่นๆ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ จึงมีการจัดรายการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ เพื่อเรียนรู้วิถีใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัด รักษาและสร้างเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตให้สดชื่นผ่อนคลาย เป็นการเพิ่มพูนพลังกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุล การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในประเทศไทยแบ่งความหมายตามวัตถุประสงค์ได้ 2 ประเภท คือ

4.4.1 การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health healing) เป็นการท่องเที่ยวที่รวมเอาการบำบัดรักษาโรค หรือฟื้นฟูสุขภาพเข้าไว้กับการเดินทางท่องเที่ยวรวมถึงการทำสปา การผ่าตัดเสริมความงาม หรือการผ่าตัดแปลงเพศ ฯลฯ ในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล

4.4.2 การท่องเที่ยวส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นการท่องเที่ยวไปในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และพักในโรงแรม รีสอร์ท หรือศูนย์สุขภาพ ร่วมทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่สถานที่นั้นๆ จัดขึ้น เช่น การนวดแผนไทย บริการสუნัขบำบัด (Aroma Therapy) บริการอาบน้ำแร่ (Spa) การอบสมุนไพรไทย

4.5. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของรัฐในท้องถิ่นร่วมจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพใน 5 จังหวัด ซึ่งมีแหล่งน้ำพุร้อน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ กำแพงเพชร ราชบุรีและระนอง โดยมีลักษณะในการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่วางแผน ตัดสินใจ ปฏิบัติ ประเมินผล รับผลประโยชน์ร่วมกันโดยมิได้ถูกบังคับ

4.6 ชุมชน หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 5 จังหวัดที่มีแหล่งน้ำพุร้อน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ กำแพงเพชร ราชบุรีและระนอง รวมถึงผู้นำชุมชนที่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ

4.7 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ในด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ การตลาดการท่องเที่ยว และการบริการการท่องเที่ยว โดยชุมชนและผู้เกี่ยวข้องใน 5 จังหวัด ซึ่งมีแหล่งน้ำพุร้อน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ กำแพงเพชร ราชบุรีและระนอง

4.7.1. ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

4.7.2 ด้านการจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

4.7.3 ด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

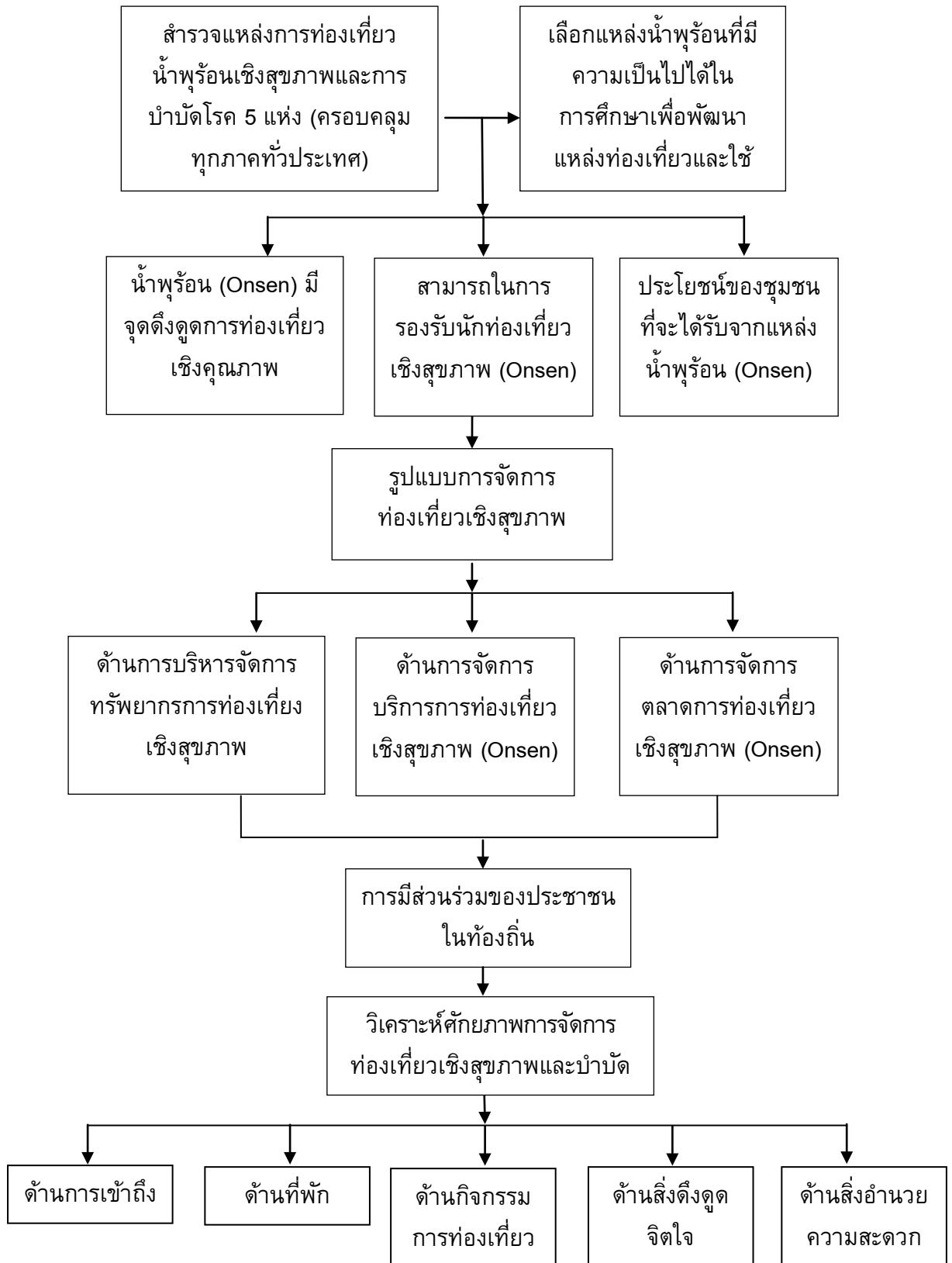
4.8 ศักยภาพของชุมชน (Community Potential) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และความพร้อมของประชากรในชุมชน ด้านบริหารการจัดการ ด้านการพึ่งตนเอง การพัฒนาตนเองรู้จักและเข้าใจวิถีชีวิตของชุมชนอย่างถ่องแท้ เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูล

และคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี มีความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนร่วมกัน

4.9 ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจ เช่น มีเอกลักษณ์ในด้านต่างๆ มีศักยภาพในการรองรับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และความสามารถในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนความแตกต่างของแหล่งน้ำพุร้อนแต่ละพื้นที่ทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ แบ่งออกเป็น

- 4.9.1 ด้านการเข้าถึง
- 4.9.2 ด้านที่พัก
- 4.9.3 ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 4.9.4 ด้านสิ่งดึงดูดใจ
- 4.9.5 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

5. กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าเอกสาร แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมี การกำหนดประเด็นดังนี้ คือ

1. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว
 - 1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว
 - 1.2 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมกรรมการท่องเที่ยว
 - 1.3 ศักยภาพการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
 - 1.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว
2. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ
 - 2.1 การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว
 - 2.2 ความพึงพอใจของผู้รับบริการ
 - 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
3. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ
 - 3.1 ความหมายของพฤติกรรมสุขภาพ
 - 3.2 พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเอง
 - 3.3 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
 - 3.4 รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ
 - 3.5 ลักษณะของสปา
 - 3.6 การท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. แหล่งน้ำพุร้อน (Onsen) ในประเทศไทย
 - 4.1 ความหมายน้ำพุร้อน
 - 4.2 ประเภทแห่งน้ำพุร้อน
 - 4.3 แหล่งความร้อนต้นกำเนิดของแหล่งน้ำพุร้อน
 - 4.4 การจัดลำดับความสำคัญของแหล่งน้ำพุร้อน
 - 4.4.1 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดเชียงราย
 - 4.4.2 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดเชียงใหม่
 - 4.4.3 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดกำแพงเพชร
 - 4.4.4 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดราชบุรี
 - 4.4.5 น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดระนอง
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว

พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่สิ่งมีชีวิตกระทำและบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้หรือใช้เครื่องมือวัดได้ นอกจากนี้พฤติกรรมมิได้มีความหมายเฉพาะแต่การแสดงออกทางด้านร่างกายภายนอกอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงกิจกรรมภายใน อันได้แก่ความรู้สึกอยากด้วย (โสภกา ชูพิกุลชัย, 2521 : 1) พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าจะกระทำนั้นจะเป็นการกระทำโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัว และไม่ว่าคนอื่นจะสังเกตเห็นเห็น การกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม เช่น การพูด การเดิน การกระพริบตา การไต่ยีน การเข้าใจ การรู้สึกโกรธและการคิดต่างก็เป็นพฤติกรรมทั้งนั้น

คัตฌางค์ วรภัทร์จันเกียรติ (2543 : 1) พฤติกรรมนักท่องเที่ยว เป็นลักษณะพฤติกรรมในการตัดสินใจและเลือกรูปแบบที่จะเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวจะมีอยู่หลายๆ ลักษณะที่แตกต่างกันไป และนักท่องเที่ยวจะทำการพิจารณาเลือกรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะพฤติกรรมของตนเอง เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในการท่องเที่ยว (วาสนา อ่องเอี่ยม, 2546 : 43) พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเป็นพฤติกรรมที่แสดงออก ในรูปแบบที่หลากหลายแตกต่างกันของแต่ละบุคคล ซึ่งส่งผลให้เป้าหมายของการท่องเที่ยวก็มีความแตกต่างกันไปด้วย เช่น ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ได้รับ ความชื่นชอบของแต่ละบุคคล ในแหล่งท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง เป็นต้น (สุกัญญา เจริญศรี, 2549 : 33) ในขณะที่ เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ (2538 : 4) เสนอว่า การวิเคราะห์พฤติกรรมนักท่องเที่ยวนั้นมักจะกล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้บุคคลตัดสินใจในการเดินทางท่องเที่ยว ได้แก่ ค่าใช้จ่ายสำหรับการท่องเที่ยว เวลาสำหรับการท่องเที่ยว และความตั้งใจที่จะท่องเที่ยวซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ เป็นตัวกำหนดที่สำคัญยิ่ง ต่อการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ องค์ประกอบเหล่านี้จึงเป็นกรอบกำหนดทิศทางและขนาดของพฤติกรรมการท่องเที่ยว ให้แตกต่างออกไปตามข้อจำกัดของแต่ละบุคคลมีอยู่ กล่าวคือ บุคคลที่มีรายได้ต่ำ มีเวลาน้อยหรือไม่ตั้งใจที่จะท่องเที่ยวย่อมสามารถท่องเที่ยวได้ไกลและในเวลาอันสั้นเท่านั้น ขณะที่คนมีรายได้สูง มีเวลามากและมี ความตั้งใจที่จะท่องเที่ยวสถานที่ที่ทันสมัยและมีคุณภาพ ปัจจัยเหนือกว่า เป็นต้น

1.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว

กระบวนการในการพิจารณาและตัดสินใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวหรือไม่นั้น มีปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวและเสนอแนวคิดต่างๆ ไว้ดังต่อไปนี้

จิราพร กองทอง (2540 : 10) กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยว ได้แก่ 1. ลักษณะภูมิประเทศ ทัศนียภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว 2. ลักษณะภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศที่ดีในแหล่งท่องเที่ยวก็เป็นปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะไปเที่ยว 3. ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยแหล่งวัฒนธรรมที่มีชื่อเสียงก็จะสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั่วโลกได้ 4. ความสะดวกทางคมนาคมและการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ง่าย 5. การจัดบริการ ความสะดวกของที่พัก กิจกรรมต่างๆ ในการท่องเที่ยว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้สรุปถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการตัดสินใจท่องเที่ยวออกเป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ โดยผ่านสื่อต่างๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ความต้องการของนักท่องเที่ยว ในแต่ละคนหลังจากที่ได้รับข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ
3. สิ่งจูงใจในการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 2 ปัจจัย ดังนี้ Push Factor เป็นปัจจัยในการผลักดันให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการที่จะเดินทางไปท่องเที่ยว Pull Factor เป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมยังแหล่งท่องเที่ยวและเข้าร่วมกิจกรรมทางการท่องเที่ยวต่าง ๆ
 4. การตัดสินใจของนักท่องเที่ยว
 5. การวางแผนค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว
 6. การวางแผนเตรียมการท่องเที่ยว
 7. การเดินทางท่องเที่ยวและการประเมินผลในระหว่างการท่องเที่ยว
 8. ประสบการณ์หลังการท่องเที่ยวและการประเมินผลในด้านความพึงพอใจ
 9. ทศนคติหลังจากได้รับประสบการณ์ในการท่องเที่ยวต่างๆ

สุกัญญา เจริญศรี (2549 : 34-36) ได้กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว มีสาเหตุดังต่อไปนี้

1. ความเครียดจากการทำงาน นักท่องเที่ยวจึงเกิดความต้องการพักผ่อน เพื่อให้สามารถที่จะกลับมาทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ในอนาคต
2. รายได้ของประชากรดีขึ้น จึงทำให้ประชากรมีศักยภาพในการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการพักผ่อนและหาความรู้เพิ่มเติมให้กับตนเอง
3. ความสะดวกสบายทางด้านคมนาคม ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากที่จะเดินทางไปใช้บริการ

4. การมีเวลาว่าง จึงทำให้ประชาชนมีเวลาว่างที่จะสามารถเดินทางไปท่องเที่ยว ในสถานที่ต่างๆ ได้มากขึ้น

5. จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น จึงทำให้สภาพแวดล้อมเกิดความแออัด ดังนั้นจึง ส่งผลให้ประชากรมีความต้องการ ที่จะเดินทางไปท่องเที่ยวพักผ่อนในสถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะ จากเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยวชนบท หรือจากต่างจังหวัดเข้ามาท่องเที่ยวในเมือง

1.2 ลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว

ลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยว เป็นส่วนที่แสดงถึง ลักษณะต่างๆ ของนักท่องเที่ยวทางด้านประชากรศาสตร์ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ เขต ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน ก็จะส่งผลให้พฤติกรรมการท่องเที่ยวมีความแตกต่างกันด้วย ในปัจจุบันได้มีนักวิชาการให้แนวคิดต่างๆ ไว้วัดนี้ เดิม ศักดิ์ สุวรรณประกาศ (2541 : 135-141) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของลักษณะทาง ประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวไว้ดังนี้ องค์ประกอบด้านอายุเป็น องค์ประกอบทางด้านพื้นฐานของนักท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการตัดสินใจ ในเรื่องต่างๆ องค์ประกอบด้านเพศ เป็นคุณลักษณะขั้นพื้นฐานของ นักท่องเที่ยว ที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดมีความสำคัญที่มีผลกระทบต่ออุปนิสัยและพฤติกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละสังคมแต่ละเพศก็มีความแตกต่างกันไป องค์ประกอบด้านอาชีพ เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวกระทำเพื่อประกอบเลี้ยงชีพของตนและครอบครัว ซึ่งอาชีพจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการว่างงาน ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของนักท่องเที่ยวแต่ละ บุคคล องค์ประกอบด้านรายได้ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ สามารถใช้เป็นตัวชี้วัดและ เปรียบเทียบสภาวะฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ของนักท่องเที่ยวแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน องค์ประกอบด้านเขตที่อยู่อาศัย นักท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทั้ง ทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและสังคม จะส่งผลทำให้นักท่องเที่ยวมีบุคลิกภาพ พฤติกรรม ทัศนคติ ความชื่นชอบในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันด้วย ณัฐชามญช์ สุวิทย์พันธ์ (2545 : 74-75) กล่าวถึงองค์ประกอบของลักษณะทางประชากรศาสตร์ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการ ท่องเที่ยว ไว้ดังนี้ องค์ประกอบด้านอายุ เป็นปัจจัยที่มีผลในการใช้วิเคราะห์ ซึ่งอายุที่มีความ แตกต่างกันนั้นก็จะส่งผลให้การตัดสินใจต่างกันด้วย องค์ประกอบด้านเพศ คือ ความ แตกต่างกันของนักท่องเที่ยว ก็จะมีบทบาทต่อพฤติกรรมในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไป ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นก็ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรม และสังคมของแต่ละบุคคลเป็นตัวกำหนด บทบาทด้วย

องค์ประกอบด้านอาชีพ เป็นตัวชี้วัดความแตกต่างทางด้านสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของนักท่องเที่ยว ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวที่มีอาชีพต่างกันนั้น ย่อมมีพฤติกรรม ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ทักษะคติ ในการท่องเที่ยวแตกต่างกันด้วย องค์ประกอบด้านรายได้ เป็นเครื่องกำหนดความต้องการของนักท่องเที่ยวและเป็นส่วนสำคัญ ในการกำหนดความแตกต่างที่เกี่ยวกับแนวคิด พฤติกรรม รูปแบบ ความชื่นชอบในการท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลด้วย วาสนา อ่องเอี่ยม (2546 : 65-66) กล่าวถึง องค์ประกอบของลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวไว้ดังนี้ องค์ประกอบด้านอายุ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อปริมาณและลักษณะของความต้องการในการท่องเที่ยว เช่น ผู้ที่มีอายุเกิน 55 ปี ซึ่งอยู่ในวัยที่เกษียณนั้น จะมีอำนาจในการซื้อผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย เนื่องจากไม่มีพันธะที่ต้องเลี้ยงดูบุตร มีเงินเก็บบำนาญมีเวลาว่างที่แน่นอน และมีความต้องการพักผ่อนในวันปลายชีวิต องค์ประกอบด้านเพศ เป็นปัจจัยที่กำหนดรสนิยม และพฤติกรรมในการเลือกซื้อการท่องเที่ยว ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของแต่ละลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ เช่น นักท่องเที่ยวเพศหญิงจะมีพฤติกรรมที่ชอบการท่องเที่ยวแบบปลอดภัยมากกว่านักท่องเที่ยวเพศชาย ที่มีความชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบผจญภัยมากกว่า องค์ประกอบด้านเขตที่อยู่อาศัย นักท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสังคมที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นนั้น เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติ รสนิยม และพฤติกรรมในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไปของแต่ละบุคคลด้วย

1.3 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการชี้วัดทรัพยากร การท่องเที่ยวที่มีอยู่ ก่อนที่จะดำเนินการวางแผนพัฒนาหรือส่งเสริมใดๆ ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ และได้รับผลประโยชน์ ตอบแทนอย่างมีประสิทธิภาพ มนัส สุวรรณ (2541) ได้กล่าวถึงการประเมินองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวไว้ 4 ประการ คือ

1. ความปรารถนาของผู้ท่องเที่ยว ต้องประเมินความต้องการในประเภทและการบริหาร การท่องเที่ยวของคนส่วนใหญ่ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวแตกต่างกัน เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจะดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยได้ดีกว่านักท่องเที่ยวต่างชาติ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ดี
2. ความสามารถในการให้บริการของนักท่องเที่ยว ความสามารถด้านนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ การกำหนดค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายหรือค่าบริการที่

สมเหตุสมผล โดยการกำหนดค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการที่สูง จะทำให้นักเที่ยวสนใจหรือใช้บริการแหล่งท่องเที่ยวที่มีราคาต่ำกว่า

3. ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวใดที่ตั้งอยู่ไกลเกินไป ถึงแม้จะมีการคมนาคมสะดวก หรือแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ใกล้แต่มีความลำบากในการเข้าถึง ย่อมส่งผลต่อการไปใช้บริการของนักท่องเที่ยวได้ง่าย

4. ความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ซึ่งสามารถพิจารณาออกเป็น 3 ประเด็นคือ

4.1 ความสามารถที่จะรองรับในเชิงกายภาพ คือ แหล่งท่องเที่ยวมีสภาพทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์

4.2 ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม คือ สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป

4.3 ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศ คือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา ที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการพัฒนาสถานที่ใดสถานที่หนึ่งให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น อาจต้องมีการสูญเสียทรัพยากรบ้างไม่มากก็น้อย แต่ก็ต้องมีความคุ้มค่ากับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2512) ได้แบ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่นำมาเป็นเครื่องชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวไว้ 4 ประการคือ

1. ปัจจัยหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว นั้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลาย ๆ ด้าน เช่น ความต้องการด้านความสงบพักผ่อน ความสนุกสนานตื่นเต้น การหาประสบการณ์และความจริง ซึ่งปัจจัยหลักแบ่งได้ 3 ชนิดคือ

1.1 ปัจจัยจูงใจทางธรรมชาติ (Natural Assets) ได้แก่ หาดทราย ชายทะเล ป่าไม้และน้ำตก เป็นต้น

1.2 ปัจจัยจูงใจทางประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical and religion assets) ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี วัด อนุสาวรีย์ และพระราชวัง

1.3 ปัจจัยจูงใจทางกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary human product) ได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม งานประเพณี งานฝีมือ และการดำเนินชีวิต เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งดึงดูดใจที่มีคุณภาพสูง มีเอกลักษณ์หรือเป็นบริเวณที่มีสิ่งดึงดูดใจอยู่ใกล้กันเป็นกลุ่ม จะมีแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวมาก

2. ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อมภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์ อันเป็นเอกลักษณ์สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนพฤติกรรมและ

สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน โจรผู้ร้าย ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกได้มาตรฐานเกี่ยวกับที่พักแรมและอาหารของนักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย ข้อมูลข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น สถานบันเทิง ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

4. ปัจจัยทางโครงสร้างพื้นฐานและเส้นทางคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสาร คมนาคม

จากแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมานั้นสามารถสรุปได้ว่า การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะประกอบไปด้วยปัจจัยหลาย ๆ ด้าน และมีการให้ความสำคัญในปัจจุบัน แต่ละด้านจะแตกต่างกันออกไปตามลักษณะหรือประเภทของแหล่งท่องเที่ยว นั้น โดยการพิจารณาศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นอกจากจะต้องคำนึงถึงผลกระทบของการพัฒนาที่มีต่อสภาพทางกายภาพหรือระบบนิเวศ และคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ แล้ว ยังต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการ ความพร้อมในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรอื่น ๆ และความสะดวกในการให้บริการด้านการท่องเที่ยวด้วย จึงจะส่งผลให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1.4 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว ปัจจัยคือ เหตุ มูลเหตุ หรือส่วนประกอบเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดผลหรือผลลัพธ์ โดยกองวิชาการและฝึกอบรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ม.ป.ป.) สรุปไว้ว่าผลผลิตของการท่องเที่ยวคือ บริการ ซึ่งลูกค้าจะเลือกซื้อเมื่อเกิดความพึงพอใจ โดยมีปัจจัยดังนี้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้อุปสงค์การท่องเที่ยวแตกต่างกัน

1. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ (Economic factors) คือ อุปสงค์หรือความต้องการจะมีมากหรือน้อยจะขึ้นอยู่กับอำนาจการซื้อ (Purchasing power) หรือกำลังทรัพย์ของผู้บริโภค

2. ปัจจัยทางประชากรศาสตร์ (Demographic factors) คือขนาดและองค์ประกอบของครอบครัว อายุ เพศ การศึกษา ประสบการณ์ ระดับรายได้ อาชีพ เชื้อชาติ และสัญชาติ ซึ่งโดยรวมแล้วจะมีรูปแบบของอุปสงค์ และปริมาณการซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

3. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ (Geographic factors) คือ ความแปลกใหม่ของสภาพภูมิประเทศเช่น คนที่อาศัยอยู่จังหวัดแถบชายทะเล ก็นิยมท่องเที่ยวในแถบภูเขาเป็นต้น

4. ปัจจัยทางวัฒนธรรมสังคม (Socio-Culture factors) คือ ความคิด ความเชื่อ ธรรมเนียมและทัศนคติในการบริโภคผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว
5. ปัจจัยทางการเมืองและกฎหมาย (Political and regulatory factors) คือ การเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง และระเบียบกฎหมายเกณฑ์ต่าง ๆ ของประเทศ ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว
6. ปัจจัยทางสื่อสารมวลชน (Mass media communication factors) คือ ข้อมูลข่าวสารทุกชนิดจากสื่อมวลชน ช่วยสร้างความเชื่อถือ มั่นใจ หรือไม่มั่นใจในการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว
7. ปัจจัยทางการเปรียบเทียบราคา (Comparative prices) คือ ราคาของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีผลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว
8. ปัจจัยทางการเคลื่อนย้ายส่วนบุคคล (Personal mobility factors) คือ การมีหรือการจัดพาหนะสำหรับการท่องเที่ยว

ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ

1. ผลิตภัณฑ์บริการ คือ ความพึงพอใจของผู้รับบริการจะเกิดขึ้น เมื่อได้รับบริการที่มีคุณภาพ และระดับการให้บริการตรงกับความต้องการ ความเอาใจใส่ขององค์กรในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ด้วยความสนใจรายละเอียดของสิ่งที่ลูกค้าต้องการใช้ในชีวิตประจำวัน วิธีการใช้หรือสถานการณ์ที่ลูกค้าใช้สินค้าหรือบริการแต่ละอย่าง และค่านึงคุณภาพของการนำเสนอบริการเป็นส่วนในการที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า
2. ราคาบริการ คือ ความพึงพอใจของผู้บริการนั้นขึ้นอยู่กับราคาค่าบริการที่ผู้รับบริการยอมรับหรือพิจารณาว่าเหมาะสมกับคุณภาพของการบริการตามความเต็มใจที่จะจ่าย (Willingness to pay) ของผู้รับบริการ ทั้งนี้เจตคติของผู้รับบริการที่มีต่อราคาบริการกับคุณภาพของการบริการแต่ละบุคคลอาจแตกต่างกันออกไป
3. สถานที่บริการ คือ การเข้าถึงการบริการได้สะดวกเมื่อลูกค้ามีความต้องการยอมก่อนให้เกิดความพึงพอใจต่อการบริการ ทำเลที่ตั้งและการกระจายสถานที่บริการให้ทั่วถึง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าจึงเป็นเรื่องสำคัญ
4. การส่งเสริมแนะนำบริการ คือ ความพึงพอใจของผู้บริการเกิดขึ้นจากการได้ยินข้อมูลข่าวสารหรือบุคคลกล่าวขานถึงคุณภาพของการบริการไปในทางบวก ซึ่งหากตรงกับความเชื่อที่มีอยู่ก็จะรู้สึกดีกับบริการดังกล่าว อันเป็นแรงจูงใจผลักดันให้มีความต้องการบริการตามมาได้
5. ผู้ให้บริการ คือ ผู้ประกอบการ ผู้บริหารการบริการและผู้ปฏิบัติงานบริการ ล้วนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานบริการให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจทั้งสิ้น

ผู้บริหารการบริการที่วางนโยบายการบริการ โดยคำนึงถึงความสำคัญของลูกค้าเป็นหลัก ย่อมสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจได้ง่าย

6. สภาพแวดล้อมของการบริการ คือ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการบริการ มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของลูกค้า ลูกค้ามักชื่นชมสภาพแวดล้อมของการบริการที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบอาคาร สถานที่ ความสวยงามของการตกแต่งภายในด้วยเฟอร์นิเจอร์ การให้สีสันทันและการจัดแบ่งพื้นที่ที่เป็นสัดส่วน ตลอดจนการออกแบบวัสดุเครื่องใช้ในงานบริการ

7. กระบวนการบริการ คือ วิธีการนำเสนอในกระบวนการเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า ประสิทธิภาพของการจัดการระบบการบริการ ส่งผลให้การปฏิบัติงานบริการลูกค้ามีความคล่องตัว และสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างถูกต้องและมีคุณภาพ

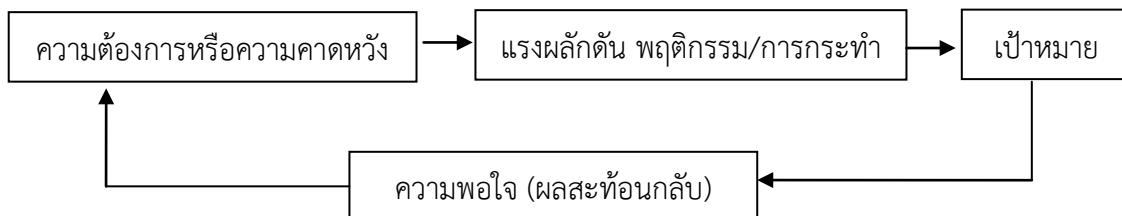
จากแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมานั้น สามารถสรุปได้ว่า ความพึงพอใจของผู้รับบริการ การท่องเที่ยวจึงมีปัจจัยจากหลายๆ ด้าน ทั้งปัจจัยของตัวผู้รับบริการและปัจจัยจากผู้ให้บริการเองแล้วปัจจัยอื่น ๆ เช่น ราคา สถานที่บริการและสภาพแวดล้อมของการบริการ ก็เป็นตัวกำหนดความพึงพอใจในการใช้บริการของผู้รับบริการเช่นกัน

2. แนวคิดเกี่ยวกับความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ เป็นความคาดหวังของบุคคล ในเรื่องที่เกิดหวังไว้กับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากกระบวนการต่างๆ หรือโครงการต่างๆ ที่มีผลต่อส่วนตัวหรือส่วนรวม ซึ่งถ้าหากผลลัพธ์ที่ได้เป็นความจริงตรงกันหรือมากกว่าความคาดหวัง ก็จะทำให้เกิดความพึงพอใจ และถ้าหากผลลัพธ์ที่ได้เป็นความจริงที่มีค่าน้อยกว่าความคาดหวังแล้ว ก็จะทำให้เกิดความไม่พึงพอใจในที่สุด ในปัจจุบันได้มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ดังนี้

ซูซีฟ อ่อนโคสูง (2522 : 108-109) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของเจตนคติ ซึ่งหมายถึง ความรู้สึก หน้าที่คนเรามีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจจะเป็นเหตุการณ์บุคคล วัสดุ สิ่งของหรือสถานที่ โดยตอบสนองในรูปที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจก็ได้ การที่บุคคลจะมีความพึงพอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ต้องมีประสบการณ์ทางตรงหรือทางอ้อมต่อสิ่งนั้นมาก่อน ซึ่งสอดคล้องกับ สาริตา สุรวงศ์เดชา (2541 : 5) ที่เสนอว่า ความพึงพอใจเป็นความรู้สึกหรือทัศนคติทางบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการให้แก่บุคคลนั้น แต่ทั้งนี้ความพึงพอใจของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับค่านิยมและประสบการณ์ที่ได้รับ ในขณะที่ วัฒน เพ็ชรวงศ์ (2542 : 17) ให้ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันว่าความพึงพอใจเป็นแรงจูงใจของมนุษย์ที่

ตั้งอยู่บนความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic needs) มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับ ผลสัมฤทธิ์และสิ่งจูงใจ (Incentive) และพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ต้องการ ดังภาพประกอบ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการเกิดความพอใจ
แหล่งที่มา : Bernard Mullin. 1993. Sport Marketing : 280

2.1 การสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว

การสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว เป็นสิ่งที่จำเป็นมากในการดำเนินงาน เพราะเป็นปัจจัยที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะมาใช้บริการ มีนักวิชาการได้นำเสนอทฤษฎีไว้ ดังนี้ กุณฑลี รื่นรมย์, เพลินทิพย์ โกเมศโสภา และสาวิกา อุณหันธ์ (2547 : 104) ได้นำเสนอวิธีการเพิ่มคุณค่าเพื่อสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การเพิ่มคุณประโยชน์ให้แก่ลูกค้ามากขึ้น หมายถึง คุณประโยชน์ทั้งในด้านการใช้บริการ คุณประโยชน์เชิงอารมณ์ ความมั่นใจหรือบุคลิกภาพที่สะท้อนมาจากการใช้บริการนั้นๆ
2. การลดต้นทุนให้ผู้มาใช้บริการ หมายถึง การจ่ายเงินในราคาที่ลดลงของการมาใช้บริการนั่นเอง และที่สำคัญการลดต้นทุนดังกล่าวนี้ ต้องไม่ทำให้คุณภาพหรือคุณประโยชน์ของบริการลดลง

2.2 ความพึงพอใจของผู้รับบริการ

จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2539 : 19) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจของผู้รับบริการตามแนวคิดของนักการตลาดเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. ความหมายที่ยึดสถานการณ์การซื้อเป็นหลัก โดยได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจเป็นผลที่เกิดขึ้นเนื่องจากการประเมินสิ่งที่ได้รับภายหลังสถานการณ์ซื้อสถานการณ์หนึ่ง

2. ความหมายที่ยึดประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องหมายการค้าเป็นหลัก ให้ความหมายว่าความพอใจเป็นผลที่เกิดขึ้น เนื่องจากการประเมินภาพรวมของประสบการณ์หลายๆ อย่างที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หรือบริการในระยะเวลาหนึ่ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าความพอใจหมายถึง การประเมินความสามารถของการนำเสนอผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่ตรงกับความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่อง

โอลิเวอร์ (1980 : 460) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจของผู้บริโภค หมายถึง สภาวะการณแสดงออก ที่เกิดจากการประเมินประสบการณ์ซื้อ และการใช้สินค้าและบริการซึ่งอาจขยายความให้ชัดเจนว่า ความพึงพอใจหมายถึง สภาวะการณที่แสดงออกถึง ความรู้สึกทางบวกที่เกิดจากการประเมินเปรียบเทียบประสบการณ์ การได้รับบริการที่ตรงกับสิ่งจูงใจที่ลูกค้าคาดหวัง หรือ ดีเกินกว่าความคาดหวังของลูกค้า ในทางตรงกันข้ามความไม่พึงพอใจหมายถึง สภาวะการณแสดงออกถึง ความรู้สึกในทางลบที่เกิดจากการประเมินเปรียบเทียบประสบการณ์ที่ได้รับบริการที่ต่ำกว่าความคาดหวังของลูกค้า จากการศึกษาความพึงพอใจในการบริการ อาจสรุปได้ว่า เป็นระดับความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่างๆ ของบุคคลตามความรู้สึกความเข้าใจที่ต้องการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่คาดหวังไว้ บุคคลนั้นจะรู้สึกเกิดความพึงพอใจในทางตรงกันข้าม ถ้าสิ่งที่ได้รับนั้นน้อยกว่าที่คาดหวังเอาไว้ บุคคลนั้นจะรู้สึกไม่พอใจซึ่งความรู้สึกนี้สามารถแปรเปลี่ยนได้หลายระดับ ตามปัจจัยแวดล้อมและเงื่อนไขของการบริการในแต่ละครั้ง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมการนันทนาการรูปแบบหนึ่ง ที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่าง ซึ่งมีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางท่องเที่ยวจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง เพื่อแลกเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมักมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ วัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะ การท่องเที่ยวทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและการบริการต่างๆ ชิดจันทร์ หังสสุต (2532 : 1-2) ได้อธิบายความหมายของ 2 คำ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ได้แก่

1. นันทนาการ (Recreation) หมายถึง งานบันเทิง หรือการพักผ่อนหย่อนใจทั่วไปจะทําขึ้นในยามว่าง เป็นความสนุกสนานเฉพาะตัวที่สามารถเลือกได้ จึงเป็นกิจกรรมเฉพาะ ทำให้เกิดความพอใจหรือเกิดความสุขใจแก่บางคน บางกลุ่ม เท่านั้น

2. การเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางผ่านหรือการวางแผนการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปอีกยังสถานที่หนึ่ง โดยใช้ยานพาหนะ อาจเป็นระยะทางใกล้ๆ ระยะทางไกลๆ หรือสถานที่อื่นนอกประเทศ รวมทั้งการเคลื่อนไหวทุกชนิดโดยไม่สนใจในจุดมุ่งหมายแต่อย่างใด นอกจากนี้ นักเดินทางจะเป็นนักท่องเที่ยวหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับความ

ต้องการหรือทัศนคติ (Attitude) ของผู้เดินทางด้วย ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2542 : 6-7) ได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกับ ชิดจันทร์ หังสสุต (2532 : 1-2) ว่า การท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลิน พักผ่อนหย่อนใจและเป็นการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการ ได้แก่ เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เดินทางด้วยความสมัครใจและเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพ หรือหารายได้ มีความสอดคล้องกับ วินิจ วีรยางกูร (2532 : 6 -7) ได้ให้ความหมายของนักท่องเที่ยวไว้ 3 ประเภท ดังนี้ 1. นักท่องเที่ยว (Tourists) หมายถึง ผู้มาเยือนชั่วคราว ซึ่งมักจะพักอาศัยอยู่ในประเทศที่มาเยือนตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป และการมาเยือนมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อพักผ่อนเพื่อประกอบศาสนกิจและการกีฬา เพื่อธุรกิจ เพื่อเยี่ยมครอบครัว เพื่อราชการและเพื่อเข้าประชุม 2. นักทัศนาจร (Excursionist) หมายถึง ผู้ที่เดินทางเป็นการชั่วคราวและพักอยู่ในประเทศที่มาเยือนไม่เกิน 24 ชั่วโมง 3. นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic tourists) หมายถึง นักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยใช้เส้นทางที่มีได้ช้อยู่เป็นประจำ และมีระยะทางไม่ต่ำกว่า 60 กิโลเมตร หรือออกไปนอกเขตจังหวัดที่เป็นภูมิลำเนาของตน

3. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ

3.1 ความหมายของพฤติกรรมสุขภาพ

Harris and Guten (1987) กล่าวว่า พฤติกรรมสุขภาพ (Health Behavior) หมายถึง การปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพ เพื่อดำรงภาวะและเป็นการแสดงศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับเพนเดอร์ (Pender, 1996) ที่ได้ให้ความหมายไว้ว่า พฤติกรรมสุขภาพ เป็นกิจกรรมที่บุคคลลงมือกระทำ และเชื่อว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้สุขภาพของตนเองดี และมีความผาสุก เกิดศักยภาพที่สูงสุดของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม อีกทั้งบำเพ็ญจิต แสงชาติ (2540) กล่าวเพิ่มเติมว่าการดูแลตนเอง หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนริเริ่มกระทำกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอย่างจริงจัง เช่น การส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การดำรงรักษาสุขภาพการวินิจฉัย และการเฝ้าระวังรักษาตนเอง รวมทั้งการฟื้นฟูสภาพร่างกาย จิตใจ เพื่อนำไปสู่การมีสุขภาพดี มีความผาสุก โดยบุคคลได้เรียนรู้และถ่ายทอดจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและสังคม นอกจากนี้การดูแลตนเอง ยังเป็นกระบวนการดูแลสุขภาพขั้นปฐมภูมิที่ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมและสังคมน่วมกับการดูแลสุขภาพในส่วนองวิชาชีพและของพื้นบ้านดังนั้น การดูแลตนเอง จึงเป็นกิจกรรมที่จำเป็นของมนุษย์ทั้งในภาวะปกติและภาวะเจ็บป่วย การดูแลตนเองเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยและความเจ็บป่วยเป็นเรื่องของประชาชนโดยตรง ที่จะจัดการดูแลสุขภาพและความเจ็บป่วยของตนต่อครอบครัว และชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ตามแบบแผนวัฒนธรรม ความเชื่อ ได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา การดูแลตนเองจึงมุ่งเน้นการดูแลตนเองในการดำเนิน

ชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นแบบแผนของชีวิตที่จะส่งผลต่อการมีสุขภาพดี เช่น การรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย การนอนหลับ การพักผ่อน การจัดการความเครียด ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางสุขภาพ (Health Behavior)

3.2 พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเอง

มัลลิกา มัติโก (2534) ได้ให้ความหมายและจำแนกพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. การดูแลสุขภาพตนเองในสภาวะปกติ (Self-Care in Health) เป็นพฤติกรรมการดูแลตนเองและสมาชิกในครอบครัวให้มีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์อยู่เสมอ เป็นพฤติกรรมที่ทำในขณะที่มีสุขภาพแข็งแรงซึ่งมีด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ (1) การดูแลสุขภาพ (Health Maintenance) คือ พฤติกรรมที่จะรักษาสุขภาพให้แข็งแรง ปราศจากความเจ็บป่วย สามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขและพยายามหลีกเลี่ยงจากอันตรายต่างๆ ที่จะส่งผลต่อสุขภาพ (2)การป้องกันโรค (Disease Prevention) เป็นพฤติกรรมที่กระทำโดยมุ่งที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความเจ็บป่วยหรือโรคต่าง ๆ โดยแบ่งระดับการป้องกันโรคเป็น 3 ระดับคือ การป้องกันโรคเบื้องต้นการป้องกันความรุนแรงของโรค และการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค

2. การดูแลสุขภาพตนเองเมื่อเจ็บป่วย (Self-Care in Illness) หมายถึง ความรับรู้ของบุคคลที่มีต่อตัวเองว่ามีความผิดปกติไปจากเดิม ซึ่งอาจจะตัดสินใจจากตัวเอง หรือครอบครัวหรือเครือข่ายสังคม และจะเข้าสู่พฤติกรรมการเจ็บป่วย โดยแต่ละคนจะสนองต่อความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน เช่น การงดอาหารแสดงการใช้สมุนไพร การบีบนิ้ว การซื้อยากินเอง และการตัดสินใจไปพบแพทย์ เป็นต้นซึ่งจากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดพฤติกรรมการใช้ชีวิตอย่างถูกสุขอนามัยของ Personal Wellness Profile (PWP) ซึ่งพัฒนาโดย Wellsource Inc. (1987) โดยศึกษา 6 ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับ Walsh (1985 อ้างถึงใน วิไลวรรณ ชันตรี, 2550) ดังนี้

1. การรับประทานอาหาร

อาหารเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือ มีประโยชน์ในการให้พลังงานในการทำงานของร่างกายให้ความอบอุ่น ช่วยสร้างให้ร่างกายเจริญเติบโต พัฒนาการของสมองและซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ อาหารสามารถกระตุ้นบังคับอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายให้ทำงานได้ตามปกติ และยังเพิ่มอำนาจในการต้านทานโรคได้ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องได้รับอาหารที่มีคุณภาพและมีปริมาณเพียงพอ จึงจะทำให้ร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพอนามัยดี มีสมรรถภาพในการทำงานสูงมีความต้านทานโรคสูง ไม่แก่ก่อนวัย มีอายุยืน และมีพัฒนาการของจิตใจและสมองอย่างเต็มที่ (เสาวนีย์ จักรพิทักษ์, 2539)

2. การออกกำลังกาย

การออกกำลังกาย หมายถึง การเคลื่อนไหวร่างกายเพื่อให้กล้ามเนื้อและข้อต่อได้มีทำงานช่วยให้กล้ามเนื้อเจริญเติบโตมีความแข็งแรง สวยงาม สมส่วนตามธรรมชาติ และช่วยให้บุคคลมีสุขภาพดีทั้งกายและจิตใจ (วิฑูรย์ ตันสุวรรณรัตน์, 2545) สำหรับประเภทของการออกกำลังกายที่ช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงของหัวใจ ปอด และระบบหมุนเวียนโลหิต ควรเป็นการออกกำลังกายแบบแอโรบิก (Aerobic Exercise) ซึ่งการออกกำลังกายที่ใช้ออกซิเจนหรือขณะที่ออกกำลังกายมีการหายใจ เพื่อนำออกซิเจนเข้าสู่ร่างกายอย่างต่อเนื่อง เป็นการออกกำลังกายที่เพิ่มความจุสูงสุดของปอดในการรับออกซิเจน เช่น การเดินเร็ว การวิ่งเหยาะ ๆ รำมวยจีน กระโดดเชือกว่ายน้ำ ขี่จักรยานและการเต้นแอโรบิก เป็นต้น การออกกำลังกายประเภทนี้ควรปฏิบัติติดต่อกันอย่างน้อย 20 - 30 นาที ซึ่งเหมาะกับบุคคลทั่วไปและสตรีวัยหมดประจำเดือนเพราะจะทำให้ไม่เหนื่อยง่าย ส่งเสริมการทำงานของปอดและหัวใจ ตลอดจนการเสริมสร้างความแข็งแรงให้กล้ามเนื้อ (มณฑนา จรรย์รัตน์ไพศาล, 2542)

3. ความเครียด

ความเครียด (Stress) เป็นปฏิกิริยาทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ถูกกระตุ้นให้ตื่นกลัวมากเกินไปจนภาวะปกติ โดยสิ่งที่ทำให้เครียดเกิดจากทั้งสาเหตุภายนอก เช่น ความกลัว ความหวัง และความตื่นเต้นอย่างมาก เพื่อให้มีความพร้อมที่จะสู้หรือรื้อดูท่าที่เมื่อเผชิญสถานการณ์ที่ย่างยากซับซ้อนอันมีความสำคัญต่อชีวิต ชื่อเสียง เกียรติยศ และความปลอดภัยของตนเอง (กิติกร มีทรัพย์, 2541) และจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้เกิดการแข่งขันรวมทั้งการเผชิญหน้ากับปัญหาการจราจร ความแออัด ไม่มีความผ่อนคลาย ก่อให้เกิดความเครียดที่ส่งผลต่อจิตใจ จากการวิเคราะห์พฤติกรรม มีสาเหตุมาจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัว ความอบอุ่นในครอบครัว ปัญหาการแบ่งเวลาสำหรับลูกที่เหมาะสม รวมทั้งการแข่งขันกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดโรคจิตประสาท ฆ่าตัวตายและผู้ป่วยโรคจิตเพิ่มขึ้น

4. การบริโภคยาสูบ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และสารเสพติด

บุหรี่เป็นยาเสพติดชนิดหนึ่ง ที่เสพเข้าร่างกายแล้วทำให้เกิดพิษเรื้อรังแก่ร่างกายของผู้เสพและก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางร่างกายและจิตใจของผู้เสพ และยังก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมอีกด้วย ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายของบุหรี่ยาสูบว่า หมายถึง บุหรี่ ซิกาเรต บุหรี่ซิการ์ บุหรี่อื่น ๆ ยาเส้นหรือยาปรุงเส้นตามกฎหมายว่าด้วยยาสูบ (วิสูตร ธนชัยวัฒน์, 2535) เครื่องดื่มแอลกอฮอล์หรือสุราหมายถึง เครื่องดื่มที่มีเอทิล แอวกอฮอลล์ผสมอยู่ ซึ่งเป็นแอลกอฮอล์ที่ได้จากธัญพืช เช่น ผลไม้ เมล็ดพืช ข้าว แป้ง หรือน้ำตาลจากพืช เป็นต้น เครื่องดื่มจำพวก

แอลกอฮอล์มีหลายอย่าง เช่น เหล้า เบียร์ ไวน์ สาเก กระแช่ บันตี เป็นต้น (ไพบูลย์ โล่ห์สุนทร, 2526) แนวโน้มการบริโภคยาสูบ และสารเสพติด ยังมีมากแม้ว่ามีการรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ แต่ได้ผลชะลออัตราเพิ่ม โดยเพิ่มกลุ่มที่เป็นวัยรุ่น สตรี และประชาชนอายุ 10 ปีขึ้นไป มีการดื่มเหล้า หรือดื่มเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ จากการวิเคราะห์พฤติกรรม มีสาเหตุจากการไม่ตระหนักในความสำคัญของปัญหา มีค่านิยมไม่ถูกต้อง สภาพแวดล้อม และสังคมเอื้อต่อการมีพฤติกรรมผลกระทบต่อสุขภาพก่อให้เกิดโรคมะเร็ง โรคถุงลมโป่งพอง โรคหลอดเลือดหัวใจตีบ การเกิดอุบัติเหตุ ปัญหาอาชญากรรม

5. ความปลอดภัย

อุบัติเหตุ (Incident) หรืออุบัติเหตุ (Accident) เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมิได้วางแผนไว้ล่วงหน้า ไม่คาดคิดมาก่อน เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากสาเหตุที่สามารถป้องกันได้ผลกระทบจากอุบัติเหตุโดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมนั้นมีหลายประการ เช่น ผลกระทบต่อการทำงานโดยต้องหยุดทำงาน ทำให้งานหยุดชะงัก เครื่องจักร เครื่องมือชำรุดเสียหาย ผลผลิตตกต่ำ ตัวผู้ประสบอุบัติเหตุเองอาจจะรอดได้อย่างหวุดหวิด หรือบาดเจ็บ หรือพิการ หรือเสียชีวิตได้ (ณรงค์ ณ เชียงใหม่, 2537) ในภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ มีแนวโน้มมีการประกอบอาชีพในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ประชากรวัยแรงงานเหล่านี้ มีโอกาสที่จะได้รับจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งกายภาพ เช่น แสง เสียง ความร้อน และทางชีวภาพและสารเคมีต่าง ๆ รวมทั้งการจัดระบบและมีสภาวะการทำงานที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ความไม่ปลอดภัยจากการจราจรก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากการวิเคราะห์พบว่า มีสาเหตุปัจจัยจากการขาดความรู้ ความตระหนักของอันตราย ขาดทักษะในการทำงาน การขับขีรถสภาพแวดล้อมไม่เอื้อ เช่น ขาดอุปกรณ์ป้องกันความปลอดภัยในการทำงาน ไม่สวมเข็มขัดนิรภัย และมาตรการกฎหมายไม่เคร่งครัด ก่อให้เกิดอุบัติเหตุจากการประกอบอาชีพจราจรและโรคจากสารเคมีและสารพิษต่าง ๆ

6. การตรวจสุขภาพ

การตรวจสุขภาพอย่างสม่ำเสมอเป็นระยะๆ จะทำให้รู้จักสภาพของตนเองมากขึ้น และยังเป็นการค้นหาความผิดปกติที่เกิดขึ้นในร่างกายได้ตั้งแต่ในระยะเริ่มแรก เช่น โรคเบาหวานโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ เป็นต้น ทำให้สามารถป้องกันและรักษาโรคได้ทันทั่วทั้งที่ ซึ่งวิจิตร บุญยะโหดระ (2537) ได้กล่าวถึง การตรวจสุขภาพสำหรับคนงานโรงงานอุตสาหกรรม ดังนี้

1. ก่อนเข้าทำงานต้องมีการตรวจสุขภาพ ตรวจสมรรถภาพของร่างกาย เพื่อดูความเหมาะสมในการทำงาน เช่น การตรวจโรคทั่วไป ตรวจสมรรถภาพการทำงานของปอด ตรวจหาค่าความแข็งแรง ซึ่งข้อมูลที่เก็บครั้งแรกนี้ จะช่วยการวินิจฉัยโรคเมื่อทำงานไปแล้วระยะหนึ่งได้อย่างดี

2. การตรวจสุขภาพประจำปี เพื่อดูความผิดปกติที่อาจจะเกิดขึ้น หลังจากทำงานไประยะหนึ่งแล้ว ถ้าหากมีความผิดปกติจะได้หาทางควบคุมป้องกันได้ทันก่อนที่โรคจะลุกลามเป็นมากขึ้นสิ่งที่ควรตรวจ คือ ตรวจความดันโลหิต ตรวจเลือดและปัสสาวะ เพื่อค้นหา โรคเบาหวาน โรคไตและโลหิตจาง ตรวจหัวใจ เพื่อดูสภาพการทำงานของหัวใจ ตรวจฟัน ตรวจการได้ยิน เอกซเรย์เพื่อดูสภาพปอดและหลอดลม เป็นต้น

3.3 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ความหมายการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวสวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและการพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ/หรือ รับบริการรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสุขภาพ จึงถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึก ต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีลักษณะสำคัญเป็นการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลางธรรมชาติ เรียนรู้วิถีการใช้พลังจากธรรมชาติมาบำบัดและสร้างเสริมสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจให้สดชื่นผ่องใส แล้วสามารถนำกลับมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยส่วนใหญ่มักนิยม จัดการเดินทางไปท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในชนบทต่างจังหวัด ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่สวยงาม และพักผ่อนในโรงแรมหรือรีสอร์ทที่มีศูนย์สุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) นับเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่ปัจจุบันได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวแพร่หลาย เนื่องจากปัจจุบันคนรุ่นใหม่หันมาใส่ใจดูแลสุขภาพมากยิ่งขึ้น และประเทศไทยมีศักยภาพและข้อได้เปรียบ ในแง่การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพหลายอย่างเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวทางที่หลากหลาย เช่น ทะเล ป่าไม้ภูเขา อาหาร ศิลปวัฒนธรรม การบริการที่เป็นมิตร และความเป็นเอกลักษณ์ไทย (Thainess) ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพขึ้นหลายแห่ง บางแห่งก็มีมานานแล้ว และได้รับการพัฒนาให้เป็นระบบทันสมัยยิ่งขึ้นเช่น น้ำพุร้อนแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ภูโคลน อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน บ่อน้ำร้อนรักษะวาริน อำเภอเมือง จังหวัดระนอง เป็นต้น ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้แก่การท่องเที่ยวของประเทศไทยอีกด้วย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2552) ยังได้ให้นิยามของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) ว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมชม สถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่ง จากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ กิจกรรมรักษาฟื้นฟูสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ วรรณภา วงษ์วานิช ที่ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึง การท่องเที่ยวพักผ่อนไปท่ามกลางธรรมชาติ เรียนรู้วิถีการใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดและเสริมสร้างสุขภาพให้แข็งแรง จิตใจสดชื่นแจ่มใสควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวที่เห็นวัฒนธรรมท้องถิ่น และนำสิ่งที่ได้รับมาปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ส่วนใหญ่นิยมเดินทางไปพักผ่อนยังต่างจังหวัด ซึ่งปัจจุบันนิยมกันมากในรูปแบบของศูนย์สุขภาพ จุฑาทิพย์สุจริตกุล (2553) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการท่องเที่ยวที่เป็นมากกว่าการท่องเที่ยว มีการผสมผสานการท่องเที่ยวกับการดูแลสุขภาพเข้าด้วยกัน โดยประกอบด้วย 2 องค์ประกอบหลัก คือ (1) การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจและ (2) การดูแลสุขภาพทั้งกายและใจควบคู่กัน โดยนักท่องเที่ยวมีการวางแผนท่องเที่ยวด้วยวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวซึ่งจะได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างทางด้านวัฒนธรรม และได้รับบริการจากการดูแลสุขภาพที่มีค่าใช้จ่ายต่ำกว่า แต่ได้รับบริการที่มีคุณภาพสูงควบคู่กันไป Young Hoon Kim et al (2009) ได้สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการท่องเที่ยวจากผู้อาศัยในที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง เพื่อเป้าหมายในการดูแลสุขภาพ และการท่องเที่ยวควบคู่กัน Carrera and Bridges (2006) ได้จำกัดความไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการท่องเที่ยวซึ่งได้ถูกวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อดูแลสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพกายและสุขภาพใจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) สามารถแบ่งออกได้ตามจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ ของโปรแกรมกิจกรรมการท่องเที่ยว และความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นประเภทหลัก ดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552, ออนไลน์)

1. การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งมาทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในที่พักผ่อน หรือนอกที่พักผ่อนอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการ และมีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การนวด / อบ / ประคบสมุนไพร การบริการสวดคนบำบัด (AromaTherapy) และวารีบำบัด (Water Therapy) การอาบน้ำแร่หรือนำพุร้อนการฝึกกายบริหารท่าฤๅษีดัดตน การฝึกปฏิบัติสมาธิแนวพุทธศาสนา การบริการอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพและอื่นๆ โดยทั่วไป จึงมักนิยมการเดินทางไปท่องเที่ยวในชนบท ต่างจังหวัด ที่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์โดยจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพที่หลากหลาย บรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยววันนั้นด้วย ดังนั้นในการให้บริการ

ดังกล่าวแก่นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและผู้ให้บริการจึงต้องดำเนินการพัฒนาบริการ จัดโปรแกรมการท่องเที่ยว และกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและได้มาตรฐานคุณภาพที่เหมาะสม การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพจึงถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับการนิยมแพร่หลายเป็นอย่างมาก และมีประโยชน์ในการสร้างจิตสำนึกต่อการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยว ตลอดจนพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไปในตัวอีกด้วย

2. การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing Tourism) เป็นการเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยสดงดงาม ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการท่องเที่ยวไปรับบริการบำบัดรักษาสุขภาพการรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างแท้จริง เช่น การตรวจร่างกาย การรักษาโรคต่างๆ การทำฟันและการรักษาสุขภาพฟัน การผ่าตัดเสริมความงาม การผ่าตัดแปลงเพศและอื่นๆ เป็นต้น โดยทั่วไปจึงมักมีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่บรรจุโปรแกรมการเข้าไปด้วย ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพจึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยว ที่มุ่งประโยชน์ต่อการรักษาฟื้นฟูสุขภาพนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ จุดประสงค์หลักของการท่องเที่ยวทั้งประเภทนี้คือ การส่งเสริมบำรุงรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิต การบำบัดรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพ ตลอดจนการได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสังสรรค์ทางสังคม เพื่อการสร้างเสริมสุขภาพที่ดีกับผู้อื่นในระหว่างการท่องเที่ยว ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทักษะและค่านิยมในการส่งเสริมและรักษาฟื้นฟูสุขภาพให้สมบูรณ์ด้วยตัวเองมากยิ่งขึ้น การสร้างเสริมสุขภาพด้วยตนเองนั้นสามารถแสดงออกมาในรูปแบบของการออกกำลังกายและการเล่นกีฬา การควบคุมน้ำหนัก การเลือกบริโภคอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ การทำจิตใจให้สงบด้วยการฝึกปฏิบัติสมาธิตามแนวพุทธศาสนาและการใช้ยารักษาโรคจากสมุนไพรที่มีผลกระทบข้างเคียงน้อย

3.4 รูปแบบของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion Tourism) มีรูปแบบการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่แตกต่างหลากหลาย ดังนี้

1. ทัวร์แพทย์แผนไทย เยี่ยมชมวัดโพธิ์ที่มีประวัติความเป็นมาที่มีชื่อเสียงเก่าแก่ ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทย รับฟังการบรรยายสรุปและชมการสาธิตการนวดไทยแผนโบราณเพื่อการรักษาโรคและการส่งเสริมสุขภาพ ตลอดจน

เรียนรู้และฝึกปฏิบัติวิธีการนวดไทยแผนโบราณ จากผู้ที่มีความสามารถเปรียบเทียบ วิธีการนวดแผนโบราณของประเทศไทยกับการนวดของประเทศอื่นๆ ของโลก

2. ทวีร์อาหารสมุนไพร เยี่ยมชมศูนย์เกษตรสมุนไพร สวนพฤกษศาสตร์สมุนไพร และศึกษาเรียนรู้ความมหัศจรรย์แห่งภูมิปัญญาไทย ที่สร้างสรรค์โรงวัฒนธรรมทางด้านอาหารสมุนไพรไร้พิษที่มีแคลอรีต่ำ และเครื่องดื่มสมุนไพรที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ การนวดแพทย์แผนไทยและอบสมุนไพรเพื่อบำบัดรักษาโรคและบำรุงรักษาสุขภาพ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติสมาธิแนวพุทธศาสตร์/ ฝึกโยคะ/ ฝึกกายบริหารท่าฤๅษีดัดตน และชมการสาธิตกระบวนการผลิตอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพร

3. ทวีร์สมุนไพรชนบท เยี่ยมชมทัศนศึกษา การปฏิบัติงานของกลุ่ม ชมรมสมาคมและผู้สนใจสมุนไพร เพื่อการรักษาโรคและบำรุงร่างกายในชนบทต่างจังหวัด ที่ยังอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและหมอพื้นบ้าน โดยจัดให้มีการเยี่ยมชมสวนสมุนไพรในสถานที่จริง และรับฟังการบรรยายสรรพคุณ รวมทั้งการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับหมอพื้นบ้าน และชาวบ้านสมาชิกกลุ่มชมรมหรือสมาคมสมุนไพร

4. ทวีร์เกษตรธรรมชาติ เยี่ยมชมแหล่งการทำเกษตรธรรมชาติเกษตรอินทรีย์ เกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ และการเรียนรู้ปลูกผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ ด้วยการฝึกฝนวิธีการปลูกผักพื้นบ้านสำหรับบริโภคได้เอง การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยในการทำเกษตรยั่งยืนแผนใหม่ ไร้ปุ๋ย ไร้ยาฆ่าแมลง โดยมีการทัศนศึกษา และพบปะสนทนาและพูดคุย กับนักวิชาการพื้นบ้านเกษตรกรรมไทย

5. ทวีร์น้ำพุร้อนและอาบน้ำแร่ เยี่ยมชมทัศนศึกษาแหล่งน้ำพุร้อน และบ่อน้ำแร่ ที่มีอยู่ในหลายจังหวัดทั้งภูมิภาคของประเทศไทย และพักในโรงแรมและรีสอร์ท ที่ตั้งอยู่ในหรือใกล้สถานที่ให้บริการอาบน้ำแร่ เพื่อบำบัดสุขภาพโดยมีการท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจไปในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงามในจังหวัด อันเป็นที่ตั้งของน้ำพุร้อนและบ่อน้ำแร่นั้น

6. ทวีร์ฝึกสมาธิและบำเพ็ญภาวนา เยี่ยมชมวัดป่ากลางธรรมชาติอันสวยงาม สงบ และสงบสุข ทำการฝึกปฏิบัติแนวสมาธิพุทธศาสตร์ เพื่อสร้างความสงบเยือกเย็นของจิตใจท่ามกลางสภาพธรรมชาติที่ร่มรื่น สงบ หรือนั่งวิปัสสนาบำเพ็ญภาวนาขั้นสูง ในสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ในวัดป่าธรรมชาติ โดยมีการให้คำปรึกษาแนะนำวิธีปฏิบัติสมาธิอย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อการคลายเครียดในชีวิตประจำวัน รวมทั้งศึกษาเรียนรู้ปรัชญาชีวิตและจิตวิญญาณตะวันออก

7. ทวีร์แหล่งธรรมชาติ เยี่ยมชมแหล่งธรรมชาติและเรียนรู้ความหลากหลายทางชีวภาพที่สวยงาม โดยการเดินป่าสมุนไพรหรือขี่จักรยานเสือภูเขา ชมธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพในอุทยานแห่งชาติและป่าธรรมชาติ รวมทั้งกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างหลากหลายในสถานที่พักแรมประเภทโรงแรมและรีสอร์ท ที่มีสถานบริการ

ส่งเสริมสุขภาพแบบสปา ให้เลือกใช้บริการได้การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อพักผ่อนและเรียนรู้วิชาการรักษาสุขภาพใจ ได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรีย์ภาพ มีความรู้ต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพมีดังนี้

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรมที่มีภูมิทัศน์สวยงาม รมรื่น สะอาด
2. มีบริการอำนวยความสะดวกและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. มีบุคลากรที่มีความพร้อมบริการและการเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีความรู้ต่อการรักษาสุขภาพและสมุนไพร
4. มีระบบการจัดการเพื่อสุขภาพ การตรวจสุขภาพเบื้องต้นเช่น ระบบหัวใจ ระบบเลือดและความดัน ระบบฟื้นฟูสุขภาพในช่องปาก การแนะนำวิธีการรักษาเบื้องต้นด้วยตัวเอง การล้างพิษในร่างกาย การออกกำลังกาย และทำบริหารทั้งแบบโยคะ ชีกง ไท้เก๊ก รวมทั้งการนวดแผนโบราณการนวดสมุนไพร ฯลฯ
5. มีระบบการจัดการเพื่อรักษาสุขภาพจิตเบื้องต้น เช่น การทำสมาธิ
6. มีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมศึกษา มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น
7. มีการจัดการร่วมกันระหว่างพหุภาคี และได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเสมอภาค
8. มีการกำหนดนโยบายและแผนส่งเสริมการท่องเที่ยว แผนพัฒนาบุคลากรทั้งระยะสั้นและระยะยาว อันเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน
9. นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจ ความรู้ และประสบการณ์ใหม่ เพื่อรักษาคุณภาพชีวิตที่ดีการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) เป็นการท่องเที่ยวได้รับความสนใจและส่งผลกระทบบ่าด้านบวกต่อวงการท่องเที่ยวและประชาคมโลก ทั้งนี้เนื่องจากจุดประสงค์หลักของการท่องเที่ยวลักษณะนี้คือ การบำบัดโรค บำรุงสุขภาพกาย สุขภาพจิต ตลอดจนการได้มีโอกาสสังสรรค์ทางสังคมกับผู้อื่นในระหว่างการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการรักษาสุขภาพจากเดิมที่เคยมอบความรับผิดชอบในการรักษาสุขภาพให้แพทย์ทั้งหมด มาสู่การเสริมสร้างสุขภาพด้วยตนเองมากขึ้น การเสริมสร้างสุขภาพด้วยตนเองมากขึ้น การเสริมสร้างสุขภาพด้วยตนเองแสดงออกในรูปการออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬา การเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ควบคุมน้ำหนักตัว การทำจิตใจให้สงบการใช้ยารักษาโรคจากสมุนไพรที่มีผลกระทบบ้างเคียง (Side Effect) น้อย

บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา (2548: 60-65) ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ 3 แบบเพื่อตอบสนองความต้องการท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบในการท่องเที่ยวดังนี้ คือ

1) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติ โดยประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism), การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo tourism), การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism), การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism)

2) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism), การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) และการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism หรือ village tourism)

3) รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ผสมผสานการท่องเที่ยวกับความต้องการอื่นเพิ่มเติม ซึ่งประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism), การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edumeditation tourism), การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic tourism), การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism), การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure tourism), การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (home stay & farm stay tourism) และการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (long stay tourism) โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) ประกอบด้วย

1.1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ของผู้ที่เกี่ยวข้องของภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน โดยองค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) เสนอแนวคิดในเอกสารเผยแพร่ในปี พ.ศ. 2545 ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงธรรมชาติ มีการให้ความรู้ และการสื่อความหมายเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มเล็ก ลดผลกระทบที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติ ก่อประโยชน์แก่ท้องถิ่น และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์

1.2) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่

เกี่ยวข้องกับภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

1.3) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศักยภาพของหิน ดิน แร่ต่างๆ และฟอสซิล ได้ความรู้ได้มีประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

1.4) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และเลี้ยงสัตว์เพื่อชื่นชมความสวยงามความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

1.5) การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตกจันทรุปราคา และการดูดาวจันทรคติที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

2. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) ประกอบด้วย

2.1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษาคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2.2) การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรีย์ศิลปะเพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมมีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อ

การรักษาสุขภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

2.3) การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism / village tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ดูผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) ประกอบด้วย

3.1) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจ ได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรีย์ภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หนึ่งการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้ บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (health beauty and spa)

3.2) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) หมายถึงการเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาคำรู้ สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทยการนวดแผนไทยรำไทยมวยไทย การช่างและงานศิลปหัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

3.3) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของชาวบ้านวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.4) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจ ในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สกีนอกเกอร์ กระดานโต้คลื่น สกีน้ำ เป็นต้น ให้ได้รับความเพลิดเพลินความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

3.5) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

3.6) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (home stay & farm stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือนเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

3.7) การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในปัจจุบัน ปลายหลังเกษียณอายุจากการทำ งานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิต คือ การท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย 3 – 4 ครั้งต่อปี คราวละนาน ๆ อย่างน้อย 1 เดือน

3.8) การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (incentive travel) หมายถึง การจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้า นั้นๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอาง จากภูมิภาคหรือจังหวัดต่างๆ ที่สามารถขายสินค้าประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศ ตั้งเป้าหมายไว้ เป็นการให้รางวัลและจัดนำเที่ยว โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าพักรวม และค่าอาหาร ระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจัตรายการพักรวมตั้งแต่ 2 – 7 วันเป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

3.9) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา ให้รางวัลและนิทรรศการ (MICE หมายถึง M=meeting/I= incentive/ C=conference / E=exhibition) เป็นการจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจัดนำเที่ยวก่อนการประชุม (pre-tour) และรายการจัดนำเที่ยวหลังการประชุม (post-tour) โดยการจัตรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ

ไปทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักค้างแรม 2 – 4 วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

3.10) การท่องเที่ยวแบบผสมผสานเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจัดรายการนำเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่าง ระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ 2 – 7 วันหรือมากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (eco-agro tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure tourism) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (geo - historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (agro-cultural tourism) เป็นต้น นอกจากนี้ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวได้พิจารณาจากความต้องการหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพิ่มเติม ทำให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดใหม่ ขึ้นมาเช่น Green tourism ที่คนมาท่องเที่ยวจะต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยลดภาวะโลกร้อน หรือ Volunteer tourism ที่นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครมาช่วยทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ในสถานที่และเดินทางท่องเที่ยวต่อ เช่น การที่มีอาสาสมัครมาช่วยงานสึนามิในประเทศไทย เป็นต้น (วารสารมัธยมบุรุษ, ม.ป.ป.)

สุรพล ศรีวิทยา และคณะ. (2546) ได้แบ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมให้บริการส่งเสริมสุขภาพที่บรรจุไว้ในโปรแกรมการท่องเที่ยว เพื่อเสนอขายให้กับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่หลากหลายโดยสามารถจำแนกออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ

1. บริการส่งเสริมสุขภาพ ประกอบด้วย การนวด การอาบน้ำแร่ (สปา) และการดูแลสุขภาพอื่น ๆ ได้แก่

1.1 การนวดแผนไทย เป็นวิธีการบำบัดรักษาโรคของคนไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม เริ่มต้นมาจากความพยายามในการบรรเทาอาการปวดเมื่อย ฟกช้ำ ด้วยการสัมผัสหรือกดบริเวณที่เจ็บ เพื่อช่วยเลือดตนเองและพัฒนารูปแบบ สังคมประสบการณ์ รวมถึงวิธีการนวดเพื่อบำบัดอาการของโรคให้ตนเอง ไปสู่การนวดเพื่อช่วยเหลือบุคคลในครอบครัวและขยายออกไปสู่ชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้สืบทอดกันมาจนในปัจจุบัน สามารถสรุปบทเรียนเป็นศาสตร์และศิลปะที่ใช้ในการบำบัดรักษา

1.2 การนวดเท้า องค์ความรู้การนวดเท้าได้มีการสืบทอดและวิวัฒนาการจนเป็นหลักวิชาการที่เป็นวิทยาศาสตร์และแพร่หลายไปทั่วเอเชีย ยุโรปและอเมริกา สำหรับการนวดแบบไทยมีวิธีการนวดและการกดจุดบนเท้า ซึ่งจะไปมีผลที่อวัยวะอื่นๆ ที่อยู่ใกล้ได้ โดยยังไม่สามารถอธิบายถึงระบบประสาท ที่เกี่ยวข้องกันโดยตรงแบบแพทย์แผนปัจจุบันได้ การ

ขนาดเท้าแบบไทยเป็นขนาดตามแนวเส้นเอ็น 10 เส้น ที่มีความสำคัญต่อสุขภาพโดยกระตุ้นเส้นสายให้ลมเดินสะดวก โดยเริ่มจากฝ่าเท้าหลังเท้า แล้วไปที่ขาตามลำดับ

1.3 การอบประคบสมุนไพร เป็นกระบวนการและวิธีการในการส่งเสริมสุขภาพและบำบัดรักษาร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ด้วยกรรมวิธีอบไอน้ำผสมกลิ่นหอมจากพืชสมุนไพร ตามหลักทฤษฎีการแพทย์แผนไทยโบราณ การอบสมุนไพรเป็นการอบตัวด้วยไอน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพรช่วยให้การไหลเวียนโลหิตดีขึ้น ทำให้ร่างกายสดชื่น ผิวพรรณเปล่งปลั่งมีน้ำมีนวล สำหรับการประคบสมุนไพร เป็นวิธีการบำบัดรักษาทางการแพทย์แผนไทยวิธีการหนึ่ง โดยการนำสมุนไพรสดที่มีตัวยาสสำคัญ เช่น หัวไพล ขมิ้นอ้อย ขมิ้นชัน ตะไคร้ ผิวมะกรูด ฯลฯ ห่อใส่ผ้ารวมกันโดยวิธีหนึ่งให้ร้อน เพื่อให้เกิดน้ำมันหอมระเหยเป็นสารในการออกฤทธิ์ เมื่อผสมกับความร้อนตัวยาสรรพคุณของสมุนไพรจะซึมผ่านผิวหนังด้วยการประคบสัมผัสไปตามบริเวณที่ต้องการ

1.4 สุวคนธบำบัด (Aero therapy) คือ กระบวนการและวิธีการในการส่งเสริมสุขภาพและการบำบัดรักษาร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ด้วยกลิ่นหอม ซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากส่วนต่าง ๆ ของพืชสมุนไพร เช่น ดอก ใบ ราก ผล เปลือกไม้ ยางไม้ รวมถึงสารในพืชบางชนิด และกลิ่นหอมที่ได้จากสัตว์ เช่น ปลาวาฬ บีเวอร์ กวาง เป็นต้น การใช้น้ำมันหอมระเหยที่นิยมใช้สุวคนธบำบัดมี 3 วิธี คือ

1) การสูดดมโดยตรง เป็นวิธีที่ง่ายและสะดวก โดยสูดดมกลิ่นหอมจากน้ำมันหอมระเหยที่หยดบนสำลีหรือกระดาษทิชชู หรือสูดไอระเหยจากน้ำมันหอมระเหยที่หยดในเตาต้มน้ำร้อน 5 – 10 หยด

2) การผสมน้ำ โดยการเติมน้ำมันหอมระเหยในอ่างอาบน้ำ ซึ่งกลิ่นหอมของน้ำมันหอมระเหยจะผ่านเข้าสู่ร่างกายทางการสูดดม กลิ่นที่ระเหยขึ้นมาจากน้ำและการแทรกซึมเข้าทางผิวหนัง

3) การใช้ผิวหนังโดยตรง โดยทาน้ำมันหอมระเหยบนผิวหนังแล้วนวดร่างกายด้วยมือเปล่าแบบลูบไล่ไปมาด้วยน้ำหนักที่สม่ำเสมอ

1.5 การบริการอาบน้ำแร่ (Spa) น้ำแร่ชนิดต่าง ๆ มีคุณค่าทางการบำบัดรักษาและส่งเสริมสุขภาพจากการดื่มหรืออาบน้ำ แนวความคิดของการสร้างสถานบริการสปา ในรูปแบบของสถานที่พักตากอากาศเพื่อสุขภาพ (Health retreats) ตามแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนในวันหยุดทำงานได้แพร่หลายเข้ามาในทวีปเอเชีย จนเป็นที่นิยมแพร่หลายของนักท่องเที่ยวสำหรับประเทศไทยมีบ่อน้ำแร่และบ่อน้ำพุร้อนในหลายจังหวัด เช่น ระนอง เชียงใหม่ เชียงราย อุทัยธานี ยะลา ฯลฯ ดังนั้น ในปัจจุบัน “สปา” หมายถึง สถานที่ที่จัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการพักผ่อนทั้งร่างกายและจิตใจการผ่อนคลายความเครียด การสร้างเสริมสุขภาพ การเสริมความงามให้ดียิ่งขึ้น โดยมีการให้บริการที่ดูแลเอาใจใส่อย่างดีเยี่ยม และ

เป็นคำที่ใช้เรียกอ่างน้ำร้อนสำหรับแช่ตัวหรืออ่างแช่ตัวที่หัวเจ็ต ฉีดพ่นน้ำสำหรับนวดตัว วารีบำบัด (Water therapy) คือ กิจกรรมสร้างเสริมสมรรถภาพที่ดีและการบำบัดรักษา สุขภาพให้มีความสมบูรณ์แข็งแรง โดยอาศัยน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ประกอบด้วยการออกกำลัง กายในน้ำ หรือที่เรียกว่า ไฮโดรเทอราปี (Hydrotherapy) ซึ่งเป็นศาสตร์โบราณของชาวยุโรป ที่สืบสานกันมาตั้งแต่ยุคกรีกและยุคโรมัน การออกกำลังกายแอโรบิกในน้ำสามารถช่วย เสริมสร้างและบำบัดรักษาสุขภาพได้ และเป็นวิธีการที่ช่วยเสริมสร้างกล้ามเนื้อได้เร็ว นอกจากนี้วารีบำบัดยังช่วยสร้างภูมิคุ้มกันต่อโรคต่าง ๆ ช่วยปรับฮอร์โมน และช่วยให้ ระบบประสาทที่มีอาการตึงเครียดผ่อนคลายในท่าต่าง ๆ

1.6 การฝึกกายบริหารท่าฤๅษีตัดตน คำว่าฤๅษี หมายถึง นักพรตหรือนักบวชที่ อาศัยและบำเพ็ญพรตอยู่ตามป่า เมื่อนั่งสมาธินาน ๆ จึงทดลองขยับเขยื้อนร่างกายในท่า ต่าง ๆ ลอกเลียนแบบสัตว์ เพื่อช่วยทำให้อาการเจ็บปวดเมื่อยหายไป อีกทั้งยังเป็นการออก กำลังกาย เพื่อให้เกิดความเคลื่อนไหวตามธรรมชาติ การตัดตนต้องอาศัยความสัมพันธ์ ระหว่างท่าทางการเคลื่อนไหวกับการหายใจเป็นสำคัญ หมอไทยโบราณจึงเชื่อมโยง ประสบการณ์ของท่าฤๅษีตัดตนที่บอกเล่าสืบต่อกันมา และค้นคว้าเพิ่มเติมให้เป็นท่ากาย บริหารแบบไทยและสรุปท่าทางการตัดตนให้มีความสุขภาพ และสามารถปฏิบัติได้โดยคนทั่ว ๆ ไป ไม่ผาดโผนหรือฝืนร่างกายจนเกินไป

1.7 การฝึกสมาธิแนวพุทธศาสนา (Buddhist meditation) เป็นรูปแบบวิธีการ ฝึกฝนจิตเพื่อให้ได้ภาวะจิตที่มีคุณภาพและสมรรถภาพที่ดีที่สุดกล่าวคือ ไม่เครียด ไม่ กระด้างขุ่นมัว ไม่เร่งร้อนกระวนกระวาย เหมาะแก่การใ้ช้งานทางปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจถูกต้องแจ่มชัดตามความเป็นจริงของทุก ๆ ปัญหาในทางโลกและทางธรรม นอก จากนี้ยังเป็นวิธีที่ช่วยให้จิตใจผ่อนคลายมีความสุข เสริมสร้างประสิทธิภาพการทำงาน และ ช่วยเสริมสร้างสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง

2. บริการผลิตภัณฑ์สุขภาพ ประกอบด้วยอาหารเพื่อสุขภาพ เครื่องสำอางสมุนไพร และเวชสำอางต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การบริการอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ หมายถึง การนำ สมุนไพรมาปรุงเป็นอาหารและเครื่องดื่มให้ประโยชน์แก่ร่างกายและจิตใจ ในการดำรงชีวิต ของมนุษย์

2.2 ผลิตภัณฑ์สมุนไพรสุขภาพและความงาม การนำสารสกัดจากสมุนไพรและ สารธรรมชาติมาใช้ในการผลิตเครื่องสำอาง เพื่อลดอันตรายและการแพ้สารสังเคราะห์จาก ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากสารเคมี ซึ่งในปัจจุบันนี้มีแนวโน้มได้รับความนิยมสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริม สุขภาพ ในสถานบริการที่พักรวมได้เป็นอย่างดี

จากแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวมานั้นสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเดินทางไปท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวสวยสดงดงามในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม เรียนรู้ถึงวิถีชีวิตและการพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ/หรือรับบริการรักษาพยาบาลและฟื้นฟูสุขภาพ ซึ่งถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและสุขภาพ และรักษาสิ่งแวดล้อมและให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพบริการให้เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable tourism) เพื่อก่อให้เกิดการบริหารและจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างรอบคอบชาญฉลาด บังเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเนื่องยาวนาน ในการพิทักษ์รักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ได้อย่างยั่งยืน และก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของประเทศชาติและประชาคมโลกในระยะยาว

3.5 ลักษณะของสปา

คำว่า “Spa” จะมีที่มาแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละแหล่ง โดยองค์กรสปาระหว่างประเทศสำนักงานสหรัฐฯ กล่าวว่า สปาเป็นเมืองเล็กๆแห่งหนึ่งในประเทศเบลเยียมซึ่งมีบ่อน้ำพุร้อนสำหรับให้ผู้ป่วยด้วยโรคต่าง ๆ ใช้น้ำแร่รักษาตัว ต่อมากลายเป็นชื่อและสัญลักษณ์ของบ่อน้ำแร่ทั่วไป โดยศาสตร์แห่งการบำบัดนี้มีมานานแล้วตั้งแต่สมัยอียิปต์โบราณ และในยุคโรมันที่เรียกว่า “โรมันบาส”หรือ “taking the waters” โดยการใช้น้ำหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นน้ำร้อน น้ำเย็น ใอน้ำและการนวดประคบ เพื่อรักษาสุขภาพร่างกาย และจิตใจได้ผ่อนคลายและกลับมามีชีวิตชีวา หรือบางแหล่งได้ให้คำอธิบายได้ให้คำอธิบายว่า “สปา” เป็นคำที่มาจากคำว่า “Spau” หมายถึง หมู่บ้านเล็กที่มีบ่อน้ำร้อนในประเทศเบลเยียม และถือว่าเป็นสถานบริการบำบัดรักษาและส่งเสริมสุขภาพด้วยน้ำแร่แห่งแรกของโลก หรือเป็นคำที่มาจาก “Kur” (or cure) หมายถึง เมืองที่มีบ่อน้ำร้อนเพื่อการฟื้นฟูและการพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งคำว่า “สปา” หมายถึง การดูแลสุขภาพแบบวาริบำบัด หรือ การบำบัดด้วยน้ำ โดยสปาหรือ SPA มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Sanus Per Acqua”

S = Health

P = Through

A = Water

หมายถึง การมีสุขภาพดีด้วยน้ำ (Health through water) คือศาสตร์ที่ว่าด้วยธรรมชาติบำบัด และยังหมายถึงบ่อน้ำแร่จัดเป็นการดูแลสุขภาพด้วยการใช้น้ำบำบัด เช่น อาบน้ำในบ่อน้ำพุร้อน แช่ตัวในน้ำแร่ แช่น้ำนม อบตัว อบผิวด้วยไอน้ำ บำรุงผิวด้วยผลิตภัณฑ์นานาชนิด เป็นต้น (สุรพล ศรีวิทยาและคณะ. 2546) อย่างไรก็ตาม หากนำมา

ประมวลรวม ๆ กัน สามารถจะสรุปได้ว่า “สปา” เป็นการใช้น้ำ เพื่อบำบัดทั้งร่างกายและจิตใจ สำหรับเยียวยาความเจ็บปวดและความเครียด ที่ครอบคลุมถึงการไปพักผ่อนตามธรรมชาติที่มีน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ

องค์ประกอบของสปา

สปานอกจากจะเป็นกิจกรรมการบำบัดรักษาด้วยน้ำแล้ว ยังประกอบด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริการด้านโภชนาการ การออกกำลังกายและความสวยงาม เป้าหมายกิจกรรมเหล่านี้คือ การมุ่งสนองตอบความต้องการของผู้ใช้บริการที่มีความหลากหลายแตกต่างกันไป โดยกิจกรรมสปามีองค์ประกอบที่สามารถสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ดังนี้ (ปวารณา อัจฉริยบุตรและคณะ. 2547)

1. รูป จากสถานที่ซึ่งมีการสร้างบรรยากาศให้ร่มรื่น สงบ รู้สึกผ่อนคลายด้วยความสดชื่นจากธรรมชาติ เช่น บ่อน้ำพุร้อน มุมสงบของทะเล ป่าเขา หรือการตกแต่งสถานบริการสปาด้วยสีสนของแมกไม้ นานาพันธ์
2. รสจากอาหาร และเครื่องดื่มที่มีคุณสมบัติช่วยขับสารพิษในร่างกายและเสริมสร้างสุขภาพควบคู่กันไป ด้วยศาสตร์แห่งโภชนาการ
3. กลิ่น จากการบำบัดด้วยพฤษาธรรมชาติหรือสมุนไพร เพื่อใช้ในการสร้างความสมดุลของร่างกาย จิตใจและวิญญาณ
4. เสียง การนำเพลงมาบรรเลงช่วยในการผ่อนคลาย เปิดโอกาสให้คนหลบเลี่ยงจากเสียงรบกวนมาแสวงหาความสงบในสถานบริการ โดยมีความเชื่อกันว่าเสียงมีพลังในการบำบัดโรค
5. สัมผัส จากการบำบัดด้วยการนวดผ่อนคลาย โดยอาจนำภูมิปัญญาตะวันตกมาผสมผสานกับการนวดแผนโบราณของแต่ละท้องถิ่นก็ได้

ประเภทของสปา (Types of Spas)

องค์กรสปาระหว่างประเทศ (International Spa Association – ISPA) หรือที่เรียกว่าไอสปา ที่ถูกจัดขึ้นมาเพื่อกำหนดเกณฑ์ต่างๆ ให้สปากว่า 1900 แห่งจาก 53 ประเทศสมาชิกที่มีบริการมาตรฐานเดียวกัน Concept สปาในปัจจุบัน นอกจากจะหมายถึงสถานที่ที่ให้บริการบำบัดรักษาสุขภาพด้วยน้ำ และยังเป็นสถานที่ที่ให้คนไปคลายเครียดเพิ่มพลังชีวิต สปาบางแห่งให้บริการแบบสมัยใหม่และแบบภูมิปัญญาท้องถิ่น ขณะที่สปาบางแห่งให้บริการศาสตร์ของตะวันตกผสมผสานกับแบบตะวันออก เช่นการนวดแบบสวีดิช และการนวดแบบไทย การฝังเข็ม นังสมาธิ ผักโยคะรวมถึง ให้บริการอาหารสมุนไพรเพื่อสุขภาพ

และบริการอื่น ๆ เพื่อรองรับวิถีชีวิตแห่งการมีสุขภาพที่ดี องค์การสปาระหว่างประเทศ แยกสปาออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้ (ปวารณา อัจฉริยบุตร และคณะ. 2547)

1. Hotel & Resort Spa หมายถึง สปาที่ตั้งอยู่ตามโรงแรมและรีสอร์ทที่มีการให้บริการด้านห้องพักเป็นหลักและเสริมด้วยกีฬาและกิจกรรมพักผ่อนอื่น ๆ

2. Day Spa หมายถึง สปาที่เน้นการทำทรีตเมนต์ที่แบบง่าย ๆ ใช้เวลาไม่นานมากนักและไม่ต้องพักค้างคืนในสปา ใช้เวลาบริการให้เสร็จระหว่างวัน อาจเพียงแค่ 30 นาทีหรือ 1 ชั่วโมง ในสปาประเภทนี้จึงไม่มีห้องพักเพื่อไว้บริการพักค้างคืน โดยส่วนใหญ่มักตั้งอยู่ใจกลางเมืองหรือย่านธุรกิจ

3. Destination Spa เป็นลักษณะของโรงแรมหรือรีสอร์ทสุขภาพ ที่มีวัตถุประสงค์ในการให้บริการลูกค้าที่ต้องการเข้าโปรแกรมสุขภาพและสปาโดยเฉพาะ โดยการดูแลสุขภาพจะเริ่มจากการตรวจเช็คสุขภาพในวันแรกที่เข้าพัก โปรแกรมต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติตลอดระยะเวลาที่พักรักษา เช่น ด้านโภชนาการ การออกกำลังกาย การบำบัดและการผ่อนคลายด้วยทรีตเมนต์ของสปา รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ในบางแห่งจะไม่มียอมให้ลูกค้าทั่วไปเข้าไปใช้บริการ

4. Club Spa สปาประเภทนี้ให้บริการด้านฟิตเนส มีการผสมผสานการออกกำลังกายให้เข้ากับสปาเพื่อไว้บริการเฉพาะสมาชิก

5. Cruise Ship Spa มีความแตกต่างจากสปาประเภทอื่น ๆ คือ การให้บริการบนเรือสำราญ ผสมกับการออกกำลังกายและการจัดเตรียมอาหารที่ส่งเสริมสุขภาพกาย เพื่อให้มีความสุขสบาย สามารถทำให้ผ่อนคลายและปลอดโปร่งระหว่างการเดินทาง

6. Mineral Spring Spa คือ สถานที่บริการที่มีบ่อน้ำแร่ หรือน้ำพุร้อนที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

7. Medical Spa เป็นสปาที่มีการบำบัดรักษาควบคู่กับศาสตร์ทางการแพทย์ และเครื่อง-มือแพทย์บางอย่าง ภายใต้การควบคุมดูแลของบุคลากรและแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ บริการสปาประเภทนี้ถือได้ว่าเป็นการธรรมชาติมาผสมผสานกับบริการทางการแพทย์

ความหมายของสปาไทย

ปวารณา อัจฉริยบุตร และคณะ. (2547) ได้ให้ความหมายของสปาไทยไว้ดังนี้

สปาไทย คือ วิถีสุขภาพไทยที่ใช้บำบัดรักษาสุขภาพร่างกายให้สดชื่น แจ่มใส ผ่อนคลาย มีความสุขกายสุขใจ เป็นการดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจให้สมดุลกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่งดงามกิจกรรมสปาเพื่อสุขภาพ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นไว้เพื่อดูแลและสร้างสุขภาพ เช่นการอบไอน้ำ สมุนไพร การนวดเพื่อผ่อนคลาย และการนวดเพื่อการรักษา การประคบร้อนเพื่อรักษาอาการปวดเมื่อย การบริหารและการออกกำลังกาย

เพื่อสุขภาพ เช่น โยคะ มวยจีน เป็นต้น รวมถึงการใช้สมุนไพรเพื่อสุขภาพ การโภชนาการอาหารและยาสมุนไพร ตามแนวการแพทย์แผนไทย รวมทั้งการรักษาจิตใจด้วยการทำสมาธิ ตลอดจนวิธีต่าง ๆ ที่ยอมรับทางการแพทย์ทางเลือกและสังคัม

สปาไทยในปัจจุบัน

สปาไทยในปัจจุบัน สามารถแบ่งประเภทตามแนวทางการบริหารได้ดังนี้ (ปวารณา อัจฉริยบุตร และคณะ. 2547)

1. สปาขนาดเล็ก (Day spa) หมายถึง สปาที่ไม่มีการพักค้างคืน ให้บริการลูกค้าในระยะสั้น ตามเมนูที่กำหนด สปาประเภทนี้มักมีขนาดเล็ก มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว
2. สปาในโรงแรม (Hotel & Resort spa) มีจำนวนมาก สปาประเภทนี้เกิดขึ้นในโรงแรมต่าง ๆ ได้จัดบริการสปาไว้เป็นบริการเสริมในโรงแรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้าของตน และในขณะเดียวกันก็อาจเปิดบริการให้แก่ลูกค้าอื่นที่ไม่ได้พักในโรงแรมนั้นก็ได้อีก
3. สปาที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ (Destination spa) หมายถึง สปาที่มีสถานที่พักค้างคืนไว้รับลูกค้าที่มารับบริการสปาโดยตรงเท่านั้น ลูกค้าของสปาประเภทนี้จะมาเข้าโปรแกรมเฉพาะเพื่อการดูแลสุขภาพและการพักผ่อน เช่น มาเข้าโปรแกรมลดน้ำหนัก โปรแกรมขจัดสารพิษ ทวีรสุขภาพการสัมนาเชิงสุขภาพ เป็นต้น
4. สปาสำหรับสมาชิก (Club spa) เป็นสปาที่จัดไว้สำหรับบริการสมาชิกเฉพาะของกิจกรรมเพื่อสุขภาพ หรือกีฬา เช่น สปาในสนามกอล์ฟ สปาในสถานออกกำลังกาย (Health Club หรือ Fitness center)
5. สปาเพื่อการรักษาพยาบาล (Medical spa) หมายถึง สปาที่มีการรักษาพยาบาล โดยต้องมีแพทย์เป็นผู้ควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ลูกค้า เช่น ดูแลให้มีการใช้เครื่องมือทางการแพทย์อย่างปลอดภัย ตลอดจนจัดโปรแกรมรักษาพยาบาลฟื้นฟูสุขภาพให้แก่ผู้ป่วยผู้สูงอายุ
6. สปาในแหล่งน้ำแร่หรือน้ำพุร้อนตามธรรมชาติ (Mineral springs spa) เป็นสปาที่อยู่ใกล้หรือใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำแร่ หรือน้ำพุร้อนตามธรรมชาติสปาในประเทศไทยสามารถแบ่งออกตามรูปแบบการบริการได้ 3 ประเภทคือ
 - 6.1 สปาแบบตะวันตก หมายถึง สปาในรูปแบบทั่วไปในซีกโลกตะวันตก เช่น การนวดแบบสวีดิช การอาบน้ำแร่ การอบไอน้ำ เป็นต้น
 - 6.2 สปาแบบไทย หรือ ไทยสปา หมายถึง การให้บริการสปาแบบตะวันตก ผสมผสานด้วยการบริการแบบไทย เช่น การนวดไทย การอบสมุนไพร การพอกด้วยสมุนไพร หรือ การพอกหน้านวดหน้า การนวดโดยใช้น้ำมันซึ่งใช้ผสมผสานกับสมุนไพรไทย อาหารไทย รวมทั้งแพทย์แผนไทย

6.3 ไทยสบาย หมายถึง การใช้การแพทย์แผนไทยแบบองค์รวมเพื่อการสร้างสุขภาพ ซึ่งเป็นรูปแบบการให้บริการที่กระทรวงสาธารณสุข กำลังส่งเสริมและการพัฒนาสถานบริการของรัฐ ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การนวดแผนไทย โภชนบำบัด การทำสมาธิ การออกกำลังกาย การใช้สมุนไพร การใช้น้ำจากธรรมชาติ เช่น น้ำแร่ น้ำตก แม่น้ำลำคลอง น้ำทะเล

3.6 การท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม (2546 : 178-179) ได้ระบุว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการนอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชน เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่า การท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึงหรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวก็จะมีค่าใหม่ๆ เกิดขึ้น เช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชน ก็ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ “ชุมชน” เป็นสิ่งที่ต้องถูกกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไร คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน “Community Based Tourism : CBT” ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลายตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการผนึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและนำวิสัยทัศน์ ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ดังที่

พจนานวนศรี (2546 : 185-188) ได้กล่าวไว้ว่าชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยว โดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. มองกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคน ภายนอก ให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้ เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาค้นต่าง ๆ ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคน ต่างวัฒนธรรมเพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาค้นของชุมชนนั้น

2. การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตามกฎ กติกา ของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ใน ชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบ มากเกินขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

3. การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้าง โอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแคผล พลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยวซึ่งทั้ง 3 รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิด จากชุมชนเองที่มีความภูมิใจ ในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของตนเอง ที่พร้อมจะสื่อต่อคน ภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดนอกจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยัง ต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎกติกาที่ชุมชน ร่วมกัน สร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การ ท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความ ต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว มักถูกรอบงำจาก วัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่ง ในการนำไปใช้ในการพัฒนา อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชน ควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการ เตรียมความพร้อมชุมชนซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการ ทำงาน ตามที่พจนานวนศรี (2546:189-190) ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบ ของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสียอีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อคือ ทำการสำรวจทางกายภาพโดยทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน) และแผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากร ธรรมชาติ) พร้อมทั้งทำการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน และศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชน กับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากร เพื่อการท่องเที่ยว จากนั้นทำการศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชนซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชน ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน โดยทำการรวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชนบางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำเสนอการเผยแพร่ออกไป และนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น พร้อมทั้งทำการปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนทำการฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงานหรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนกำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรร

ผลประโยชน์ สู่ชาวบ้านและชุมชนและมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้ อาจมีการจัดท่องเที่ยว นำร่องเพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนนี้ประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้นซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนาองค์กร โดยทำการฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น มีการศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาทักษะการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่าง นำไปประยุกต์หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนนั้นจะเน้นด้านท่องเที่ยวซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชนจะต้องเป็นการปลุกกระดมสำนึกของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเองการท่องเที่ยว ก็จะทำให้เกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้ว ยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชมเยือน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) (วีรพล ทองมา, มปป., 1) กล่าวว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องทำงานครอบคลุม ด้านพร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ นอกจากนี้การท่องเที่ยว ยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้

องค์กรชุมชน เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชน ที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกล้ำเข้าไปถึงหรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากร และกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกันกระบวนการเรียนรู้ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) หรือ CBT : มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1. ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อนเพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคีทำงานร่วมกันได้

2. ศักยภาพของพื้นที่ หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิด พื้นทางด้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

3. การจัดการ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืนสมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน : “Community based Tourism : CBT” ได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจายจัดสรรรายได้ได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือ การมีส่วนร่วมอันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆ สิ่งทุกอย่างเพื่อส่วนรวม การมีส่วนร่วม เช่น การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การถกปัญหาหารือถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ จากการระดมความคิดเห็นในเวทีการเสวนา การร่วมกันคิดวางแผน ดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน การสร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม เป็นต้น

จากการค้นคว้าจากเว็บไซต์ ([http:// conservation.forest.ku.ac.th](http://conservation.forest.ku.ac.th) เข้าถึงเมื่อ 30/05/2554) กล่าวถึง “บทบาทของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว” ว่าเมื่อพิจารณาถึงบทบาทของชุมชนที่จะเข้าไปร่วมส่งเสริมหรือดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว แบ่งพอสังเขปได้ดังนี้

1.) บทบาทตามสิทธิกฎหมาย รัฐบาลไทยได้ลงนามรับหลักการปฏิญญาขององค์การสหประชาชาติ (UN) ในการประชุมสุดยอดโลกที่กรุงริโอ เดอจาเนโร (Rio Summit 1992) ได้นำหลักการ Agenda 21 ไปปรับปรุงกฎหมายในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ประกาศใช้บังคับเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2540 นั้น โครงสร้างทางสังคมของประเทศได้เปลี่ยนไป โดยเฉพาะมิติทางด้านสังคม การรวมตัวกันขององค์กรชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ กล้าเรียกร้องในสิทธิ เริ่มเรียนรู้เรื่องผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา นำบทเรียนและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากผลกระทบทางการท่องเที่ยวมาบททวน โดยอาศัยกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เอื้อประโยชน์และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดูแลรักษาทรัพยากรมากขึ้น อย่างเช่น มาตรา 46 ที่บัญญัติว่าโดยอาศัยกฎหมายรัฐธรรมนูญที่เอื้อประโยชน์และเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดูแลรักษาทรัพยากรมากขึ้นอย่างเช่น มาตรา 46 ที่บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนใช้ความคิด ทบทวนและหันมาทวงสิทธิของตัวเองที่จะปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรม ทูทางสังคมที่มีอยู่มากขึ้น

2.) บทบาทของชุมชนทางสังคมถือเป็นกลไกที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ชุมชนสามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยอาศัยกระบวนการที่เริ่มจากการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันของคนในชุมชน จัดเวทีชาวบ้านเรียนรู้จากประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำวิจัยชุมชนของคนในชุมชน การสร้างเครือข่ายโดยยึดพื้นฐานการเรียนรู้ต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในสังคมท้องถิ่น มุ่งสู่ความยั่งยืน มาตรการเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และช่วยประชาสัมพันธ์รูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชนไปในตัวด้วย ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านกรุงชิง อำเภอหนองพินิจ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาในทุกๆ ด้านต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นรวมถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แผนแม่บทชุมชนดังกล่าวได้ ถูกใช้เป็นแนวทางที่สำคัญให้กับชุมชนอื่นที่มีความคิดริเริ่ม จะดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแผนดังกล่าวไม่เพียงแต่จะช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่เข้มแข็งของชุมชนให้เป็นที่รับรู้แล้ว แต่ยังสะท้อนถึงความสามารถของชุมชน ที่จะจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผ่าน กระบวนการเรียนรู้และอาศัยความสามารถของคนในชุมชนเองได้ ถือว่าการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนจะช่วย ส่งเสริม และประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่แต่ละชุมชนดำเนินการให้ชุมชนอื่นได้เรียนรู้ และขยายไปสู่การสร้างเครือข่ายในระดับที่สูงขึ้น เช่น เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคใต้ ซึ่งได้รวมเอาชุมชนที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ

แต่ละจังหวัดมารวมกันได้ส่งเสริมการท่องเที่ยว ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในการบริหารจัดการ (Community-based Tourism หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "Host Management") ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้น เป็นเครือข่ายมากขึ้น ทั้งนี้รูปแบบของการจัดการโดยชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่ง ที่มีศักยภาพโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง ในขณะที่เดียวกันก็เกิดประโยชน์แก่ เศรษฐกิจชุมชนของคนในท้องถิ่นอีกด้านหนึ่งด้วย นอกจากนี้หากมองในด้านของการตลาดด้วยแล้ว ปรากฏว่าตลาดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นกลุ่มเฉพาะ และบ่อยครั้งคำว่า "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" (Community-Based Tourism) หรือ "การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ" (Ecotourism) หรือ "การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์" (Conservation tourism) และการเรียกชื่ออื่นในลักษณะคล้ายกัน ได้ถูกนำมาใช้เป็นเพียงสื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมภาพพจน์ของการท่องเที่ยว แต่ในทางตรงกันข้าม กลับส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่น สำหรับประเทศไทยแล้ว ตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-9 (พ.ศ.2503-2546) อาจกล่าวได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือว่าเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญส่วนหนึ่งของประเทศซึ่งจากตัวเลขของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้แสดงให้เห็นว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติและรายได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 - 2546 ได้ทวีจำนวนอย่างเพิ่มสูงขึ้นตลอดระยะเวลา 40 ปี ที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศ อันเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และหากพิจารณาถึงองค์ความรู้ทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมทั้งกระบวนการบริหารจัดการแล้ว พบว่าหน่วยงานภาครัฐเอกชน รวมทั้งผู้ประกอบการที่ให้การสนับสนุนและใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าว กลับยังมีความไม่ชัดเจนในด้านแนวความคิดและหลักการ วิธีการและกระบวนการ รวมทั้งการบริหารจัดการฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวและการกระจายผลประโยชน์ให้ชุมชนท้องถิ่น จากความสำคัญดังกล่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้สนับสนุนให้เกิดการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างทางเลือกให้กับระบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากเดิม โดยเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในรูปแบบของ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" โดยมุ่งพัฒนาให้ "คนในชุมชน" เป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวและไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ได้เน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่นผู้ประกอบการ ผู้ให้บริการโดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการเรียนรู้ ให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติ โดยให้มีความสมดุลกับ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งการเกื้อกูลต่อเศรษฐกิจของชุมชนใน
อนาคต องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ปี 2545 เป็นปีสากลแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ซึ่งคณะกรรมการของสหประชาชาติได้เรียกร้องให้องค์การระหว่างประเทศ รัฐบาล และ
ภาคเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนปีสากลแห่งการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนยุทธศาสตร์
การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางดังกล่าว ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ
ทรัพยากร เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและ
วัฒนธรรมอย่างสมดุลมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ด้านการจัดการ
ท่องเที่ยวการจัดการรายได้ และการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่คนทุกกลุ่มในชุมชน
อย่างเป็นธรรม ดังนั้นสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงให้การสนับสนุนงานวิจัย
เพื่อเป็นการยกระดับ "การท่องเที่ยวโดยชุมชน" ในมิติของ "การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
โดยชุมชน" ให้เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่จะสอดคล้องกับกระแสการ
เปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวของโลกดังกล่าว

3.) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากร อันหลากหลายของ
ชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้เป็นการเน้นการท่องเที่ยวในแหล่ง
ท่องเที่ยว ที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลักมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม
และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ ดังนั้นการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงตั้งอยู่
บนฐานคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการผสมผสาน จุดมุ่งหมายของการฟื้นฟูและ
อนุรักษ์สภาพแวดล้อม รวมทั้งอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติ
พันธุ์ต่างๆ ของชุมชนอันมีวิถีชีวิตและจารีตประเพณีแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีจุดมุ่งหมาย
ให้คนในชุมชนรู้จักการสร้างสำนึกท้องถิ่น เร่งเร้าความภาคภูมิใจในความเป็นอัตลักษณ์ทาง
ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมประเพณีของตน รวมทั้งสามารถให้คำอธิบายกับคนนอกหรือ
นักท่องเที่ยวได้รับรู้ และเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีความสวยงาม และมี
คุณค่าอย่างไร ตลอดจนการสื่อให้เห็นพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณีทั้งนี้เพื่อให้
คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การเคารพต่อ
ความเชื่อ ศักดิ์ศรีและสิทธิในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรม
ของชุมชน

4.) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการบริหารจัดการโดยชุมชน การพิจารณา
การใช้ประโยชน์ในประเด็นนี้ เน้นการจัดการท่องเที่ยวบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความ
รับผิดชอบที่จะช่วยกันลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ทั้งนี้มุ่งให้มีการจัดการที่ยั่งยืน
ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ การ
จัดการสมรรถนะของการรองรับในระบบนิเวศ รวมทั้งการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยว

อย่างมีขอบเขต โดยเน้นภายใต้เงื่อนไขของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับธรรมชาติ ในฐานะเป็นวิถีชีวิตที่เกื้อกูลในระบบนิเวศเดียวกันภายใต้หลักการที่ว่า คนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษา นั้น นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยกันประชาสัมพันธ์และเสนอแนวคิด ในการเคลื่อนไหวให้นักท่องเที่ยวได้ เป็นผู้เข้าร่วม ขบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ และการกระจายผลประโยชน์ที่เกื้อหนุนกัน ระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว กับความต้องการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่นให้ เข้มแข็งยิ่งขึ้น

5.) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบท ของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการ ท่องเที่ยวการพิจารณาการใช้ประโยชน์ประเด็นนี้ เป็นการเน้นให้มีการสร้างระบบการ ท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีกิจกรรมการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ตามธรรมชาติ ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการเรียนรู้ในวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันหลากหลาย ตลอดจนความเป็นชาติพันธุ์ อันเป็นการช่วยเพิ่มพูน ความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ และสร้างความตระหนัก สร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องให้กับ นักท่องเที่ยว ให้กับประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการ ทั้งนี้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาจนำไปสู่การสร้างกระบวนการทางสังคมที่ชุมชนท้องถิ่น มีความพยายามในการปรับตัว ภายใต้อิทธิพลของสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้างดุลยภาพ ระหว่างการผลิตในภาคเกษตรกรรมกับการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ที่เชื่อมโยงกับฐาน ทรัพยากรของชุมชน ตลอดจนการรวมตัวกันเพื่อต่อสู้การเอารัดเอาเปรียบของบริษัทนำ เที่ยวจากภายนอก อย่างไรก็ดีในส่วนของกิจกรรมการสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย นั้น การสร้างเครือข่ายการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้ได้พิจารณาเห็นว่า การ ท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคตนั้น ไม่อาจจำกัดตัวเองอยู่แต่เพียงชุมชน หมู่บ้าน แห่งใดแห่ง หนึ่งอย่างโดด ๆ ได้ แต่พยายามให้มีการรวมตัวกันของชุมชนท่องเที่ยวหลายๆ แห่ง และ สร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากร หรือจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวร่วมกัน เพื่อให้การ บริการและมุ่งให้เกิดการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมโดยเน้นกระบวนการ เรียนรู้ ในการจัดทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืน

6.) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการตัวเอง การพิจารณาการใช้ประโยชน์จากการวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านนี้ เป็นการคำนึงถึง ความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อท้องถิ่น และหมายรวมถึงการกระจายรายได้ การ ยกระดับคุณภาพชีวิต และการได้รับผลตอบแทนโดยมีจุดหมายปลายทางในการกลับมา บำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย อย่างไรก็ดีในทางปฏิบัติชุมชนท้องถิ่นเองก็ สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนามาตรฐาน และคุณภาพของการท่องเที่ยว

ของตนเองได้โดยเริ่มต้นจากชุมชนระดับรากหญ้า จนถึงองค์กรการปกครองท้องถิ่น และอาจรวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียอีกด้วย

7.) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะกลไกการพัฒนาชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในบริบทนี้ เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อการเข้าไปมีส่วนร่วม ในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดังนั้นการสนับสนุนโครงการการท่องเที่ยวชุมชนนี้ เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนถือได้ว่าเป็น "เครื่องมือและกลไกของชุมชนท้องถิ่น" ในฐานะที่เป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จารีตประเพณีอันหลากหลายของชุมชน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยยังให้ความสำคัญต่อความพยายามในการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความจำเป็นที่จะต้องมองเห็นถึงบริบทของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง และสภาพแวดล้อมธรรมชาติซึ่งสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอกในระดับภาค และระดับมหภาคที่สามารถเชื่อมโยงปรากฏการณ์ในท้องถิ่นกับเงื่อนไขภายนอก และยังช่วยชี้ให้เห็นทิศทางของการพัฒนาประเทศที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน

8.) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่มของชุมชน การพิจารณาการใช้ประโยชน์ในบริบทนี้เป็นการย้อนกลับไปพิจารณาปัญหาของสังคมของชุมชน ซึ่งอาจพบว่าชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤต ในด้านของความเสื่อมโทรมของธรรมชาติและความยากจน ดังนั้นการพิจารณาประเด็นนี้จึงเป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถเป็นคำตอบส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยพิจารณาการท่องเที่ยวในฐานะของการสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เช่น หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ กองทุนชุมชน การพัฒนาอาชีพและฝีมือแรงงาน ทัศนกรรมการพัฒนา เกษตรปลอดภัยจากสารพิษ รวมทั้งการพลิกฟื้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในด้านการเชื่อมต่อกุมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างหลากหลาย

9.) การท่องเที่ยวโดยชุมชนในฐานะของการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาพความเป็นจริงของการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวก็คือการที่ภาคเอกชนบางแห่งบางจังหวัดได้มีบทบาทเข้ามาผูกขาดธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งเน้นการสร้างรายได้และความเจริญเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว และบางครั้งด้วยความไม่เข้าใจในเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรม ประเพณีขนบธรรมเนียม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่ การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวดังกล่าวได้สร้างผลกระทบ

ต่อการทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ อันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นขาดอำนาจในการจัดการท่องเที่ยวของตน ดังนั้นจึงมี ความจำเป็นที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเข้ามากำหนดบทบาทขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ให้เข้ามามีส่วนสำคัญร่วมกับภาคประชาชน ในการจัดการและหารูปแบบของการท่องเที่ยวในบริบทของชุมชนท้องถิ่น อันจะมีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองในระดับล่าง รวมทั้งระบบการจัดการ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้กับชุมชนท้องถิ่นอย่างมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ชุมชนควรมีบทบาทในเรื่องการส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ชุมชนจะเป็นผู้ดำเนินการ นับตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนการเกิดการกระจายรายได้ อย่างเป็นธรรมในชุมชนนั้น ๆ การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ไม่ต้องลงทุน อาศัยเพียงการบริหาร จัดการที่ดีก็เพียงพอที่จะสร้างรายได้มาสนับสนุนสถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้น และพัฒนาให้ ทรัพยากรท่องเที่ยวแห่งนั้นมีความยั่งยืน คนที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวควรเป็น คนที่อยู่ในพื้นที่ ดังนั้นการบริหารจัดการให้การส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นสำเร็จไปได้ด้วยดี ควรเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่นั้นที่ร่วมมือกันในการจัดการการท่องเที่ยว ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของ ทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตและวิถี การผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้ง มีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่การ ตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินงาน

4. แหล่งน้ำพุร้อน (Onsen) ในประเทศไทย

4.1 ความหมายน้ำพุร้อน

สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว (2556 : ออนไลน์) ได้ให้นิยามแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หมายถึงการเดินทางไปท่องเที่ยว เยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่ง ท่องเที่ยวธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจโดยแบ่งเวลา ส่วนหนึ่งจากการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และ/หรือรับบริการ รักษาพยาบาล และฟื้นฟูสุขภาพ โดยทั่วไปจะมีการจัดรายการท่องเที่ยวพักผ่อนท่ามกลาง ธรรมชาติ เพื่อเรียนรู้วิถีใช้พลังงานจากธรรมชาติมาบำบัดรักษา และเสริมสร้างสุขภาพกาย และสุขภาพจิตให้สดชื่นผ่อนคลาย เป็นการเพิ่มพูนพลังกำลังให้สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจ และร่างกายให้สมดุล และสามารถนำกลับไปปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

พจนานุกรมศัพท์ธรณีวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2544 ได้ให้คำจำกัดความของน้ำพุร้อนหรือ น้ำร้อนว่า "เป็นแหล่งที่น้ำไหลขึ้นมาจากใต้ดิน และมีอุณหภูมิสูงกว่าอุณหภูมิของร่างกายมนุษย์" น้ำที่พุขึ้นมาอาจจะอุ่นๆ จนถึงเดือดพล่าน อาจบริสุทธิ์หรือมีแร่ธาตุรวมทั้งแก๊สละลายอยู่ ทำให้มีรสและกลิ่นต่างๆ กัน ปริมาณน้ำที่ไหลออกมาแต่ละพุก็ต่างกัน บางพุไหลเพียงเอ่อๆ บางพุไหลแรง บางพุพุ่งกระเซ็นพ่นปากบ่อเพราะแรงดันของแก๊สที่ละลายขึ้นมาจากใต้ดิน เช่น ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ถ้าน้ำที่พุขึ้นมาเย็นกว่าอุณหภูมิของร่างกาย เรียกแหล่งนั้นว่า น้ำเย็น (cold spring)

พลังงานความร้อนใต้พิภพหรือน้ำพุร้อน เป็นแหล่งพลังงานตามธรรมชาติชนิดหนึ่งที่มีโอกาสจะพัฒนาขึ้นมาใช้ประโยชน์ได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับอุณหภูมิของน้ำร้อนที่จะนำขึ้นมาใช้เป็นสำคัญ การมีแหล่งน้ำพุร้อน เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ที่บ่งบอกถึงการมีแหล่งพลังงานความร้อนใต้พิภพของพื้นที่ ทั้งนี้เนื่องจากน้ำพุร้อน (Hot spring) เป็นน้ำพุธรรมชาติที่ผุดขึ้นมาจากชั้นเปลือกโลก เนื่องจากความกดดันของของไหลที่ระดับลึก โดยน้ำที่ผุดขึ้นมา มีระดับอุณหภูมิสูงกว่าของชั้นบรรยากาศ ระดับอุณหภูมิของน้ำที่สูงขึ้น เกิดจากการที่น้ำบาดาลไหลลงไปตามรอยแตกของหินชั้นเปลือกโลก แล้วได้รับความร้อนจากภายในโลก ร่วมกับหรือแพร่กระจายจากหินหลอมเหลว (Magma) ที่ระดับลึก ดังนั้นน้ำพุร้อน แต่ละแห่งอาจมีกลิ่นและรสแตกต่างกัน เนื่องจากความแตกต่าง และปริมาณธาตุรวมทั้งแก๊สที่ละลายมาจากหินข้างเคียง กรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงอุตสาหกรรม (2499) ระบุว่าประเทศไทยมีน้ำพุร้อนจำนวน 76 แหล่ง จากจำนวนน้ำพุธรรมชาติทั้งหมดมากกว่าหนึ่งร้อยแหล่ง (อ้างตามสุจิตร์ พิตรากุล และพินิจ กุลสิงห์, 2522) แม้จะมีแหล่งน้ำพุร้อนกระจายอยู่ทุกภูมิภาคของประเทศก็ตาม แต่มิได้มีการศึกษาและพัฒนาขึ้นมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง จนกระทั่งประมาณปลายปี 2520 เริ่มมีการศึกษาแหล่งน้ำพุร้อนอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้โดยการศึกษามุ่งเน้นเป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนเป็นแหล่งพลังงานทดแทน (Raming wong et al. , 1980 และ Geotermica Italiana ,1984) การศึกษาเหล่านั้นจำกัดเฉพาะแหล่งน้ำพุร้อนที่มีอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศ

Ramingwong et al. (1980) ได้เก็บตัวอย่างน้ำจากแหล่งน้ำพุร้อนในภาคเหนือจำนวน 22 แหล่ง จากจำนวนทั้งสิ้น 42 แหล่ง และได้ทำการวิเคราะห์หาส่วนประกอบทางเคมี เพื่อการคำนวณหาอุณหภูมิของแหล่งกักเก็บ ในจำนวนแหล่งน้ำพุร้อนดังกล่าว มีเพียง 5 แหล่งที่อุณหภูมิของแหล่งกักเก็บใกล้เคียงหรือสูงกว่า 180 องศาเซลเซียส Geotermica Italiana (1984) ได้รายงานผลการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับแหล่งน้ำพุร้อนที่น่าสนใจในระดับต้น ๆ จำนวน 9 แหล่ง เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเฉพาะแหล่งต่อไป แต่การศึกษาครั้งนั้นไม่รวมแหล่งน้ำพุร้อนอำเภอฝาง และอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ แหล่งน้ำพุร้อนทั้ง 9

แหล่งดังกล่าวต่างเกิดอยู่ในแนวรอยเลื่อนที่ตัดผ่านมวลหินแกรนิต และเป็นรอยเลื่อนที่ยังคงมีพลัง (active fault) รอยเลื่อนเหล่านั้นเห็นได้อย่างชัดเจนในภาพถ่ายดาวเทียม โดยส่วนใหญ่วางตัวอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ และบางส่วนวางตัวไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับแหล่งน้ำพุร้อนส่วนที่เหลือในภูมิภาคอื่นๆ ของประเทศยังไม่มีการศึกษากันอย่างจริงจัง แม้แต่การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นก็ยังมีอยู่อย่างจำกัด

4.2 ประเภทแหล่งน้ำพุร้อน

แหล่งน้ำพุร้อนสามารถแบ่งได้หลายประเภทตามเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น ลักษณะทางกายภาพปริมาณแร่ธาตุที่ละลายในน้ำ ดังนี้

4.2.1 แบ่งตามลักษณะกายภาพ ได้แก่

1) น้ำพุร้อนไกเซอร์ (Geyser) เป็นน้ำพุร้อนที่มีขนาดใหญ่ มีกำลังแรงมาก มีน้ำและไอน้ำที่ร้อนจัดพุ่งขึ้นมาได้สูงและมีแรงพุ่งออกมาเป็นระยะๆ ก่อนข้างสม่ำเสมอ บางแห่งน้ำอาจพุ่งสูงได้ถึง 60 เมตร ระยะเวลาการพุ่งน้ำออกมาจะเท่าๆ กัน เช่น 5 นาที 7 นาที ปรากฏการณ์นี้เกิดจากการที่ใต้ผิวโลกมีโพรงกักเก็บน้ำติดต่อกัน เมื่อน้ำได้รับความร้อนในระดับลึกๆ ถูกสกัดกั้นไม่ให้ถ่ายเทได้โดยง่ายเพราะรูที่ให้น้ำไหลออกมามีขนาดเล็ก และมีน้ำซึ่งเย็นกว่าซึ่งอยู่ในแอ่งที่อยู่ด้านบน น้ำที่อยู่ในระดับลึกมีอุณหภูมิสูงขึ้น และเมื่อสูงกว่า 100 องศาเซลเซียสก็จะเปลี่ยนสภาพเป็นไอน้ำดันน้ำที่ซึ่งอยู่ในรูไหลพุ่งขึ้นมา เมื่อไอน้ำได้ถ่ายเทพลังงานความร้อนจนหมดแรงดัน น้ำก็จะหยุดพุ่งจนสะสมความร้อนได้อีกก็จะพุ่งขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง น้ำพุร้อนไกเซอร์ที่มีชื่อเสียง เช่น น้ำพุร้อนโอลด์ เฟซฟูล (Old Faithful) ที่อุทยานแห่งชาติเยลโลว์สโตน (Yellow Stone National Park) ประเทศสหรัฐอเมริกา น้ำพุร้อนก็ยเซอร์ (Geysir) ประเทศไอซ์แลนด์ ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า ไกเซอร์ (Geyser) และน้ำพุร้อนอีกหลายแห่งในประเทศนิวซีแลนด์

2) น้ำพุร้อน (Hot Spring) หรือบ่อน้ำร้อน (Hot Pool) คือ แหล่งน้ำที่มีอุณหภูมิสูงกว่าร่างกายมนุษย์ไหลขึ้นมาจากใต้ดิน น้ำที่ขึ้นมาติดตั้งแต่อุ่นๆ จนถึงเดือดพล่านเนื่องจากทางเดินน้ำใต้ดินใหญ่ทำให้น้ำสามารถไหลเวียนอย่างรวดเร็วได้ น้ำร้อนที่ไหลขึ้นมาจะไหลออกไปจากแหล่งหรือกลายเป็นไอ เพื่อปล่อยพลังงานความร้อน เมื่อน้ำร้อนนั้นเย็นลงจะไหลกลับสู่ระบบน้ำใต้ดิน น้ำร้อนแต่ละแห่งจะมีแร่ธาตุ รวมทั้งก๊าซละลายอยู่ในปริมาณที่ไม่เท่ากัน ทำให้มีสีและกลิ่นแตกต่างกัน และมีปริมาณน้ำที่ไหลออกมาจากแต่ละบ่อแตกต่างกัน เช่น บ่อน้ำพุร้อนที่ทะเลสาบโบโกเรีย น้ำพุร้อนนับร้อยแห่งที่ประเทศไอซ์แลนด์ ประเทศนิวซีแลนด์ และน้ำพุร้อนในประเทศไทย เป็นต้น ถ้ามีเพียงน้ำร้อนไหลซึมขึ้นมาบนผิวดินจะเรียกว่า น้ำซึม (Seepage)

3) บ่อไอเดือดหรือพุก๊าซ (Fumarole) คือ หลุมหรือปล่องที่มีไอน้ำพุ่งขึ้นมา จะไม่มีน้ำเหมือนน้ำพุร้อน สาเหตุอาจเกิดจากบริเวณนั้นมีน้ำเพียงเล็กน้อย เมื่อได้รับความร้อนจึงกลายเป็นไอออกมาหรืออาจเกิดจากการที่ชั้นใต้ดินมีความร้อนสูงจนน้ำกลายเป็นไอจนหมด บ่อไอเดือดพบมากในประเทศที่มีภูเขาไฟ แต่ก็สามารถพบได้ในพื้นที่ที่ไม่มีภูเขาไฟได้เช่นกัน

4) บ่อโคลนเดือดหรือพุโคลน (Mud Pot) คือ โคลน (แอ่งตะกอนที่อึดตัวไปด้วยน้ำ) ซึ่งมีไอน้ำร้อนจัดอยู่เบื้องล่าง เมื่อไอน้ำนั้นเคลื่อนที่จะทำให้โคลนที่อยู่ด้านบนพุกระจายขึ้นมากล้ายการระเบิดย่อยๆ ในบริเวณภูเขาไฟ ปกติบ่อโคลนเดือดมักมีกำมะถันอยู่มากและมีหลาย

4.2.1 แบ่งตามปริมาณแร่ธาตุที่ละลายในน้ำ ในต่างประเทศสามารถแบ่งน้ำพุร้อนตามปริมาณแร่ธาตุที่ละลายในน้ำได้หลายสิบประเภท แต่ในประเทศไทย พบน้ำพุร้อนที่แบ่งตามส่วนประกอบเคมี เพียง 4 ประเภท (วรรณภา จาราช, 2546) ดังนี้

1) น้ำพุร้อนทั่วไป (Simple Springs) เป็นน้ำพุร้อนที่มีอุณหภูมิสูงกว่า 25 องศาเซลเซียส ประกอบด้วยธาตุคาร์บอน เกลือและแร่ธาตุอื่นๆ น้อยกว่า 1 กรัม/ลิตร เป็นน้ำพุร้อนส่วนใหญ่ที่พบในประเทศไทย

2) น้ำพุร้อนคาร์บอเนต (Carbonate Springs) เป็นน้ำพุร้อนที่มีอุณหภูมิค่อนข้างต่ำหรือเป็น น้ำพุเย็น ประกอบด้วยธาตุคาร์บอนและแร่ธาตุอื่นๆ น้อยกว่า 1 กรัม/ลิตร ลักษณะคล้ายน้ำพุร้อนทั่วไป แต่มีปริมาณคาร์บอเนตสูงกว่า

3) น้ำพุร้อนเกลือหรือน้ำพุร้อนน้ำเค็ม (Salt Springs) เป็นน้ำพุร้อนที่ประกอบด้วยสารเคมีมากกว่าน้ำพุร้อนทั่วไป มีแร่ธาตุต่าง ๆ มากกว่า 1 กรัม/ลิตร กรณีที่น้ำประกอบด้วยเกลือระหว่าง 1-5 กรัม/ลิตร เรียกว่าน้ำพุเกลืออ่อน (Weak Saline) ประกอบด้วยเกลือระหว่าง 5-10 กรัม/ลิตร เรียกว่าน้ำพุเกลือและประกอบด้วยเกลือมากกว่า 10 กรัม/ลิตร เรียกว่าน้ำพุเกลือเข้มข้น (Strong Saline) มีคุณสมบัติในการเก็บรักษาความร้อนได้ดี

4) น้ำพุร้อนแอลคาไลน์ (Alkaline Springs) เป็นการแบ่งประเภทน้ำพุร้อนโดยใช้ ค่าความเป็นกรด-ด่าง (pH) ของน้ำพุร้อนเป็นหลัก น้ำพุร้อนที่มีค่า pH 7.5-8.5 เรียกว่า Weak Alkaline Springs และน้ำพุร้อนที่มีค่า pH สูงกว่า 8.5 เรียกว่า Alkaline Springs

การนำน้ำพุร้อนมาใช้ประโยชน์ทำได้หลายด้านดังกล่าวมาแล้ว อย่างไรก็ตามอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นจึงต้องเตรียมศึกษาและป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมไว้ด้วย ซึ่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ร้ายแรง และเป็นเรื่องที่ป้องกันได้ดังนี้

ทำกันได้ผลแล้วในประเทศต่าง ๆ คือถ้าน้ำพุร้อนมีปริมาณแร่ธาตุอยู่ในระดับสูง เมื่อนำน้ำมาใช้แล้วระบายลงในแหล่งน้ำธรรมชาติตามผิวดิน อาจเกิดผลกระทบต่อน้ำผิวดินที่ใช้ประโยชน์ในด้านอุปโภค บริโภคและน้ำในระบบบาดาลได้ สามารถป้องกันได้โดยการทำให้ปริมาณแร่ธาตุเหล่านั้นลดลงโดยการตกตะกอน (Sedimentation, Ponding and Evaporation) ก่อนที่จะระบายน้ำสู่แหล่งธรรมชาติ หรืออัดน้ำที่ผ่านการใช้แล้วกลับคืนสู่ผิวดิน (Re-injection) ลงไปอยู่ในชั้นหินที่ปลอดภัย แต่หากมีก๊าซบางชนิดที่เป็นพิษอยู่ที่แหล่งน้ำพุร้อน และเป็นก๊าซที่ไม่รวมตัว (Non-condensable Gases) เช่น ไฮโดรเจนซัลไฟด์ ซึ่งหากหายใจเข้าไปจะทำให้ระบบทางเดินหายใจขัดข้องได้ มีวิธีการป้องกัน ก็จะต้องเปลี่ยนก๊าซนี้ให้อยู่ในรูปอื่น เช่น ผ่านก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์ ลงในน้ำเกิดเป็นกรด ซัลฟูริก และนำกรดที่เกิดขึ้นนี้ไปใช้ประโยชน์ได้ ส่วนน้ำพุร้อนที่ผ่านการใช้ประโยชน์แล้ว จะมีอุณหภูมิลดลง แต่อาจสูงกว่าอุณหภูมิในแหล่งธรรมชาติ เพราะมีความร้อนตกค้าง (Waste Heat) หากปล่อยออกมาทันทีอาจเกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมได้ จึงต้องนำน้ำเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ก่อน เพื่อให้มีอุณหภูมิลดลง เช่น ให้ความอบอุ่นในบ้านพัก ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร จนกระทั่งน้ำนั้นมีอุณหภูมิใกล้เคียงกับแหล่งน้ำในธรรมชาติจึงปล่อยลงสู่แหล่งน้ำได้

คุณประโยชน์ของแร่ธาตุชนิดต่าง ๆ ที่อยู่ในน้ำพุร้อน มีดังนี้

1. แคลเซียม ช่วยเสริมสร้างกระดูกและฟัน ช่วยในการเติบโตของเด็ก ช่วยปรับสภาพความสมดุลของผิวไม่ให้แห้งกร้าน
2. แมกนีเซียม ช่วยระบบขับถ่ายเป็นยาระบาย สร้างและซ่อมแซมเซลล์ผิวที่เสื่อมสภาพไป
3. โพแทสเซียม ช่วยรักษาสมดุลของความเป็นกรด ต่าง ของร่างกาย ช่วยให้ปฏิกิริยาการเผาผลาญอาหาร ช่วยบำรุงและควบคุมความชุ่มชื้นของเซลล์ผิว
4. โซเดียม ช่วยรักษาระบบสมดุลของน้ำในร่างกาย ช่วยในการรับส่งประสาทความรู้สึกช่วยระบบขับถ่ายเป็นยาระบาย และกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงของเซลล์ผิวให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
5. ฟลูออไรด์ ช่วยให้ฟันแข็งแรงไม่ผุง่าย แต่ถ้ามีปริมาณมากเกินไปมาตรฐานและดื่มเป็นเวลานานอาจทำให้ฟันดำเป็นจุด
6. ไบคาร์บอเนต ช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร
7. ซัลเฟต ช่วยให้เลือดแข็งตัวป้องกันเลือดไหลไม่หยุด ช่วยในการเจริญเติบโตของกระดูกช่วยระบบขับถ่ายเป็นยาระบาย
8. โบรไมน์ ช่วยฆ่าเชื้อโรคได้อย่างปลอดภัยไม่ระคายเคืองผิว
9. คลอไรน์ ช่วยทำความสะอาดผิวได้ลึกถึงรูขุมขน

10. ทองแดง ช่วยบำรุงเส้นใยคอลลาเจน
11. ไอโอดีน ป้องกันโรคคอพอก
12. น้ำแร่ที่มีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เป็นองค์ประกอบ ช่วยขับปัสสาวะและทำให้น้ำแร่มีรสชวนดื่ม
13. อีลาสติน ช่วยพยุงผิวให้กระชับ
14. แมงกานีส ช่วยสร้างคอลลาเจนให้ผิว
15. สังกะสี ช่วยผลิตเซลล์ผิวใหม่

4.3 แหล่งความร้อนต้นกำเนิดของแหล่งน้ำพุร้อน

ความร้อนต้นกำเนิดของน้ำพุร้อนแต่ละแหล่งอาจมีที่มาได้หลายแบบ กล่าวคือ แหล่งที่มาของความร้อนต้นกำเนิดของน้ำพุร้อน อาจเป็นการแทรกดันขึ้นมาที่ระดับลึกของมวลหินแกรนิต หรือความร้อนที่เกิดจากการเสียดทานระหว่างผิวระนาบรอยเลื่อน และจากการปะทะของหินภูเขาไฟ อย่างไรก็ตามน้ำพุร้อนแต่ละแหล่ง อาจมีความร้อนต้นกำเนิดหลายแบบรวมกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพธรณีวิทยาของแหล่งนั้น ๆ สำหรับพื้นที่ภาคเหนือของประเทศ Geotermica Italiana (1984) ได้วิเคราะห์ว่าการแทรกดันตัวขึ้นมาของมวลหินแกรนิตที่ระดับลึก น่าจะเป็นแหล่งที่มาที่สำคัญของความร้อน ทั้งนี้เนื่องจากในตัวอย่างหินแกรนิตช่วงอายุ 65 ถึง 33.5 ล้านปี มีสัดส่วน Rb/Sr ค่อนข้างสูง ตัวอย่างหินแกรนิตเมื่อหาอายุจาก K/Ar ในแร่ไบโอไทต์และมัสโคไวท์ จะได้อายุเป็น 3 ช่วง คือ 50 – 57 ล้านปี, 30 – 33 ล้านปี และ 19 – 21 ล้านปี ช่วงอายุดังกล่าวอาจเป็นเวลาของ 'Regional thermal event' จากการแทรกดันตัวขึ้นมาของมวลหินแกรนิตที่ระดับความลึก แหล่งที่มาของความร้อนต้นกำเนิดของน้ำพุร้อน อาจเนื่องมาจากการปะทะของหินภูเขาไฟก็ได้มีการพิจารณากล่าวคือ Geotermica Italiana (1984) ได้ศึกษาถึงส่วนประกอบทางเคมีของตัวอย่างหินบะซอลต์ใต้ผิวย หินบะซอลต์แม่ทะ และหินบะซอลต์สปรอบ (ตารางที่ 2.1) มีส่วนประกอบอยู่ในช่วง Olivine – Tholeiite ถึง Basanite ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Barr and Maedonald (1979, 1981) ส่วนประกอบทางเคมีของหินบะซอลต์ที่อยู่ในช่วง Olivine – Tholeiite ถึง Basanite บ่งบอกถึงการตกผลึกแยกชั้นอย่างจำกัด ลักษณะการตกผลึกดังกล่าว แสดงถึงการทะลักขึ้นมาของหินบะซอลต์จากชั้น mantle อย่างรวดเร็ว การทะลักของบะซอลต์จะขึ้นมาตามแนวโครงสร้างรอยเลื่อน ที่เกิดถึงระดับลึกและเป็นรอยเลื่อนซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างช่วงการพัฒนาเป็นแอ่งสะสมตะกอนอายุ Tertiary ส่วนโครงสร้างรอยเลื่อนหลัก ๆ ของภาคเหนือแม้จะยังคงมีพลังอยู่ก็ตาม แต่ความรุนแรง และความหนาแน่นของคลื่นไหวสะเทือน ตามแนวรอยเลื่อนคงพลั้งเหล่านั้ ยังไม่อยู่ในระดับที่มีความเข้มข้นมาก

พอ ดังนั้น ทั้งการปะทุขึ้นมาของหินบะซอลต์และความร้อนจากการเสียดทานระหว่างระนาบรอยเลื่อน ยังไม่น่าจะเป็นแหล่งความร้อนที่สำคัญของแหล่งน้ำพุร้อนในภาคเหนือ

สำนักงานวิจัยและพัฒนาการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (2546) ได้ศึกษาสภาพธรณีวิทยาของแหล่งน้ำพุร้อนในท้องที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน 7 แห่ง ซึ่งในจำนวนนี้เป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่เกิดสัมพันธ์กับหินแกรนิตและหินไนส์ จำนวน 4 แห่ง แหล่งน้ำพุร้อนที่เหลือเกิดสัมพันธ์กับหินตะกอน จากการวิเคราะห์ส่วนประกอบทางเคมี ของตัวอย่างน้ำจากแหล่งน้ำพุร้อนแต่ละแห่ง แสดงให้เห็นว่าน้ำพุร้อนไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับหินอัคนี ผลจากการศึกษา Stable Isotope ของตัวอย่างน้ำบ่งบอกว่าน้ำพุร้อนปัจจุบันมีต้นกำเนิดจากน้ำฝน แล้วไหลซึมลงไปในระดับลึกตามช่องว่างของหินที่แตกเนื่องจากรอยเลื่อน เมื่อน้ำที่ไหลซึมลงไปในระดับลึกก็จะได้รับการถ่ายเทความร้อนแล้วจึงไหลกลับขึ้นมายังผิวดินเกิดเป็นแหล่งน้ำพุร้อน ในรายงานยังได้กล่าวถึงผลการพิจารณาปริมาณน้ำผิวดินไหลซึมลงไปใต้ดิน สำหรับพื้นที่รับน้ำของแหล่งน้ำพุร้อนแต่ละแห่ง ผลการคำนวณพบว่าท้องที่อำเภอปายมีปริมาณน้ำไหลลงสู่ใต้ดินน้อยที่สุดปีละ 2.7 ล้านลบ.ม./ตร.กม. ขณะที่ท้องที่อำเภอแม่สะเรียงมีปริมาณน้ำไหลซึมลงใต้ดินปีละ 4.3 ล้านลบ.ม./ตร.กม. ส่วนท้องที่อำเภอเมือง และอำเภอขุนยวม มีปริมาณน้ำไหลซึมลงใต้ดินเป็นปริมาณใกล้เคียงกันในอัตราปีละ 21.0 ล้านลบ.ม./ตร.กม. สำหรับอุณหภูมิของแหล่งกักเก็บโดยใช้ Chemical Geothermometer บ่งบอกว่าแหล่งน้ำพุร้อนทำปาย/เมืองแปง มีอุณหภูมิ 180-190 องศาเซลเซียส และคาดว่าแหล่งกำเนิดความร้อนอยู่ที่ระดับความลึกประมาณ 2 กม. ขณะที่แหล่งกักเก็บอยู่ที่ความลึกไม่เกิน 1.5 กม. มีอุณหภูมิแหล่งกักเก็บ 144 องศาเซลเซียสและ 153 องศาเซลเซียสตามลำดับ แหล่งน้ำพุร้อนเหมืองแร่มีอุณหภูมิ ณ แหล่งกักเก็บ 142 องศาเซลเซียส ที่ระดับลึกไม่เกิน 1.5 กม. เช่นกัน ส่วนแหล่งน้ำพุร้อนภูโคลน/ผาบ่อง แหล่งกักเก็บมีอุณหภูมิ 129 องศาเซลเซียสและ 127 องศาเซลเซียสตามลำดับ ขณะที่แหล่งหนองแห้งที่พบในชั้นหินตะกอน แหล่งกักเก็บกลับมีอุณหภูมิสูงถึง 141 องศาเซลเซียส ทั้งนี้คงเป็นเพราะได้รับความร้อนจากหินอัคนีซึ่งอยู่ห่างไปทางตะวันออกเฉียงใต้ 3 กม.ก็เป็นได้ น้ำพุร้อนอุมลองหลวง มีอุณหภูมิแหล่งกักเก็บ 152 องศาเซลเซียส

4.4 การจัดลำดับความสำคัญของแหล่งน้ำพุร้อน

การจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาสามารถนำน้ำพุร้อนมาใช้ประโยชน์ สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มศักยภาพสูง กลาง และต่ำ โดยเน้นพิจารณาที่อุณหภูมิที่ผิวดินและอัตราการไหลของน้ำร้อน อุณหภูมิและความลึกของแหล่งกักเก็บสภาพสังคมเศรษฐกิจ

1. แหล่งน้ำพุร้อนที่มีศักยภาพสูง หมายถึง แหล่งที่มีอุณหภูมิของน้ำร้อนที่ผิวดินสูงกว่า 80 องศาเซลเซียส และ/หรือมีอุณหภูมิของแหล่งกักเก็บความร้อนมากกว่า 150 องศาเซลเซียส และ/หรือ มีแหล่งกักเก็บความร้อนอยู่ที่ระดับความลึกไม่เกิน 2 กิโลเมตร ซึ่งแหล่งน้ำพุร้อนเหล่านี้ สามารถนำน้ำร้อนมาเป็นพลังงานของห้องอบแห้งได้โดยตรง หรือใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพให้มีอุณหภูมิเพิ่มขึ้นอีกอย่างน้อย 20 องศาเซลเซียส แล้วสามารถนำน้ำร้อนมาเป็นพลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้าได้

2. แหล่งน้ำพุร้อนที่มีศักยภาพปานกลาง หมายถึง แหล่งที่มีอุณหภูมิของน้ำร้อนที่ผิวดิน ระหว่าง 60 ถึง 80 องศาเซลเซียส และ/หรือ มีอุณหภูมิของแหล่งกักเก็บความร้อนอยู่ระหว่าง 120 ถึง 150 องศาเซลเซียส และ/หรือ มีแหล่งกักเก็บความร้อนอยู่ที่ระดับความลึกมากกว่า 2 กิโลเมตร ซึ่งแหล่งน้ำพุร้อนเหล่านี้ เมื่อใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพ ให้มีอุณหภูมิเพิ่มขึ้นอีกอย่างน้อย 20 องศาเซลเซียสแล้วสามารถนำน้ำร้อนมาเป็นพลังงานสำหรับห้องอบแห้งได้ และ/หรือเป็นพลังงานผลิตกระแสไฟฟ้า สำหรับงานเฉพาะด้านที่มีอัตราการใช้ไม่มากนัก

3. แหล่งน้ำพุร้อนที่มีศักยภาพต่ำ หมายถึงแหล่งที่มีอุณหภูมิของน้ำร้อนที่ผิวดินระหว่าง 40 ถึง 60 องศาเซลเซียสและ/หรือ มีอุณหภูมิของแหล่งกักเก็บความร้อนต่ำกว่า 120 องศาเซลเซียส และ/หรือ มีแหล่งกักเก็บความร้อนอยู่ที่ระดับความลึกมากกว่า 2 กิโลเมตร ซึ่งแหล่งน้ำพุร้อนเหล่านี้สามารถนำน้ำร้อน มาใช้โดยตรงได้เพียงเพื่อการท่องเที่ยวและนันทนาการ แต่เมื่อใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มประสิทธิภาพ ให้มีอุณหภูมิเพิ่มขึ้นอีกอย่างน้อย 20 องศาเซลเซียส แล้วสามารถนำน้ำร้อนมาเป็นพลังงานสำหรับอุตสาหกรรมขนาดเล็กบางประเภทได้ (เช่นการเคลือบสารบนผิวส้มหรือมะนาวเพื่อคงความสดไว้)

ปัจจัยสภาพสังคมเศรษฐกิจ ถูกนำมาใช้พิจารณาในขั้นตอนที่สอง หลังจากจัดลำดับความสำคัญทางด้านศักยภาพออกเป็น 3 กลุ่มแล้ว โดยในแต่ละกลุ่มจะถูกแบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มที่มีสภาพสังคมเศรษฐกิจเอื้ออำนวยและกลุ่มที่มีสภาพสังคมเศรษฐกิจจำกัด

1. กลุ่มที่มีสภาพสังคมเศรษฐกิจเอื้ออำนวย พิจารณาจากการมีจำนวนประชากรอยู่ในพื้นที่มีมาก เส้นทางคมนาคมระหว่างแหล่งน้ำพุร้อนและชุมชนอยู่ในสภาพดีและสะดวก รวมทั้งมีพืชผลทางการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับการอบแห้ง เพื่อเพิ่มมูลค่าการผลิต โดยมีจำนวนพื้นที่เพาะปลูกที่เหมาะสมด้วย

2. กลุ่มที่มีสภาพสังคมเศรษฐกิจจำกัด พิจารณาจากการมีจำนวนประชากรอยู่ในพื้นที่น้อย เส้นทางคมนาคมระหว่างแหล่งน้ำพุร้อนและชุมชน อยู่ในสภาพไม่ดีและห่างไกล รวมทั้งไม่มีพืชผลทางการเกษตรที่เหมาะสมสำหรับการอบแห้ง และจำนวนพื้นที่เพาะปลูกน้อย

น้ำพุร้อน (Onsen) ในภาคเหนือ

จังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ภาคเหนือของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพฯ 785 ก.ม. มีเนื้อที่ประมาณ 11,678.369 ตร.ก.ม. หรือประมาณ 7,298,981 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้

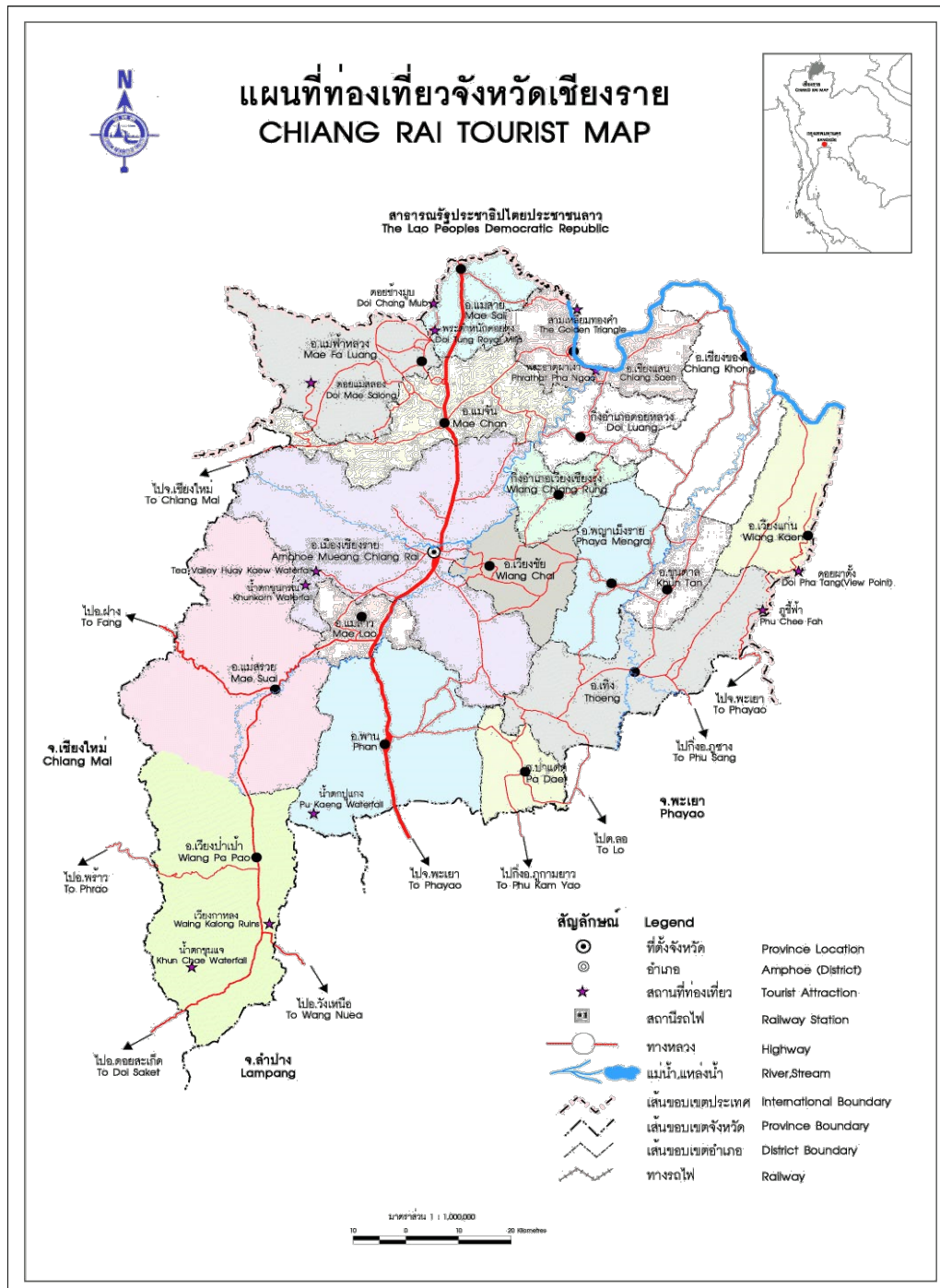
ทิศ	พื้นที่ติดต่อ
ทิศเหนือ	ประเทศสหภาพพม่า และประเทศสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศใต้	จังหวัดลำปาง และจังหวัดพะเยา
ทิศตะวันออก	ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และจังหวัดพะเยา
ทิศตะวันตก	ประเทศสหภาพพม่า และจังหวัดเชียงใหม่

ภูมิประเทศ

จังหวัดเชียงรายมีภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงในทวีปตอนเหนือ (North Continental Highland) มีพื้นที่ราบสูงเป็นหย่อม ๆ ในเขตอำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า และอำเภอเชียงของ บริเวณเทือกเขาจะมีความสูงประมาณ 1,500-2,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล โดยมีดอยลังกาหลวง เป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในจังหวัด มีความสูง 2,031 เมตร บริเวณส่วนที่ราบตามลุ่มแม่น้ำสำคัญในตอนกลางของพื้นที่ ได้แก่ อำเภอพาน อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงแสน และอำเภอเชียงของ มีความสูงประมาณ 410-580 เมตร จากระดับน้ำทะเล

จังหวัดเชียงรายมีบ่อน้ำพุร้อนเป็นจำนวนมาก บางแห่งมีประวัติอันเล่าสืบต่อกันมายาวนาน บ่อน้ำพุร้อนที่ขึ้นชื่อในจังหวัดเชียงราย เช่น น้ำพุร้อนห้วยหมากเหลี่ยม น้ำพุร้อนแม่ชะจาน น้ำพุร้อนป่าตึง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แผนที่จังหวัดเชียงราย

รูปที่ 2.1 แผนที่ท่องเที่ยว จ.เชียงราย

สุขภาพเพื่อให้ผู้ที่มาพักผ่อน ได้อาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพที่สามารถรักษาโรคผิวหนังและโรคปวดต่างๆ

น้ำพุร้อนผาเสริฐ เป็นบ่อน้ำร้อนที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำกก เมื่อก่อนในฤดูฝนจะมีปริมาณน้ำในลำน้ำกกไหลท่วมหนองพื้นที่บ่อน้ำร้อน ไม่มีการใช้น้ำพุร้อนอย่างจริงจัง จะใช้เพียงแค่นำหน่อไม้มาต้มเท่านั้น ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง ได้พัฒนาและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้เข้ามาใช้บริการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพ มีทั้งแบบบ่อรวมกลางแจ้งและบ่อขนาดใหญ่ เป็นอาคารอาบน้ำแร่แบบบ่อแยกอาบ น้ำแร่ระบบสป่า มีบริการนวดแผนไทย เช่าเตนท์ที่พักแรม และจัดแคมป์ไฟเป็นหมู่คณะ บริเวณใกล้เคียงกันยังมีปางช้างผาเสริฐ บริการช้างนำเที่ยวทุ่งดอกบัวตองในฤดูหนาวแก่นักท่องเที่ยว และนอกจากนี้ทางองค์การฯ ได้จัดทำท่าเรือบ้านผาเสริฐ ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่ล่องแพตามลำน้ำกกมาจากบ้านท่าตอน รวมถึงนักท่องเที่ยวที่โดยสารเรือหางยาวนำเที่ยวชมทัศนียภาพขึ้นและล่องตามลำน้ำกก ได้แวะพักและใช้บริการอาบน้ำแร่ ที่ช้างเที่ยวน้ำตกหรือหมู่บ้านชาวเขาบริเวณใกล้เคียงอีกด้วย

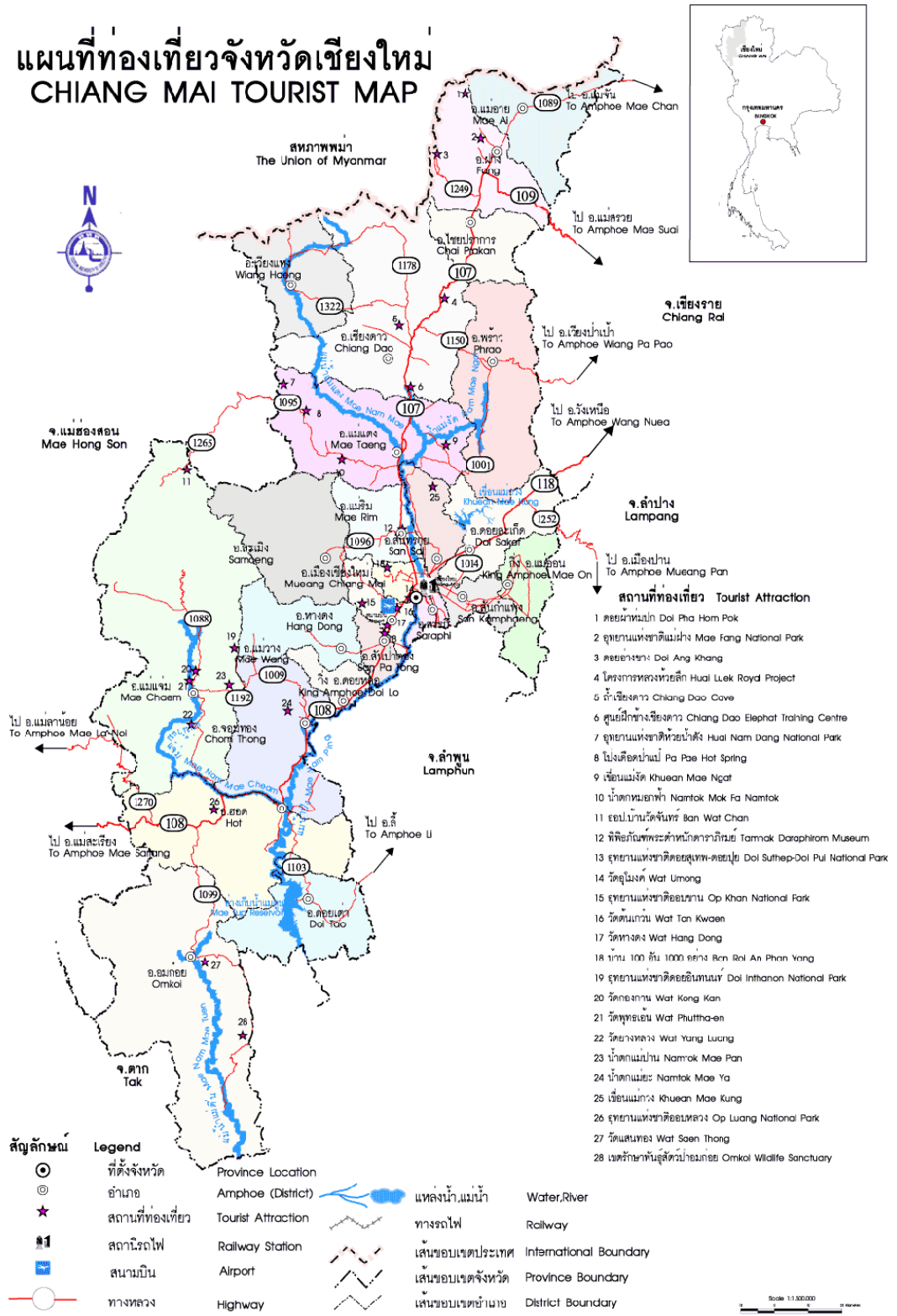
น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดหนึ่งของไทย ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 20,107 ตารางกิโลเมตร ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ 2 ของประเทศ และมีประชากร 1,655,642 คน มากเป็นอันดับ 5 ของประเทศ ในจำนวนนี้เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและชานเมือง 960,906 คน โดยจังหวัดเชียงใหม่ทิศเหนือติดต่อกับรัฐฉานของพม่า

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาและป่าละเมาะ มีที่ราบอยู่ตอนกลางตาม 2 ผังแม่น้ำปิง สภาพพื้นที่แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ พื้นที่ภูเขา ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศเหนือและทิศตะวันตกของจังหวัด คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 80% ของพื้นที่จังหวัด เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารไม่เหมาะต่อการเพาะปลูก และพื้นที่ราบลุ่มน้ำและที่ราบเชิงเขา กระจายอยู่ทั่วไประหว่างหุบเขาทอดตัวในแนวเหนือ-ใต้ อันได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำฝาง และลุ่มน้ำแม่งัด เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเกษตร

การคมนาคม การเข้าสู่ตำแหน่งของน้ำพุร้อนหนองครก ทำได้โดยเดินทางจากอำเภอพร้าวตามทางหลวงหมายเลข 1150 ไปอำเภอเชียงดาว ถึงหลักกิโลเมตรที่ 23 + 200 เลี้ยวขวาตามทางหลวงหมายเลข 1346 ไปอำเภอไชยปราการ ถึงหลักกิโลเมตรที่ 3 + 800 เลี้ยวซ้ายไปประมาณ 1.5 กิโลเมตรถึงตำแหน่งน้ำพุร้อนหนองครก

แผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ CHIANG MAI TOURIST MAP

รูปที่ 2.2 แผนที่ท่องเที่ยว จ.เชียงใหม่

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะที่พบบริเวณแหล่งน้ำพุร้อนประกอบด้วย ภูเขาและเนินเขาเป็นแนวยาววางตัวในแนวเหนือ-ใต้ และตะวันออกเฉียงเหนือ ภูเขาและเนินเขาดังกล่าว ประกอบด้วยพื้นที่ป่าไม้เบญจพรรณ ถูกตัดโค่นและบุกรุกทำไร่ ทางตอนกลางของพื้นที่ประกอบด้วยพื้นที่ราบน้ำท่วมถึง (flood plain) ได้แก่บริเวณลุ่มน้ำห้วยสำน ด้านเหนือของพื้นที่และลุ่มน้ำแม่จัดด้านตอนกลาง พบลักษณะการกวัดแกว่งของน้ำแม่จัด เกิดเป็นแนวสันดินริมตลิ่ง (natural levee) และที่ราบลุ่มชื้นแฉะ (swamp) วางตัวต่อเนื่องกันในแนวเหนือ – ใต้ ขนาดของที่ราบน้ำท่วมถึงนี้ไม่กว้างมากนัก กว้างที่สุดประมาณ 1.5 กิโลเมตร ทางตะวันตกเฉียงเหนือของพื้นที่

ลักษณะโดยทั่วไป

น้ำพุร้อนหนองครก มีอุณหภูมิประมาณ 68.8 เซลเซียส อัตราการไหลตามธรรมชาติประมาณ 3.5 ลิตรต่อวินาที พบฟองก๊าซผุดขึ้นมาคล้อยน้ำเดือด ชาวบ้านได้ทำบ่อครอบไว้ 2 บ่อ และขุดสระขนาด 5 X 8 เมตร เพื่อพักน้ำให้อุณหภูมิลดลงก่อนนำเข้าสู่ห้องอาบน้ำ หินที่พบบริเวณนี้เป็นหินทรายที่มีรอยแตกมาก มีน้ำพุร้อนมากกว่า 5 บ่อ เกิดบนที่ราบตาดเชิงเขา ตามรอยเลื่อนด้านเหนือบริเวณขอบแอ่งพริ้ว พบแร่ซัลไฟต์อยู่ติดตามสายแร่ในบ่อน้ำร้อน

สภาพธรณีวิทยาและโครงสร้างของน้ำพุร้อน

จากการสำรวจภาคสนามร่วมกับการค้นคว้าจากงานที่มีศึกษามาก่อน พบว่า ในพื้นที่จะพบแหล่งน้ำพุร้อนจำนวนมาก โดยเฉพาะบริเวณด้านตะวันตกของแอ่งพริ้ว แหล่งที่มีขนาดใหญ่และเข้าถึงได้ง่ายนั้นมีอยู่ 2 แหล่ง คือบ่อน้ำร้อนบ้านหนองครก และบ่อน้ำร้อนบ้านโป่ง ปัจจุบันมีเพียงแหล่งบ่อน้ำร้อนบ้านหนองครก ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอพริ้วประมาณ 10 กิโลเมตร ที่ได้มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ลักษณะทางธรณีวิทยา การเรียงลำดับชั้นหิน และธรณีวิทยาโครงสร้างของพื้นที่สำรวจแหล่งน้ำพุร้อนนี้ จัดอยู่บริเวณพื้นที่ขอบทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของแอ่งพริ้ว ซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วย หินตะกอน หินตะกอนเนื้อซิลิกาหินอัคนี และตะกอนที่ยังไม่แข็งตัวถึงกึ่งแข็งตัว (unconsolidated to semiconsolidated) โดยด้านตะวันตกของพื้นที่สำรวจพบ หินตะกอนที่ ประกอบด้วย หินปูนเนื้อประสาน (crystalline limestone) หินปูนเนื้อประสม (clastic limestone) หินปูนเนื้อเม็ดแบบไขปลา (oolitic limestone) และหินปูนเนื้อประสมที่มีหินเชิร์ตมวลก้อนกลม (chert nodule) แทรกอยู่ หินปูนส่วนใหญ่ จะปรากฏในลักษณะเป็นเลนส์ ที่มีขนาดเล็ก 2-3 เมตร จนถึงขนาดใหญ่เป็นลักษณะของภูเขามวลหินปูน (massive limestone) ไม่แสดงการวางชั้น

ที่เด่นชัด ข้อมูลการวางตัวที่ได้จากแถบชั้นเคลย์ที่แทรกในชั้นหินปูนนี้ ให้ค่าการวางตัวของชั้นหินในแนวเหนือ-ใต้ โดยมีมุมเอียงไปทางทิศตะวันตก หินปูนในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่มีอายุเพอร์เมียน (Permian) จากหลักฐานซากดึกดำบรรพ์และชุดลักษณะของหิน ที่สามารถเทียบเคียงได้กับชุดหินราชบุรี (Ratburi Group) แต่มีบางบริเวณที่พบซากดึกดำบรรพ์บ่งอายุคาร์บอนิเฟอรัส (Carboniferous) และไทรแอสซิก (Triassic) ดังนั้นหินปูนในพื้นที่ศึกษานี้อาจบอกได้ว่า มีอายุอยู่ในยุคคาร์บอนิเฟอรัส-เพอร์เมียน-ไทรแอสซิก (e.g. Igo 1972, Caridroit *et al.* 1990, Vachard *et al.* 1993, Ueno & Ego 1997) ตอนกลางของพื้นที่สำรวจส่วนใหญ่เป็นหินตะกอน หินตะกอนเนื้อซิลิกาประกอบด้วย หินทราย หินทรายแป้ง หินเชิร์ต หินทรายแป้งสลับชั้นปูน และพบหินอัคนีชนิดเมฟิก แทรกซอนอยู่ในหินเหล่านี้ แต่พบเป็นปริมาณน้อย ตามบริเวณขอบภูเขาสูงและที่ราบของแอ่งสะสมตะกอน (แอ่งพร้าว) ปัจจุบัน พบหินตะกอนเนื้อซิลิกา ที่มีสายควอร์ตแทรกอยู่มาก และพบมีหินอัคนีแทรกซอนอยู่ด้านล่าง ปรากฏตามทางน้ำ เป็นชนิดหินแกรนิต ที่คาดว่ามีความอายุไทรแอสซิก (Triassic) หินตะกอนเนื้อซิลิกาที่ประกอบด้วยหินทราย หินทรายแป้ง และหินดินดานนี้ คาดว่ามีความอายุในยุครคาร์บอนิเฟอรัส (Carboniferous) และบางบริเวณพบหินแปร ชนิดหินควอร์ตไซต์ (quartzite) และฟิลไลต์ (phyllite) ที่คาดว่าแปรสภาพมาจากหินตะกอนโดยได้รับอิทธิพลมาจากการแทรกซอนของมวลหินแกรนิต หินตะกอนเนื้อซิลิกา ประกอบด้วย หินทรายสีขาว สีสดสีขาว สีฝุ่นเทาเหลือง ประกอบด้วยแร่ควอร์ตมาก มีขนาดเม็ดละเอียด-ปานกลาง (fine – medium sand size) มีความกลมมนดี (well round) และมีความเป็นทรงกลมสูง (highsphericity) เม็ดตะกอนชนิดอื่น ๆ ประกอบด้วย แร่เฟลด์สปาร์ แร่เคลย์ และเศษหินต่าง ๆ แต่มีปริมาณน้อย สารเชื่อมประสานเป็นพวกซิลิกา โดยในหินชุดนี้พบว่ามีสายควอร์ตแทรกตัดมาก ทำให้หินมีการแตกโดยทั่วไป หินเชิร์ต (chert) เดิมถูกจัดให้อยู่ในชุดหินตะกอนเนื้อซิลิกา ยุคคาร์บอนิเฟอรัส (Carboniferous) แต่จากหลักฐานซากดึกดำบรรพ์เรดิโอลาเรียและโคโนดอนต์ที่พบในหินนี้ บ่งชี้อายุ ดีโวเนียน คาร์บอนิเฟอรัส และเพอร์เมียน (Devonian, Carboniferous & Permian) (e.g. Wonganan 2005) ดังนั้นจึงสามารถแยกออกจากรวมหินตะกอนอื่น ๆ ได้ โดยพบว่า มีลักษณะหินโผล่เป็นเลนส์ กระจายตัวทั่วไปบริเวณด้านตะวันตกของพื้นที่สำรวจ มีขนาด 2-3 เมตร จนถึง ประมาณ 10 เมตร หินเชิร์ต พบว่ามีความเป็นชั้นดี ชั้นหนาเฉลี่ย 2-3 เซนติเมตร มีบางชั้นหนาได้ถึง 10 เซนติเมตร และมีชั้นเคลย์บาง แทรกสลับ หินเชิร์ตส่วนใหญ่มีสีเทาถึงเทาเข้มหรือดำ บางบริเวณมีสีเขียว เนื้อละเอียด แข็ง แต่ผุพังได้ค่อนข้างง่าย หินโผล่มักแสดงการคดโค้งอย่างมาก ไม่สามารถวัดทิศทางการวางตัวได้ และมีความสัมพันธ์กับหินข้างเคียงไม่แน่ชัด คาดว่าจะเป็นลักษณะของเลนส์หรือชั้นหิน หินทรายเนื้อหินภูเขาไฟ เป็นหินอีกชนิดหนึ่งที่สามารถพบได้ในพื้นที่ คาดว่ามีความอายุในยุครคาร์บอนิเฟอรัส-เพอร์เมียน (Permo-Carboniferous) และวางตัวต่อเนื่องบน

หินตะกอนที่มีอายุในยุคคาร์บอนิเฟอรัส โดยหินตะกอนนี้ประกอบด้วย หินทรายที่มี ส่วนประกอบของชั้นตะกอนภูเขาไฟจำนวนมาก (tuffaceous sandstone) บริเวณด้าน ตะวันออกของพื้นที่สำรวจ พบตะกอนยุคควอเตอร์นารี ซึ่งเป็นตะกอนกรวดที่ยังไม่แข็งตัว หรือกึ่งแข็งตัว พบบริเวณเชิงเขา เนินเขาเตี้ย ๆ และบริเวณที่ราบลุ่มสองฝั่งแม่น้ำหรือลำน้ำ โดยปกคลุมเป็นชั้นที่ไม่หนามาก หินอัครีเมฟิซนิตแกบโบร พบเป็นมวลมีสีดำ เนื้อผลึก ละเอียดวางตัวในแนวเหนือ-ใต้ มีถนนสายพร้าว-ปึงโค้งตัดผ่านบริเวณ กิโลเมตรที่ 17 + 700 หรือบริเวณพิกัด 120446 ทางด้านตะวันตกของพื้นที่ศึกษาและแองพร้าว คาดว่ามีอายุ ในช่วงยุคคาร์บอนิเฟอรัส เพอร์เมียน (Permo-Carboniferous)

ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างแหล่งน้ำพุร้อนและการท่องเที่ยว พบว่า น้ำพุร้อน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการบริโภค เช่นน้ำแร่กำลังที่ได้รับความนิยมในกลุ่มคนที่รัก สุขภาพเนื่องจากน้ำแร่มีแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์ต่อสุขภาพ เช่น แคลเซียม ช่วยเสริมสร้าง กระดูกและฟัน แมกนีเซียม เกี่ยวข้องกับการเกิดพลังงานในร่างกาย โพแทสเซียม ช่วยรักษา สมดุลของน้ำ สมดุลความเป็นกรด - ด่าง และการรับส่งกระแสประสาทความรู้สึกของมนุษย์ ฟลูออไรด์ ช่วยให้ฟันแข็งแรง ไบคาร์บอเนต ช่วยลดกรดในกระเพาะอาหาร และซัลเฟตช่วย ให้เลือดแข็งตัว ป้องกันเลือดไหลไม่หยุด และช่วยในการเจริญเติบโตของกระดูก ซึ่งจาก ประโยชน์ของแร่ธาตุต่างๆ ในน้ำแร่จึงทำให้มีการนำน้ำแร่มาใช้ในการบำบัดรักษา และ บริโภคเพื่อสุขภาพ โดยพบว่าแหล่งน้ำแร่หลาย ๆ แหล่ง นิยมนำน้ำแร่มาใช้ในการบำบัด สุขภาพ เช่น การอาบน้ำ แร่ เป็นต้น (<http://sadooda.com/category>)

ในขณะที่แหล่งน้ำพุร้อนได้รับความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยว เชิงสุขภาพ หรือบางแหล่งถูกจัดเป็นแหล่งศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พบว่า รูปแบบแหล่ง ท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ยังขาดการประสานงาน ขาด ระบบการวางแผนและการจัดการ ภายใต้หลักการบูรณาการระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยว สังคมชุมชน เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมุมมองด้านศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว (ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย : 2549; Mowforth and Munt: 2003; Newsome and Moore : 2001) ดังนั้นการศึกษาถึงศักยภาพ ของแหล่งน้ำพุร้อนในบริบทเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาศักยภาพ การบริการและการท่องเที่ยว และเตรียมความพร้อม ผู้การวางแผนการจัดการการท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จึง จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา เพื่อเป็นรูปแบบมาตรฐานสำหรับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ประเภทน้ำพุร้อนในระดับประเทศ ให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังเพื่อเกิดประโยชน์ ทั้งทรัพยากร ท่องเที่ยว สังคมชุมชน เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม โดยผลที่ได้จะเกิดแผนพัฒนาแหล่ง ท่องเที่ยวที่เหมาะสม ตามแต่รูปแบบของการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวแต่ ละแห่งในพื้นที่ตามศักยภาพที่วิเคราะห์ได้

น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดกำแพงเพชร

จังหวัดกำแพงเพชร เป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตภูมิภาคตะวันตกตามเขตเศรษฐกิจ โดยอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 358 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้
ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก และอำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย
ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์
ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และอำเภอโพธิ์ทะเล
อำเภอวชิรบารมี จังหวัดพิจิตร
ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

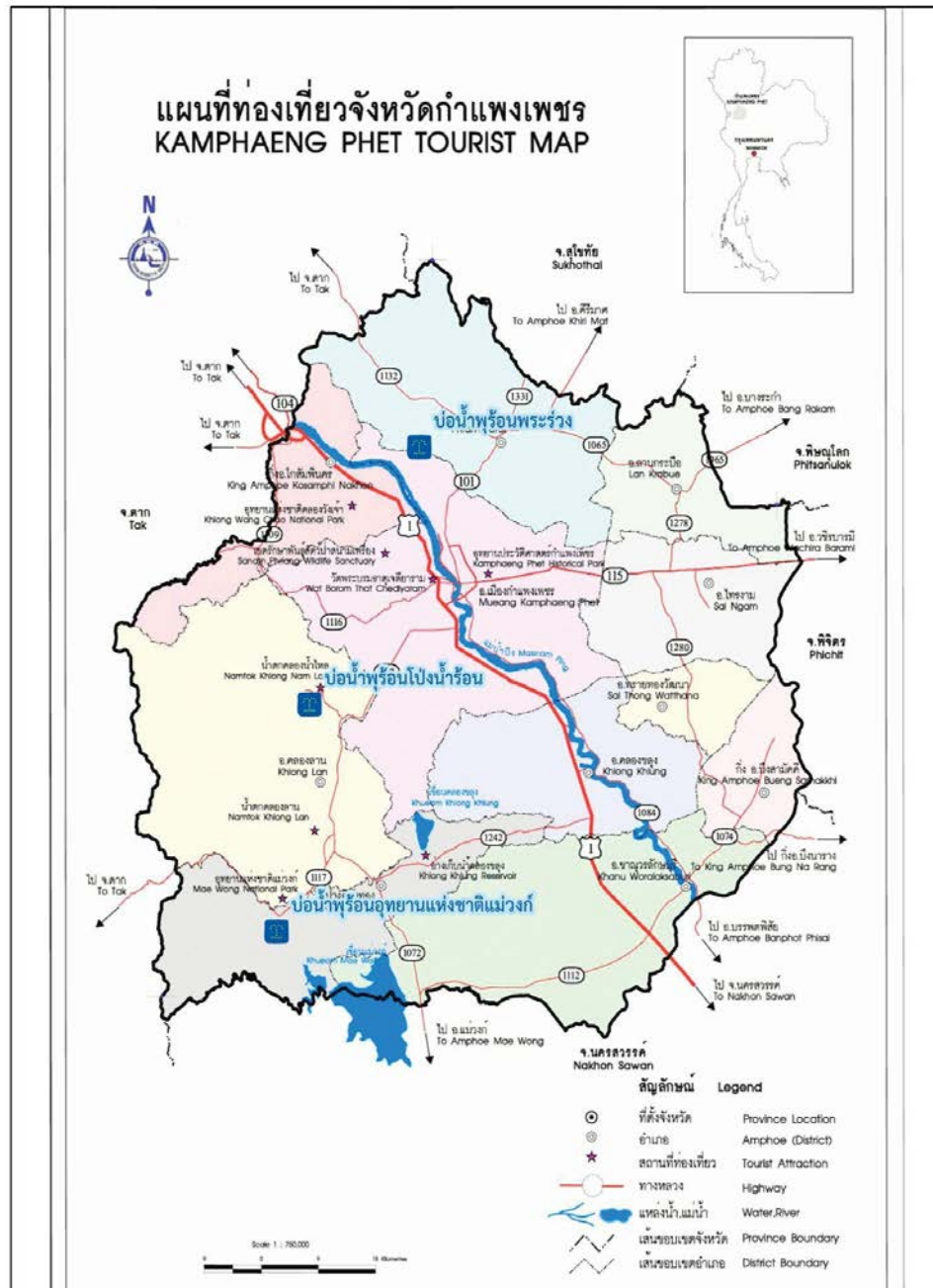
มีขนาดพื้นที่ 8,607.5 ตารางกิโลเมตร (5,379,687.5 ไร่) เป็นพื้นที่ การเกษตรประมาณ 5,358.15 ตารางกิโลเมตร (3,348,847 ไร่) ป่าไม้ 2,184.7 ตารางกิโลเมตร (1,365,437.5 ไร่) พื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่อื่น ๆ อีกประมาณ 1,064.65 ตารางกิโลเมตร (665,403 ไร่) มีแม่น้ำปิงไหลผ่านเป็นระยะทางยาวประมาณ 104 กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศ แบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนล่างแบบตะพักลุ่มน้ำ (ALLUVIAL TERRACE) มีระดับความสูงประมาณ 43-107 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง อยู่บริเวณทางด้านทิศตะวันออกและใต้ของจังหวัด

ลักษณะที่ 2 เป็นเนินเขาเตี้ยๆ สลับที่ราบ พบเห็นบริเวณด้านเหนือ และตอนกลางของจังหวัด

ลักษณะที่ 3 เป็นภูเขาสลับซับซ้อน เป็นแหล่งแร่ธาตุ และต้นน้ำลำธารต่างๆ ที่สำคัญ เช่น คลองวังเจ้าคลองสวนหมาก คลองขลุง และคลองวังไทร

แผนที่จังหวัดกำแพงเพชร

รูปที่ 2.3 แผนที่ท่องเที่ยว จ.กำแพงเพชร

น้ำพุร้อนในจังหวัดกำแพงเพชรมีทั้งสิ้น 3 แหล่ง ได้แก่ น้ำพุร้อนพระร่วง น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อนและน้ำพุร้อนอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ ซึ่งมีผลการศึกษาดังนี้

1. แหล่งน้ำพุร้อนพระร่วง จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในความดูแลและบริหารจัดการ โดยของการบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร พื้นที่ตั้งอยู่ ณ พิกัด 47P 550040.00 m E1841855.00 m N แหล่งน้ำพุร้อนพระร่วง เป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่ปรากฏบริเวณตอนปลายของเนินตะกอนรูปพัดกำแพงเพชร (Kamphaengphet Alluvial Fan) ซึ่งเนินตะกอนรูปพัดนี้เกิดจากการพัดพาตะกอนมาจากแม่น้ำปิง ในอดีตกาลแหล่งน้ำพุร้อนเกิดจากการเบียดอัดของชั้นหินบริเวณรอยเลื่อนที่อยู่ลึกลงไป ทำให้มีการกระจายความร้อนออกสู่ชั้นหินและชั้นตะกอนที่ปิดทับอยู่ด้านบน จากการศึกษาโดยโครงการย่อยที่ 2 พบว่า น้ำพุร้อนพระร่วงมีอุณหภูมิประมาณ 50 องศาเซลเซียส คุณภาพน้ำโดยทั่วไปไม่เกินมาตรฐาน ยกเว้นแคลเซียม สารหนูและตะกั่วที่มีค่าเกินมาตรฐานเล็กน้อย แต่ยังอยู่ในระดับที่ไม่เป็นอันตราย แต่ก็ไม่ควรนำมาดื่ม พบปริมาณจุลินทรีย์เกินมาตรฐาน แต่ไม่พบเชื้อก่อโรค น้ำพุร้อนมีอัตราการไหลที่สม่ำเสมอ โดยมีอัตราการไหลประมาณ 8 ลิตรต่อวินาที และเป็นน้ำพุร้อนที่มีบ่อน้ำพุร้อนอยู่ตรงกลางของพื้นที่ บริเวณโดยรอบมีห้องสำหรับอาบน้ำแร่ และบ่อสำหรับแช่เท้า และถัดจากนั้นจะเป็นบริเวณพื้นที่บ้านพัก

สภาพด้านการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เปิดบริการแก่นักท่องเที่ยวทั่วไป ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศทุกวัน สิ่งอำนวยความสะดวกสบายด้านการคมนาคม มีป้ายบอกทางชัดเจนและทุกระยะ รถนักท่องเที่ยวทุกชนิดรวมทั้งรถบัสขนาดใหญ่สามารถเข้าถึงได้ มีการปรับเปลี่ยนภูมิทัศน์ที่สวยงาม และรองรับด้านการท่องเที่ยวมีบ่อน้ำร้อนบริการแก่นักท่องเที่ยว โดยเปลี่ยนจากเดิมที่เคยมี 5 บ่อขนาดเล็ก รวมให้เป็น 2 บ่อขนาดใหญ่มีอาคารอาบน้ำรวม 1 หลัง ห้องอาบน้ำแยก 7 ห้อง สระสำหรับแช่เท้า 1 สระ บ้านพัก 13 หลัง และร้านค้าต่าง ๆ ให้บริการ มีเส้นทางจักรยานและเส้นทางเดินชมธรรมชาติและน้ำพุร้อนในพื้นที่

2. น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน

เป็นโป่งน้ำที่สัตว์ป่าชอบมาอาศัยอยู่ เช่น หมูป่า เก้ง กวาง เป็นต้น อุณหภูมิประมาณ 50-70 องศาเซลเซียสเป็นบ่อน้ำร้อนที่ผุดมากจากใต้พื้นดิน อยู่ห่างจากน้ำตกห้วยเต่าดำประมาณ 1.5 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน อยู่ในความดูแลของ องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร พื้นที่ตั้งอยู่ที่พิกัด 47P 463286.00 m E1817304.00 m N เป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่เกิดจากการเบียดอัดของชั้นหินบริเวณรอยเลื่อน ทำให้มีความดันและอุณหภูมิสูงแล้วถ่ายโอนพลังงานความร้อนเข้าสู่ชั้นหินและน้ำในรอยแตกของชั้นหิน เป็นน้ำพุขึ้นมาในทางน้ำที่ต่อมาได้รับการพัฒนา

เป็นแหล่งน้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน จากข้อมูลภาคสนาม พบว่า น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิอยู่ประมาณ 37 องศาเซลเซียส น้ำมีกลิ่นกำมะถัน คุณภาพน้ำโดยทั่วไปไม่เกินมาตรฐานยกเว้นตะกั่ว พบปริมาณจุลินทรีย์เกินมาตรฐาน แต่ไม่พบเชื้อก่อโรค มีลักษณะการไหลสม่ำเสมอและมีอัตราการไหลประมาณ 0.4 ลิตรต่อวินาที เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่อยู่ในสระน้ำ ซึ่งน้ำในสระมาจากคลองสวนหมาก โดยที่น้ำพุร้อนจะถูกครอบด้วยบ่อซีเมนต์แล้วก็ด้วยหินศิลาแลงอีกชั้น ซึ่งทำไว้ 2 บ่อ แต่เมื่อสังเกตในสระน้ำจะเห็นได้ว่าการผุดของน้ำพุที่ตำแหน่งอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงด้วยสภาพด้านการท่องเที่ยว พบว่า แหล่งน้ำพุร้อนมีถนนเข้าถึงสำนักสงฆ์ซึ่งอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำพุร้อน แต่ต้องเดินผ่านพงหญ้าที่รกทึบประมาณ 20 เมตร เพื่อไปถึงแหล่งน้ำพุร้อน เบื้องต้นยังไม่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากอุณหภูมิน้ำอยู่ที่ 37 องศาเซลเซียส และยังไม่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว เป็นเพียงบ่อน้ำร้อนที่อยู่ในพื้นที่สระน้ำจืดที่จัดเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่สำนักสงฆ์ แต่อย่างไรก็ตามพบว่าในพื้นที่หากมีการศึกษาในชั้นลึกในการขุดเจาะแหล่งน้ำอาจสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากระดับน้ำมีการปนและซึมรับน้ำจืดจากสระน้ำในพื้นที่ ประกอบกับพื้นที่รายรอบมีการปลูกพืชสวนเชิงเศรษฐกิจ คือ เงาะ ซึ่งสามารถเยี่ยมชมและเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอนาคตได้หากได้รับการพัฒนา

3. น้ำพุร้อนอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์

อุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ มีพื้นที่ครอบคลุมท้องที่อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอแม่วงศ์ และกิ่งอำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร ตามเทือกเขาสูงชันก่อกำเนิดเป็นน้ำตกที่สวยงาม 4-5 แห่ง ทั้งเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำแม่วงศ์ที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์ นอกจากนี้ยังมีแก่งหินทำให้เกิดน้ำตกเล็กๆ ตามแก่งหินนี้ ตลอดจนมีหน้าผาที่สวยงามตามธรรมชาติ มีเนื้อที่ประมาณ 558.750 ไร่ หรือ 894 ตารางกิโลเมตร อุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ ประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ ป่าดงดิบ และป่าเต็งรัง มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญและมีค่ามากมาย เช่น สัก ประดู่ มะค่าโมง ยางแดง เต็ง รัง เป็นต้น

ในอุทยาน มีบ่อเกิดน้ำอุ่น 1 บ่อ อุณหภูมิของน้ำอุ่นๆ มีกลิ่นกำมะถันค่อนข้างแรง ไม่มีสาหร่ายปกคลุมพื้นฐานและมีงูจงอางชุกชุม เนื่องจากบริเวณนั้นเป็นป่าไผ่ ผู้วิจัยจึงไม่ได้ทำการศึกษา ที่สำคัญน้ำพุร้อนมีการเสื่อมสภาพและหายร้อนแล้ว รวมถึงมีการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่เพื่อประโยชน์ทางเกษตรกรรมแล้ว

น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรี มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงทางด้านตะวันตกของพื้นที่ตอนกลางของพื้นที่เป็นเทือกเขา เนินเขา และเขาโดด ที่มีความสูงลดหลั่นลงมา ประกอบด้วยหินแข็งที่มีอายุประมาณ 570-66.4 ล้านปี รวมพื้นที่ประมาณร้อยละ 40 พื้นที่ที่เหลือประมาณร้อยละ 60 เป็นพื้นที่ราบ ได้แก่ ที่ราบเชิงเขาและที่ราบน้ำท่วมถึง ประกอบด้วยชั้นตะกอนที่มีอายุประมาณ 1.6-0.01 ล้านปี ส่วนใหญ่ปกคลุมพื้นที่ทางด้านตะวันออกและด้านเหนือของจังหวัด หินที่พบในจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย หินตะกอน หินแปร หินอัคนี นอกจากนี้ยังพบตะกอนชนิดต่างๆ ลักษณะโครงสร้างทางธรณีวิทยาที่พบในพื้นที่ประกอบด้วยแนวรอยเลื่อน รอยแตกและรอยคดโค้งในชั้นหิน

จังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางภาคตะวันตก โดยเป็นศูนย์กลางในด้านอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร และการปศุสัตว์ของประเทศ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในด้านพลังงานของประเทศในปัจจุบัน โดยมีเมืองราชบุรีเป็นศูนย์กลางด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และการคมนาคมในภูมิภาค

ทิศเหนือติดต่อจังหวัดกาญจนบุรี

ทิศใต้ติดต่อจังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออกติดต่อจังหวัดสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดนครปฐม

ทิศตะวันตกติดต่อประเทศพม่า

ราชบุรีเป็นดินแดนวัฒนธรรมลุ่มน้ำแม่กลอง และสายหมอกแห่งขุนเขาตะนาวศรี เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตกที่มีภูมิประเทศหลากหลาย จากพื้นที่ที่ราบต่ำ ลุ่มแม่น้ำแม่กลองอันอุดมแหล่งเพาะปลูกพืชผักผลไม้เศรษฐกิจนานาชนิด สู่พื้นที่สูงทิวเทือกเขาตะนาวศรีทอดตัวยาวทางทิศตะวันตกจรดชายแดนไทย-พม่า น้ำพุร้อนในจังหวัดราชบุรี มีทั้งสิ้น 2 แหล่ง ได้แก่ น้ำพุร้อนบ่อคลึงและน้ำพุร้อนโป่งกระทิง ซึ่งมีผลการศึกษาดังนี้

รูปที่ 2.4 แผนที่ท่องเที่ยว จ.ราชบุรี

1. แหล่งน้ำพุร้อนโป่งกระทิง อยู่ในความดูแลของอุทยานแห่งชาติไทยประจันต์ จังหวัดราชบุรี ตั้งอยู่บนพิกัด 47P 544145.00 m E1465985.00 m N เป็นน้ำพุร้อนที่เกิดจากการบีบอัดของชั้นหินบริเวณรอยเลื่อน ทำให้น้ำที่ซึมลงมาตามรอยแตกได้รับความร้อน และผุดขึ้นมาตามรอยแตกของชั้นหิน จากการศึกษาภาคสนาม พบว่า น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิ ประมาณ 45 องศาเซลเซียส คุณภาพน้ำโดยทั่วไปไม่เกินมาตรฐาน ยกเว้นแคลเซียมและ สารหนู เกินมาตรฐานมาเล็กน้อย และพบปริมาณจุลินทรีย์เกินมาตรฐานและพบเชื้อก่อโรค คือ *Staphylococcus Aureus* มีอัตราการเกิดของน้ำที่สม่ำเสมอสภาพด้านการท่องเที่ยว พบว่า น้ำพุร้อนโป่งกระทิง เป็นน้ำพุร้อนที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติไทยประจันต์ เป็นน้ำพุร้อน ผุดออกมาบริเวณเชิงเขา มีการก่อเป็นบ่อซีเมนต์ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 12 เมตร ครอบ บริเวณน้ำพุร้อนและสูบน้ำออกมาให้บริการอาบ ในบ่อกระเบื้องสลับกับการอาบน้ำเย็นในลำธารซึ่งมีการทำฝายกั้นน้ำในลำธาร เพื่อให้มีระดับให้สามารถลงน้ำเล่นได้ สภาพการเข้าถึง มี

ป้ายบอกทางเข้าอุทยานแห่งชาติไทยประจันตลอดเส้นทาง มีถนนที่รถโดยสารขนาดใหญ่สามารถเข้าถึงได้ แต่ยังไม่มีย่านบริการและออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมให้มีความน่าใช้บริการเชิงการท่องเที่ยว มีร้านค้าขายผลไม้สำหรับเลี้ยงลิงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถแช่ตัวในบ่อน้ำร้อนซึ่งมีจัดทำรองรับไว้เพียง 2 บ่อ โดยสามารถแช่ได้บ่อละ 1 คนต่อครั้ง แต่นักท่องเที่ยวมาสารพัดการอาบน้ำร้อน โดยการลงแช่น้ำเย็นที่เป็นธารน้ำธรรมชาติได้ รวมทั้งกิจกรรมการทำสปาธรรมชาติ และการให้อาหารลิงในพื้นที่

2. ธารน้ำร้อนบ่อคลึง เป็นบ่อน้ำแร่ร้อนธรรมชาติของเอกชน ในที่ดินของบริษัทราชบุรีเหมืองแร่และเกษตรกรรมจำกัด บ้านห้วยผาก หมู่ที่ 7 ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัด ราชบุรี ห่างจากตัวเมืองราชบุรี ประมาณ 74 กิโลเมตร ผู้ค้นพบ คือ นายประยูร โมนยะกุล เมื่อ ปี พ.ศ. 2468 ธารน้ำร้อนแห่งนี้มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 50-57 องศาเซลเซียส หรือประมาณ 120-136 องศาฟาเรนไฮต์ ผุดจากใต้พื้นผิวโลกที่ร้อนจัดขึ้นมาตามซอกหินเชิงเขาตะนาวศรี ไม่มีกลิ่นฉุน ไม่มีแร่ธาตุที่ระคายเคือง ไส้สะอาด ประกอบด้วยธาตุคาร์บอนเกลิอและแร่ธาตุอื่นๆ น้อยกว่า 1 กรัม/ลิตร มีน้ำร้อนไหลตลอดทั้งปี แม้อันตรายแล้งปริมาณน้ำไหลจะน้อยลงบ้างแต่ไม่ถึงกับแห้ง มีก้อนหินใหญ่เล็กเรียงรายตามร่องน้ำตลอดทางประมาณ 300 เมตร ปัจจุบันได้ปรับปรุงอาณาบริเวณ และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้เหมาะกับการพักผ่อน ซึ่งมีการตั้งต่อท่อน้ำร้อนลงมายังสระน้ำด้านล่าง มีบริการสระอาบน้ำร้อนอยู่ 3 แบบ คือ

1. สระดิน เป็นบ่อที่ธารน้ำร้อนไหลลงมา จำลองเหมือนบ่อธรรมชาติ พื้นที่เปิดโล่ง มีร่มเงาต้นไม้ น้ำสีฟ้าคล้ายน้ำทะเล แต่อาจไม่เป็นส่วนตัวเพราะเป็นที่โล่ง คนภายนอกมองเห็นได้ อุณหภูมิของน้ำอยู่ที่ประมาณ 40-50 องศาเซลเซียส ความลึกระดับเอว

ค่าบริการ คนไทย – ผู้ใหญ่ 30 บาท เด็ก 10 บาท

ค่าบริการ ต่างชาติ – ผู้ใหญ่ 50 บาท เด็ก 30 บาท

2. สระกระเบื้อง เป็นสระที่อยู่อีกฝั่ง เดินเข้าไปในสวนไม้ประดับ มีความเป็นส่วนตัว มีขนาดเล็กกว่าสระดิน เป็นสระลักษณะกลมเหมือนสระว่ายน้ำเด็ก มีที่นั่งแช่รอบสระระดับความสูงของน้ำประมาณ 60 ซม. สามารถใส่ชาสั่นและเสิร์ฟสระได้ อุณหภูมิประมาณ 56 องศาเซลเซียส

ค่าบริการ คนไทย – ผู้ใหญ่ 50 บาท เด็ก 30 บาท

ค่าบริการ ต่างชาติ – ผู้ใหญ่ 80 บาท เด็ก 50 บาท

3. ที่แช่เท้า (ไม่เสียค่าบริการ) มี 2 จุด) คือ บ่อปูนสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก และตรงปากท่อน้ำไหล ที่ปล่อยน้ำร้อนจากสระดินสู่สระน้ำขนาดใหญ่จะก่อปูนไว้สำหรับนั่งแช่เท้า หากไม่ยอมลงไปแช่ในสระรวม ก็มีห้องตากอาบให้ เดินขึ้นมา ประมาณ 50 เมตรจากที่เก็บเงินค่าเข้า เมื่อถึง 3 แยก ขวามือเป็นร้านอาหารขาย ไก่ย่าง ส้มตำ อาหารตามสั่งต่างๆ และ

เป็นจุดจำหน่ายบัตรเข้าบ่อน้ำร้อน ซ้ายมือ คือทางเดินไปจุดต้นกำเนิดธารน้ำร้อนซึ่งอยู่ห่างจากห่างจากสระน้ำร้อนทั้งสองไปอีก ประมาณ 150 เมตร สามารถเดินไปสำรวจตาน้ำร้อนที่น้ำไหลซึมออกมาจากพื้นทรายได้ ที่จุดต้นน้ำนี้เป็นจุดที่มีอุณหภูมิสูงสุด ไม่นุญาติให้ลงไปแช่เท้าได้เนื่องจาก ต้นธารน้ำร้อนใช้เป็นน้ำอุปโภคสำหรับชาวบ้านด้วย

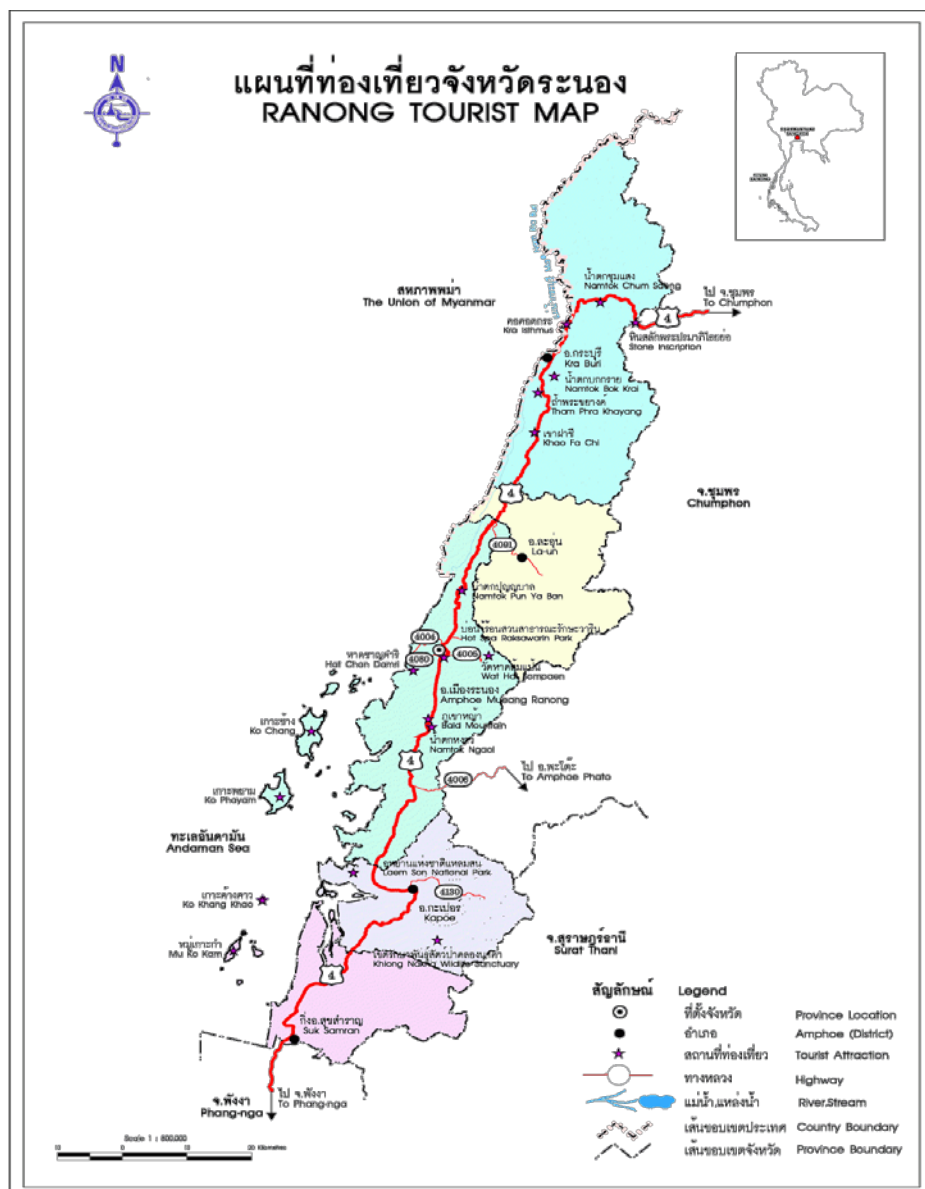
รูปที่ 2.5 ธารน้ำร้อนบ่อคลึง จ.ราชบุรี

การเดินทาง

จากกรุงเทพฯ ระยะทางประมาณ 174 กิโลเมตร ใช้ ถนนเพชรเกษม (ทางหลวงหมายเลข 4) หรือ ใช้ถนนสายปิ่นเกล้า - นครชัยศรี (ทางหลวงหมายเลข 338) ไปจังหวัดนครปฐม จากนั้นขับตรงสู่จังหวัดราชบุรี (ระยะทางห่างจาก กรุงเทพฯ-ราชบุรี 100 กิโลเมตร) ออกเดินทางต่อตามทางหลวงเส้นเดิมหมายเลข 3087 ผ่านตัวอำเภอสวนผึ้ง (ระยะทางห่างจาก ราชบุรี-อ.สวนผึ้ง 53 กิโลเมตร) ผ่านที่ว่าการอำเภออำเภอสวนผึ้ง ผ่านทางแยกซ้ายมือเข้าไปยังยุบ ชำมะพานข้ามแม่น้ำภาชี จากตัวอำเภอสวนผึ้งไปทางน้ำตกแก้วโจน ประมาณ 5 กิโลเมตร จากนั้นจะพบแยกเลี้ยวซ้ายที่ซอยข้างภูผาผึ้ง ระยะทางอีก 10 กิโลเมตร ถึงสามแยกบ่อตำรวจเลี้ยวซ้าย ผ่านสถานีอนามัยห้วยผาก จะถึงธารน้ำร้อนบ่อคลึง ซึ่งอยู่ทางด้านซ้ายมือเลี้ยวรถเข้าไปประมาณ 20 เมตร จ่ายค่าเข้าแล้วเดินอีกประมาณ 200 เมตรจะถึงบริเวณที่แช่น้ำแร่ (ระยะทางห่างจาก อ.สวนผึ้ง-ธารน้ำร้อนบ่อคลึง 15 กิโลเมตร)

น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดระนอง

ระนอง เป็นจังหวัดแรกของภาคใต้ที่ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลอันดามัน หรือมหาสมุทรอินเดีย อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 568 กิโลเมตร มีพื้นที่ 2,061,278 ไร่ ระนองยังเป็นที่ตั้งของคอคอดกระ หรือกิวกระ ซึ่งเป็นส่วนที่แคบที่สุดของแหลมมลายู ระยะทาง 47 กิโลเมตร สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ จังหวัดระนองมีรูปร่างเรียวยาวและแคบ โดยมีส่วนที่ยาวที่สุด ยาวประมาณ 169 กิโลเมตร และส่วนที่กว้างที่สุด 44 กิโลเมตร ส่วนที่แคบที่สุดของจังหวัดอยู่ในอำเภอกระบุรี มีความกว้างเพียง 9 กิโลเมตร เท่านั้น

รูปที่ 2.6 แผนที่ท่องเที่ยว จ.ระนอง

จังหวัดระนองมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาให้เป็น “เมืองท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ” โดยมีกลยุทธ์ในการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากน้ำแร่แพทย์ทางเลือก เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน องค์กรท้องถิ่น เอกชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เนื่องจากจังหวัดระนองมีศักยภาพอันโดดเด่น ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์มีน้ำแร่ร้อนมีคุณภาพ มีปริมาณมากและกระจายอยู่หลายแห่ง สิ่งแวดล้อมสะอาดสวยงาม และมีแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ มีการใช้น้ำแร่ร้อนมาส่งเสริมการแพทย์แผนไทย กายภาพบำบัด รุทกีสปา (SPA) จากการสำรวจ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบริเวณบ่อน้ำร้อนแร่จังหวัดระนอง จากการสำรวจและค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิ (บรรยายสรุปจังหวัดระนอง, 2549) พบว่า บ่อน้ำร้อนแร่ระนองมีทั้งหมด 5 แหล่ง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 บ่อน้ำร้อนแร่ระนองมีทั้งหมด 5 แหล่งในจังหวัด ระนอง

ลำดับ	แหล่งน้ำพุร้อน	อำเภอ	การดำเนินการ
1.	บ่อน้ำร้อนแร่สวนสาธารณะรักษะวาริน	อ.เมือง จ.ระนอง	พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เปิดให้บริการฟรีมีบ่อสำหรับแช่เท้า แช่ตัว และสถานที่พำนักสำหรับการรักษาโรค มีการต่อท่อเพื่อส่งจ่ายน้ำ ร้อนแร่ไปยังแหล่งบริการ (SPA)
2.	บ่อน้ำร้อนแร่พรรั้ง	อ.เมือง จ.ระนอง	พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เปิดให้บริการ โดยมีค่าธรรมเนียมท่านละ 20 บาท ดำเนินการภายใต้เขตอุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว มีบ่อสำหรับตักอาบ แช่เท้า สปาอีกทั้งยังมีที่พักในบริเวณใกล้เคียงซึ่งดูแลโดย อบจ.
3.	บ่อน้ำร้อนแร่พรุหลุมพลี	อ.เมือง จ.ระนอง	พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ปัจจุบันมีบ่อสำหรับตักอาบ 1 บ่อ สามารถเข้าใช้บริการได้ฟรี มีห้องสุขา และศาลาพักผ่อน
4.	บ่อน้ำร้อนแร่ค่ายรัตนรังสรรค์	อ.เมือง จ.ระนอง	ปัจจุบันไม่มีการเปิดให้บริการประชาชนทั่วไปเข้าไปใช้แต่มีการต่อท่อเพื่อบริการแก่ผู้อยู่อาศัยภายในค่าย และนำท่อต่อไปยัง สปา ที่จะเปิดดำเนินการต่อไปในอนาคต

1. บ่อน้ำร้อนแร่สวนสาธารณะรักษะวาริน

บ่อน้ำร้อนแร่สวนสาธารณะรักษะวาริน ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองระนอง เกิดบริเวณริมคลองหาดส้มแป้นห่างจากตัวจังหวัดระนองไปทางทิศตะวันออกเป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ปรากฏในแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1 : 50,000 ระวังจังหวัดระนอง (4728 IV) บริเวณพิกัด 621-005 แหล่งน้ำพุร้อนแห่งนี้เกิดในลักษณะภูมิประเทศซึ่งเป็นที่ราบหุบเขา (valley) ริมคลองหาดส้มแป้น มีระดับความสูงประมาณ 50 เมตรเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง มีลักษณะธรณีวิทยาที่สำคัญ ได้แก่ หินแม่ (country rock) ประกอบด้วยหินแกรนิตยุคครีเทเชียส ซึ่งได้แก่ หินแกรนิต คลองบางริน (kgr-br) ที่เป็นหินไบโอไทต์-มัสโคไวต์แกรนิต เนื้อดอก เนื้อหยาบปานกลาง ลักษณะธรณีวิทยาโครงสร้างที่สำคัญ ได้แก่ รอยเลื่อน และรอยแยกหรือรอยแตก ซึ่งเป็นช่องทางให้น้ำร้อนจากใต้ดินไหลซึมขึ้นมาสู่ผิวโลกมีสองแนวตัดกัน ได้แก่ แนวรอยเลื่อนเกือบตะวันออก-ตะวันตก ตามลำน้ำของคลองหาดส้มแป้น และในแนวเกือบเหนือใต้ (สำนักงานจังหวัดระนอง, 2548) ปัจจุบันแหล่งน้ำพุร้อนแห่งนี้ เป็นแหล่งที่สำคัญที่สุดของจังหวัดระนอง เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งชุมชน ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของจังหวัด มีการจัดสร้าง ตกแต่ง สวนหย่อมต่าง ๆ ไว้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ตลอดจนการก่อสร้างบ่อน้ำร้อนครอบคลุมแหล่งน้ำพุนี้เป็นบ่อ จำนวน 3 บ่อ ประกอบด้วย บ่อพ่อ บ่อแม่และบ่อลูกสาว

2. บ่อน้ำร้อนแร่พรัง

แหล่งน้ำพุร้อนแห่งนี้เกิดในลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขาริมคลองพรัง อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 60 เมตร ลักษณะธรณีวิทยาประกอบด้วยหินแม่ที่เป็นหินแกรนิตยุคครีเทเชียส ซึ่งได้แก่ หินแกรนิตคลองบางริน (Kgr-br) โครงสร้างพวกรอยเลื่อนและรอยแตกที่สำคัญ คือ แนวรอยเลื่อนแนวตะวันออกเฉียงเหนือ- ตะวันออกเฉียงใต้ และแนวเหนือใต้ลักษณะของบ่อน้ำร้อน ประกอบด้วยบ่อน้ำร้อนธรรมชาติและบ่อปูนซีเมนต์ บ่อน้ำร้อนธรรมชาติโดยทั่วไปมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางน้อยกว่า 1 เมตร ประมาณ 5 บ่อ น้ำร้อนจะไหลซึม ขึ้นมาตามรอยแตกของหิน ทั้งจากหินแกรนิต หินภูเขาไฟจำพวกแอนดีไซต์ และหินทัฟฟ์และสายแร่ควอร์ตซ์ น้ำร้อนมีลักษณะใส มีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เล็กน้อย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน มีสารละลายเกลือในธารน้ำร้อน อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้โดยเฉลี่ย 55° เซลเซียส วัดค่าความเป็นกรดต่างได้ประมาณ 8 ไม่สามารถวัดอัตราการไหลของน้ำร้อนแต่ละบ่อ คาดว่าแต่ละบ่อจะมีอัตราการไหลน้อยกว่า 1 ลิตร/วินาทีในแต่ละบ่อ

ส่วนบ่อน้ำร้อนที่สร้างเป็นบ่อปูนซีเมนต์มี 3 บ่อ บ่อที่ 1 ลักษณะบ่อเป็นรูปร่างเกือบเป็นวงรียาวประมาณ 6 เมตร และกว้างประมาณ 4 เมตร บ่อสูงประมาณ 1.20 เมตร ส่วนบ่อที่ 2 และ บ่อที่ 3 ซึ่งเป็นบ่อที่ต่อเชื่อมกันเป็นบ่อซีเมนต์รูปวงกลมเหมือนกับทั้งสองบ่อ มี

เส้นผ่าศูนย์กลาง 1.50 เมตร น้ำร้อนทั้งสามบ่อมีลักษณะใส มีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เล็กน้อยไม่มีกลิ่นกำมะถัน ไม่มีสาหร่าย วัดค่าความเป็นกรดต่างได้ประมาณ 8 ไม่สามารถวัดอัตราการไหลของน้ำร้อน ระดับน้ำร้อนในบ่อสูงเกือบถึงปากบ่อ วัดอุณหภูมิของน้ำร้อนที่บ่อที่ได้ 45° เซลเซียส ส่วนบ่อที่ 2 และ 3 วัดได้ 55° เซลเซียส

3. แหล่งน้ำพุร้อน พรุหลุมพี

แหล่งน้ำพุร้อนพรุหลุมพีตำบลบางริน อำเภอมือง จังหวัดระนอง เกิดอยู่บริเวณที่ราบห่างจากตัวจังหวัดระนองไปทางทิศใต้ประมาณ 6.5 กิโลเมตร ปรากฏในแผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1 : 50,000 ระวังจังหวัดระนอง (4728 IV) บริเวณพิกัด 600-947 แหล่งน้ำพุร้อนแห่งนี้เกิดในลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบเชิงเขา อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 15 เมตร ติดกับแนวเทือกเขาสูงปานกลางทางด้านตะวันออก อยู่ใกล้กับน้ำที่ขุมเหมืองเก่า ลักษณะธรณีวิทยาประกอบด้วยหินแม่ที่เป็นหินแกรนิตยุคครีเทเชียส ซึ่งได้แก่ หมวดหินแกรนิตคลองหงาว (Kgr-ng) เป็นหินไบโอไทต์แกรนิต เนื้อดอกเม็ดหยาบปานกลาง มีการเรียงตัวของแร่บ้าง และธรณีวิทยาโครงสร้าง พวกรอยเลื่อนและรอยแตกที่สำคัญ คือ แนวรอยเลื่อนตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้และแนวเกือบเหนือใต้ ปัจจุบันได้สร้างบ่อซีเมนต์รูปแปดเหลี่ยมครอบคลุมแหล่งน้ำพุร้อนบ้านทุ่งยอ ความยาวแต่ละด้านของบ่อปูนซีเมนต์รูปแปดเหลี่ยมยาว 2.00 เมตร บ่อสูงจากผิวดิน 0.80 เมตร ลักษณะของน้ำร้อน น้ำร้อนมีลักษณะใส มีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์น้อย ไม่มีกำมะถัน ไม่มีสาหร่ายอุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้ 40° เซลเซียส ค่าความเป็นกรดต่างประมาณ 8 น้ำร้อนไหลซึมออกมาจากฐานบ่อ ไม่สามารถวัดอัตราการไหลของน้ำร้อนลักษณะธรณีเคมี ของน้ำร้อนแร่พรุหลุมพีประกอบด้วยแร่ธาตุต่าง ๆ ใกล้เคียงกับแหล่งน้ำพุร้อนรักษะวาริน

4. บ่อน้ำแร่ร้อนค่ายรัตนรังสรรค์

แหล่งน้ำพุร้อนค่ายรัตนรังสรรค์ ตำบลราชกรูด อำเภอมือง จังหวัดระนอง ลักษณะทางกายภาพ แหล่งน้ำแร่ร้อน อยู่ในพื้นที่ค่ายรัตนรังสรรค์ (ร.25 พัน 2) สภาพพื้นที่เป็นที่ราบติดแนวเขตป่าธรรมชาติ มีลำธารน้ำแร่ไหลจากซอกหิน มีบ่อน้ำร้อน จำนวน 3 บ่อ สร้างเป็นท่อทรงกลม อุณหภูมิของน้ำแร่ร้อน อยู่ระหว่าง 43 - 45 องศาเซลเซียส ปริมาณการไหลของน้ำแร่ร้อน ประมาณ 4.14 ลูกบาศก์เมตร ต่อชั่วโมง ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนค่ายรัตนรังสรรค์ มิได้มีบุคคลภายนอกเข้าไปใช้แต่มีการต่อท่อเพื่อบริการแก่บุคคลที่อาศัยอยู่ในค่าย ประกอบกับมีการจัดทำสปา และสปอร์ตไว้เพื่อรองรับการพัฒนาเป็นเมืองแห่งสปาในอนาคต

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คัตฉานงค์ วรภัทรจันทรเกียรติ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด ผลการศึกษาสรุปได้ว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาเที่ยวเกาะเกร็ดมีวัตถุประสงค์ เพื่อท่องเที่ยวและพักผ่อนส่วนตัว สถานที่ที่นักท่องเที่ยวแวะชม เป็นจำนวนมาก 3 อันดับแรก คือ วัดปรมัยยิกาวาสวรวิหาร การสาธิตการทำเครื่องปั้นดินเผา และหมู่บ้านขนมหวาน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ต้องการมาเกาะเกร็ดซ้ำ โดยไม่ต้องการพักแรมบนเกาะและไม่ต้องการใช้บริการของบริษัทจัดนำเที่ยว

วิภาพร มหาชัย (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ต่อการเลือกใช้บริการสปาเพื่อสุขภาพ พบว่านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ที่เข้ามาใช้บริการสปา มีความแตกต่างกันในด้านเพศ อายุ อาชีพ และรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในการตอบสนองของผู้ใช้บริการ โดยมีเหตุจูงใจมาจากสิ่งที่กระตุ้น เช่น ความเครียดสนใจในการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ มีคนรู้จักแนะนำให้รู้จัก หรือต้องการหาประสบการณ์เกี่ยวกับบริการสปา เป็นต้น ทำให้ผู้ใช้บริการเกิดความต้องการอยากจะทำสปา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าลักษณะด้านประชากรที่เลือกใช้บริการ และในขณะเดียวกันก็สามารถใช้เป็นเกณฑ์ ในการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่เลือกใช้บริการ และในขณะเดียวกัน ก็สามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งส่วนตลาดของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับบริการสปาโดยผ่านทางอินเทอร์เน็ตเป็นส่วนใหญ่ และติดต่อกับสถานประกอบการ ผ่านทางอินเทอร์เน็ตและด้วยตนเอง โดยบริการที่ได้รับความนิยมมากที่สุด คือบริการประเภทนวดได้แก่ การนวดแผนไทยโบราณและการนวดด้วยน้ำมันหอมระเหย โดยเฉลี่ยแล้วใช้บริการในการมาใช้บริการ 2 ชั่วโมงต่อครั้ง

ทัศนวีรณ วิบุรุษมานนท์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวชายหาดบางแสนของผู้เยี่ยมเยือน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้เยี่ยมเยือน มีส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 20 – 29 ปี เป็นโสด มีการศึกษาระดับปริญญาตรีประกอบอาชีพพนักงาน หรือลูกจ้างบริษัทเอกชน มีรายได้ 5,000-9,999 บาทต่อเดือนและพักอาศัยในภาคกลาง พฤติกรรมการท่องเที่ยวของผู้เยี่ยมเยือนพบว่า ส่วนมากเคยเดินทางมาชายหาดบางแสนแล้ว เพื่อเป็นผู้แนะนำให้มาเที่ยวทราบข้อมูลชายหาดบางแสนจากหนังสือหรือนิตยสาร เดินทางมาเพื่อท่องเที่ยวหรือพักผ่อนในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ โดยมากกับเพื่อนด้วยรถส่วนตัวมักจะมาเพื่อพักผ่อน ส่วนมากไม่ค้างคืน ค่าใช้จ่ายครั้งละ 500 – 999 บาท โดยเสียค่าใช้จ่ายในหมวดของอาหารและเครื่องดื่มมากที่สุด ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว พบว่า ปัจจัยความสะดวกในการ

เดินทางมีความสำคัญมากที่สุด ความต้องการและปัญหาที่ประสบ พบว่า ผู้เยี่ยมเยียนต้องการมาเที่ยวชายหาดบางแสนอีก ชอบที่พักแบบบังกะโลหรือรีสอร์ท โดยค่าที่พักต่อคืนควรมีราคาต่ำกว่า 500 บาท สิ่งที่ต้องปรับปรุงมากที่สุดได้แก่ เรื่องความสะอาดของชายหาด ผู้เยี่ยมเยียนได้รับความพึงพอใจจากการท่องเที่ยวในระดับมาก และปัญหาที่ประสบมากที่สุดได้แก่ ความไม่เหมาะสมของราคาอาหาร ที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวก

ศศิธร สามารถ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดกระบี่ ผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 25 - 34 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีอาชีพพนักงานเอกชน/รับจ้าง มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 10,000 - 20,000 บาทมากที่สุด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว สถานที่พักแรมคือ โรงแรม ใช้เวลาช่วงวันหยุดตามเทศกาลในการเดินทางมาท่องเที่ยว ประเภทกิจกรรมที่ชอบการดำน้ำ ชมปะการัง จำนวนเงินที่นักท่องเที่ยวใช้จ่ายมากที่สุด คือ 4,001 - 5,000 บาท และสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ปรับปรุงมากที่สุด คือ ความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวน 1 ครั้ง ในระยะเวลา 3 ปี ใช้เวลาอยู่ในจังหวัดกระบี่ประมาณ 3 - 5 วัน และส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมีความตั้งใจว่าในอนาคตจะมาท่องเที่ยวในจังหวัดกระบี่แน่นอน นักท่องเที่ยวพึงพอใจมากในด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม มีเอกลักษณ์และพึงพอใจอย่างมากต่อหมู่เกาะพีพี ผลการทดสอบความแตกต่างนักท่องเที่ยวที่มีอายุ อาชีพ แตกต่างกัน มีความพึงพอใจในการท่องเที่ยว จังหวัดกระบี่แตกต่างกัน และนักท่องเที่ยวที่มีอายุ ระดับการศึกษา รายได้แตกต่างกัน มีความพึงพอใจด้านสถานที่ท่องเที่ยวแตกต่างกัน พฤติกรรมที่แตกต่างกันได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ปรับปรุง และความตั้งใจในการมาเที่ยวในอนาคตแตกต่างกันมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวจังหวัดกระบี่แตกต่างกัน พฤติกรรมที่แตกต่างกันได้แก่ พาหนะในการเดินทางและสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ปรับปรุงแตกต่างกัน มีความพึงพอใจด้านสถานที่ท่องเที่ยวแตกต่างกัน

ศุภนิษฐ์ เหมะวรรณ (2545) ได้ทำการศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ในการเลือกใช้บริการนวดแผนโบราณในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายเล็กน้อย ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 21 - 30 ปีและมีอาชีพเป็นนักศึกษามากที่สุด ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวในการเลือกใช้บริการ คือ ปัจจัยผลิตภัณฑ์ด้านบุคคลที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ได้แก่ พนักงานนวดที่มีประสบการณ์ความชำนาญในการนวด ด้านพนักงานนวดสามารถอธิบายแนะนำวิธีนวดแผนโบราณได้ และพนักงานนวดมีความสนใจในการให้บริการ

ปัจจัยด้านราคาที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ได้แก่ ด้านราคาต่อ 1 ชั่วโมงและด้านราคาต่อ 2 ชั่วโมง

ปัจจัยด้านสถานที่ที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ได้แก่ ด้านห้องนอน พูกเตียงและหมอนสะอาด ด้านห้องนวดกว้างขวางไม่อึดอัด สะดวกสบาย และด้านมีห้องน้ำไว้บริการอย่างพอเพียง

ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ด้านเครื่องมือที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ส่วนใหญ่ ได้แก่ ด้านการมีเสื้อผ้าไว้ให้บริการ มีน้ำยาหรือน้ำมันบรรเทาอาการปวดเมื่อยไว้จำหน่าย และมีร้านอาหารภายในสถานที่ ด้านการส่งเสริมการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ได้แก่ ข่าวและการประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการตลาด การขายโดยให้ส่วนลด และการโฆษณา

พัชรา ลากลือชัย (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแตกต่างด้วย t-test Independent การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ใช้สถิติสหสัมพันธ์อย่างง่าย ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทย ต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวกและตลาดน้ำท่าคาแตกต่างกัน โดยระดับความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคาสูงกว่าระดับความพึงพอใจ ต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก และให้ความสำคัญกับสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในตลาดน้ำมากที่สุด ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ พาหนะที่ใช้ในการเดินทางที่แตกต่างกัน ส่วนการรับรู้ข่าวสารจากนิตยสาร/วารสาร บุคคลในครอบครัว เพื่อน/เพื่อนบ้าน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดน้ำท่าคา ได้แก่ อายุที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้มีอายุน้อยจะมีความพึงพอใจมากกว่าผู้มีอายุมาก การรับรู้ข่าวสารจากเพื่อน/เพื่อนบ้าน และความคาดหวังต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคา มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับความพึงพอใจ

เพ็ญลักษณ์ เกตุทัต (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องทัศนคติ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด พบว่า นักท่องเที่ยวเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยส่วนใหญ่มีอายุ 15 – 24 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท/ห้างร้าน มีรายได้ 24,000 - 37,999 บาท และมีสถานภาพโสด และพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีเพศแตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ดโดยรวมไม่แตกต่างกัน อาชีพที่แตกต่างกันมีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ดทุกด้าน

แตกต่างกัน ส่วนอายุ ระดับการศึกษา รายได้และสถานภาพสมรสที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ดด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว และด้านความปลอดภัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการขายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีเพศ อายุ อาชีพ รายได้ และสถานภาพสมรส ที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด ในเรื่องผู้ร่วมเดินทางท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยว และจำนวนครั้งในการท่องเที่ยวแตกต่างกัน ส่วนระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน ทัศนคติด้านความปลอดภัยและด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยวชาวไทย มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด ส่วนทัศนคติด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการขาย ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยว ของนักท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด

ปริญญา อภิวงศ์วาร (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการท่องเที่ยว วัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ของนักท่องเที่ยวชาวไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่เดินทางมาท่องเที่ยววัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จำนวน 109 ตัวอย่าง สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นได้ใช้ วิธีการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการออกแบบสอบถามว่าลักษณะทั่วไปของนักท่องเที่ยววัฒนธรรม พบว่า มีเพศชายและหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันโดยนักท่องเที่ยวมีอายุเฉลี่ยที่ 29.83 ปี และส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด มีอาชีพประกอบธุรกิจส่วนตัวมากกว่าอาชีพอื่นๆ สำหรับระดับการศึกษาพบว่ามี การศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด ส่วนระดับรายได้เฉลี่ยต่อหัวคือ 20,205.12 บาท สำหรับแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวใช้ในการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวคือ เพื่อน ญาติและคนรู้จัก พฤติกรรมการท่องเที่ยว วัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ของนักท่องเที่ยวชาวไทยนั้น พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านบรรยากาศ สภาพภูมิอากาศ การมาท่องเที่ยววัฒนธรรมและการมาท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติตามลำดับ

ธนวันต์ รัตนชัย (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว และระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มประชากรที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงเดือนมกราคม พ.ศ.2550 ที่ขนส่งจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 100 ตัวอย่าง โดยการเลือกสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ เก็บข้อมูลจาก

การสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว รวมทั้งระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวใน จังหวัดเชียงใหม่ โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วง 20-30 ปี สถานภาพโสด ประกอบอาชีพ นักธุรกิจ และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000 - 20,000 บาท ในระดับปริญญาตรี

ทวีลาภ รัตนราช (2533 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและ ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการท่องเที่ยวเชิงสัมพัทธ์วัฒนธรรม ในรูปแบบโฮมสเตย์ชุมชนบ้านคลองเรือ อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จำนวน 315 ตัวอย่าง ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่มาเที่ยวเชิงสัมพัทธ์วัฒนธรรม ในรูปแบบโฮมสเตย์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี มีระดับการศึกษาปริญญาตรี และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท จุดประสงค์หลักในการท่องเที่ยวคือ เพื่อหาความรู้และประสบการณ์ โดยมีเพื่อนมีอิทธิพลในการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เที่ยวกับเพื่อน/ครอบครัว มักจะเดินทางท่องเที่ยวในวันหยุดสุดสัปดาห์ และใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวค้างคืน 2 คืน ความถี่ในการท่องเที่ยว 1-2 ครั้ง/ปี และมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวแต่ละครั้งน้อยกว่า 1,000 บาท นักท่องเที่ยวชาวไทยมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวเชิงสัมพัทธ์วัฒนธรรม ในรูปแบบโฮมสเตย์โดยรวม ทุกด้านอยู่ในระดับมาก นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เป็นเพศชายและ เพศหญิงและที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวโดยรวมทุกด้าน ไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุและรายได้ต่างกันมีความพึงพอใจต่อการท่องเที่ยวโดยรวมต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากการศึกษาแนวคิดต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกรท่องเที่ยว พฤติกรรมนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจและประเด็นอื่นๆ คณะผู้จัดทำวิจัยจึงนำข้อมูลเหล่านี้มาเป็นแนวทางในการศึกษาการกำหนดวิธีการที่ใช้ในการวัดผล แนวทางการสร้างแบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง มีประโยชน์โดยการศึกษาตัวแปรต่างๆ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ รายได้ต่อเดือน และศึกษาถึงพฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ผลงานวิจัยที่มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น

เสาวนีย์ กันทะแสน (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาความคาดหวังความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ต่อการจัดการสภาพแวดล้อมและกิจกรรมการท่องเที่ยว หมู่บ้านรวมมิตร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จากการศึกษาพบว่า มีความพึงพอใจต่อการจัดการสภาพแวดล้อมและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว สถานภาพส่วนบุคคลในด้านเพศ อายุ และภูมิภาคที่ต่างกัน มีความคาดหวังไม่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สถานภาพส่วนบุคคลในด้านเพศ อายุ และภูมิภาคที่ต่างกัน มีความพึงพอใจแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

อัญชลี ภูอินทรวงค์ (2547) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการใช้สปาในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติในการใช้บริการสปา ในจังหวัดเชียงใหม่คือ ปัจจัยด้านสถานที่ ปัจจัยด้านค่าบริการ ปัจจัยด้านผู้ให้บริการ โดยพบว่าผู้ให้บริการ มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวกและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 5 ปัจจัยด้านสถานที่ ปัจจัยด้านราคา และปัจจัยด้านการบริการ มีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ร้อยละ 10 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ โดยหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงของความพึงพอใจในด้านทำเลที่ตั้ง ด้านค่าบริการ ด้านผู้ให้บริการ และด้านการบริการจะมีผลในเชิงบวก จะมีผลในเชิงบวกกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในการใช้บริการ ในจังหวัดเชียงใหม่

อารณีย์ วิวัฒนาภรณ์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดราชบุรี พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ด้านแหล่งท่องเที่ยว และด้านสินค้าประจำจังหวัด มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวและพบว่า ด้านส่วนผสมการตลาดนั้น นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญผลิตภัณฑ์ คือ ชื่อเสียงและความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยว เพราะสินค้าทางการท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสินค้าและยังพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว เรียงตามลำดับตามที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่ตั้งและด้านระยะทาง

อารีรักษ์ เวชชนกุล (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดนครปฐม ผลการศึกษา พบว่า เพศที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยจังหวัดนครปฐม ความแตกต่างของเพศกับวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว แบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่มีความแตกต่างกัน จำนวนครั้งในการเดินทางมาท่องเที่ยวไม่มีความแตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย แต่ขึ้นอยู่กับโอกาสและเวลาว่าง อายุที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย จังหวัดนครปฐม ด้านวัตถุประสงค์สนใจทางด้านศาสนา และประวัติศาสตร์และด้านวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น ได้รับความรู้เพิ่มเติมไม่แตกต่างกันระดับการศึกษา และอาชีพที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย จังหวัดนครปฐม

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ในครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (mixed methods) คือ

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) กลุ่มนักท่องเที่ยว

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษาลักษณะทางกายภาพ สำนวนภูมิสถาปัตยกรรมของน้ำพุร้อน โดยวิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม , สันทนาการกลุ่ม (focus group) , การสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับแหล่งน้ำพุร้อน นักศึกษา เป็นต้น

โดยทั้ง 2 วิธีวิจัย ได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาเดียวกันคือ มุ่งศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับแหล่งน้ำพุร้อนและการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัด โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

- 3.1 การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 วิธีดำเนินการวิจัย
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 แผนการดำเนินงานตลอดโครงการวิจัย

3.1 การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรใช้ในการวิจัย คือ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า นักวิชาการเยาวชน ในแต่ละท้องถิ่นๆ ละจำนวน 25 คน และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบำบัดในบ่อน้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัด

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้า นักวิชาการ เยาวชน ในแต่ละท้องถิ่นๆ ละจำนวน 25 คน และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เดินทางมาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบำบัดในบ่อน้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัด เนื่องจากไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงใช้สูตรของ W.G. Cochran (1953) $n = Z^2/4e^2$ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และให้ความผิดพลาดไม่เกิน 5 % ได้ขนาดตัวอย่างจำนวน 384.16 เก็บจริง 385 คน (จากนั้นใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในการเลือกผู้ที่จะตอบแบบสอบถามแต่ละแหล่ง มีรายละเอียดดังนี้

- 3.1.2.1 ผู้นำชุมชนในแต่ละท้องถิ่นแหล่งละ 5 คน
- 3.1.2.2 ชาวบ้านผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ (แหล่งละ 5 คน)

3.1.2.3 กลุ่มเยาวชนในพื้นที่ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ (แหล่งละ 5 คน)

3.1.2.4 กลุ่มนักวิชาการ (ครูโรงเรียน) ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่กลุ่มผู้นำด้านศาสนา ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ (แหล่งละ 5 คน)

3.1.2.5 กลุ่มผู้ประกอบการ (ร้านอาหาร ร้านของฝาก ร้านของชำ พิพิธภัณฑ์) ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ (แหล่งละ 5 คน)

3.1.2.6 กลุ่มประชาชนที่มาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและบำบัด ที่มีอายุระหว่าง 15 - 70 ปี ที่มาเยือนแหล่งท่องเที่ยว 5 แหล่ง ในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูล รวมทั้งสิ้น 385 คน

3.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1) ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นรายบุคคลเพื่อขอทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการ, การมีส่วนร่วมของชุมชน, ศักยภาพการท่องเที่ยว ซึ่งยึดประเด็นคำถามแนวเดียวกันแต่คำถาม โดยมีประเด็นคำถามหลักประกอบไปด้วยข้อมูล โดยมีละเอียดดังต่อไปนี้

- 1.1) ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัด
- 1.2) ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่
- 1.3) รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
 - 1.3.1 ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
 - 1.3.2 ด้านการจัดการบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Onsen)
 - 1.3.3 ด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Onsen)
- 1.4) ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 1.5) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว 5 ด้าน
 - 1.5.1) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง
 - 1.5.2) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านที่พัก
 - 1.5.3) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว
 - 1.5.4) ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว
 - 1.5.5) ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ
- 1.6) แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัดในอนาคต
- 1.7) ข้อเสนอแนะอื่นๆ

2) แบบสอบถามสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเยือนพื้นที่ มีประเด็นการสอบถามยึดหลักประเด็นการศึกษา ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว เป็นคำถามที่เกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาการท่องเที่ยว มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด (Close-ended questions) โดยคำถามจะเป็นลักษณะให้เลือกตอบ (Check list) ได้เพียงคำตอบเดียวจำนวนทั้งสิ้น 5 ข้อ

ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยคำถามจะเป็นลักษณะให้เลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 3 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีลักษณะเป็นคำถามปลายปิด (Close-ended questions) โดยคำถามจะเป็นลักษณะให้เลือกตอบ (Check list) ได้เพียงคำตอบเดียว ที่ถามเกี่ยวกับ

- 1) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง
- 2) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านที่พัก
- 3) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว
- 4) ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว
- 5) ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ
- 6) การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ด้านการจัดการการท่องเที่ยว
- 7) ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่

โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน 1 ถึง 5 แทนระดับศักยภาพ ดังต่อไปนี้

- คะแนนระดับ 5 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีระดับศักยภาพมากที่สุด
- คะแนนระดับ 4 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีระดับศักยภาพมาก
- คะแนนระดับ 3 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีระดับศักยภาพปานกลาง
- คะแนนระดับ 2 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีระดับศักยภาพน้อย
- คะแนนระดับ 1 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีระดับศักยภาพน้อยที่สุด

เกณฑ์การประเมิน สามารถแบ่งช่วงคะแนนที่ใช้วิธีการคำนวณหาความกว้างของอัตราภาคชั้น (Class interval) ผู้วิจัยใช้เกณฑ์เฉลี่ยในการอภิปรายผล (วิเชียร เกตุสิงห์, 2538 : 8-11) ดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} = \frac{5-1}{5} = 0.80$$

ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 4.21 – 5.00 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 3.41 – 4.20 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพมาก

ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 2.61 – 3.40 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 1.81 – 2.60 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพน้อย

ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 1.00 – 1.80 หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพน้อยที่สุด

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนของการรวบรวมออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้

3.3.1 ระยะที่ 1

ดำเนินการสำรวจพื้นที่แหล่งน้ำพุร้อน เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งทางกายภาพและข้อมูลในทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ ข้อมูลทางกายภาพใช้การเก็บรวบรวมภาคสนาม ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมเป็นหลัก และทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าไปพร้อมกัน คือ ตรวจสอบด้านข้อมูล ตรวจสอบด้านผู้วิจัย และตรวจสอบด้านระยะเวลาเป็นหลัก ผลจากการสำรวจข้อมูลทางกายภาพของน้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัด พบแหล่งน้ำพุร้อน 17 แหล่ง ดังนี้

3.3.1.1 จังหวัดราชบุรี พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน 2 แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิง , ธารน้ำร้อนบ่อคลิ้ง

3.3.1.2 จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน 3 แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง , บ่อน้ำร้อนโป่งน้ำร้อน , บ่อน้ำร้อนแม่วงศ์

3.3.1.3 จังหวัดระนอง พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน 4 แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน , บ่อน้ำพุร้อนพรหลุมพี , บ่อน้ำพุร้อนพรั้งและบ่อน้ำร้อนค่ายรัตนรังสรรค์

3.3.1.4 จังหวัดเชียงราย พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน 6 แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท , บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเสียม , บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ , บ่อน้ำร้อน ปู่เฟื่อง , ลานนาออนเซ็น และแม่ชะจาน

3.3.1.5 จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีแหล่งน้ำพุร้อน 2 แหล่ง คือ บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง , ดอยสะเก็ด

3.3.2 ระยะที่ 2

ออกภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลน้ำพุร้อน ที่ได้รับการคัดเลือกจากระยะที่ 1 จำนวน 17 แห่ง เพื่อเป็นแหล่งตัวแทนน้ำพุร้อน การเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มขึ้นในช่วงเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม โดยใช้แบบสอบถาม ถามนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ละแหล่ง และศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยว ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของแหล่งน้ำพุร้อนแต่ละแหล่ง ขณะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามก็จะค้นหาผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) เพื่อทำการนัดประชุมกลุ่มย่อยเป็นระยะต่อไป

3.3.3 ระยะที่ 3

การประชุมกลุ่มย่อยเปิดเวทีชาวบ้าน เพื่อรับฟังข้อมูลจากคนในท้องถิ่นโดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลัก เพื่อพัฒนารูปแบบการบริการจัดการบ่อน้ำพุร้อน และการพัฒนาศักยภาพการบริการและการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพตามเกณฑ์ ในแหล่งท่องเที่ยวตัวแทนศึกษาจำนวน 17 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด คือ 1. จังหวัดราชบุรี ได้แก่ บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิง , บ่อน้ำพุร้อนบ่อคลึง 2. จังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง , บ่อน้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน 3. จังหวัดระนอง ได้แก่ บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน , บ่อน้ำร้อนแร่พรุหลุมพลี , บ่อน้ำร้อนพรรั้ง 4. จังหวัดเชียงราย ได้แก่ บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท , บ่อน้ำพุร้อนห้วยหมากเลี่ยม , บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ , ลานนาออนเซ็นและบ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน 5. จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง , บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

3.4.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นหรือเนื้อหา โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็น แล้วนำมาตีความ สังเคราะห์ และวิเคราะห์ด้วยหลักและเหตุผล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการและประเด็นสำคัญ เพื่อตอบคำถามการศึกษา ตามประเด็นสำคัญดังนี้

- 1.) ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยว
- 2.) ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่
- 3.) ข้อมูลด้านรูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 4.) ข้อมูลด้านศักยภาพการท่องเที่ยว 5 ด้าน
 - 4.1) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการเข้าถึง
 - 4.2) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านที่พัก
 - 4.3) ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว
 - 4.4) ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว
 - 4.5) ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ
- 5.) ข้อเสนอแนะอื่นๆ

3.4.2 แบบสอบถามนักท่องเที่ยว ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS ประมวลผลข้อมูลด้วยสถิติร้อยละและความถี่ ประกอบการอธิบายความเชิงพรรณนา เพื่ออธิบายพฤติกรรมนักท่องเที่ยว รวมถึงความพึงพอใจในด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ตามประเด็น

- 1) ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว
- 2) รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ใช้การศึกษาข้อมูลแบบผสม (Mixed Method) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณใช้การสำรวจการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยใช้แบบสอบถามนักท่องเที่ยว เชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชน พระสงฆ์ นักวิชาการ ผู้ประกอบการร้านค้าชาวบ้านและนักศึกษา สามารถรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมด และนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 6 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. การสำรวจและศึกษาภาคสนามแหล่งน้ำพุร้อน 5 จังหวัด
2. สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน 5 จังหวัดที่ศึกษา
3. ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่
4. การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนสำหรับกลุ่มตัวอย่าง
5. การมีส่วนร่วมของชุมชน
6. การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัย 5 ด้าน

4.1 การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรี

จังหวัดราชบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางด้านตะวันตก ที่มีภูมิประเทศหลากหลายเป็นดินแดนแห่งวัฒนธรรมลุ่มน้ำแม่กลองและสายหมอกแห่งขุนเขาตะนาวศรี มีความเป็นมาอันยาวนานและประกอบไปด้วยผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ ราชบุรีในปัจจุบันจึงเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีที่หลากหลาย ที่ผสมผสานและอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและลงตัว ราชบุรีมีสถานที่และกิจกรรมท่องเที่ยวต่างๆ ที่น่าสนใจมากมาย ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ งานหัตถกรรมต่างๆ เช่น เครื่องปั้นเครื่องหล่อ เครื่องทอถัก เครื่องจักสาน และยังคงผสมผสานไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม รวมทั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร จึงเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญเมืองหนึ่งของภูมิภาค

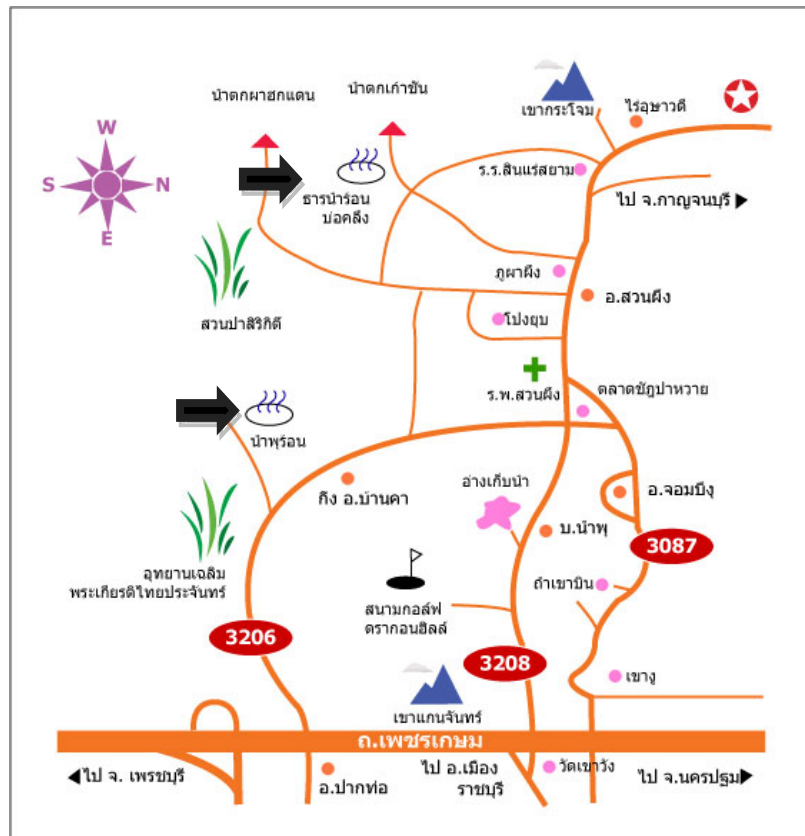
น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดราชบุรี

ผู้วิจัยได้สำรวจและศึกษาภาคสนาม ในจังหวัดราชบุรีแบ่งออกเป็น 3 ช่วงดังนี้ ช่วงที่ 1 วันที่ 29 มีนาคม 2558 เป็นการสำรวจแหล่งน้ำพุร้อนในจังหวัดราชบุรี ผลการสำรวจพบว่า น้ำพุร้อนในจังหวัดราชบุรี มีบ่อน้ำพุร้อนทั้งสิ้น 2 แหล่ง ได้แก่ น้ำพุร้อนโป่งกระทิง และน้ำพุร้อนบ่อคลึง ช่วงที่ 2 ระหว่างวันที่ 5-6 เมษายน 2558 ศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนามจากนักท่องเที่ยว และช่วงที่ 3 วันที่ 24 เมษายน 2558 เปิดเวทีประชุมกลุ่มย่อย โดยได้พบปะหน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล อุทยานแห่งชาติ จังหวัด พระสงฆ์ สาธารณสุข นักวิชาการ ผู้ประกอบการและชุมชนในแหล่งน้ำพุร้อนตามแผนการวิจัย ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและความร่วมมือที่ดีอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย และผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่ในชุมชน ได้นำคณะผู้วิจัยเข้าศึกษาข้อมูลและเก็บตัวอย่างในแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง 2 แหล่ง ซึ่งทำให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างสะดวก และได้ข้อมูลเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งจะได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. น้ำพุร้อนโป่งกระทิง (Pong Krathing Hot Spring)

1.1 สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน จังหวัดราชบุรี

พิกัด 47P 544145.00 mE 1465985.00 mN ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน บ้านพุน้ำร้อน หมู่ 4 ตำบลบ้านบึง อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี สามารถได้โดยจากจังหวัดราชบุรี มาตามถนนเพชรเกษมเลี้ยวขวาแยกปากท่อ ตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3206 ถึงบ้านบ่อน้ำร้อนโป่งกระทิงเป็นระยะทางประมาณ 80 กิโลเมตร หรือเดินทางจากจังหวัดราชบุรี มาทางอำเภोजอมบึง ใช้ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3087 ถึงบ้านพุน้ำร้อน ระยะทางประมาณ 85 กิโลเมตร หรือจะเดินทางจากจังหวัดราชบุรี มาทางบ้านชฎป่าหวาย ใช้ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3208 ถึงพุน้ำร้อน ระยะทางประมาณ 83 กิโลเมตร

ภาพที่ 4.1 แผนที่การเดินทางมายังน้ำพุร้อน

1.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

จากการสำรวจภาคสนามร่วมกับการค้นคว้าจากงานที่มีศึกษามาก่อน พบว่า สภาพโดยทั่วไปของบ่อน้ำร้อนโป่งกระทิง เป็นเทือกเขาสูงสลับกับพื้นที่ภูเขาและที่ราบเชิงเขา มียอดเขาสูงสุดชื่อ “เขายืด” มีความสูงประมาณ 806 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นแหล่งต้นน้ำของลำห้วยพุไทร ห้วยท่าเคย ห้วยพุน้ำร้อน ลุ่มแม่น้ำประจัน ไหลลงแม่น้ำเพชรบุรี ส่วนน้ำพุร้อนโป่งกระทิง ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน เป็นบ่อน้ำร้อนที่ประชาชนทั่วไปสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพได้ฟรี บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิง เป็นบ่อซีเมนต์ขนาดใหญ่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง 12 เมตร สร้างครอบบริเวณน้ำพุร้อนและสูบน้ำออกมาให้บริการอาบ แลดูทรูโทรม ใช้เทอร์โมมิเตอร์วัดอุณหภูมิน้ำในบ่อพบว่า มีอุณหภูมิความร้อนประมาณ 65 องศาเซลเซียส ถือว่าเป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่มีศักยภาพปานกลาง (หมายถึง แหล่งที่มีอุณหภูมิของน้ำร้อนที่ผิวดินระหว่าง 60 ถึง 80 องศาเซลเซียส) บ่อใหญ่นี้นักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพจึงไม่สามารถอาบแช่น้ำร้อนในบ่อใหญ่ได้

ภาพที่ 4.2 น้ำพุร้อนโป่งกระทิง

ใกล้ๆ กันกับบ่อใหญ่มีบ่อน้ำร้อนเล็กๆ 3 บ่อ ที่ต่อท่อน้ำร้อนมาจากบ่อใหญ่ ก่อเป็นบ่อซีเมนต์ปูกระเบื้อง ที่สร้างไว้สำหรับแช่เท้าและอาบน้ำร้อนได้ มีอุณหภูมิประมาณ 40 องศาเซลเซียส ข้างๆ กันมีลำห้วยไหลผ่านให้นักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพลงอาบน้ำได้ และทำให้คนที่แช่น้ำร้อนสามารถกลับไปอาบน้ำเย็นในห้วยลำธารได้ ธารน้ำเย็นนี้เป็นน้ำแร่ที่ไหลมาจากธรรมชาติ เพื่อให้ร่างกายได้ปรับอุณหภูมิ เพราะร่างกายของคนเราร้อน ถ้าหากลงไปแช่น้ำร้อนเลยก็อาจเกิดอันตรายได้ เพราะปรับอุณหภูมิไม่ทัน โดยผู้ที่ลงแช่น้ำร้อนจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้ ผู้เล่นไม่ควรที่จะลงแช่น้ำร้อนทั้งตัวภายในเวลาเดียวกัน แต่ควรที่จะค่อยๆ เอาร่างกายแช่ลงไปทีละส่วน และไม่ควรแช่เกิน 20 นาที สำหรับผู้ที่เป็โรคประจำตัว เช่น โรคความดัน โรคหัวใจ เพราะอาจทำให้แน่นหน้าอก และเกิดอาการหน้ามืดได้ “คุณสมชาย (สัมภาษณ์ 5 เมษายน 2558) นักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเดินทางมาจากกรุงเทพฯ กล่าวว่า ตนเดินทางมาที่นี่ได้ปีกว่ามาเพื่อรักษาสุขภาพ ขณะนี้ร่างกายของตนดีขึ้น โรคที่เคยเป็นก็บรรเทาอาการลง หากมีวันหยุดยาวตนจะเดินทางมาที่นี่เป็นประจำ” จึงทำให้น้ำพุร้อนแห่งนี้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวในการเดินทางมาเพื่อสุขภาพ

ภาพที่ 4.3 น้ำพุร้อนโป่งกระทิงบ่อเล็ก 3 บ่อสำหรับอาบและแช่เท้า

รอบๆ บริเวณบ่อน้ำร้อนโป่งกระทิง สามารถใช้ทางเดินที่นอนค้างคืน เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจขึ้นชมธรรมชาติ มีคนเล่าต่อกันมาว่า เมื่อมีคนจำนวนมากมายืนล้อมรอบบ่อซีเมนต์ขนาดใหญ่และช่วยกันปรบมือหรือเคาะทำเสียงดัง น้ำในบ่อจะเริ่มเดือดจนมีพรายน้ำพุ่งมาเหนือผิวน้ำได้

ภาพที่ 4.4 ป้ายบ่อน้ำร้อนโป่งกระทิง

1.3 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

รูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่บ่อน้ำร้อนโป่งกระทิง จากทั้งการสำรวจข้อมูลและการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่ พบว่า บ่อน้ำร้อนโป่งกระทิง อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีทรัพยากรที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่พบเป็นการท่องเที่ยวชมธรรมชาติและเดินทางเพื่ออาบน้ำแร่ในพื้นที่เท่านั้น ไม่มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ หรือภูมิสถาปัตย์ให้มาใช้บริการ มีเพียงบ่อใหญ่ 1 บ่อ , การอาบน้ำแร่ในบ่อแช่ตัว 3 บ่อเล็ก ไม่มีการแยกเพศชาย-หญิง , ไม่มีและไม่มีห้องสำหรับผู้พิการหรือผู้สูงอายุโดยเฉพาะ , ไม่มีระบบการกรองเศษใบไม้ และไม่มีการต่อท่อไปใช้ประโยชน์อื่นนอกจากนี้ในพื้นที่ท่องเที่ยวยังมีความน่าสนใจทางธรรมชาติ ซึ่งสามารถท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้ หรือในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีป้ายบอกเส้นทางเดินชมธรรมชาติได้ ในปัจจุบันบ่อน้ำร้อนโป่งกระทิงขาดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ขาดกิจกรรมเรียนรู้ระหว่างกัน ไม่มีการจัดการด้านการตลาดการท่องเที่ยวหรือภูมิสถาปัตย์ให้มาใช้บริการ การค้าขายส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในพื้นที่เป็นเพลิงไม้ขนาดเล็ก ขายผลไม้สำหรับเลี้ยงลิง ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือให้มากกว่านี้

1.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า บ่อน้ำร้อนโป่งกระทิง ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน เป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติ ชาวบ้านจึงไม่กล้าเข้ามาจับจองพื้นที่ค้าขายทำธุรกิจ มีเพียงแม่ค้าขายล็อตเตอรี่เพียงเจ้าเดียวเท่านั้น ที่สามารถนั่งขายอยู่หน้าบ่อน้ำร้อนได้ ประชาชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมทำกิจกรรมกับอุทยานฯ หรืออบต. หากนักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ที่ต้องการรับประทานอาหารกลางวัน ต้องนำอาหารมาเอง หรือต้องออกไปรับประทานอาหารข้างนอกบ่อน้ำพุร้อน หรือหากต้องการพักค้างคืนต้องพักรีสอร์ต ที่อยู่รอบๆ บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิง หรือสามารถกางเต็นท์นอนได้ โดยเขตอุทยานแห่งชาติฯ มีสถานที่กางเต็นท์ไว้บริการแต่นักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพต้องนำเต็นท์มาเอง

1.5 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามปัจจัยการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 5 ด้าน พบว่า

1.5.1 ศักยภาพด้านการเดินทาง เดินทางจากจังหวัดราชบุรีมาตามถนนเพชรเกษม เลี้ยวขวา แยกปากท่อตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3206 ถึงบ้านพุน้ำร้อนระยะทางประมาณ 80 กิโลเมตร หรือเดินทางจากจังหวัดราชบุรีมาทางจอมบึงใช้ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3087 ถึงบ้านพุน้ำร้อนระยะทางประมาณ 85 กิโลเมตร หรือเดินทางจากจังหวัดราชบุรี มาทางชัยภูมิทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3208 ถึงบ่อน้ำร้อน ระยะทางประมาณ 83 กิโลเมตร

1.5.2 ศักยภาพด้านที่พัก พบว่า บ่อน้ำร้อนโป่งกระทิงไม่มีที่พักไว้บริการ แต่พื้นที่โดยรอบนักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ สามารถกางเต็นท์นอนได้ เพราะอยู่เขตอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจันเป็นส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติ อีกทางเลือกหนึ่งของนักท่องเที่ยวคือ รีสอร์ทหน้าบ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิง เป็นที่ตั้งของรีสอร์ทมีธรรมชาติที่สวยงาม

1.5.3 ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว พบว่า เปิดบริการทุกวันและเปิดตลอด 24 ชั่วโมง ที่สำคัญไม่มีค่าใช้จ่าย

1.5.4 ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจ พบว่า น้ำพุร้อนโป่งกระทิงเป็นน้ำพุร้อนที่เกิดจากธรรมชาติ ที่ใสสะอาด มีปริมาณของกำมะถันน้อยมาก ไม่มีกลิ่นกำมะถันและกำมะถันและสามารถมองเห็น ตะกอนและคราบผลึกคาร์บอเนตสีขาวบนเปลือกคอนกรีตบ้าง มีปริมาณฟลูออไรด์สูง ถ้าเรายืนที่ปากบ่อแล้วตบมือดังๆ จะมีฟองอากาศผุดขึ้นมาจากบ่อ

1.5.5 ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า น้ำพุร้อนโป่งกระทิงมีสระบ่อใหญ่ 1 บ่อ , บ่อแช่น้ำแร่บ่อคอนกรีตปูประเบื้องสำหรับแช่ตัว 3 บ่อ , มีลำธารสำหรับแช่น้ำเย็น , มีห้องสุขา แยกชายหญิง 4 ห้อง , ที่จอดรถลานดินจอดรถได้ประมาณ 10 คัน , ศาลาพักผ่อน 1 หลัง , ร้านอาหารของชาวบ้านสำหรับเลี้ยงลิง ปลูกเป็นเพลิงไม้บริเวณหน้าทางเข้าบ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิง

ภาพที่ 4.5 ร้านค้าโป่งกระทิง

1.6 สภาพปัญหาที่พบ

บ่อแช่น้ำร้อนโป่งกระทิง พบว่า เป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่เคยมีการพัฒนามาบ้างแล้ว แต่เนื่องจากเกิดปัญหาบางประการ เช่น หน่วยงานที่รับผิดชอบบ่อน้ำร้อนขาดการรับผิดชอบอย่างจริงจัง หรือไม่มีงบประมาณที่จะดำเนินการพัฒนาต่อไป บ่อน้ำร้อนจึงอยู่ในสภาพเก่าและทรุดโทรม หากยังไม่ได้รับการแก้ไขพัฒนาและปรับปรุง หรือขาดการจัดการที่ดีก็จะเสื่อมโทรมและสูญเปล่าประโยชน์ไปในอนาคต ส่วนปัญหาด้านการจัดการการท่องเที่ยว ยังไม่สามารถจัดการได้เต็มที่ เนื่องจากพื้นที่อยู่ในความดูแลของอุทยานแห่งชาติฯ

ภาพที่ 4.6 บริเวณโดยรอบบ่อน้ำร้อนโป่งกระทิง

2. ธารน้ำร้อนบ่อคลึง (Hot water Bor Klueng)

2.1 สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน

ธารน้ำร้อนบ่อคลึง เป็นบ่อน้ำแร่ร้อนธรรมชาติของเอกชน ในที่ดินของบริษัทราชบุรีเหมืองแร่และเกษตรกรรมจำกัด บ้านห้วยผาก หมู่ที่ 7 ตำบลสวนผึ้ง อำเภอสวนผึ้ง จังหวัด ราชบุรี ห่างจากตัวเมืองราชบุรี ประมาณ 74 กิโลเมตร ผู้ค้นพบ คือ นายประยูร โมนยะกุล เมื่อ ปี พ.ศ. 2468 ธารน้ำร้อนแห่งนี้มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 39-40 องศาเซลเซียส ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่มีศักยภาพต่ำ (หมายถึง แหล่งที่มีอุณหภูมิของน้ำร้อนที่ผิวดินระหว่าง 40 ถึง 60 องศาเซลเซียส)หรือประมาณ 120-136 องศาฟาเรนไฮต์

ภาพที่ 4.7 ป้ายธารน้ำร้อนบ่อคลึง (ถ่ายเมื่อ 6 เม.ย. 2558)

2.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

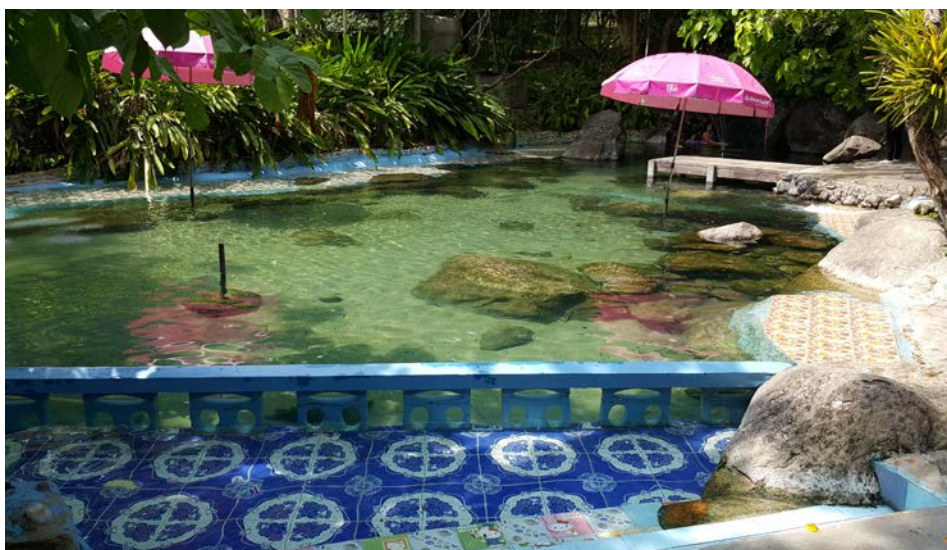
ธารน้ำร้อนบ่อคลิ้ง มีต้นกำเนิดจากสายน้ำไหลผ่านกรวดหินดินทรายใต้พื้นผิวโลกที่ร้อนจัด แล้วไหลเป็นธารน้ำร้อนขนาดเล็กออกมาจากซอกหินเชิงเขาตะนาวศรี ลำธารน้ำร้อนเล็กๆ นี้มีน้ำไหลอยู่ตลอดปี ไม่มีแร่ธาตุที่ระคายเคือง ไส้สะอาด ประกอบด้วยธาตุคาร์บอนเกลือและแร่ธาตุอื่นๆ น้อยกว่า 1 กรัม/ลิตร ไม่เป็นอันตรายต่อผิวหนัง น้ำไหลซึมออกมาจากตาน้ำใต้ดินไม่ขาดสาย แม้ในฤดูแล้งปริมาณน้ำจะไหลน้อยแต่ก็ไม่ถึงกับแห้ง มีก้อนหินใหญ่เล็กเรียงรายตามร่องน้ำตลอดทางประมาณ 300 เมตร เป็นน้ำร้อนบริสุทธิ์

2.3 รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

2.3.1 ด้านการบริหารจัดการทรัพยากร

พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เมื่อเดินทางมาถึงธารน้ำร้อนบ่อคลิ้ง จะต้องเสียเงินค่าผ่านประตูคนละ 5 บาท เป็นค่าบำรุง ปัจจุบันได้มีการปรับปรุงอาณาบริเวณและสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ให้แลดูสวยงาม เหมาะกับการพักผ่อนของนักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ซึ่งมีการบริหารจัดการโดยการตั้งต่อท่อน้ำร้อนลงมายังสระน้ำด้านล่างไว้บริการอยู่ 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1. เป็นบ่อน้ำร้อนธรรมชาติ เป็นบ่อดินไม่มีหลังคาปกคลุม พื้นโรยด้วยหินและกรวด พื้นที่เปิดโล่ง มีร่มเงาต้นไม้ น้ำสีฟ้าคล้ายน้ำทะเล แต่อาจไม่เป็นส่วนตัว เพราะเป็นที่โล่ง คนภายนอกมองเห็นได้ อุณหภูมิของน้ำอยู่ที่ประมาณ 39-40 องศาเซลเซียส ความลึกระดับเอว

ภาพที่ 4.8 สระดิน

ลักษณะที่ 2. สระกระเบื้อง เป็นสระที่อยู่อีกฝั่งหนึ่ง นักท่องเที่ยวต้องเดินไปจุดต้นกำเนิดธารน้ำร้อน ซึ่งอยู่ห่างจากสระน้ำร้อนทั้งสองไปอีกประมาณ 150 เมตร อุณหภูมิของน้ำอยู่ที่ประมาณ 40 องศาเซลเซียส สองข้างทางมีสวนไม้ประดับ มีความเป็นส่วนตัว มีขนาดเล็กกว่าสระดิน เป็นสระลักษณะกลมเหมือนสระว่ายน้ำเด็ก มีที่นั่งแช่รอบสระหรือลงอาบว่ายได้ ระดับน้ำสูงประมาณ 60 ซม. สามารถใส่ซาซันและเสื้อกางเกงซาซันลงสระได้ จากการศึกษาและสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่า การอาบน้ำพุร้อนที่มีอุณหภูมิประมาณ 40 องศาเซลเซียส จะช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของโลหิตในร่างกายได้ดี ทำให้สดชื่นแต่ถ้าแช่ในน้ำที่ร้อนมากๆ หรือแช่นานเกินไปความร้อนอาจทำให้ผิวหนังส่วนนอกลอกได้

ภาพที่ 4.9 สระกระเบื้อง (ถ่ายเมื่อ 6 เม.ย. 58)

ลักษณะที่ 3 ที่แช่เท้า (ไม่เสียค่าบริการ) มี 2 จุด คือ บ่อปูนสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก และตรงปากท่อน้ำไหลที่ปล่อยน้ำร้อนจากสระดินสู่สระน้ำขนาดใหญ่ก่อปูนไว้สำหรับนั่งแช่เท้าโดยที่นักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพต้องนั่งเบียดๆ กันแช่เท้า อุณหภูมิประมาณ 39 องศาเซลเซียส บ่อแช่เท้ามีไว้บริการ 3 บ่อ

ด้านขวามือของบ่อแช่เท้า เป็นร้านอาหารขายไก่ย่าง ส้มตำ อาหารตามสั่งต่างๆ (ร้านอาหารนี้เป็นของเจ้าของธารน้ำร้อน โดยมีคนในชุมชนมารับจ้างขายของ) ส่วนด้านซ้ายมือ สามารถเดินไปสำรวจตาน้ำร้อน ที่น้ำไหลซึมออกมาจากพื้นทรายได้ จุดต้นน้ำมีอุณหภูมิสูงสุด ไม่นานหลังจากที่ลงไปแช่เท้า เนื่องจากต้นธารน้ำร้อนใช้เป็นน้ำอุปโภค

ภาพที่ 4.10 สระแช่เท้า

2.3.2 ด้านการจัดการบริการ

ธารน้ำร้อนบ่อคลึง คิดค่าบริการ ดังนี้

- 1) เสียค่าผ่านประตูคนละ 5 บาท
- 2) อัตราค่าบริการอาบน้ำแร่
 - คนไทย ค่าบริการอาบน้ำแร่ สระกระเบื้อง ผู้ใหญ่ 50 บาท เด็ก 30 บาท
 - ค่าบริการอาบน้ำแร่ธรรมชาติ (สระดิน) ผู้ใหญ่ 30 บาท เด็ก 10 บาท
 - ต่างชาติ ค่าบริการอาบน้ำแร่ สระกระเบื้อง ผู้ใหญ่ 80 บาท เด็ก 50 บาท
- 3) เวลาเปิดทำการ
 - วันจันทร์-ศุกร์เปิดตั้งแต่เวลา 08.00-17.00 น.
 - วันเสาร์-อาทิตย์เปิดตั้งแต่เวลา 08.00-18.00 น.

2.3.3 ด้านการจัดการตลาด

ธารน้ำร้อนบ่อคลึง ปัจจุบันกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประจำจังหวัด มีการโฆษณาการตลาดผ่านเว็บไซต์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย รูปแบบการให้ข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพใช้ฐานข้อมูล online โดยไม่ใช้บุคคลและไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ แต่มีผลกำไร มียอดขาย และสิ่งจูงใจที่พักของนักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพอย่างล้นหลาม โดยเฉพาะหน้าหนาวที่พักจะถูกจองเต็มหมดทุกห้อง

2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน

พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับน้อยมากหรือแทบจะไม่มี เนื่องจากธารน้ำร้อนบ่อคลึงเอกชนเป็นเจ้าของ มีเครือข่ายที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เข้ามารวมทำหน้าที่ประสานกลมกลืนเป็นองค์กรรวมหนึ่งเดียว ที่มีความความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว มีผลประโยชน์ร่วมกันทั้งการจัดการเรื่องที่พัก อาหาร เรื่องของการบริการต่างๆ โดยจ้างคนในพื้นที่เป็นรายเดือน เป็นการสร้างให้คนในชุมชนเท่านั้น

2.5 ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

2.5.1 ศักยภาพด้านการเข้าถึง

จากกรุงเทพฯ ระยะทางประมาณ 174 กิโลเมตร ใช้ ถนนเพชรเกษม (ทางหลวงหมายเลข 4) หรือ ใช้ถนนสายปิ่นเกล้า - นครชัยศรี (ทางหลวงหมายเลข 338) ไปจังหวัดนครปฐม จากนั้นขับตรงสู่จังหวัดราชบุรี (ระยะทางห่างจาก กรุงเทพฯ-ราชบุรี 100 กิโลเมตร) ออกเดินทางต่อตามทางหลวงเส้นเดิมหมายเลข 3087 ผ่านตัวอำเภอสวนผึ้ง (ระยะทางห่างจาก ราชบุรี-อ.สวนผึ้ง 53 กิโลเมตร) ผ่านที่ว่าการอำเภออำเภอสวนผึ้ง ผ่านทางแยกซ้ายมือเข้าไปยังหมู่บ้านสะพานข้ามแม่น้ำภาชี จากตัวอำเภอสวนผึ้งไปทางน้ำตกแก้วโจน ประมาณ 5 กิโลเมตร จากนั้นจะพบแยกเลี้ยวซ้ายที่ซอยข้างภูผาผึ้ง ระยะทางอีก 10

กิโลเมตร ถึงสามแยกบ้อมตำรวจเลี้ยวซ้าย ผ่านสถานีอนามัยห้วยผาก จะถึงธารน้ำร้อนบ่อคลึง ซึ่งอยู่ทางด้านซ้ายมือเลี้ยวรถเข้าไปประมาณ 20 เมตร จ่ายค่าเช่าแล้วเดินอีกประมาณ 200 เมตรจะถึงบริเวณที่แช่น้ำแร่ (ระยะทางห่างจาก อ.สวนผึ้ง-ธารน้ำร้อนบ่อคลึง 15 กิโลเมตร)

2.5.2 ศักยภาพด้านที่พัก

ที่พักในธารน้ำร้อนบ่อคลึงมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

1) ที่พักในธารน้ำร้อน แบ่งออกเป็นห้องพักค้างแรมและบริการลานกางเต็นท์ หากพักที่นี่ จะอาบน้ำหรือลงไปแช่น้ำแร่ร้อนฟรี แบ่งเป็น

- บ้านพักพัสดม (2 ห้องนอน) 8 คน / หลัง , คืน = 2,000 บาท
- บ้านพักพัสดม (3 ห้องนอน) 12 คน / หลัง , คืน = 2,500-3,500 บาท
- บ้านพักพัสดม (3 ห้องนอน) 15 คน / หลัง , คืน = 4,000 บาท
- บ้านพักไม้สน (3 ห้องนอน) 20 คน / หลัง , คืน = 5,000 บาท
- บ้านพักปรับอากาศ 3 ชั้น = 8,000 บาท / คืน
- บ้านพักปรับอากาศ ห้องเล็ก พัก 3 คน = 1,500 บาท / คืน
- เต็นท์ใหญ่ 8 คน/หลัง คืน =1,600 บาท
- เต็นท์ใหญ่ 2คน/หลัง ,คืน = 500 บาท
- นำเต็นท์มาเองคนละ 140 บาท

2) ที่พักแบบรีสอร์ท ปัจจุบันคุณวรวิทย์ ศุภสุธิกุล ซึ่งมีศักดิ์เป็นน้องเขยเจ้าของธารน้ำพุร้อน ได้สร้างรีสอร์ทชื่อ J.W ธารน้ำร้อนบ่อคลึงรีสอร์ท ตั้งอยู่ตรงข้ามถนนติดกับธารน้ำร้อนไว้บริการ และสิ่งสำคัญพิเศษไม่เหมือนใครคือ ทุกห้องพักจะมีอ่างแช่น้ำร้อน (Onsen) เหมือนประเทศญี่ปุ่นไว้ให้ผู้ที่เข้าพักได้แช่น้ำร้อนกันแบบเป็นส่วนตัว มีการออกแบบตกแต่งสถานที่ของสถานประกอบการที่มีความสวยงาม มีความสะดวกสบาย ถือเป็นจุดขายที่สำคัญ ดังนั้นการออกแบบตกแต่งสถานที่ ส่วนมากจึงเน้นความสวยงามเป็นธรรมชาติ ในรีสอร์ทประกอบด้วยบ้านพัก ในห้องพักมี 2 รูปแบบ คือ ห้องพักแบบเป็นลักษณะบ้านเป็นหลัง และห้องพักแบบโรงแรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. โซนโรงแรม ประกอบด้วย

ห้องชุด J.W มีห้องชุด 4 ห้องนอน 4 ห้องน้ำ 1 ห้องโถง พร้อมอ่างแช่น้ำแร่ เข้าพักได้ 12 ท่าน พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก แอร์ ทีวี ตู้เย็น กระจกน้ำร้อน น้ำแร่ 3 อัตราค่าบริการคืนละ 15,000 บาท

ห้อง J.W 1,3,5 ประกอบด้วย 1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ พร้อมอ่างแช่น้ำแร่ เข้าพักได้ 2 ท่าน พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก แอร์ ทีวี ตู้เย็น กระจกน้ำร้อน น้ำแร่ 3 อัตราค่าบริการ 2,500 บาท

ห้อง J.W. 2 ประกอบด้วยห้องนอน 1 ห้อง 1ห้องน้ำ พร้อมอ่างแช่น้ำแร่ เข้าพักได้ 4 ท่าน พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกเช่น แอร์ ทีวี ตู้เย็น กระจกน้ำร้อน น้ำแร่ 3 อัตราค่าบริการ 4,300 บาท

ห้อง J.W.4,6 ประกอบด้วย 1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ พร้อมอ่างแช่น้ำแร่ เข้าพักได้ 4 ท่าน พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก แอร์ ทีวี ตู้เย็น กระจกน้ำร้อน น้ำแร่ 3 อัตราค่าบริการ 3,800 บาท

เรือนอัญชัญ ประกอบด้วย 4 ห้องนอน 4 ห้องน้ำ สามารถเข้าพักได้ 12 ท่าน อัตราค่าบริการ 12,000 บาท

2. โซนบ้านพัก ประกอบด้วย

บ้านแฝด 2 หลัง บ้านพักแฝด 2 หลัง : หลังที่ 1 มี 2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ พักได้ 6 ท่าน อัตราค่าบริการ 6,000 บาท ส่วนหลังที่ 2 มี 2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ พักได้ 4 ท่าน อัตราค่าบริการ 5,500 บาท

บ้านพัก 3 ชั้น บ้านพัก 3 ชั้น สำหรับหมู่คณะ : ชั้นที่ 1 มี 2 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ 1 ห้องโถง พักได้ 6 ท่าน อัตราค่าบริการ 5,000 บาท ส่วนชั้นที่ 2-3 มี 6 ห้องนอน 4 ห้องน้ำ 2 ห้องโถง พักได้ 15 ท่าน อัตราค่าบริการ 16,000 บาท หากนักท่องเที่ยวไม่นอนรีสอร์ท สามารถกางเต็นท์นอนก็ได้ที่สำคัญต้องนำเต็นท์มาเอง

2.5.3 ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

ธารน้ำพุร้อนบ่อคลิ้ง มีความสะดวกในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ความสนใจ คือ กิจกรรมวอล์คแรลลี่ (Walk Rally) นอกจากนี้ยังมีการนวดแผนไทยรวมทั้งการเดินชมธรรมชาติในพื้นที่ และการพักผ่อนริมธารน้ำตลอดจนกิจกรรมท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น เล่นน้ำตก เดินศึกษาธรรมชาติ ซึ่งเป็นกิจกรรมสัมพันธ์กับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ภาพที่ 4.11 คุณวรวุฒิ ศุภสุทธิกุล เจ้าของรีสอร์ทบ่อคสิงและคณะผู้วิจัย

2.5.4 ศักยภาพสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

คือ ที่พักที่สวยงาม มีธรรมชาติที่สวยงามและความสะอาด มีป้ายบอกประโยชน์ของการอาบน้ำแร่และวิธีการอาบน้ำแร่แก่นักท่องเที่ยวสุขภาพอย่างชัดเจน

ประโยชน์ของการอาบน้ำแร่ธรรมชาติ

1. ช่วยผ่อนคลายความเครียดทั้งทางร่างกายและจิตใจ
2. บรรเทาการปวดกล้ามเนื้อและกระดูก
3. ช่วยให้ผิวพรรณเปล่งปลั่งสดใส
4. ส่งเสริมระบบเผาผลาญของร่างกาย และระบบไหลเวียนของเลือดในร่างกายดีขึ้น
5. ร่างกายดูดซึมออกซิเจนดีขึ้น
6. ขับสิ่งอุดตันใต้ผิวหนัง และรูขุมขน ทำให้ขับถ่ายสารตกค้างต่าง ๆ จากร่างกายออกไป

วิธีการอาบน้ำแร่ธรรมชาติ หรือน้ำพุร้อน

1. อาบน้ำ ทำความสะอาด ชำระร่างกาย
2. ตรวจสอบกับสถานที่ว่าอุณหภูมิของน้ำแร่ หรือน้ำพุร้อนก่อนว่าอุณหภูมิเหมาะสม ไม่ร้อนจนเกินไป

3. ใช้มือแตะน้ำ เพื่อทดสอบความร้อน จากนั้นค่อย ๆ กวักน้ำมาราดแขนขา ลูบตามตัวเพื่อให้ร่างกายปรับอุณหภูมิ จากนั้นค่อย ๆ หย่อนเท้าลงไปแช่ หลังจาก ปรับอุณหภูมิได้ ก็ค่อย ๆ นำตัวลงไปแช่ อย่างช้า ๆ

4. แช่น้ำแร่ธรรมชาติ หรือน้ำพุร้อน ไม่เกิน 10 นาที ขึ้นมาพัก สัก 5 นาที ลงไปแช่อีกครั้ง ไม่เกิน 10 นาที ต้องขึ้นมากพักสักครู่ จากนั้นก็ไปอาบน้ำชำระร่างกาย โดยถ้าสถานที่แช่น้ำแร่หรือน้ำพุร้อน มีความสะอาดดีได้มาตรฐานก็ไม่จำเป็นต้องชำระร่างกายใด ๆ อีก

5. หลังจากนั้นจะแช่ครั้งต่อไปควรเว้นระยะ ประมาณ 6-7 ชั่วโมงเพื่อให้ร่างกายทำการดูดซึมแร่ธาตุต่าง ๆ

6. ไม่ควรแช่น้ำแร่ หรือน้ำพุร้อน นานเกินไป จะทำให้ร่างกายปรับตัวไม่ทัน อาจเกิดผลข้างเคียงอื่นได้เช่น หน้ามืด

7. ผู้ที่มีโรคประจำตัว เช่น โรคหัวใจ ความดันโลหิตสูง หอบหืด ควรได้รับคำแนะนำจากแพทย์

2.6 แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนในอนาคต พบว่า ยังไม่มีแผนพัฒนาต่อยอดธารน้ำพุร้อนบ่อคลิ้งในอนาคต

2.7 สภาพปัญหาที่พบ ในธารน้ำร้อนบ่อคลิ้ง คือ ปัญหาขยะมูลฝอย

2. การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดกำแพงเพชร

จังหวัดกำแพงเพชร

จังหวัดกำแพงเพชรอยู่ทางภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย เป็นที่ตั้งของเมืองเก่าที่ปรากฏหลักฐานอยู่ในประวัติศาสตร์ไทยไม่น้อยกว่า 700 ปี เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสุโขทัย มีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง และเป็นเมืองหน้าด่านทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญ กำแพงเมืองและป้อมปราการจึงถูกสร้างอย่างแข็งแรงและยังเหลือร่องรอยอยู่จนปัจจุบัน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ก่อนมีเมืองกำแพงเพชร เคยมีเมืองเก่ามาก่อน 2 เมือง คือเมืองซากังราว ตั้งอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำปิงและเมืองนครชุม อยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำปิง กำแพงเพชร จึงเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์วัฒนธรรม อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ได้รับการยกย่องให้เป็นมรดกโลก เมื่อปี 2534 และยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สมบูรณ์ ทั้งป่าไม้ นก สัตว์ต่าง ๆ อาทิ อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ อุทยานแห่งชาติคลองลาน และอุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมความงามอีกด้วย จังหวัดกำแพงเพชร อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 358 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 8,607.5 ตารางกิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอเมือง จังหวัดตาก และอำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก อำเภอโพธิ์ทะเลและอำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดกำแพงเพชร

ผู้วิจัยได้สำรวจและศึกษาข้อมูลภาคสนาม ในจังหวัดกำแพงเพชร แบ่งออกเป็น 3 ช่วงดังนี้ ช่วงที่ 1 วันที่ 28 เมษายน 2558 เป็นการสำรวจแหล่งน้ำพุร้อนในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า จังหวัดกำแพงเพชรมีแหล่งน้ำพุร้อน 3 แหล่งด้วยกันคือ น้ำพุร้อนพระร่วง , น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อนและน้ำพุร้อนแม่วงค์ ผลการสำรวจ พบว่า น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อนยังไม่ได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนน้ำพุร้อนแม่วงค์เสื่อมสภาพและหายร้อนแล้ว รวมถึงมีการปรับเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่บริเวณน้ำพุร้อนเพื่อประโยชน์ทางเกษตรกรรม ผู้วิจัยจึงไม่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ช่วงที่ 2 ระหว่างวันที่ 4-5-6 พฤษภาคม 2558 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากนักท่องเที่ยว และช่วงที่ 3 ระหว่างวันที่ 12 พฤษภาคม 2558 เปิดเวทีประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยได้พบปะหน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ได้แก่ องค์การ

บริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล อุทยานแห่งชาติจังหวัด พระสงฆ์ สาธารณสุข นักวิชาการ ผู้ประกอบการและชุมชนในแหล่งน้ำพุร้อนตามแผนการวิจัย ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและความร่วมมือที่ดีอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย และ องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร ได้นำคณะผู้วิจัยเข้าศึกษาข้อมูลและเก็บตัวอย่างใน แหล่งน้ำพุร้อนพระร่วง ซึ่งทำให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างสะดวก และได้ข้อมูลเบื้องต้น ที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งจะได้นำเสนอข้อมูลตามลำดับดังนี้

2.1 บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง (Phra Rong Hot Spring)

2.1.1 สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน

จากการสำรวจข้อมูลภาคสนามน้ำพุร้อนพระร่วง อยู่ในพิกัด 47P 550040.00 mE 1841855.00 mN เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมีชื่อเสียงมาก เดิมเรียกกันว่า “บึงสาป” มีลักษณะเป็นบึงขนาดใหญ่ มีเนื้อที่หลายไร่ ชาวบ้านแต่โบราณใช้น้ำจากบึงสาปนี้มาอาบกินซึ่งเชื่อกันว่า สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ โดยมีตำนานเล่าสืบทอดต่อกันมาว่า เมื่อครั้งสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี สมเด็จพระร่วงเจ้าได้เสด็จประพาสป่าล่าสัตว์มาถึงบริเวณบ้านลานหินและเสด็จ ไปประทับที่บริเวณนั้นวันหนึ่ง พระองค์ทรงเห็นไก่ป่าตัวหนึ่งมีลักษณะสวยงามและมีเสียงขันไพเราะมาก จึงทรงให้นายพรานที่ตามเสด็จ ต่อไก่ป่าตัวนั้นและได้ไก่ป่าสมพระราชประสงค์ โดยมีไก่ป่าตัวอื่นๆ ติดไปด้วยเป็นจำนวนมาก ในวันนั้นพระองค์และนายพรานล่าสัตว์อื่นไม่ได้เลย จึงทรงให้ทหารนำไก่ป่าตัวอื่นๆ ไปปรุงอาหารสำหรับเสวย แต่เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นป่า ไม่มีบ้านเรือนราษฎร จึงไม่มีไฟใช้ทำอาหาร พระองค์จึงทรงสาปน้ำที่อยู่ในบึงบริเวณใกล้ๆ ให้เป็นน้ำร้อน บึงดังกล่าวจึงเรียกว่า “บึงพระร่วงสาป” ต่อมาภายหลังเรียกสั้นลงว่า “บึงสาป” และเป็นที่โจษขานกันว่า น้ำในบึงสาปนี้สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เช่น โรคปวดเมื่อยตามร่างกาย สามารถรักษาโรคผิวหนังได้ จึงมีประชาชนในท้องถิ่นและจังหวัดใกล้เคียงพากันไปอาบ ต้ม กิน และบางรายนำน้ำกลับไปเพื่อเป็นสิริมงคล

เนื่องจากพระร่วงเป็นผู้มีบุญญาธิการ รู้ทั้งบังเหลื่อมรู้จบไตรเทพวิทยาคม อีกทั้งมี วาจาสิทธิ์ ต่อมาน้ำในบริเวณนี้เป็นบ่อน้ำพุร้อน เพื่อที่จะได้นำน้ำร้อนมาลวกไก่และถอนขน เมื่อถอนขนเสร็จไม่มีน้ำเย็น จึงสาปน้ำเย็นขึ้น จึงเกิดมีบ่อน้ำร้อน และน้ำเย็นขึ้นบริเวณใจกลางบึงสาปนั้น หรือจากข้อสันนิษฐาน กล่าวว่า พระองค์คงสาปน้ำร้อนน้ำเย็น เพื่อทำความสะอาดไก่หรือที่เรียกว่า ให้น้ำไก่ แล้วพระองค์ก็ได้เดินทางต่อไปกลายเป็น “บ่อน้ำร้อน บึงสาป” เขาไก่เขี่ย นอกจากนี้ในวารสารรัฐพิธีเสกน้ำพระพุทธรมณต์อันศักดิ์สิทธิ์เพื่อ หล่อเกล้าฯ ในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ 5 ธันวาคม 2530 ได้มีการนำน้ำ

จากบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงไปร่วมพิธี ณ พระวิหารหลวง วัดสุทัศน์เทพวราราม กรุงเทพฯ ถือเป็นการยืนยันความสำคัญของน้ำพุร้อนพระร่วงได้เป็นอย่างดี

2.1.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

จากการสำรวน้ำพุร้อนพระร่วง พบว่า อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าแม่ระกา” สภาพเดิมบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงเป็นทุ่งนา มีน้ำร้อนผุดขึ้นมา มีบ่อเกิด 5 บ่อ แบ่งเป็นบ่อน้ำร้อน 3 บ่อและบ่อน้ำเย็น 2 บ่อ (เป็นน้ำแร่ที่ผุดขึ้นมาแต่เป็นน้ำเย็น) ซึ่งแต่ละบ่ออยู่ในบริเวณที่ชิดกันมาก บริเวณโดยรอบของแหล่งน้ำพุร้อน มีการจัดแต่งให้เป็นสวนสวย มีต้นไม้ร่มรื่น มีสวนหย่อม ชาวบ้านบริเวณใกล้เคียง ได้นำน้ำร้อนไปใช้อุปโภคบริโภค ในฤดูแล้งเป็นประจำทุกปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2541 องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร โดยนายจุลพันธ์ ทับทิม นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร ได้มีแนวคิดที่จะพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงแห่งนี้ โดยร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลลานดอกไม้ ได้ทำเรื่องขออนุญาต จากกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ขอเข้าทำประโยชน์ในพื้นที่ เพื่อให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด

ภาพที่ 4.12 บ่อน้ำพุร้อนพระร่วงน้ำพุร้อน

2.1.3 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากทั้งการสำรวจข้อมูลและการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมีความหลากหลาย โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวแบบผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เนื่องจากบ่อน้ำร้อนพระร่วงอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีทรัพยากรที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่พบ เป็นการท่องเที่ยวในลักษณะการเดินทางเพื่ออาบน้ำแร่ในพื้นที่ โดยพื้นที่มีให้บริการการอาบน้ำแร่ทั้งบ่อแช่ตัวแบบเดี่ยวและบ่อแช่ตัวแบบรวม ที่มีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเต็มรูปแบบ มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ การปรับปรุงพื้นที่ พร้อมมีสิ่งก่อสร้างเพื่อให้มีความเหมาะสมกับพื้นที่ที่มีน้ำร้อนผุดขึ้น หลังจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร เข้ามากำกับดูแลบริหารจัดการ บ่อน้ำร้อนพระร่วงก็ได้รับความนิยมสูงสุดในจังหวัดกำแพงเพชร ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ซึ่งนับได้ว่าเป็นต้นแบบในการจัดการน้ำพุร้อนอย่างยั่งยืน เพราะสามารถบริหารจัดการบริการการท่องเที่ยวและที่พักค้าง พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกได้ครบวงจร มีกิจกรรมอาบน้ำร้อน โดยยังรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการจัดภูมิทัศน์ ภูมิสถาปัตยกรรมและจากภาพที่ 4.12 จะเห็นได้ว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร สามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน พร้อมกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม ไปพร้อมๆ กันดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.3.1 ด้านการบริหารจัดการ

น้ำพุร้อนพระร่วง มีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ดังนี้

- 1) การจัดระเบียบการใช้พื้นที่อย่างประหยัด โดยที่มีการจัดการให้บ่อน้ำพุร้อนอยู่ตรงกลางของพื้นที่ บริเวณโดยรอบมีห้องสำหรับอาบน้ำแร่และบ่อสำหรับแช่เท้า และถัดจากนั้นจะเป็นบริเวณพื้นที่บ้านพัก
- 2) การพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยรอบ
- 3) การใช้ประโยชน์สมคุณค่าและเหมาะสม
- 4) ความเชื่อมโยงกับพื้นที่ข้างเคียง
- 5) สามารถเน้นจุดเด่นของพื้นที่ได้

2.1.3.2 ด้านการจัดการบริการ

ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง พบว่า มีการปรับปรุงให้มีความสวยงามเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและสำหรับพักผ่อน มีการจัดสถานที่สำหรับให้บริการอาบน้ำแร่ อ่างอาบน้ำร้อน อ่างแช่และนวดฝ่าเท้า และนวดแผนโบราณในบริเวณบ่อน้ำพุร้อนแห่งนี้ อัตราค่าบริการน้ำพุร้อนพระร่วง มีรายละเอียดดังนี้

1. ค่าเช่าห้องอาบน้ำแร่ ห้องละ 50 บาท
2. ค่าอาบน้ำแร่ คนละ 30 บาท
3. ค่าบริการโรงอาบน้ำแร่รวม (แยกชาย-หญิง) คนละ 30 บาท
4. ค่าเช่าจักรยานน้ำ (30 นาที) คนละ 20 บาท
5. ค่าเช่าบ้านพักรับรอง (หลังเล็ก) คืนละ 500 บาท
6. ค่าเช่าบ้านพักรับรอง (หลังใหญ่) คืนละ 600 บาท

2.1.3.3 ด้านการจัดการตลาด

น้ำพุร้อนพระร่วงได้ตีตประกาศและลงเว็บไซต์ ว่าสาธารณสุขจังหวัด กำแพงเพชร ได้ทำการตรวจวิเคราะห์น้ำร้อนแล้ว ผลปรากฏว่า ไม่มีสารปนเปื้อนและไม่มีเชื้อโรคที่เป็นอันตราย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน อุณหภูมิของน้ำร้อนอยู่ระหว่าง 39-42 องศาเซลเซียส สามารถใช้ดื่มกินและอาบได้ มีความปลอดภัย สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เช่น ปวดเมื่อยร่างกาย โรคผิวหนัง ที่สำคัญประชาชนในบริเวณใกล้เคียงนิยมนำขวดหรือภาชนะมาใส่น้ำแร่เพื่อนำไปรับประทาน

1.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน

พบว่า การบริหารจัดการแหล่งน้ำพุร้อนพระร่วง หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งบริหารงานได้เป็นอย่างดีจนบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงมีชื่อเสียงกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวประจำจังหวัด โดยที่ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ่อน้ำพุร้อนแห่งนี้

1.5 ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

1.5.1 ศักยภาพด้านการเข้าถึง

บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง ตั้งอยู่ที่ หมู่ 3 ตำบลลานดอกไม้ อำเภอเมือง การเดินทางไปยังบ่อน้ำพุร้อน สามารถไปได้ 2 ทาง คือ จากตัวเมืองตามถนนกำแพงเพชร-สุโขทัย ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร มีทางแยกซ้ายมือเข้าไปประมาณ 7 กิโลเมตร รวมระยะทาง 25 กิโลเมตร อีกเส้นทางคือ ถนนหนองปลิงท่าไม้แดง ทางเข้าบ่อน้ำพุร้อน จะอยู่ห่างจากตัวเมืองกำแพงเพชรประมาณ 21 กิโลเมตร สังเกตแยกขวามือเข้าไปอีก 5 กิโลเมตร รวมระยะทาง 26 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นน้ำพุร้อนเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ผุดขึ้นมาจากใต้ดินจำนวน 5 จุด มีความร้อนประมาณ 40 - 65 องศาเซลเซียส ซึ่งจากการตรวจสอบของกระทรวงสาธารณสุข ผลปรากฏว่าไม่มีสารปนเปื้อนและเชื้อโรคอันตรายเกินมาตรฐานแต่อย่างใด

1.5.2 ศักยภาพด้านที่พัก

องค์การบริหารส่วนจังหวัดกำแพงเพชร โดยจัดทำให้สถานที่ที่รื่นรมย์มากขึ้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย ให้ประชาชนที่มาใช้บริการ บริเวณบ้านพักสะอาด สงบ โดยแบ่งเป็นโซนของบ้านพักมีหลังเล็กกับหลังใหญ่ รวมกันอยู่หลายหลัง รอบๆ บ้านพักมีน้ำล้อมรอบ เป็นบรรยากาศที่ดีมาก สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินมาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เป็นสิ่งดึงดูดจิตใจนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยมีอัตราค่าเช่า คือ

1. ค่าเช่าบ้านพักรับรอง (หลังเล็ก) คืนละ 500 บาท
2. ค่าเช่าบ้านพักรับรอง (หลังใหญ่) คืนละ 600 บาท

ภาพที่ 4.13 ที่พักอาศัยภายในบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง

1.5.3 ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

ผลการศึกษาภาคสนาม พบว่า ปัจจุบันบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง มีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยรอบใหม่ให้มีความสวยงาม เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และสำหรับพักผ่อนนักท่องเที่ยว ที่ต้องการมาเพื่อท่องเที่ยวชมธรรมชาติและมาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ไม่ได้มาเพื่อแช่ตัวแช่เท้าก็มี เนื่องจากบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงมีพื้นที่กว้างถึง 69 ไร่ บางส่วนจัดพื้นที่เพื่อพักผ่อนกับครอบครัว เช่น มีซุ้มสำหรับนำอาหารมารับประทานเองโดยไม่เสียค่าบริการ นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจและรู้สึกมีความสุขระหว่างการท่องเที่ยว , อีกกิจกรรมที่ได้รับความนิยมมาก คือ กิจกรรมปั่นจักรยานน้ำซึ่งมีค่าใช้จ่ายเด็ก 30 ผู้ใหญ่ 50 บาท และมีการจัดสถานที่สำหรับให้บริการอาบน้ำแร่ อ่างอาบน้ำร้อน อ่างแช่และนวดฝ่าเท้า และนวดแผนโบราณในบริเวณบ่อน้ำพุร้อนซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 4.14 บึงสาปสถานที่พักผ่อนของนักท่องเที่ยว

1.5.4 ศักยภาพสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

พบว่า บ่อน้ำร้อนพระร่วง มีการจัดสถานที่ตกแต่งภูมิทัศน์ได้อย่างสวยงามลงตัว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินเข้าประตูไป สิ่งแรกที่พบ คือ ศาลพระร่วง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านละแวกนี้และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องมาสักการบูชาและขอพร เมื่อสักการะพระร่วงแล้วเดินตรงไปตามทางพบ บรรยากาศของทางเดินสองข้างทางปลูกดอกไม้หลายชนิดอย่างสวยงาม ตรงกลางทางเดินก็ปลูกต้นไม้ เมื่อเดินสุดทางเดินก็จะพบบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงที่เป็นทางตรงรูปตัวที เป็นทางแยกออกไปมีสถานที่สำคัญให้เลือกว่าจะไปไหนก่อน ได้แก่ ออนุสาวรีย์พระร่วง ทำน้ำ บ่อน้ำร้อน บ่อน้ำเย็น แล้วก็บ่อแช่เท้า มีห้องน้ำแยกสัดส่วนระหว่างชาย / หญิงและมีสัญลักษณ์บ่งบอกชัดเจน มีน้ำใช้ที่สะอาดเป็นน้ำประปา ไม่มีตะกอน ไม่มีสี และไม่มีกลิ่น ห้องสุขาอยู่ในบริเวณมิดชิด สภาพดีไม่ซำรุด ระบบถ่ายเทอากาศดี ไม่มีกลิ่นเหม็น มีแสงสว่างเพียงพอ

ภาพที่ 4.15 ศาลพระร่วงหน้าประตูทางเข้าบ่อน้ำพุร้อน

เมื่อเดินมาสุดทางผู้วิจัยเลือกที่จะสักการะอนุสาวรีย์พระร่วงเป็นแห่งที่ 2 ซึ่งตั้งอยู่บนเนินดินกลางสวนดอกไม้ ประชาชนที่เดินทางมายังบึงสาปก็มักจะมากกราบไหว้สักการะแห่งที่ 3 คือบ่อน้ำร้อน บ่อน้ำเย็นที่สะอาด เป็นบ่อน้ำขนาดใหญ่ที่สร้างให้มีรูปร่างโค้งมนสวยงาม รอบๆ บริเวณบ่อน้ำร้อนเป็นสวนมีทางเดินท่ามกลางร่มไม้ที่ร่มรื่น ดูสบายตาเหมาะสำหรับการพักผ่อน เป็นเหมือนสวนสาธารณะริมบึงใหญ่ มีคนเดินทางมาพักผ่อนที่นี่ทั้งมาแวะแช่เท้า ดื่มน้ำแร่ แช่ตัว มีทั้งค้างคืนที่บ้านพักก็มีไว้บริการ ด้านขวามือของทางแยก มีอาคารอยู่หลังหนึ่ง มีกาแฟสดและอาหารบริการ มีทางเดินเชื่อมไปถึงทำน้ำและบ้านพักได้ติดกับบ่อแช่เท้า จะมีบึงมีพื้นที่กว้างใหญ่ มีเกาะกลางน้ำเชื่อมกันด้วยสะพานสีขาวทอดข้ามไปเป็นสถานที่สำหรับการพักผ่อนของนักท่องเที่ยว สำหรับผู้ที่สนใจกิจกรรมปั่นจักรยานน้ำ

ภาพที่ 4.16 บ่อน้ำร้อนและบ่อน้ำเย็น

1.6 แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนในอนาคต พบว่า ยังไม่มีแผนพัฒนาต่อยอดบ่อน้ำพุร้อนพระร่วงในอนาคต

1.7 สภาพปัญหาที่พบ คือ

1. ปัญหาขยะมูลฝอยของนักท่องเที่ยวที่นำอาหารและเครื่องดื่มมารับประทาน ไม่เก็บทิ้งตามภาชนะที่บ่อน้ำพุร้อนจัดไว้ให้ โดยที่นักท่องเที่ยวรับประทานเสร็จก็จะวางไว้บนโต๊ะแล้วเดินกลับไปเลย
2. ปัญหาด้านการจัดเก็บค่าบริการ เนื่องจากมีหน่วยงานบุคคล ขออนุเคราะห์งดเว้นค่าบริการค่อนข้างมาก ทำให้ไม่สามารถจัดเก็บค่าบริการได้อย่างเต็มที่ และบางครั้งไม่พอกับค่าใช้จ่ายที่ต้องดูแลบ่อน้ำร้อนที่มีบริเวณกว้างถึง 69 ไร่

ภาพที่ 4.17 บริเวณโดยรอบบ่อน้ำพุร้อนพระร่วง

2.2 น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน (Pong Nam Ron Hot Spring)

2.2.1 สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน

จากการสำรวจน้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน พบว่า น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร บ่อน้ำพุร้อนอยู่ห่างจากตัวเมืองออกไปราว 7 กิโลเมตร พื้นที่ตั้งอยู่ ที่พิกัด 47P 463286.00 m E1817304.00 m N เป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่เกิดจากการเบียดอัดของชั้นหินบริเวณรอยเลื่อน ทำให้มีความดันและอุณหภูมิสูงแล้วถ่ายโอนพลังงานความร้อน เข้าสู่ชั้นหินและน้ำในรอยแตกของชั้นหิน เป็นน้ำพุขึ้นมาในทางน้ำ ต่อมาได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งน้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิอยู่ประมาณ 37 องศาเซลเซียส ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่มีศักยภาพต่ำ (หมายถึง แหล่งที่มีอุณหภูมิของน้ำร้อนที่ผิวดินระหว่าง 40 ถึง 60 องศาเซลเซียสหรือประมาณ 120-136 องศาฟาเรนไฮต์) น้ำมีกลิ่นกำมะถัน คุณภาพน้ำโดยทั่วไปไม่เกินมาตรฐานยกเว้นตะกั่ว พบปริมาณจุลินทรีย์เกินมาตรฐาน แต่ไม่พบเชื้อก่อโรค มีลักษณะการไหลสม่ำเสมอและมีอัตราการไหลประมาณ 0.4 ลิตรต่อวินาที เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่อยู่ในสระน้ำ ซึ่งน้ำในสระมาจากคลองสวนหมาก โดยที่น้ำพุร้อนจะถูกครอบด้วยบ่อซีเมนต์แล้ว

ภาพที่ 4.18 สภาพแวดล้อมของแหล่งน้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน

ก่อตั้งด้วยหินศิลาแลงอีกชั้น ซึ่งทำไว้ 2 บ่อ แต่เมื่อสังเกตในสระน้ำ พบว่า มีการผุดของน้ำพุที่ตำแหน่งอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงด้วย อุณหภูมิมีน้ำอยู่ที่ 37 องศาเซลเซียส ด้านการท่องเที่ยว พบว่า ในเบื้องต้นยังไม่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งน้ำพุร้อนไม่มีการจัดการท่องเที่ยว ไม่มีการต่อท่อไปใช้ประโยชน์ที่อื่น ไม่มีระบบการจัดการด้านความปลอดภัย ไม่มีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและถูกต้อง มีแต่ถนนเข้าถึงสำนักสงฆ์ซึ่งอยู่ใกล้กับบ่อน้ำร้อน แต่ต้องเดินผ่านพงหญ้าที่รกทึบประมาณ 20 เมตร จึงจะถึงบ่อน้ำร้อน ยังไม่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว เป็นเพียงบ่อน้ำร้อนที่อยู่ในพื้นที่สระน้ำจืด ในพื้นที่ของสำนักสงฆ์ ผู้วิจัยจึงไม่ได้ศึกษาในรายละเอียด

2.2.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

บ่อน้ำร้อนโป่งน้ำร้อน ที่อยู่ในสระน้ำเมื่อสังเกตในสระน้ำจะเห็นได้ว่า มีการผุดของน้ำพุที่ตำแหน่งอื่นๆ ในบริเวณใกล้เคียงด้วย จึงเป็นที่มาของชื่อบ้านโป่งน้ำร้อน บ่อน้ำร้อนนี้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เนื้อหุบบ้านขึ้นไปประมาณ 1,200 เมตร มีโป่งขนาดใหญ่ (โป่ง คือ ดินเค็มที่มีสัตว์นาชชนิดลงมากินดินโป่ง) ซึ่งบริเวณนี้เป็นที่ล่าสัตว์ป่าของพรานสมัยก่อน มีน้ำไหลซึมออกมาน้ำเป็นน้ำที่ร้อนจัดสามารถต้มไข่สุกได้ ต่อมาน้ำก็ค่อยๆ เย็นลง แต่น้ำยังอุ่นอยู่ ขณะเดินผ่านยังได้กลิ่นกำมะถัน ในฤดูหนาวจะมีหมอกควันลอยขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ประชาชนในชุมชนที่มาตั้งบ้านเรือนจึงเรียกว่า “บ้านโป่งน้ำร้อน” ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีผู้คนมาตั้งรกรากทำมาหากินด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ จำนวนพลเมืองยังมีน้อย ที่ทำมาหากินบริเวณใกล้เคียงยังมีมากไม่ถึงกับแย่งกันครอบครอง สองคนในชุมชนเล่าเรื่องเป็นตำนานสืบทอดต่อกันมาว่า เป็นดงไข่มาละเรียใคร ผ่านไปมา ถ้าเจ็บป่วยมักจะไม่รอด ผู้คนจึงกลัวกันมากไม่กล้าผ่าน (เป็นเหตุสำคัญที่สุด) คนกลุ่มแรกที่เข้ามา สันนิษฐานว่าเป็นคนงานลูกจ้างตัดฟันไม้ของพะโป้ ซึ่งจะมีกระเหรี่ยงติดตามมากับพะโป้แล้วยังมีคนงานมาจากเวียงจันทร์ ล้านช้างและชาวอีสาน เมื่อหมดระยะเวลาทำไม้หรือไม่ได้เป็นคนงานแล้ว ก็จับจองที่ทำกินซึ่งอุดมสมบูรณ์กว่าทางภาคอีสานของไทยมาก (บุญมี แสงจันทร์ : สัมภาษณ์ 5 พฤษภาคม 2558)

2.2.3 สภาพปัญหาที่พบ น้ำร้อนมีอุณหภูมิลดลง ทั้งนี้อาจเกิดจากการปนเปื้อนจากน้ำผิวดินหรือการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของน้ำพุร้อน

2.3 น้ำพุร้อนอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ (Mae Wong National Park Hot Spring)

อุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ มีพื้นที่ครอบคลุมท้องที่อำเภอปางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอแม่วงศ์ และกิ่งอำเภอแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารตามเทือกเขาสูงชันก่อกำเนิดเป็นน้ำตกที่สวยงาม 4-5 แห่ง ทั้งเป็นต้นกำเนิดของลำน้ำแม่วงศ์ที่สำคัญของจังหวัดนครสวรรค์ นอกจากนี้ยังมีแก่งหินทำให้เกิดน้ำตกเล็กๆ ตามแก่งหินนี้ ตลอดจนมีหน้าผาที่สวยงามตามธรรมชาติ มีเนื้อที่ประมาณ 558.750 ไร่ หรือ 894 ตารางกิโลเมตร อุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ ประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ ป่าดงดิบ และป่าเต็งรัง มีพันธุ์ไม้ที่สำคัญและมีความมากมาย เช่น สัก ประดู่ มะค่าโมง ยางแดง เต็ง รัง เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลภาคสนาม พบว่า อุทยานแห่งชาติฯ เคยมีบ่อเกิดน้ำอุ่นที่ผุดขึ้นมาจากใต้ดินตามธรรมชาติ 1 บ่อ อุณหภูมิของน้ำอุ่นๆ ประมาณ 37 องศาเซลเซียส รัศมี ความกว้างประมาณ 4 เมตร มีกลิ่นกำมะถันค่อนข้างแรง ไม่มีสาหร่ายปกคลุมพื้นฐาน ผู้วิจัยไม่ได้ทำการศึกษาในรายละเอียด เนื่องจากพบว่า บ่อน้ำร้อนมีการเสื่อมสภาพ อุณหภูมิของน้ำพุร้อนได้ลดลงและหายร้อนกลายเป็นน้ำผิวดินปกติแล้ว ที่สำคัญมีการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่บ่อน้ำร้อนไปเพื่อประโยชน์ทางเกษตรกรรม มีสัตว์ป่าและงูจงอางชุกชุม

ภาพที่ 4.19 อุทยานแห่งชาติแม่วงศ์

3. การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดระนอง

จังหวัดระนอง

เป็นจังหวัดบนสุดของภาคใต้ฝั่งตะวันตก ริมฝั่งทะเลอันดามัน มีพื้นที่ประมาณ 2,141,250 ไร่ มีพื้นที่ติดต่อกับทางตะวันออกติดต่อกับจังหวัดชุมพร ทางใต้ติดกับจังหวัดสุราษฎร์ธานีและจังหวัดพังงา ทางตะวันตกติดกับประเทศสหภาพพม่าและทะเลอันดามัน มีลักษณะพื้นที่เรียวและแคบ มีความยาวถึง 169 กิโลเมตร และมีความแคบในบริเวณอำเภอกระบุรี เพียง 9 กิโลเมตร จังหวัดระนอง ถือว่าเป็นจังหวัดที่โชคดีมาก มีบ่อน้ำแร่ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชนเมืองถึง 5 แห่งใหญ่ ซึ่งปัจจุบันได้นำมาประกอบธุรกิจเชิงพาณิชย์ เกี่ยวเนื่องกับน้ำแร่ร้อนธรรมชาติเพียงในตัวเมืองแห่งเดียวเท่านั้น โดยเฉพาะการให้บริการที่พักหรือโรงแรมที่อยู่บริเวณใกล้เคียง สามารถต่อท่อจากบ่อน้ำแร่เข้าไปให้บริการถึงที่พัก เป็นธุรกิจของการส่งเสริมสุขภาพด้วยน้ำแร่ มีตั้งแต่บ่อน้ำพุร้อนเก่าแก่ที่ถนนชลระอุ บริเวณสาธารณะรักษะวาริน ยังผุดน้ำไหลรินสม่ำเสมอทั้งบ่อพ่อ บ่อแม่ และบ่อลูกสาว ทำให้เทศบาลเมืองระนอง มีรายได้จากค่าน้ำแร่ธรรมชาติ ซึ่งเทศบาลก็ได้นำรายได้นั้นมาตกแต่งปรับปรุงภูมิทัศน์ใหม่ให้งดงาม เอื้อประโยชน์แก่ประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มาใช้บริการบำบัดรักษาสุขภาพตามอรัยาศัย โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่นิยมมาแวะถ่ายภาพ ทดลองต้มไข่ เพราะเชื่อว่า แร่ธาตุบ่อน้ำพุร้อนจะทำให้อายุยืนยาว และหายปวดเมื่อยได้

บ่อน้ำร้อน (Onsen) จังหวัดระนอง

ผู้วิจัยได้สำรวจและศึกษาภาคสนาม ในจังหวัดระนอง แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 วันที่ 14-15 พฤษภาคม 2558 เป็นการสำรวจแหล่งน้ำพุร้อนในจังหวัดระนอง พบว่า จังหวัดระนองมีแหล่งน้ำพุร้อน 4 แหล่งด้วยกันคือ บ่อน้ำร้อนแร่สวนสาธารณะรักษะวาริน , บ่อน้ำร้อนแร่พรุหลุมพลี , บ่อน้ำร้อนพรรั้งและบ่อน้ำร้อนแร่ค่ายรัตนรังสรรค์ ผลการสำรวจพบว่า บ่อน้ำร้อนแร่พรุหลุมพลี ปัจจุบันไม่มีการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ไม่มีสาธารณูปโภคใดๆ ไม่มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ชัดเจน ไม่มีระบบบำบัดน้ำเสีย น้ำทิ้งลงสู่พื้นดินในบริเวณใกล้เคียง อย่างไรก็ตามประชาชนทั่วไปสามารถเข้าไปใช้ได้ ส่วนบ่อน้ำร้อนแร่ค่ายรัตนรังสรรค์ ไม่มีการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ไม่มีสาธารณูปโภคใด มีแต่การต่อท่อเพื่อบริการแก่ผู้อยู่อาศัยภายในค่ายรัตนรังสรรค์เท่านั้น ผู้วิจัยจึงไม่ได้ทำการศึกษา ดังนั้นบ่อน้ำร้อนจังหวัดระนอง ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเพียง 2 แหล่งเท่านั้น ช่วงที่ 2 ระหว่างวันที่ 22,23 พฤษภาคม 2558 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากนักท่องเที่ยว และช่วงที่ 3 ระหว่างวันที่ 24 พฤษภาคม 2558 เปิดเวทีประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) โดยได้พบปะหน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ได้แก่ องค์การบริหาร

ส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลเมืองระนอง พระสงฆ์ สาธารณสุข นักวิชาการ ผู้ประกอบการและชุมชน ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย และองค์การบริหารส่วนจังหวัดระนอง ได้นำคณะผู้วิจัยเข้าศึกษาข้อมูลและเก็บตัวอย่างในแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง 3 แหล่ง ซึ่งทำให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างสะดวก และได้ข้อมูลเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งจะได้นำเสนอข้อมูลตามลำดับดังนี้

3.1 บ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน (Ruksavarin Hot Spring)

3.1.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน

บ่อน้ำร้อนแร่สวนสาธารณะรักษะวาริน ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองระนอง บริเวณริมคลองหาดส้มแป้น ห่างจากตัวจังหวัดระนองไปทางทิศตะวันออก เป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ปรากฏในแผนที่ภูมิประเทศมาตราส่วน 1 : 50,000 ราว (4728 IV) บริเวณพิกัด 9.670.83 mN 98.3945.93 mE บ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน เป็นอีกหนึ่งสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งของจังหวัดระนอง บ่อน้ำร้อนนั้นตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของตำบลเขานิเวศน์ อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง ปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวขึ้นชื่อของจังหวัดระนอง ตั้งอยู่ใจกลางเมืองระนอง อยู่ห่างจากเทศบาลเมืองระนองไปตามทางหลวงหมายเลข 4005 ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางทิศตะวันออก 2 กิโลเมตร สถานที่แห่งนี้ในปี พ.ศ. 2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสเมืองระนอง ได้พระราชทานชื่อถนนที่จะไปยังบ่อน้ำร้อนว่า “ถนนชลระอุ” บ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติอุณหภูมิสูงประมาณ 65 องศาเซลเซียส สามารถนำไปดื่มและอาบได้ มีประโยชน์ต่อร่างกายในแง่การบำบัดรักษาสุขภาพ

ภาพที่ 4.20 บ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน

บ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน น้ำในบ่อนค่อนข้างใส มีสีอมฟ้า มีสารแคลเซียม คาร์บอเนตปนอยู่ในน้ำ ซึ่งทำให้สารแขวนลอยในน้ำตกตะกอนน้ำเลยใส ถึงน้ำจะใสแต่ก็ไม่สามารถทานได้เพราะมีหินปูนอยู่ในน้ำ สังกะสีได้จากขอบบ่อมีหินปูนสีเหลืองเกาะอยู่ปริมาณมาก ชื่อ “รักษะวาริน” ของน้ำพุร้อนแห่งนี้ เป็นชื่อที่ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระเจ้า เมื่อครั้งเสด็จเยือนระนองในปี พ.ศ. 2510 อันเนื่องมาจากมีการนำน้ำแร่ไปบำบัดรักษาโรค น้ำพุร้อนแห่งนี้ได้รับการวิเคราะห์จากกรมวิทยาศาสตร์บริการว่า ประกอบด้วยแร่ธาตุที่สำคัญและเป็นแหล่งเดียวในประเทศไทย ที่ไม่มีสารกำมะถันเจือปนอยู่เลย จึงทำให้ไม่มีกลิ่นของกำมะถัน และมีความบริสุทธิ์สามารถรับประทานได้จากแหล่งกำเนิด โดยไม่ต้องผ่านการกลั่นกรองใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งมีอยู่เพียงไม่กี่แห่งในโลก นอกจากนี้ยังถือเป็นน้ำบริสุทธิ์จึงเป็นแหล่งหนึ่ง ที่นำไปผ่านพิธีพุทธาภิเษก ทำน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพื่อใช้เป็นน้ำพระพุทธรูปในพระราชพิธีฉลองพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในปัจจุบันหลังสวนสาธารณะและบ่อน้ำร้อนรักษะวาริน จังหวัดระนอง ได้ปรับปรุงภูมิทัศน์และก่อสร้างเพิ่มเติมจนเสร็จ โดยได้เพิ่มพื้นที่ใหม่เพื่อการพักผ่อนทั้งบ่อแชเท้า , แชตัวขึ้นมาใหม่ หลังจากนั้นจะมีการทำประชาพิจารณ์ว่า จะเปิดให้ใช้บริการฟรีหรือจะเก็บเงินเพื่อนำไปดูแลรักษาบ่อ ทางเทศบาลเมืองระนอง ได้ดำเนินการทดลองระบบการให้บริการน้ำแร่ด้วยระบบอัตโนมัติตั้งแต่วันที่ 17 ม.ค. - 17 ก.พ. 2557 เวลา 05.00 - 21.00 น. เพื่อให้การบริหารจัดการสวน สาธารณะและบ่อน้ำร้อนเป็นระบบ ซึ่งพยายามควบคุมอุณหภูมิน้ำแร่ร้อนให้อยู่ที่ 40 องศาเซลเซียส

3.1.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

แหล่งน้ำพุร้อนแห่งนี้เกิดในลักษณะภูมิประเทศซึ่งเป็นที่ราบหุบเขา (valley) ริมคลองหาดส้มแป้น มีระดับความสูงประมาณ 50 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง มีลักษณะธรณีวิทยาที่สำคัญ ได้แก่ หินแม่ (country rock) ประกอบด้วยหินแกรนิตยุคครีเทเชียส ซึ่งได้แก่ หินแกรนิต คลองบางริน (kgr-br) ที่เป็นหินไปโอไทต์-มัสโคไวต์แกรนิตเนื้อดอก เนื้อหยาบปานกลางลักษณะธรณีวิทยาโครงสร้างที่สำคัญ ได้แก่ รอยเลื่อน และรอยแยกหรือรอยแตก ซึ่งเป็นช่องทางให้น้ำร้อนจากใต้ดินไหลซึมขึ้นมาสู่ผิวโลกมีสองแนวตัดกัน ได้แก่ แนวรอยเลื่อนเกือบตะวันออก-ตะวันตก ตามลำน้ำของคลอง หาดส้มแป้นและในแนวเกือบเหนือใต้ปัจจุบันแหล่งน้ำพุร้อนแห่งนี้ ซึ่งเป็นแหล่งที่สำคัญที่สุดของจังหวัดระนอง เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งชุมชนและมีศักยภาพสูง ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของจังหวัด มีการจัดสร้างตกแต่งสวน หอชมต่าง ๆ ไว้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ตลอดจนการก่อสร้างบ่อน้ำร้อนครอบคลุมแหล่งน้ำพุนี้เป็นบ่อจำนวน 3 บ่อ ประกอบด้วย บ่อพ่อ บ่อแม่และบ่อลูกสาว

ลักษณะของบ่อน้ำร้อนทั้ง 3 บ่อ

1.บ่อพ่อ

พบว่า เป็นบ่อปูนซีเมนต์ ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาบ่อน้ำร้อนทั้งสามบ่อ มีลักษณะเป็นบ่อวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางของบ่อขนาด 2.80 เมตรสูงจากผิวดิน 0.80 เมตร ลักษณะของน้ำร้อนในบ่อมีลักษณะ ไสมีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ที่ผุดขึ้นมาจากก้นบ่อสู่ผิวน้ำค่อนข้างน้อย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน ไม่มีสาหร่ายน้ำร้อน น้ำจะไหลล้นออกนอกบ่อตลอดเวลา ทำให้บริเวณบางส่วนของปากบ่อ และผนังบ่อน้ำด้านนอก มีการสะสมตัวของแร่แคลไซต์ ซึ่งเป็นแร่ที่มีขนาดผลึกละเอียดมาก แร่ชนิดนี้เป็นแร่อัลเทอร์เรชัน ที่สำคัญชนิดหนึ่ง อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้ 65 องศาเซลเซียส ค่าความเป็นกรดต่างวัดได้ประมาณ 8 อัตราการไหลของน้ำร้อนที่บ่อพ่อวัดได้ประมาณ 3.5 ลิตร/วินาที หรือประมาณ 12.6 ลูกบาศก์เมตร/ชั่วโมง ลักษณะของบ่อน้ำพุร้อน (บ่อพ่อ) รายล้อมด้วยสวนหย่อมและพุ่มไม้ จุดเด่นของบ่อพ่อก็คือ ตะแกรงหินปูนที่เกาะรอบๆ ขอบบ่อจนแหมมองไม่เห็นตัวบ่อ นี่เป็นจุดดึงดูดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 4.21 บ่อพ่อ

2.บ่อแม่

พบว่า เป็นบ่อปูนซีเมนต์เช่นเดียวกับบ่อพ่อ แต่มีขนาดเล็กกว่า โดยมีเส้นผ่าศูนย์กลางของบ่อขนาด 1.50 เมตร และสูงจากผิวดิน 0.85 เมตรลักษณะของน้ำร้อนในบ่อมีลักษณะใส มีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ผุดขึ้นมา เป็นจิ้งหะๆ และมีปริมาณมากกว่าบ่อพ่อ ไม่มีกลิ่นกำมะถัน ไม่มีสาหร่าย อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้ 65 องศาเซลเซียส ค่าความเป็นกรดต่างวัดได้ประมาณ 8 มีแร่อัลเทอร์เรชัน เคลือบเล็กน้อยที่ด้านในของผนังบ่อ ระดับของน้ำร้อนอยู่ต่ำกว่าจากปากบ่อลงไป 0.48 เมตร ไม่สามารถวัดอัตราการไหลของน้ำร้อนได้

ภาพที่ 4.22 บ่อแม่

3. บ่อลูกสาว

พบว่า เป็นบ่อปูนซีเมนต์เช่นเดียวกันมีเส้นผ่าศูนย์กลางของบ่อขนาด 2.00 เมตร และสูงจาก ผิวดิน 0.90 เมตร กะจากสายตาแล้ว พบว่า บ่อลูกสาวกว้างกว่าบ่อแม่ ลักษณะของบ่อลูกสาว น้ำร้อนในบ่อ มีลักษณะใสมีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ผุดขึ้นมายังผิวน้ำมากกว่าบ่อพ่อ-บ่อแม่ ไม่มีกลิ่นกำมะถัน ไม่มีสาหร่าย อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้ 65 องศาเซลเซียส ค่าความเป็นกรดต่างวัดได้ประมาณ 8 มีแร่อัลเทอร์เรชั่นเคลือบเล็กน้อยที่ด้านในของผนังบ่อ เช่นเดียวกับบ่อแม่ ระดับน้ำร้อนอยู่ต่ำจากปากบ่อลงไป 0.1 เมตร ไม่สามารถวัดอัตราการไหลของน้ำร้อนได้

ภาพที่ 4.23 บ่อลูกสาว

3.1.3 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากทั้งการสำรวจข้อมูลและการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นที่บ่อน้ำร้อนรักษะวาริน มีความหลากหลาย โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกาท่องเที่ยวชมธรรมชาติ เนื่องจากบ่อน้ำร้อนฯ อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีทรัพยากรที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่พบ เป็นการท่องเที่ยวในลักษณะการเดินทางเพื่ออาบน้ำแร่ แช่เท้า แช่ตัว โดยในพื้นที่มีให้บริการการอาบน้ำแร่ทั้งบ่อแช่ตัวแบบเดี่ยวและบ่อแช่ตัวแบบรวม มีสปา นวดแผนโบราณไว้บริการ

จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนเห็นพ้องกันว่า บ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอันดับหนึ่งของระนอง พร้อมกันนี้คนในชุมชนมีความเห็นว่าการให้นักท่องเที่ยวช่วยกันรักษาความสะอาดในพื้นที่ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น และควรมีข้อห้ามนำเหรียญโยนลงไปบ่อน้ำร้อนให้เป็นรูปธรรม รวมทั้งนักท่องเที่ยวควรมีระเบียบวินัย อีกทั้งพบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่เชิงสุขภาพนี้ และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นใกล้เคียง เช่น น้ำตกนางครวญ น้ำตกพาเจริญ น้ำตกสายรุ้ง น้ำตกสายฝนและเส้นทางชมทัศนียภาพบนสันเขา นอกจากนี้รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวยังแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ

1) ด้านการบริหารจัดการ

จากการสำรวจบ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน พบว่า เทศบาลเมืองระนอง เป็นองค์กรท้องถิ่นที่รับผิดชอบ ได้พัฒนาบ่อแช่และอาบน้ำแร่อีกหลายบ่อ ได้ปรับปรุงภูมิ

ทัศน์และก่อสร้างเพิ่มเติมจนแล้วเสร็จ พร้อมเปิดให้ใช้บริการฟรี โดยได้เพิ่มพื้นที่ใหม่เพื่อการพักผ่อนทั้งบ่อแช่เท้า แช่ตัวขึ้นมา ล่าสุดทางเทศบาลเมืองระนอง ได้ดำเนินการทดลองระบบการให้บริการน้ำแร่ด้วยระบบอัตโนมัติตั้งแต่วันที่ 17 ม.ค. - 17 ก.พ. 57 เวลา 05.00 - 21.00 น. เพื่อให้การบริหารจัดการสวนสาธารณะและบ่อน้ำร้อนเป็นระบบ ซึ่งพยายามควบคุมอุณหภูมิน้ำแร่ร้อนให้อยู่ที่ 40 องศาเซลเซียส

2) ด้านการจัดการบริการ

พบว่า การจัดการบริการบริเวณบ่อน้ำพุร้อน หากนักท่องเที่ยวได้เดินทางมาถึงจะต้องประทับใจในภูมิทัศน์ ที่จัดแต่งภูมิทัศน์ไว้อย่างสวยงามเป็นธรรมชาติ คือการแช่น้ำแร่อย่างเต็มรูปแบบที่ครบวงจร มีบริการอาบน้ำแร่บำบัดรักษาสุขภาพไว้บริการ ด้านข้างมีบริการแช่เท้าฟรีเพื่อผ่อนคลายกล้ามเนื้อ นอกจากนี้บริเวณใกล้เคียง บ่อน้ำร้อนได้จัดเป็นสวนสาธารณะ “รักษะวาริน” ด้านหลังบ่อน้ำร้อนเป็นสวนรุกชาติรักษะวาริน สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้นที่ขึ้นอยู่ค่อนข้างหนาแน่น เนื่องจากปริมาณน้ำฝนและความชื้นสูงมากมีพรรณไม้เด่น ได้แก่ ยางแดง ตะเคียนทราย เป็นต้น ในบริเวณบ่อน้ำร้อนมีศาลาที่พักและห้องอาบน้ำร้อนไว้บริการ ปัจจุบันบ่อน้ำร้อนแห่งนี้ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของจังหวัดระนอง มีการจัดสร้างตกแต่งสวนหย่อมต่างๆ ไว้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน มีการบริการแช่เท้าที่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเสร็จกิจกรรมอยากพักผ่อนนอนรับไอน้ำร้อน ทางด้านขวามือของบ่อพ้อ มีลานใหญ่มุงหลังคาพื้นเป็นปูนซีเมนต์ไว้บริการ ให้นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนอนรับไอน้ำแร่ร้อน ซึ่งด้านล่างของพื้นปูนเป็นบ่อเก็บน้ำร้อนขนาดใหญ่ พร้อมกับตีตารางเป็นเส้นแบ่งพื้นที่เป็นช่องๆ ให้ผู้มาใช้บริการอย่างเป็นระเบียบ เพื่อผ่อนคลายปวดเมื่อยได้ดี ซึ่งผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการนอนรับน้ำแร่ที่พื้นปูนดูดซับความร้อนเอาไว้ เมื่อนอนลงไปช่วงแรกจะรู้สึกร้อนมากแต่เมื่อนอนไปสักพักก็รู้สึกตัวเบา ผ่อนคลายความตึงเครียด ลดความเมื่อยล้าของร่างกายได้ดีมาก

ภาพที่ 4.24 ที่อาบน้ำแช่ตัวแช่เท้า และลานสุขภาพ

3) ด้านการจัดการตลาด

พบว่า จุดขายของบ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน คือ คุณภาพของน้ำร้อน และการจัดการภายในบ่อน้ำร้อนที่มีคุณภาพ โดยที่ข้างๆ บ่อน้ำร้อนเป็นสวนสาธารณะให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้พักผ่อนฟรี ตรงกันข้ามกับบ่อน้ำร้อนเป็นสยาม ฮอต สปา (Siam Hot Spa) ของเอกชนที่มีการบริการแช่น้ำร้อน สปาและนวดแผนโบราณไว้บริการ ซึ่งสยามสยาม ฮอต สปา (Siam Hot Spa) ได้ต่อท่อน้ำร้อนจากบ่อพ่อ โดยมีส่วนแบ่งการตลาดอย่างชัดเจน ด้านในมีสะพานแขวนข้ามคลองหาดส้มแป้น ให้ข้ามไปหาของกินได้ เพราะมีร้านอาหารหลากหลาย ที่มีพันธุ์ไม้หลายชนิดและมีกิจกรรมนั่งชั่งบริการนักท่องเที่ยว บริเวณรอบใกล้เคียงบ่อพ่อจะมีบ่อแช่เท้า น้ำค่อนข้างร้อน เพราะไม่ได้เป็นน้ำผสมกับน้ำเย็นที่ใสสะอาด

3.1.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน

พบว่า บ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน คนในพื้นที่นิยมมาบำบัดเพื่อรักษาสุขภาพในเวลาเช้าและตอนเย็นหลังเลิกงาน ประชาชนในชุมชนและนักท่องเที่ยวให้เหตุผลว่า สาเหตุที่มาตอนเช้าเพราะเป็นน้ำร้อนที่ใสสะอาด เมื่อบ่อน้ำร้อนขยับ น้ำเก่าจะถูกปล่อยทิ้งไปในเวลากลางคืน และจะปล่อยน้ำใหม่มาแทนที่ในตอนเช้าเป็นน้ำที่ใสสะอาดจากบ่อพ่อ โดยที่คนในพื้นที่นิยมมาบำบัดร่างกายก่อนออกไปทำภารกิจของแต่ละคน ซึ่งถือว่าประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากบ่อน้ำร้อนฯ โดยตรง

3.1.5 ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

3.1.5.1 ศักยภาพด้านการเข้าถึง

การเดินทางใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เพชรเกษม) ออกจากกรุงเทพฯ ไปทางจังหวัดนครปฐมหรือใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 35 (ธนบุรี-ปากท่อ) ถึงแยกวงมะนาวเลี้ยวซ้ายเข้าถนนเพชรเกษมผ่านจังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ถึงจังหวัดชุมพร เลี้ยวขวา ที่แยกปฐมพรไปอีกประมาณ 120 กม. ถึงจังหวัดระนองรวมระยะทาง 568 กม. จากนั้นไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 4005 ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 2 กิโลเมตร จะถึงบ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน

3.1.5.2 ศักยภาพด้านที่พัก

บ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน เนื่องจากเป็นสวนสาธารณะ จึงไม่มีที่พักไว้บริการนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แต่บริเวณโดยรอบบ่อน้ำร้อนฯ มีที่พักรีสอร์ทอย่างเพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยวสามารถหาที่พักได้โดยไม่ยาก เนื่องจากบ่อน้ำร้อนฯ อยู่ห่างจากเมืองระนองแค่ 2 กิโลเมตรเท่านั้น

3.1.5.3 ศักยภาพกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ

พบว่า บ่อน้ำร้อนสวนสาธารณะรักษะวาริน มีห้องน้ำ บ่อน้ำร้อน สระว่ายน้ำ น้ำ ที่แช่ทำมีการจัดการด้านความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะ และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการป้องกันอันตรายกับผู้ให้บริการ มีป้ายแสดงวิธีปฏิบัติในการแช่เต็อนสำหรับผู้ให้บริการ มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีบ่อน้ำเย็นหรือน้ำฝักบัว เพื่อสลับหรือผสมกับการแช่อาบน้ำพุร้อนอย่างถูกสุขลักษณะ นอกจากนี้บ่อน้ำร้อนฯ ได้จัดทำท่อส่งจ่ายไปยังสถานบริการสปาในบริเวณใกล้เคียง เช่น สยามฮอทสป่า จันสมสป่า เป็นต้น และสปาในบางโรงแรม ได้นำรถมาบรรทุกน้ำจากบ่อน้ำร้อนรักษะวาริน เพื่อไปบริการแก่ลูกค้าในสถานบริการของตน ประกอบกับประชาชนทั่วไป ก็ได้นำภาชนะบรรจุน้ำน้ำร้อนแร่เพื่อไปใช้ในบ้านเรือนด้วยเช่นกัน

3.1.5.4 ศักยภาพสิ่งดึงดูดจิตใจ

พบว่า สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวบ่อน้ำร้อนอยู่บริเวณสวนสาธารณะรักษะวาริน คือ น้ำพุร้อนซึ่งมีอุณหภูมิสูง และมีคุณสมบัติทางเคมีที่ได้รับมาตรฐานและความปลอดภัย ที่สำคัญนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นใกล้เคียง เช่น น้ำตกนางครวญ น้ำตกพาเจริญ น้ำตกสายรุ้ง น้ำตกสายฝน และเส้นทางชมทัศนียภาพบนสันเขา นอกจากนี้สิ่งดึงดูดจิตใจยังแบ่งออกเป็น

- 1) ด้านกายภาพ แหล่งบ่อน้ำร้อนอยู่บริเวณสวนสาธารณะรักษะวาริน ปัจจุบันมีการพัฒนาและจัดภูมิทัศน์และส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากน้ำแร่ร้อน โดยการส่งเสริมด้านกายภาพ บำบัด อนุรักษ์สป่า ดำเนินการโดย สำนักงานเทศบาลเมืองระนองและโรงพยาบาลจังหวัดระนอง เพื่อบริการแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว
- 2) จำนวนแหล่งน้ำแร่ร้อน มีบ่อน้ำร้อน จำนวน 3 บ่อ คือ บ่อพ่อ บ่อแม่ และบ่อลูกสาว
- 3) อุณหภูมิของน้ำแร่ร้อน อยู่ระหว่าง 63 -69 องศาเซลเซียส
- 4) ปริมาณการไหลของน้ำแร่ร้อนรวมทั้ง 3 แห่ง ประมาณ 4.48 ลูกบาศก์เมตรต่อชั่วโมง

3.1.5.5 ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

พบว่า บ่อน้ำร้อนรักษะวาริน มีป้ายแสดงวิธีปฏิบัติในการแช่เต็อนสำหรับผู้ให้บริการ มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีบ่อน้ำเย็น หรือน้ำฝักบัว เพื่อสลับหรือผสมกับการแช่/อาบน้ำพุร้อน ไม่มีนาฬิกาบอกเวลา มีห้องน้ำสำหรับผู้พิการ และไม่มีกริ่งสัญญาณเรียกขณะจุดเงิน พื้นผิวปูด้วยกระเบื้องเคลือบ ไม่มีวัสดุกันลื่น ระบบถ่ายเทอากาศดีเพราะตั้งอยู่บริเวณลาน โถงแจ้ง มีแสงสว่างเพียงพอทั้งกลางวันและกลางคืน รอบๆ บริเวณบ่อน้ำ

ร้อน มีร้านค้า ร้านอาหาร มีโรงแรม รีสอร์ท สปา ที่อำนวยความสะดวกสอดคล้องกับทรัพยากรในพื้นที่ เช่น มีห้องน้ำ ห้องพักรับรองนักท่องเที่ยว ห้องแช่ตัวทั้งห้องเดี่ยวและห้องรวม ห้องสปา ตลอดจนมีการบริการด้านห้องประชุม รองรับคณะผู้ประชุมสัมมนาและจัดกิจกรรมเฉพาะในพื้นที่ได้ ในพื้นที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกับทรัพยากรในพื้นที่และมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่มีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก และให้การช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวในกรณีต่างๆ อยู่พื้นที่

3.1.6 สภาพปัญหาที่พบ

พบว่า บ่อน้ำร้อนนักษะวาริน มีประชาชนในพื้นที่และนักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพมาใช้บริการมาก ปัญหาคือ การห้ามนำอาหารและน้ำดื่มเข้ามารับประทานในบริเวณที่แช่เท้าแช่ตัว เนื่องจากน้ำพุร้อนจะขับเหงื่อออกมาทำให้ร่างกายเสียเหงื่อและกระหายน้ำ ซึ่งเจ้าหน้าที่จะคอยเดินตรวจตราไม่ให้นำน้ำดื่มเข้ามารับประทาน ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นตรงกัน

3.2 บ่อน้ำร้อนพรัง (Porn Rung Hot Spring)

3.2.1 สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวหน้าพุร้อน

บ่อน้ำร้อนพรัง ตั้งอยู่พิกัด 9.5249.98 mN 98.3913.29 mE เกิดในลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขาริมคลองพรัง อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 60 เมตร บ่อน้ำร้อนพรัง ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว หมู่ที่ 3 ตำบลหงาว อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองระนอง ประมาณ 8 กิโลเมตร พื้นที่มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ ประกอบด้วยพรรณไม้หายากชนิดมีต้นหม้อข้าว หม้อแกงลิงจำนวนมากสวยงาม คลองพรังไหลผ่านในลำคลอง มีหินขนาดใหญ่น้อยเป็นธรรมชาติสวยงาม มีบ่อน้ำแร่ร้อนจำนวน 6 บ่อ มีตาน้ำแร่ร้อนผุดขึ้นมาไหลเป็นสายเล็กๆ ไหลรวมกับธารน้ำเย็นคลองพรัง ลักษณะเป็นแอ่งน้ำอุ่น เหมาะแก่การแช่การอาบน้ำแร่แบบธรรมชาติ (สปากลางแจ้ง) สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง เช่น วัดป่าชัยมงคล (สำนักสงฆ์พรัง) อุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว เป็นต้น

ภาพที่ 4.25 บ่อน้ำร้อนบ่อรัง

3.2.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

เมื่อเดินทางมาถึงบ่อน้ำแร่พรัง ทุกคนต้องเสียค่าเข้าบ่อน้ำร้อนคนละ 20 บาท จากการศึกษาภาคสนาม พบว่า บ่อน้ำร้อนพรัง ได้รับการพัฒนาปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้พักผ่อน บำบัด ในบรรยากาศป่าเขาอันร่มรื่น มีสายน้ำในบรรยากาศ“ออนเซ็น” แบบไทยๆ ที่ไม่ต้องแก้ผ้าลงไปแช่น้ำเหมือนที่ญี่ปุ่นหรือที่เกาหลี โดยน้ำแร่ร้อนไหลมาตามลำธารและผุดขึ้นมา ปัจจุบันทางอุทยานฯ น้ำตกหวางได้สร้างบ่อเก็บกักน้ำแร่ร้อนเอาไว้ และจัดสร้างเป็นพื้นที่พักผ่อน โดยมีบ่อน้ำแร่ทั้งหมด 6 บ่อ เป็นบ่อแช่ตัว 5 บ่อ แช่เท้า 1 บ่อ โดยมีการจัดตกแต่งภูมิทัศน์อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีสะพานมีเขื่อนหรือฝายน้ำล้น มีบ้านพักไว้บริการและมีจุดเดินให้ศึกษาธรรมชาติ ซึ่งที่นี่เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีพันธุ์ไม้แปลกหายากหลากหลาย

ลักษณะธรณีวิทยาของบ่อน้ำร้อนประกอบด้วยหินแกรนิต ยุคครีเทเชียส ซึ่งได้แก่หมวดหินแกรนิตคลองบางริน (Kgr-br) โครงสร้างพวงรอยเลื่อนและรอยแตกที่สำคัญคือ แนวรอยเลื่อนแนวตะวันออกเฉียงเหนือ , ตะวันออกเฉียงใต้และแนวเหนือใต้ ลักษณะของบ่อน้ำร้อนพรังประกอบด้วยบ่อน้ำร้อนธรรมชาติและบ่อน้ำร้อนธรรมชาติ โดยทั่วไปมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางน้อยกว่า 1 เมตร ประมาณ 5 บ่อ น้ำร้อนจะไหลซึมขึ้นมาตามรอยแตกของหิน ทั้งจากหินแกรนิต หินภูเขาไฟจำพวกแอนดีไซต์ และหินทัฟฟ์ และสายแร่ควอร์ตซ์ น้ำร้อนมีลักษณะใส มีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เล็กน้อย ไม่มีกลิ่น กำมะถันมีสาหร่ายสีเหลืองในธารน้ำร้อน อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้โดยเฉลี่ย 55° เซลเซียส วัดค่าความเป็นกรดต่างได้ประมาณ 8 ไม่สามารถวัดอัตราการไหลของน้ำร้อนแต่ละบ่อ คาดว่าแต่ละบ่อจะมีอัตราการไหลน้อยกว่า 1 ลิตร/วินาทีในแต่ละบ่อส่วนบ่อน้ำร้อนที่สร้างเป็นบ่อน้ำร้อนซีเมนต์มี 3 บ่อ บ่อที่ 1 ลักษณะบ่อเป็นรูปร่างเกือบเป็นวงรียาวประมาณ 6 เมตร และกว้างประมาณ 4 เมตร บ่อสูงประมาณ 1.20 เมตร ส่วนบ่อที่ 2 และ บ่อที่3 ซึ่งเป็นบ่อที่ต่อเชื่อมกันเป็นบ่อซีเมนต์รูปวงกลมเหมือนกับทั้งสองบ่อ มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 1.50 เมตร น้ำร้อนทั้งสามบ่อมีลักษณะใส มีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เล็กน้อย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน ไม่มีสาหร่าย วัดค่าความเป็นกรดต่างได้ประมาณ 8 ไม่สามารถวัดอัตราการไหลของน้ำร้อนระดับน้ำร้อนในบ่อสูงเกือบถึงปากบ่อ วัดอุณหภูมิของน้ำร้อนที่บ่อที่ได้ 45° เซลเซียส ส่วนบ่อที่ 2 และ 3 และ วัดได้ 55° เซลเซียส

3.2.3 รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากทั้งการสำรวจข้อมูลและการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในพื้นที่พบว่า รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นมีความหลากหลาย โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวแบบผสมผสานระหว่างสุขภาพและธรรมชาติ เนื่องจากพื้นที่อยู่ท่ามกลางธรรมชาติ มีทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง

และเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้าด้วยกัน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่พบ เป็นการท่องเที่ยวในลักษณะการเดินทางเพื่ออาบน้ำแร่ในพื้นที่ โดยพื้นที่มีให้บริการการอาบน้ำแร่ทั้งบ่อแช่ตัวแบบเดี่ยว และบ่อแช่ตัวแบบรวม การจัด การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อนพรรั้ง อยู่ภายใต้การดูแลของ 2 หน่วยงาน คือ อุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว และองค์การบริหารส่วนจังหวัดระนอง โดยในพื้นที่บ่อน้ำพุร้อน อยู่ภายใต้การดูแลของอุทยานฯ และในบริเวณใกล้เคียง ส่วนที่พักรักษาโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดระนอง ปัจจุบันมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่และปรับปรุงอ่างสำหรับการอาบน้ำแร่ และมีการปรับปรุงป้ายเตือน ป้ายแจ้งประกาศ และมีจุดสำหรับอาบน้ำก่อนลงแช่น้ำแร่และขอควรปฏิบัติ

3.2.3.1 ด้านการบริหารจัดการ

พบว่า เมื่อเดินเข้าไปในบ่อน้ำร้อน จะพบสระน้ำเย็นขนาดใหญ่ ที่มีลักษณะคล้ายกับเขื่อนหรือฝายน้ำล้น นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมักลงไปแช่น้ำเล่น ให้อุณหภูมิของร่างกายปรับตัวก่อนแช่น้ำร้อน หลังจากนั้นข้ามสะพานไม้ไปจะพบกับ บ่อน้ำร้อนที่ 4 อุณหภูมิของน้ำอยู่ที่ 37 องศาเซลเซียส คุณภาพของน้ำร้อนมีส่วนประกอบของแร่ธาตุต่าง ๆ ในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน และมีปริมาณโดยเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ต่ำ น้ำร้อนมีสภาพค่อนข้างต่างเล็กน้อย ปริมาณของ Na, K, Ca จัดอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ไม่มีหรือเกือบไม่มี Mg, Fe และ Mn ปริมาณของ Cl ก็ต่ำ เช่นกัน ซึ่งบ่งบอกถึงการไม่มีสิ่งปนเปื้อนจากน้ำทะเล ปริมาณของ F สูงเกินกว่ามาตรฐานของน้ำที่ใช้ในการบริโภค

ภาพที่ 4.26 สระน้ำเย็นและบ่อน้ำร้อนพรรั้ง

3.2.3.2 ด้านการจัดการบริการ

พบว่า บ่อน้ำร้อนพรรั้ง มีบ่อน้ำร้อนสำหรับยืนตากอาบ 4 บ่อ มีอ่างให้แช่แบบกุ่มของสปา 4 แห่ง อุณหภูมิสูงประมาณ 35-39 องศาเซลเซียส แต่ละแห่งแตกต่างกันจากสปาทั่วไป คือ น้ำในอ่างเป็นน้ำแร่ ด้านหน้าของบ่อน้ำร้อนมีฝักบัว ให้อาบน้ำล้างตัวก่อนและหลังลงแช่ในอ่าง อีกบ่อเป็นบ่อน้ำร้อน มีน้ำใสไหลเอื่อยๆ มีอุณหภูมิอุ่นๆ ใต้น้ำมีก้อน

หินทั้งก้อนเล็กก้อนใหญ่ ให้นักท่องเที่ยวได้เดินทอดผ้าเท้ากับก้อนหินใต้น้ำและแช่เท้าให้ เหล่าปลา (พลวง) ตัวน้อยๆ มาตอดเท้าเพื่อสุขภาพ ที่นี้นับเป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ ทันสมัย คือ มีที่อาบน้ำแบบสปาให้ปลาตอด เป็นการช่วยรักษาสุขภาพในลักษณะ “สปาปลา บำบัด” เป็นที่นิยมกันมาก บ่อน้ำร้อนพร รังเป็นบ่อน้ำร้อนที่ถือว่ามีจัดการที่ดี เนื่องจากมีป้ายแสดงเกี่ยวกับบ่อน้ำร้อน มีวิธีปฏิบัติในการแช่/อาบน้ำร้อน มี คำแนะนำแจ้งเตือนสำหรับผู้ที่เป็นโรค ประจำตัว มีนาฬิกาบอเวลาในการแช่ ตัวอย่างชัดเจน

ภาพที่ 4.27 สปาปลาบำบัด

3.2.4 ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

3.2.4.1 ศักยภาพด้านการเข้าถึง

บ่อน้ำร้อนพรรัง ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว หมู่ที่ 3 ตำบลหงาว อำเภอเมืองระนอง จังหวัดระนอง อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองระนอง ประมาณ 10 กิโลเมตร พื้นที่มีความหลากหลายทางด้านชีวภาพ ประกอบด้วยพรรณไม้หายากชนิด มีต้นหม้อข้าว หม้อแกงถึงจำนวนมากสวยงาม คลองพรรัง ไหลผ่านในลำคลอง มีหินขนาดใหญ่ย่อย เป็นธรรมชาติสวยงาม มีบ่อน้ำแร่ร้อน จำนวน 3 บ่อ มีตาน้ำแร่ร้อนผุดขึ้นมาไหลเป็นสายเล็กๆ ไหลรวมกับธารน้ำเย็นคลองพรรัง

3.2.4.2 ศักยภาพด้านที่พักอาศัย

พบว่า บ่อน้ำร้อนพรรัง ไม่มีที่พักไว้บริการนักท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ มีแต่ที่พักของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาวเท่านั้น อย่างไรก็ตามจากถนนใหญ่เข้าไปบ่อน้ำร้อนพรรังมีความเจริญเข้าไปในบ่อน้ำร้อน เช่น ร้านค้า บ้านจัดสรรที่สร้างไว้อย่างสวยงาม

3.2.4.3 ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

พบว่า นอกจากจะมีกิจกรรมการแช่ตัวแช่เท้าเพื่อสุขภาพ และมีบ่อน้ำร้อนที่ ทันสมัยแล้ว บ่อน้ำร้อนพรรังยังมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และกิจกรรมการเดินป่าของอุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาวไว้บริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย

3.2.4.4 ศักยภาพสิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว

บ่อน้ำร้อนพรรัง มีบรรยากาศแบบธรรมชาติ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ มีความกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ หลังที่ใช้มุงหลังคาเป็นวัสดุธรรมชาติ ห้องน้ำ บ่อน้ำ สระว่ายน้ำ มีการจัดการด้านความสะอาดอย่างถูกสุขลักษณะ มีป้ายแสดงเกี่ยวกับน้ำพุร้อน วิธีปฏิบัติในการแช่/อาบน้ำพุร้อน มีคำแนะนำแจ้งเตือนสำหรับผู้ที่เป็นโรคประจำตัว และมีการจัดสิ่ง

อำนวยความสะดวกที่จำเป็น ถือเป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว มีระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมการขุดเจาะหรือสูบน้ำบาดาล และมีถังขยะจำนวนเพียงพอ มีสภาพดีมีดัดจริต ไม่ส่งกลิ่นเหม็น มีระบบการจัดเก็บขยะที่ถูกสุขลักษณะ ไม่รบกวนกิจกรรมการท่องเที่ยว

3.2.4.3 ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

บ่อน้ำร้อนพรรั้ง มีป้ายแสดงเกี่ยวกับน้ำพุร้อน วิธีปฏิบัติในการแช่/อาบน้ำพุร้อน มีคำแนะนำแจ้งเตือนสำหรับผู้ที่เป็นโรคประจำตัว มีนาฬิกาบอกเวลา ไม่มีบ่อแช่แยก ระหว่างผู้พิการและผู้สูงอายุ มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลความปลอดภัย และทำความสะอาด ซ้ำเชื้อโรคทุกวัน พื้นผิววัสดุทำด้วยวัสดุหยาบ มีบ่อน้ำเย็นและน้ำฝักบัวสลับหรือผสมแช่อาบน้ำร้อน มีแสงสว่างเพียงพอทั้งกลางวันและกลางคืน

3.2.5 ปัญหาที่พบ

พบว่าบ่อน้ำร้อนพรรั้งมีห้องน้ำจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อผู้ใช้บริการและน้ำไม่ไหล

3.3 บ่อน้ำพุร้อนพรหลุมพี (Phu Lum Phi Hot Spring)

ผลจากการออกภาคสนาม พบว่า แหล่งน้ำพุร้อนพรหลุมพี อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารตำบลบางริน อำเภอมือง จังหวัดระนอง เกิดอยู่บริเวณที่ราบห่างจากตัวจังหวัดระนองไปทางทิศใต้ประมาณ 6.5 กิโลเมตร ปรากฏในแผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1 : 50,000 ราวจังหวัดระนอง (4728 IV) บริเวณพิกัด 600-947 แหล่งน้ำพุร้อนแห่งนี้ เกิดในลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ราบเชิงเขา อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 15 เมตร ติดกับแนวเทือกเขาสูงปานกลางทางด้านตะวันออก อยู่ใกล้กับน้ำที่ขุมเหมืองเก่า ลักษณะธรณีวิทยาประกอบด้วยหินแม่ที่เป็นหินแกรนิตยุคครีเทเชียส ซึ่งได้แก่ หินแกรนิตคลองหงาว (Kgr-ng) เป็นหินไปโอไทต์แกรนิต เนื้อดอกเม็ดหยาบปานกลาง มีการเรียงตัวของแร่บ้างและธรณีวิทยาโครงสร้าง พวกรอยเลื่อนและรอยแตกที่สำคัญ คือ แนวรอยเลื่อนตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้และแนวเกือบเหนือใต้ ลักษณะของบ่อน้ำร้อนเป็นบ่อซีเมนต์อยู่กลางแจ้งรูปแปดเหลี่ยม 1 บ่อ สร้างครอบตาน้ำร้อน ความยาวแต่ละด้านของบ่อปูนซีเมนต์รูปแปดเหลี่ยมยาว 2.00 เมตร บ่อสูงจากผิวดิน 0.80 เมตร ลักษณะของน้ำร้อนใสมาก มีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์น้อย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน ไม่มีสาหร่าย อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้ 40 องศาเซลเซียส ค่าความเป็นกรดต่างประมาณ 8 บ่อน้ำร้อนมีน้ำร้อนไหลซึมออกมาจากฐานบ่อ ไม่สามารถวัดอัตราการไหลของน้ำร้อน ปัจจุบันบ่อน้ำร้อนได้มีการพัฒนาไปจากเดิมเล็กน้อย เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนที่มานั่งอาบน้ำร้อนอยู่กลางแจ้ง ด้วยการสร้างหลังคาให้แก่ประชาชน บ่อน้ำร้อนพรหลุมพี ไม่มีระบบการกรองเศษใบไม้ , ไม่มีการต่อท่อไปใช้ประโยชน์ที่อื่น , ไม่มีห้องน้ำไว้บริการ , ไม่มี

รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ , ไม่มีป้ายแสดงใดๆ , ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และไม่มีบ่อแช่ตัวแช่เท้า ที่สำคัญไม่มีระบบการจัดการด้านความปลอดภัย หากประชาชนต้องการนำน้ำร้อนไปใช้ประโยชน์ จะนำภาชนะมารองรับไปโดยตรง หรือตักอาบน้ำร้อนกลางแจ้ง ผู้วิจัยจึงไม่ได้ศึกษาในรายละเอียด

ภาพที่ 4.28 บ่อน้ำร้อนพรุหลุมพีในอดีตและปัจจุบัน

3.4 บ่อน้ำร้อนค่ายรัตนรังสรรค์ ตำบลราชกรูด อำเภอเมืองระนอง

แหล่งน้ำแร่ร้อน อยู่ในพื้นที่ค่ายรัตนรังสรรค์ (ร.25 พัน 2) สภาพพื้นที่เป็นที่ราบติดแนวเขตป่าธรรมชาติ มีลำธารน้ำแร่ไหลจากชอกหิน มีบ่อน้ำร้อน จำนวน 3 บ่อ สร้างเป็นท่อทรงกลม อุณหภูมิของน้ำแร่ร้อนอยู่ระหว่าง 37 - 40 องศาเซลเซียส ปริมาณการไหลของน้ำแร่ร้อน ประมาณ 4.14 ลูกบาศก์เมตร / ชั่วโมง ปัจจุบันบ่อน้ำร้อนค่ายรัตนรังสรรค์ ไม่ได้เปิดบริการให้บุคคลภายนอกเข้าไปใช้ แต่มีการต่อท่อเพื่อบริการแก่บุคคลที่อาศัยอยู่ในค่ายเท่านั้น ผู้วิจัยจึงไม่ได้ศึกษาในรายละเอียด

ภาพที่ 4.29 บ่อน้ำร้อนค่ายรัตนรังสรรค์

4. การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงราย เป็นดินแดนแห่งขุนเขา เป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย และเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่สมัยเชียงแสนของพญามังราย ผู้ก่อตั้งเมืองเชียงรายบนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำกก พื้นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้บนดอยสูงที่สลับซับซ้อน เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำและน้ำตกอันงดงามหลายแห่ง และมีเทือกเขาผีปันน้ำที่เป็นพรมแดนกันประเทศสหภาพพม่าจนถึงด้านทิศเหนือ อีกทั้งเป็นจุดแรกที่แม่น้ำโขงไหลผ่านประเทศไทย เป็นพรมแดนกั้นกลางระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จังหวัดเชียงรายมีประชากรหลายเชื้อชาติ ทั้งชาวไทยพื้นราบชาวไทยภูเขา และชาวจีนฮ่อที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่บนดอยสูง แต่ละชนชาติจะมีประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์ เป็นเสน่ห์อีกอย่างที่ทำให้เชียงรายได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จังหวัดเชียงรายมีบ่อน้ำพุร้อนเป็นจำนวนมาก บางแห่งมีประวัติอันเล้าสืบต่อกันมายาวนาน บ่อน้ำพุร้อนที่ขึ้นชื่อในจังหวัดเชียงราย เช่น น้ำพุร้อนห้วยหมากเหลี่ยม น้ำพุร้อนแม่ชะจาน น้ำพุร้อนป่าตึง เป็นต้น

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ สหภาพพม่า และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศใต้ ติดต่อกับ จังหวัดลำปาง และจังหวัดพะเยา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และจังหวัดพะเยา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ สหภาพพม่า และจังหวัดเชียงใหม่

น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยได้สำรวจและศึกษาภาคสนาม ในจังหวัดเชียงรายแบ่งออกเป็น 3 ช่วงดังนี้ ช่วงที่ 1 วันที่ 28-29 พฤษภาคม 2558 เป็นการสำรวจแหล่งน้ำพุร้อนในจังหวัดเชียงราย ผลการสำรวจผู้วิจัยพบแหล่งน้ำพุร้อนในจังหวัดเชียงราย 6 แหล่งด้วยกัน คือ บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท , บ่อน้ำพุร้อนห้วยหมากเหลี่ยม , บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ , บ่อน้ำร้อนนปูเฟือง , ล้านนาออนเซ็นและบ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน ผลการสำรวจทำให้ผู้วิจัยเลือกบ่อน้ำพุร้อน 4 แหล่งในการศึกษา ยกเว้นบ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยมและบ่อน้ำร้อนนปูเฟือง เนื่องจากศักยภาพตามหลักปัจจัยการท่องเที่ยว 5 ด้านไม่ครบตามเกณฑ์ ผู้วิจัยจึงไม่ศึกษาในรายละเอียด ช่วงที่ 2 ระหว่างวันที่ 30 พฤษภาคม 2558 ศึกษาเก็บข้อมูลภาคสนามจากนักท่องเที่ยว และช่วงที่ 3 วันที่ 31 พฤษภาคม 2558 เปิดเวทีประชุมกลุ่มย่อย โดยได้พบปะหน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล อุทยานแห่งชาติ จังหวัด พระสงฆ์

สาธารณสุข นักวิชาการ ผู้ประกอบการและชุมชนในแหล่งน้ำพุร้อนตามแผนการวิจัย ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน และความร่วมมือที่ดีอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย คณะผู้วิจัยเข้าศึกษาข้อมูลและเก็บตัวอย่างในแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง 3 แหล่ง ซึ่งทำให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างสะดวก และได้ข้อมูลเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งจะได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

4.1 บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท (Pong Phra Bat Hot Spring)

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน

น้ำพุร้อนโป่งพระบาท ตั้งอยู่ในเขตวนอุทยานโป่งพระบาท เป็นน้ำพุร้อนตามธรรมชาติที่ไหลออกมาตามแนวรอยเลื่อนห้วยป่าซางและรอยเลื่อนบ้านดู่ ในแนวตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 8 เมตร ประกอบด้วยพรรณไม้สวยงาม เหมาะสำหรับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และพักผ่อนเที่ยวชมความงามทางธรรมชาติ ห่างจากตัวเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร ตามถนนพหลโยธิน ถึงกิโลเมตรที่ 836-837 เลี้ยวซ้ายเข้าซอยข้างตลาดบ้านดู่ ตรงไปอีก 3 กิโลเมตร

ภาพที่ 4.30 ทางเข้าบ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท

4.2.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท เป็นบ่อน้ำพุร้อนตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นมานานแล้ว อยู่ในร่องห้วยเป็นที่ราบ ตามแนวรอยเลื่อนห้วยป่าซาง โดยเจาะบ่อน้ำร้อนแล้วก่อสร้างบ่อคอนกรีตทึบเป็นรูปโค้ง 6 โค้ง มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 8 เมตร เพื่อเก็บน้ำร้อน ตรงกลางบ่อมีน้ำพุ 3 ชั้นที่ปล่อยให้ น้ำพุร้อนตกลงมา เมื่อความร้อนปะกับความเย็น ก็จะเกิดเป็นควันและน้ำปะทะกับร่างกาย เมื่อไปยืนใกล้ๆ ลองเอามือไปสัมผัสผิวน้ำในบ่อ ก็รู้สึกถึงความร้อนของน้ำ ห่างจากบริเวณบ่อน้ำนี้ เป็นมีสระแช่ตัวน้ำ มีหลังคาในสระนี้มีค่าใช้จ่ายคนละ 20 บาท อุณหภูมิของน้ำประมาณ 35-39 องศา ทางซ้ายมือของบ่อใหญ่เป็นบ่อแช่เท้า และบริเวณใกล้เคียงกับสระว่ายน้ำ เป็นห้องอาบน้ำ

ภาพที่ 4.31 บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท

น้ำอุ่น ซึ่งมาทราบภายหลังว่า เป็นห้องอาบน้ำหลังเก่าที่มีการสร้างเพื่อปรับปรุง ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน

4.2.3 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

4.2.3.1 ด้านการบริหารจัดการ

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท มีการพัฒนาปรับปรุงอาคารหลังใหม่โดยมีห้องอาบน้ำและแช่น้ำ จำนวน 11 ห้อง ห้องอาบน้ำขนาดใหญ่ อัตราค่าบริการห้องละ 300 บาท ห้องอาบน้ำขนาดเล็กคิดอัตราค่าบริการคนละ 40-50 บาท เนื่องด้วยปัจจุบันอุณหภูมิของน้ำที่ให้บริการจะอยู่ที่ประมาณ 60 องศาเซลเซียส ในการอาบน้ำแร่จึงต้องมีการผสมน้ำเย็นก่อนที่จะให้นักท่องเที่ยวได้แช่ตัวและแช่เท้า เพื่อปรับอุณหภูมิในการแช่ จากการศึกษาภาคสนาม พบว่ามีนักท่องเที่ยวต่างชาติมาใช้บริการเป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีนักท่องเที่ยวถิ่นใกล้เคียงมาใช้บริการ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องมาจากน้ำพุร้อนโป่งพระบาทอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงรายมากนัก

4.2.3.1 ด้านการบริการ

พบว่า น้ำพุร้อนโป่งพระบาท มีการบริการแช่น้ำแร่แบบสาธารณะไม่มีค่าใช้จ่ายและแบบส่วนตัวอัตรา มีห้องอาบน้ำ/แช่น้ำพุร้อน 10 ห้อง ราคา 20 บาท/คน บริหารงานโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตุ้ม โดยคิดค่าบริการห้องแช่น้ำแร่ในห้องส่วนตัวมีดังนี้ 1

1) อาคารหลังเล็ก ประกอบด้วยห้องแช่น้ำแร่จำนวน 6 ห้อง อัตราค่าบริการเป็นดังนี้ 1 ท่าน/1 ห้อง ราคา 50 บาท , 2 ท่าน/1 ห้อง ราคา 80 บาท , 3 ท่าน/1 ห้อง ราคา 120 บาท

2) อาคารหลังใหญ่ ประกอบด้วยห้องแช่น้ำแร่ขนาดเล็กจำนวน 9 ห้อง และห้องแช่น้ำแร่ขนาดใหญ่จำนวน 2 ห้อง อัตราค่าบริการเป็นดังนี้ 1 ท่าน/1 ห้อง ราคา 70 บาท , 2 ท่าน/1 ห้อง ราคา 100 บาท , 3 ท่าน/1 ห้อง ราคา 140 บาท , 4 ท่าน/1 ห้อง ราคา 180 บาท , ห้องใหญ่คิดค่าบริการเหมาจ่าย 400 บาท , มีสระว่ายน้ำน้ำแร่บริการ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ 20 บาท / 1 ท่าน มีอ่างแช่เท้าบริการฟรี , บริการนวดแผนไทย เปิดบริการ 9.00-18.00 น. , นวดตัว 120 บาท / 1 ชม. นวดฝ่าเท้า 150 บาท / 1 ชม. นวดน้ำมัน 250 บาท / 1 ชม.

4.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชน / ประโยชน์ของชุมชนที่ได้รับ

จากการศึกษาภาคสนามและใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า คนในพื้นที่และคนในบริเวณโดยรอบ ได้รับผลประโยชน์จากบ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท การรักษาสุขภาพโดยคนในชุมชนมีอิสระในการใช้ผลประโยชน์จากบ่อน้ำพุร้อนได้อย่างเต็มที่ในเรื่องของสุขภาพ คน

ในชุมชนสามารถมาแช่ตัวแช่เท้าได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีข้อกำหนดหรือข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

4.2.4 . ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

4.2.4.1 ศักยภาพด้านการเข้าถึง

บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาทสามารถเดินทางด้วยรถยนต์ เริ่มต้นจากจังหวัด เชียงรายไปทางทิศเหนือ ตามทางหลวงหมายเลข 110 เป็นระยะทาง 6 กิโลเมตร จนถึงสามแยกบ้านดู่ เลี้ยวซ้ายไปทางทิศตะวันตกอีก 3 กิโลเมตร จะพบบ่อน้ำพุร้อนอยู่บริเวณที่ทำการ อบต. บ้านดู่

4.2.4.2 ศักยภาพด้านที่พัก

พบว่า มีบ้านพักรับรองไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวในจำนวน 8 ซึ่งมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มนิยมมาพักค้างคืนในพื้นที่ เนื่องจากสามารถใช้บริการห้องแช่น้ำร้อนได้ในช่วงเวลากลางคืน ประกอบกับสภาพแวดล้อมเป็นป่าเขานักท่องเที่ยวบางกลุ่มจึงต้องการสัมผัสธรรมชาติป่าเขาในพื้นที่ แต่บางช่วงเวลา เช่นช่วงวันหยุดเทศกาลห้องพักไม่พอให้บริการได้ แต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในบางช่วงเวลาเท่านั้น

4.2.4.3 ศักยภาพด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาทสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวหลักทางตอนเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ เช่น ลานทองอุทยานวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ดอยช้างมูบ วนอุทยานน้ำตกโป่งพระบาท วัดดอยพระบาท สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์เชียงราย พระตำหนักดอยตุง

4.2.4.4 ศักยภาพสิ่งดึงดูดใจจากการท่องเที่ยว

คือ อุณหภูมิของน้ำพุร้อนประมาณ 60 องศา และพื้นที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกมีความสอดคล้องกับทรัพยากรในพื้นที่เช่น มีห้องน้ำ ห้องพักรับรองนักท่องเที่ยว ห้องแช่ตัวทั้งห้องเดี่ยว และห้องรวม ตลอดจนมีการบริการด้านห้องรวมถึงพื้นที่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีเจ้าหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก และให้การช่วยเหลือและให้บริการ

4.2.4.5 ศักยภาพสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาทมีห้องอาบ/ห้องแช่น้ำแร่ อยู่ในอาคารอาบน้ำแร่ เป็นอาคาร คสล. 1 หลัง แยกห้องชายหญิง เป็นห้องแช่ส่วนตัวทั้งหมด 9 ห้อง (บ่อกลม) และห้องแช่รวมแยกชายหญิงทั้งหมด 2 ห้อง (บ่อรี) และอาคารบริการมีห้องแช่ส่วนตัว 5 ห้อง , มีร้านค้า/ร้านขายของที่ระลึก เป็นมุมขายของที่ระลึกอยู่ในอาคารบริการ มีห้องสุขาแยกชายหญิง , มีนวดฝ่าเท้าโดยกลุ่มแม่บ้าน , และมีลานจอดรถคอนกรีตจอดได้ประมาณ 40 คัน ไว้บริการนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

4.2.5 แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนในอนาคต พบว่า บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาทยังไม่มีแผนที่จะพัฒนาบ่อน้ำพุร้อน ในอนาคต

4.2.6 ปัญหาที่พบ พบว่า

1. การจัดการการท่องเที่ยวยังไม่สามารถจัดการได้เต็มที่ ซึ่งการจะทำการพัฒนาปรับปรุงใด ๆ จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน และการอนุมัติจากเทศบาล เป็นสำคัญ
2. คุณภาพของน้ำพุร้อนในบ่อแช่เท้า พบว่าคราบความมันในน้ำร้อน และบ่อน้ำร้อนมีตะไคร่น้ำ มีกิ่งกือตายในบ่อแช่เท้า ซึ่งเป็นสาธารณไม่มีค่าใช้จ่าย

4.2 บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม (Huai Mak Liam Hot spring)

4.2.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน

ตั้งอยู่ที่อุทยานแห่งชาติลำน้ำกก อำเภอแม่จัน อำเภอมาลาว จังหวัดเชียงราย พิกัดที่ 19.95816, 99.685776 เป็นบ่อน้ำร้อนมีอุณหภูมิ 67 องศาเซลเซียส มีแร่ธาตุ ฟลูออไรด์ ไนเตรด ซัลเฟต ไอโอดีน ในระดับที่ไม่เป็นอันตราย บ่อน้ำร้อนนี้อยูริมแม่น้ำกก ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของที่ทำการ อช. ลำน้ำกก เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชมธรรมชาติ ล่องเรือตามลำน้ำกกเนื่องจากมีทิวทัศน์สวยงามร่มรื่น ในหน้าแล้งจะมีโปรแกรมขี่ช้างเที่ยวบ่อน้ำร้อนอยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ (โซน C ตามแผนที่ ZONING) มีเนื้อที่ประมาณ 4,700 ไร่ กรมป่าไม้ได้ประกาศจัดตั้งเป็นวนอุทยานเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2540

4.2.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

อุทยานแห่งชาติลำน้ำกก ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอแม่จัน อำเภอเมือง อำเภอแม่สรวย และอำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย โดยได้รวมพื้นที่วนอุทยาน 3 แห่งเข้าด้วยกัน ได้แก่ วนอุทยานน้ำตกขุนกรณ์ วนอุทยานน้ำตกห้วยแก้ว , บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม และวนอุทยานน้ำตกโป่งพระบาทบริเวณบ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นร่มครึ้มอยู่ริมฝั่งแม่น้ำกกที่ไหลผ่านแก่งหิน ฝั่งตรงข้ามเป็นภูเขาสูง ตอนเช้าไอร้อนจากบ่อน้ำร้อน ทำให้เกิดไอน้ำลอยปกคลุมไปทั่วบริเวณ บรรยากาศสวยงาม

4.2.3 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

พบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติลำน้ำกก หลังจากเที่ยวชมธรรมชาติ ก็จะพบกับบ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยมเป็นบ่อน้ำร้อน ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 ม. มีน้ำร้อนผุดขึ้นมาช้าๆ ลักษณะของน้ำเป็นสีเขียวใส จุดที่เคยทำเป็นสระน้ำแร่ร้อนๆ ให้คนลงอาบได้ปัจจุบันไม่มีแล้ว จากสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่อุทยาน

พบว่า ในอดีตที่นี้เคยเป็นจุดที่สามารถอาบน้ำแร่ไปชมวิวน้ำตกได้ แต่ในหน้าฝนน้ำจะท่วมสระอาบน้ำแร่ทำให้เกิดความเสียหายชำรุดพังทุกปี อุทยานแห่งชาติ จึงขุดทิ้งเสียคงไว้ แต่บ่อน้ำร้อนตามธรรมชาติบ่อใหญ่นี้ ดังนั้นหากนักท่องเที่ยวต้องการอาบน้ำแร่ ต้องย้อนออกไปอาบน้ำที่ “บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ” ที่อยู่ใกล้ๆ ห้วยหมากเหลี่ยม

4.2.3.1 ศักยภาพการเข้าถึง

พบว่า นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวใช้เส้นทางเดียวกับไปหาดเชียงรายขับตรงจากสี่แยกเด่นห้า ผ่านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เมื่อถึงบ้านฮ่องลี เลี้ยวซ้ายก่อนถึงวัดเม็งรายมหาราชประมาณ 100 ม. จะบรรจบกับสามแยก ให้เลี้ยวขวาไปตาม ถ. โยธาธิการ ไปบ้านป่าจิว สาย ชร.2014 รวมระยะทาง 24 กิโลเมตร บ้านดอยฮาง มีป้ายบอกทางไปน้ำตกห้วยแก้ว ระยะทาง 20 กม. สภาพถนนค่อนข้างแคบลาดและชันเขาขนานไปกับลำน้ำกก ผ่านบ้านผาเสริฐ บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยมอยู่สุดถนนลาดยางพอดี ทางเลือกที่สอง คือ รถรับจ้าง เหมารถจากตัวเมืองเชียงราย ที่ท่ารถหน้าตลาดสดเชียงราย ทางเลือกที่สาม คือ เดินทางโดยเรือหางยาว ใช้บริการเรือล่องแม่น้ำกก หรือเช่าเหมาลำที่ทำเรือเชิงแม่ฟ้าหลวง บอกคนขับว่าไปบ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม

4.2.3.2 ศักยภาพด้านที่พัก

พบว่า บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม ไม่มีบ้านพักบริการแก่นักท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวมีความประสงค์จะเดินทางไปพักแรม ต้องนำเต็นท์ไปกางเองจากนั้นไปติดต่อขออนุญาตกับหัวหน้าอุทยานน้ำตกห้วยแก้ว เมื่อได้รับอนุญาตจึงสามารถพักค้างแรมได้ หรือพักที่บ้านพักติดกับแม่น้ำกก มีจำนวน 3 หลัง ใกล้กับบ่อน้ำร้อนเท่านั้น (ผู้วิจัยจึงไม่ได้ศึกษาในรายละเอียด)

4.2.3.3 ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดจิตใจ

คือ น้ำตกห้วยแก้ว เป็นน้ำตกชั้นที่ 3 สูง 10 เมตร มีน้ำไหลตลอดทั้งปี ทิวทัศน์สวยงามมาก เมื่อเดินถัดไปจะพบบ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม เป็นบ่อน้ำร้อนขนาดใหญ่ เพียงบ่อเดียวมี อุณหภูมิของน้ำ 60 องศาเซลเซียส อยู่ติดลำน้ำกกมีทิวทัศน์สวยงามมาก

ภาพที่ 4.32 ลำน้ำกกอยู่หน้าบ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม

ภาพที่ 4.33 บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม

4.3 บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ (Pha Soet Hot Spring)

4.3.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน

ตั้งอยู่บริเวณริมลำห้วยโป่งน้ำร้อน บ้านผาเสริฐพัฒนา หมู่ที่ 6 ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย แต่เดิมบ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ตั้งอยู่บริเวณที่ลุ่มใกล้ลำน้ำกก ในฤดูฝนปริมาณน้ำในลำน้ำกกได้ไหลท่วมนอง ในพื้นที่บ่อน้ำร้อนเป็นเวลาหลายเดือน และขาดการนำน้ำร้อนมาใช้อย่างจริงจัง มีเพียงการนำหน่อไม้มาแช่ต้มเท่านั้น ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2545 องค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง ได้ริเริ่มให้มีการพัฒนาและปรับปรุงปรับสภาพภูมิทัศน์ บริเวณบ่อน้ำร้อน ผาเสริฐ โดยของงบประมาณการดำเนินการจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย และงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง จนมาถึงปัจจุบัน การพัฒนาและปรับปรุงได้เสร็จสมบูรณ์ตามเป้าหมายอยู่ในระดับหนึ่ง

4.3.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ มีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพราะมีปริมาณน้ำมาก มีความร้อนสูงพอเหมาะ บำบัดดี จันทรหอม อายุ 65 ปี

(สัมภาษณ์ 30 พฤษภาคม 2558) ผู้มาใช้บริการบ่อน้ำพุร้อน กล่าวว่า การอาบน้ำแร่ร้อนมีประโยชน์ต่อร่างกายช่วยบรรเทาอาการปวดข้อ ปวดกระดูก ปวดกล้ามเนื้อ เหน็บชา ที่ปวดคอตึงต้องเผชิญมานานปัจจุบันอาการของปวดคอตึงหายไปหมดแล้ว คุณชาติชาย อายุ 45 ปี ผู้มาใช้บริการบ่อน้ำพุร้อน กล่าวว่า ในอดีตเคยชาที่ปลายนิ้ว กำมือไม่ได้เลย คุณหมอนแนะนำให้มาอาบน้ำและแช่น้ำแร่ร้อนปัจจุบันอาการเหล่านั้นจะหายไป ที่สำคัญแร่ธาตุและความร้อนของน้ำแร่ยังช่วย “ลดความเครียด” ได้อย่าง ทั้งยังช่วยชำระล้างผิวให้สะอาดสดใสด้วยการขยายรูขุมขนส่วนลึก กระตุ้นผิวหนังให้สดชื่น ขจัดสิ่ว ผื่น ถ้าอาบน้ำแร่บ่อยๆ ผิวพรรณจะดีขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้น้ำแร่ยังมีประโยชน์ต่อเส้นผม รากผม โดยเฉพาะผู้มีผมน้อย น้ำแร่จะช่วยของผมงอกดีขึ้น คุณป้าเย็น อายุ 58 ปีกล่าวว่า “แม้จะเหนื่อยจากการทำงานมามากเพียงใดก็จะให้เวลาแก่ตนเองด้วยการแช่น้ำแร่แห่งนี้ทุกวันหลังเลิกงาน คุณสนธิ อายุ 45 ปี เดินทางมาจากกรุงเทพฯ กล่าวว่า เป็นตนชอบอยู่กับธรรมชาติหากมีเวลาก็จะมาพักผ่อน สวรรค์ธรรมชาติ เดินป่าศึกษาสมุนไพร ได้เห็นภูมิปัญญาชาวบ้าน วิถีชีวิตของชนเผ่าแล้วรู้สึกมีความสุข”

4.3.3 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ่อน้ำร้อนผาเสริฐ องค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง ได้ริเริ่มให้มีการพัฒนาและปรับปรุงปรับสภาพภูมิทัศน์บริเวณบ่อน้ำร้อนผาเสริฐ โดยของบประมาณการดำเนินการจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย และงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง ปัจจุบันการพัฒนาและปรับปรุงได้เสร็จสมบูรณ์ตามเป้าหมาย ในระดับหนึ่ง บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ สามารถเปิดบริการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพแบบบ่อรวมกลางแจ้งขนาดใหญ่ , อาคารอาบน้ำแร่แบบบ่อแยกอาบน้ำแร่ระบบสปาน้ำจำนวน 3 อาคาร 8 ห้อง , บริการนวดแผนไทย , บริการให้เช่าเต็นท์พักผ่อน , การจัดแคมป์ไฟเป็นหมู่คณะ และในบริเวณเดียวกันยังมีปางช้าง ผาเสริฐบริการช้างนำเที่ยวทุ่งดอกบัวตองในฤดูหนาวที่บ้านสะพรั่งทั่วหุบเขา นำเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า เผ่าลาหู่และนำเที่ยวน้ำตกห้วยแก้ว ทั้งระยะใกล้และระยะไกล นอกจากนี้ยังได้จัดทำทำเรือบ้านผาเสริฐให้นักท่องเที่ยวที่ล่องแพตามลำน้ำกกมาจากบ้านท่าตอน หรือโดยสารเรือหางยาวมาเที่ยวชมทัศนียภาพขึ้น-ล่องตามลำน้ำกก ได้แวะพักมาใช้บริการอาบน้ำแร่ ชี้อ่างเที่ยวน้ำตกหรือเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่บริเวณใกล้เคียงได้อีกด้วย

4.3.3.1 ด้านการบริการ

พบว่า เมื่อเข้ามาถึงบริเวณบ่อน้ำร้อน เราจะเห็นบ่อใหญ่ที่กั้นรั้วเหล็กรอบด้านข้างๆ บ่อจะมีบ่อต้มไข่ บ่อแช่น้ำแร่รวม และรางน้ำแร่สำหรับแช่เท้า น้ำในรางจะไหลเข้าและออกอีกด้านหนึ่ง ทำให้ผู้มาใช้บริการมีความมั่นใจในเรื่องความสะอาด บ่อน้ำพุร้อน

ผาเสิริฐเปิดบริการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพแบบบ่อรวมกลางแจ้งขนาดใหญ่ , อาคารอาบน้ำแร่แบบบ่อแยกอาบน้ำแร่ระบบสป่า จำนวน 3 อาคาร 8 ห้อง , บริการนวดแผนไทย , บริการให้เช่าเต็นท์พักแรม , การจัดแคมป์ไฟเป็นหมู่คณะ และในบริเวณเดียวกันยังมีปางช้างผาเสิริฐ บริการช้างนำเที่ยวทุ่งดอกบัวตอง คุณชบา จันทร์สนอายุ 55 ปี กล่าวว่า ในฤดูหนาวดอกไม้จะบานสะพรั่งทั่วหุบเขาจะสวยงามมาก นอกจากนี้ยังมีการนำเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า เผ่าลาหู่และนำเที่ยวน้ำตกห้วยแก้ว ทั้งระยะใกล้และระยะไกล นอกจากนี้บ่อน้ำพุร้อนผาเสิริฐยังได้จัดทำท่าเรือบ้านผาเสิริฐ ให้นักท่องเที่ยวที่ล่องแพตามลำน้ำกกมาจากบ้านท่าตอนหรือโดยสารเรือหางยาวนำเที่ยวชมทัศนียภาพขึ้น-ล่องตามลำน้ำกก มีบริการขี่ช้างเที่ยวน้ำตกหรือเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่บริเวณใกล้เคียงได้อีกด้วย อัตราค่าบริการบริการอาบน้ำแร่แบบกลางแจ้ง อัตรา ผู้ใหญ่ 20 บาท เด็ก 10 บาท , บริการห้องอาบน้ำแร่แบบแยกอาบส่วนตัวระบบสป่า อัตรา 1 คน 40 บาท , 2 คน 70 บาท , 3 คน 90 บาท , บริการเช่าเต็นท์นอน ขนาดเล็ก 50 บาท/คืน , ขนาดกลาง 100 บาท/คืน , ขนาดใหญ่ 150 บาท/คืน , บริการจัดแคมป์ไฟเป็นหมู่คณะ อัตราตามจำนวนคนที่มาใช้บริการ

4.3.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน / ประโยชน์ของชุมชนที่ได้รับ

จากการศึกษาภาคสนามและใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า คนในพื้นที่และคนในบริเวณโดยรอบ ได้รับผลประโยชน์จากผาเสิริฐ ในเรื่องอาชีพการขายไข่ไก่และการขายหน่อไม้การรักษาสุขภาพ โดยคนในชุมชนมีอิสระในการใช้ผลประโยชน์จากบ่อน้ำพุร้อนได้อย่างเต็มที่ในเรื่องของสุขภาพ

4.3.5 ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

4.3.5.1 ศักยภาพด้านการเข้าถึง

พบว่า สามารถเดินทางด้วยรถยนต์ จากตัวเมืองเชียงราย ใช้ถนนสายเด่นห้า ต.ดอยฮาง ระยะทางจากตัวเมืองเชียงราย ถึงบ่อน้ำร้อนผาเสิริฐประมาณ 20 ก.ม. ถนนลาดยางและคดเคี้ยวเป็นบางช่วง การเดินทางสะดวกทั้งรถยนต์ส่วนตัวและรถประจำทาง

4.3.5.2 ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดจิตใจ

พบว่า สิ่งดึงดูดจิตใจของบ่อน้ำร้อนผาเสิริฐ คือ น้ำร้อนในบ่อน้ำร้อนผาเสิริฐมีอุณหภูมิประมาณ 87 องศา และบริการเพิ่มเติมมากกว่าการแช่น้ำพุร้อน คือการนวดคลายเมื่อยแผนไทย การต้มไข่ และห้องแช่น้ำแร่ส่วนตัว สำหรับคนที่ต้องการความเป็นส่วน (onsen) ทางบ่อน้ำร้อนมีห้องแช่น้ำแร่มีอยู่หลายห้องด้วยกัน ค่าบริการไม่แพง บรรยากาศยังคงความร่มรื่นสบายด้วยต้นไม้ใหญ่แทรกด้วยสวนพรรณไม้เล็กๆ ได้อย่างลงตัว

ภาพที่ 4.34 บ่อน้ำร้อนผาเสด็จและบริเวณโดยรอบ

4.4 บ่อน้ำพุร้อนโป่งปูเฟื่อง (Pong Pu Fuang Hot Spring)

ตั้งอยู่ที่บ้านโป่งปูเฟื่อง ตำบลแม่สรวย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติประกอบไปด้วยบ่อน้ำร้อนจำนวน 3 บ่อ เกิดบนที่ราบระหว่างหุบเขาหลุมเจาะ 2 หลุม น้ำพุร้อนไหลขึ้นตามรอยเลื่อน ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ-ตะวันออกเฉียงใต้ มีกลิ่นกำมะถันค่อนข้างแรง อุณหภูมิประมาณ 75 องศา (หมายถึง น้ำมีคุณภาพดี) ในอดีตบ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง อยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลแม่สรวย มีร้านค้า OTOP อยู่สองหลังแต่ต้องปิดตัวลง เนื่องจากขาดทุนไม่มีนักท่องเที่ยวจากการศึกษาภาคสนาม พบว่า บ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่องไม่มีห้องน้ำ , ไม่มีระบบการกรองเศษใบไม้ , ไม่มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับการป้องกันอันตรายกับผู้ให้บริการแช่น้ำพุร้อน ปัจจุบันบ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่องถูกบ่อยกทิ้งล้างมีสภาพทรุดโทรมอย่างน่าตกใจ (ผู้วิจัยจึงไม่ได้ศึกษาในรายละเอียด โดยนำเสนอเพียงภาพรวม) ถัดไปจากบ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่องที่อยู่ติดกัน คือ ลานนาออนเซ็น

ภาพที่ 4.35 บ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง

ภาพที่ 4.36 บรรยากาศรอบๆ บ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง

4.5 ล้านนาออนเซ็น (Lanna Onsen)

ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวของล้านนาออนเซ็น

ผลจากการศึกษาภาคสนาม พบว่า ล้านนาออนเซ็นเป็นของเอกชน ผู้มองการณ์ไกล ได้ซื้อสัมปทานต่อท่อจากบ่อน้ำร้อนโป่งปุเพื่อง มารังสรรค์คิดสร้างสถานที่พักผ่อนแช่น้ำแร่ อาบน้ำร้อน เป็นการพักผ่อนตามวิถีแห่ง “เซน” ให้ชื่อว่า “ล้านนาออนเซ็น” อยู่ติดกับบ่อน้ำร้อนโป่งปุเพื่อง ในเนื้อที่ 4 ไร่ บริเวณโดยรอบเป็นแนวเขา น้ำร้อนมีลักษณะใส มีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เล็กน้อย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้โดยเฉลี่ย 55° เซลเซียส เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและชมธรรมชาติ สำหรับพักผ่อนได้เป็นอย่างดี บริเวณโดยรอบมีศักยภาพที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ รวมถึงมีการพัฒนาภูมิทัศน์ที่จะเกิดขึ้น คือ มีบ้านพักมีหลายแบบ ลักษณะเป็นบ้านไม้หลังใหญ่พักได้เกิน 7 คน ราคา 1,200 บาท/หลัง , หลังเล็กพักได้ 2 คน ราคา 600 บาท/หลังเล็ก

อัตราค่าบริการอาบน้ำแร่

- 1 คน 100 บาท/ห้อง/1 ชั่วโมง
- 2 คน 150 บาท/ห้อง/1 ชั่วโมง (ถ้าเกินจำนวนคิดเพิ่มคนละ 200 บาท)
- 3 คนขึ้นไป คนละ 70 บาท/ห้อง/1 ชั่วโมง (ถ้าเกินเวลาที่กำหนด คิดเพิ่มอีก 1 ชั่วโมง)
- นักท่องเที่ยวสามารถกางเต็นท์นอนได้แต่ต้องนำมาเอง คิด 300 บาท

รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ด้านการบริหาร

ล้านนาออนเซ็น เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงในระดับจังหวัดและต่างประเทศตามวิถีเซน โดยมีกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ คือ การอาบน้ำแร่ทั้งในบ่อแช่ตัวแบบเดี่ยว และบ่อแช่ตัวรวม แยกชาย-หญิง บริเวณโดยรอบของล้านนาออนเซ็น มีการวางผังของอาคารและสิ่งก่อสร้างต่างๆ มีความกลมกลืนกับลักษณะตามธรรมชาติ มุ่งเน้นการออกแบบภูมิสถาปัตยกรรมที่มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ถือเป็นวิถีชีวิตประจำวันและมีการพูดปากต่อปาก ทำให้มีนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพมาเที่ยวชมและอาบน้ำแร่ โดยมีชาวญี่ปุ่นมาอาบน้ำร้อนที่นี่ เรียกว่า เป็นออนเซ็นแบบไทย

ด้านการบริการ

ล้านนาออนเซ็น มีการบอกขั้นตอนการอาบน้ำแร่ร้อนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ คือ การอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดก่อนจากนั้นค่อยๆ ลงแช่ในอ่างน้ำร้อนหรือตักน้ำร้อนราด

ตัวอย่างซ้ำๆ เพื่อปรับอุณหภูมิของร่างกาย ลงแช่น้ำร้อนเป็นเวลาประมาณ 8 – 10 นาที และพักประมาณ 5-10 นาที ลงแช่น้ำร้อนอีกครั้งประมาณ 8-10 นาที

ภาพที่ 4.37 ล้านนาออนเซ็น

4.6 บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน (Mae Khachan Hot Spring)

4.6.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน

จากการออกภาคสนาม พบว่า บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจานหรือบางคนเรียกว่าบ่อน้ำพุร้อนเวียงป่าเป้า (Wiang Pa Pao Hot spring) ตั้งอยู่ที่พิกัด N19.11433 E99.46304 หมู่บ้านสบโป่ง ต.แม่เจดีย์ใหม่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ริมถนนชุปเปอร์ไฮเวย์สาย เชียงใหม่-เชียงราย ระหว่างกิโลเมตรที่ 64-65 มีลักษณะเป็นบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติสามบ่อ แต่ละบ่อกว้างประมาณ 3 เมตร มี อุณหภูมิห้องประมาณ 90 องศา สามารถต้มไข่สุกได้ภายในเวลา 3 นาที มีห้องอาบน้ำแร่ของเอกชนที่ต่อน้ำพุร้อนมายังห้องอาบน้ำ อยู่ฝั่งตรงกันข้ามถนน ซึ่งเป็นจุดพักรถระหว่างทางจากเชียงใหม่-เชียงราย นอกจากนี้ บ่อน้ำพุร้อน ยังมีร้านจำหน่ายสินค้า

ภาพที่ 4.38 บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน

OTOP มีตลาดจำหน่ายของที่ระลึก เช่น เสื้อผ้า ผ้าฝ้ายทอพื้นเมือง เครื่องประดับ ไม้แกะสลัก มีร้านอาหาร ร้านชา กาแฟ อีกด้วย

4.6.2 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

4.6.2.1 ด้านการบริหารจัดการ

บ่อน้ำร้อนแม่ชะจาน เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ อำเภอเวียงป่าเป้า อยู่ที่ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ ถนนสายเชียงราย-เชียงใหม่ กม. ที่ 64-65 มีบ่อน้ำร้อนธรรมชาติ 3 บ่อ บริเวณบ่อน้ำพุร้อนมีชาวบ้าน นำไข่มายขายให้นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทดสอบต้มไข่บ่อน้ำพุร้อน เป็นจุดแวะพักระหว่างการเดินทางจากเชียงใหม่-เชียงราย มีร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกบริการนักท่องเที่ยว

4.6.2.2 ด้านการจัดการบริการ

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน มีให้บริการอาบน้ำแร่และแร่เท้า ฟิชสปา มี การบริการแช่เท้าฟรีหลายจุด ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมในการแช่เท้า ทำให้รู้สึกสบายเท้าคลายเส้น แก่เหน็บชาได้เป็นอย่างดี ภายในบริเวณนี้ยังมีพระธาตุเก่าแก่ อายุประมาณ 700 ปี เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่ยังอุดมสมบูรณ์และเหลือเพียงแหล่งสุดท้ายของหมู่บ้านโป่งป่าตอง และพบว่า มีคำพูดที่เล่าสืบต่อกันมาว่า พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 เคยมาแวะพักประทับค้างแรมที่บ่อน้ำร้อนแม่ชะจานแห่งนี้

4.6.3.3 ด้านการจัดการตลาด

เหตุผลที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวในพื้นที่จะมีลักษณะผสมผสาน ส่วนหนึ่งมาเที่ยวเพื่อการรักษาสุขภาพเดินทางมาเป็นกลุ่มเป็นคณะ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ เน้นการแช่น้ำพุร้อนเพื่อรักษาโรค ส่วนกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มากับบริษัททัวร์จะเน้นการแช่ตัวเพื่อให้ร่างกายผ่อนคลาย กลุ่มหน่วยงานราชการ เอกชน และกลุ่มทัศนศึกษาก็จะมาเที่ยวดูบริเวณโดยรอบน้ำพุร้อน โดยส่วนใหญ่จะประสานกับทางอบต.ฯ รวมถึงนักท่องเที่ยวทั่วไปจะเข้ามาในพื้นที่เพื่อพักผ่อน กินดื่มและช้อปปิ้งเนื่องจากบริเวณโดยรอบมีเนื้อที่กว้าง ที่จอดรถสะดวกสบายมีร้านค้าแป๊ ไอติม ขนม ร้านอาหาร ของที่ระลึกให้เลือกหลายร้าน ถัดจากน้ำพุร้อนฯ มีประสาทรูปทรงคล้ายของนครวัดของเขมรทำไว้ดึงดูดนักท่องเที่ยว

4.6.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน / ประโยชน์ของชุมชนที่ได้รับ

จากการศึกษาภาคสนามและใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า คนในพื้นที่และคนในบริเวณโดยรอบ ได้รับผลประโยชน์จากบ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน คือ การค้าขายไข่ต้ม และการต้มหน่อไม้ขาย การรักษาสุขภาพโดยคนในชุมชนมีอิสระในการใช้ผลประโยชน์จากบ่อน้ำพุร้อนได้อย่างเต็มที่ในเรื่องของอาชีพ และคนในชุมชนสามารถมาแช่ตัวแช่เท้าได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีข้อกำหนดหรือข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

4.6.5 ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

4.6.5.1 ศักยภาพด้านการเข้าถึง

บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน ตั้งอยู่อำเภอเวียงป่าเป้าอยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย 90 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวก ด้วยถนนลาดยาง ทางหลวงหมายเลข 118 ระยะทาง 180 กิโลเมตร จากจังหวัดเชียงราย – จังหวัดเชียงใหม่ และทางหลวงหมายเลข 1035 จากเขตเทศบาลแม่ชะจานไปยังอำเภอวังเหนือ ถึงจังหวัดลำปาง ยาวประมาณ 120 กม. และทางหลวงหมายเลข 1150 จากตำบลบ้านโป่งเทวีไปยังอำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ยาวประมาณ 53 กม.ลักษณะที่ตั้งของอำเภอเป็นที่ราบระหว่างภูเขา มีแม่น้ำไหลผ่านจากภูเขาผีปันน้ำ (ดอยนางแก้ว) เรียกแม่น้ำลาว ไหลลงสู่มแม่น้ำกก โดยผ่านอำเภอแม่สรวย อำเภอแม่ลาว อำเภอเมือง และอำเภอเวียงชัย ตามแผนที่สากลจะอยู่ประมาณ ละติจูดที่ 15 – 19 องศาเหนือ ลองจิจูดที่ 99 องศาตะวันออก

4.6.5.2 ศักยภาพด้านที่พัก

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน มีบ้านพักรับรองไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยวในจำนวน 8 หลัง ซึ่งมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มนิยมมาพักค้างคืนในพื้นที่ เนื่องจากสามารถใช้บริการห้องแช่น้ำร้อนได้ในช่วงเวลากลางคืน ประกอบกับสภาพแวดล้อมเป็นที่พักรถ รอบๆ บริเวณป่า

เขานักท่องเที่ยวบางกลุ่มจึงต้องการสัมผัสธรรมชาติป่าเขาในพื้นที่ แต่บางช่วงเวลา เช่นช่วงวันหยุดเทศกาล ห้องพักไม่พอให้บริการได้นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการรีสอร์ทที่อยู่ใกล้บ่อน้ำพุร้อนได้

4.6.5.3 ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน มีการปรับปรุงโซนใหม่ จะเห็นว่าน้ำพุร้อนเด่นอยู่ตรงกลางเลย ซึ่งที่นี้หลายคนเชื่อกันว่า เป็นน้ำพุร้อนที่สูงและสวยที่สุด โซนนี้นักท่องเที่ยวนิยมมากันมาก เพราะมีร้านขายของที่ระลึก ร้านเฟอร์นิเจอร์ ร้านเครื่องประดับ ให้เลือกซื้อกันมากมาย มีร้านกาแฟ ร้านอาหาร ให้ได้นั่งพัก มีห้องน้ำ ห้องอาบน้ำ และห้องสำหรับแช่ตัวคะ มีทั้ง บ่อเดี่ยว และบ่อรวม วันนี้ผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมเข้าไปใช้บริการ ไม่ค่อยมีคนเท่าไรเนื่องจากเป็นวันทำงาน ผู้วิจัยเลือกบ่อเดี่ยว แช่คนเดียว บ่อใหญ่มากซึ่งมีชุดให้เปลี่ยนไว้บริการ อุณหภูมิของน้ำประมาณ 40 องศา ส่วนกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวนิยมกันเมื่อแวะที่น้ำพุร้อนแห่งนี้คือ การต้มไข่ ซึ่งมีทั้งไข่ไก่และไข่นกกระทา สามารถต้มในบริเวณบ่อต้มไข่ที่จัดไว้ให้ ด้วยความร้อนประมาณ 80 องศาเซลเซียส ไข่จะสุกภายใน 3 นาที นอกจากนี้ยังมีพื้นที่สำหรับนั่งแช่เท้า เพื่อความผ่อนคลายจากการเดินทางอันแสนเมื่อยล้า หรือจะใช้บริการอาบน้ำแร่ก็มีให้บริการเช่นกัน

4.6.5.4 ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดจิตใจ

พบว่า สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวในพื้นที่ คือ น้ำพุร้อนแม่ชะจานซึ่งมีอุณหภูมิ 90 องศา และคุณสมบัติทางเคมีที่ได้รับมาตรฐานและความปลอดภัย สามารถต้มไข่สุกได้ภายใน 3 นาที โดยที่นักท่องเที่ยวและคนในพื้นที่บางส่วนมีความเชื่อด้านคุณสมบัติ เช่นของบ่อน้ำพุร้อนว่าสามารถทำให้หายปวดเมื่อยได้

4.6.5.5 ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนแม่ชะจาน มีสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ที่มีความสอดคล้องกับทรัพยากรในพื้นที่ เช่น มีห้องน้ำ ห้องพักรับรองนักท่องเที่ยว ห้องแช่ตัวทั้งห้องเดี่ยว และห้องรวม ตลอดจนมีพื้นที่มีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ที่มีการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก มีการปรับปรุงตกแต่งต้นไม้ให้สวยงาม ปลูกลดต้นไม้เพิ่ม มีบ่อแช่กลางแจ้ง อยากให้มีห้องแช่เพิ่มมากขึ้น มีศาลาพักร้อน มีร้านอาหารสำหรับบริการแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

4.6.4 ปัญหาที่พบ คือ

1. ปริมาณขยะมีมากขึ้น
2. ห้องน้ำที่มีอยู่ นักท่องเที่ยวทุกคนต้องเสียค่าบริการคนละ 5 บาท แต่ไม่มีการรักษาความสะอาด สกปรกมาก
3. ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้แก่เรื่องความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

5. การสำรวจและศึกษาภาคสนาม จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเมืองหลักทางภาคเหนือ ตั้งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 20,107 ตารางกิโลเมตร ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ 2 ของประเทศ และมีประชากร 1,655,642 คน มากเป็นอันดับ 5 ของประเทศ ในจำนวนนี้เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองและชานเมือง 960,906 คน

ทิศเหนือ ติดต่อกับรัฐฉานของพม่า

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดเชียงราย ลำพูน และลำปาง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดตาก โดยแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 25 อำเภอ คือ

อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอจอมทอง อำเภอแม่แจ่ม อำเภอเชียงดาว อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอแม่แตง อำเภอแมริม อำเภอสะเมิง อำเภอฝาง อำเภอแม่สาย อำเภอพร้าว อำเภอสันป่าตอง อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทราย อำเภอหางดง อำเภอฮอด อำเภอดอยเต่า อำเภออมก๋อย อำเภอสารภี อำเภอเวียงแหง อำเภอไชยปราการ อำเภอแม่วาง อำเภอแม่อน อำเภอดอยหล่อ อำเภอกัลยาณิวัฒนา อำเภอหนับบุรี การเข้าถึงพื้นที่สำรวจสามารถเลือกการเดินทางโดยรถยนต์ รถไฟ และเครื่องบิน การเดินทางโดยรถยนต์จากกรุงเทพมหานครถึงจังหวัดเชียงใหม่ สามารถเดินทางได้โดยใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) แล้วแยกเข้าทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (สายเอเชีย) ผ่านจังหวัดอุตรดิตถ์ อ่างทอง นครสวรรค์ แล้วใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (ถนนชูปเปอร์ไฮเวย์) ผ่านจังหวัดลำปาง แยกซ้ายผ่านจังหวัดลำปางลำพูน จนถึงจังหวัดเชียงใหม่

น้ำพุร้อน (Onsen) จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัยได้สำรวจและศึกษาภาคสนาม ในจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ 1 วันที่ 1 มิถุนายน 2558 เป็นการสำรวจแหล่งน้ำพุร้อนในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้เลือกทำการศึกษาแหล่งน้ำพุร้อน 2 แหล่งด้วยกันคือ บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง , บ่อน้ำพุร้อน

โดยสะกัด ช่วงที่ 2 ระหว่างวันที่ 2-3 มิถุนายน 2558 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากนักท่องเที่ยว และได้นัดผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการร้านค้าหน้าบ่อน้ำพุร้อน เพื่อเปิดเวทีสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ในวันที่ 3 มิถุนายน 2558 โดยได้พบปะหน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบลโป่งกุ่ม พระสงฆ์ นักวิชาการ ผู้ประกอบการและชุมชน ทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัย คณะผู้วิจัยเข้าศึกษาข้อมูลและเก็บตัวอย่างในแหล่งน้ำพุร้อนทั้ง 2 แหล่ง ซึ่งทำให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปอย่างสะดวก และได้ข้อมูลเบื้องต้นที่เป็นประโยชน์อย่างมาก ซึ่งจะได้นำเสนอข้อมูลตามลำดับดังนี้

5.1 น้ำพุร้อนสันกำแพง (San Kamphang Hot Springs)

5.1.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน

ประวัติความเป็นมาของน้ำพุร้อนสันกำแพง เริ่มต้นจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสหกรณ์การเกษตร หมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพงจำกัด โดยมี ฯพณฯ ดร. ประกอบ หุตสิงห์ เป็นประธานโครงการฯ ต้องการสนับสนุนให้บริเวณน้ำพุร้อนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งบริเวณนี้มีพื้นที่ทั้งหมด 75 ไร่ อยู่ในความดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 31 ไร่ และอยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทยจำนวน 44 ไร่ จึงได้มีการร่วมลงทุนกันระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพงจำกัด ใช้ชื่อว่า “น้ำพุร้อนสันกำแพง” โดยร่วมลงทุนฝ่ายละ 1 ล้านบาท ทำการก่อสร้างอาคาร อาบน้ำแร่ ร้านอาหาร ชุมพักผ่อน สถานที่จะหน้าของที่ระลึก ไม้ดอกไม้ประดับ โดยทำการเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในวันเสาร์ที่ 22 ธันวาคม 2527 เวลา 15.00 น. โดยมี ฯพณฯ ดร. ประกอบ หุตสิงห์ เป็นประธานในพิธีเปิด ซึ่งน้ำพุร้อนสันกำแพง อยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 34 กิโลเมตรนับ เป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่มีชื่อเสียงมาเนิ่นนาน เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ควบคู่กับการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของเมืองเชียงใหม่ มีบรรยากาศที่ร่มรื่น สวยงาม ล้อมรอบไปด้วยภูเขาธรรมชาติ ไม้ดอกนานาพรรณ และความตื่นตาตื่นใจกับความมหัศจรรย์ของบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติ ที่มาจากความเปลี่ยนแปลงจากใต้พื้นโลกก่อ กำเนิดน้ำร้อนที่มีอุณหภูมิถึง 100 องศาเซลเซียส น้ำร้อนที่เดือดพล่านพุ่งขึ้นจากใต้พื้นพิภพสู่ท้องฟ้าสูงถึง 15-20 เมตร เป็นธรรมชาติที่น่าทึ่งเป็นอย่างมาก

5.1.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

ลักษณะเด่นของแหล่ง เป็นพุน้ำร้อนที่ห้อมล้อมไปด้วยธรรมชาติ ภูเขา ดอกไม้ และสวนที่ถูกจัดให้มีความสวยงามกลมกลืนกับธรรมชาติ พร้อมด้วยน้ำแร่ที่มีอุณหภูมิสูงถึง 105 องศาเซลเซียส และมีน้ำร้อนพุ่งสูงถึง 15-20 เมตร มีบริการอาบน้ำแร่ แช่เท้า แช่ตัว

ขนาดตัว และที่พักรวมท่ามกลางธรรมชาติลักษณะทางธรณีวิทยา พุน้ำร้อนนี้เป็นพุน้ำร้อนชนิดเกย์เซอร์ (Geyser) ซึ่งเป็นการปลดปล่อยพลังงานความร้อนใต้พิภพในรูปแบบหนึ่ง ที่เกิดจากหินอัคนีที่ยังคงความร้อนอยู่หนุนแทรกขึ้นมาที่ระดับความลึกไม่มากนัก เมื่อน้ำฝนหรือน้ำบาดาลซึมผ่านชั้นดินและชั้นหินลงไป ความร้อนที่กักเก็บอยู่จะทำให้อุณหภูมิก่อนน้ำสูงขึ้นจนกลายเป็นน้ำร้อน หรือไอน้ำร้อนๆ ดังกล่าวมีคุณสมบัติทางเคมีและกายภาพเปลี่ยนไป น้ำร้อนและไอน้ำร้อนจะไหลหมุนเวียนแทรกดันขึ้นมาตามแนวรอยแตก รอยแยกขึ้นสู่ผิวดินกลายเป็น “พุน้ำร้อน” เพื่อเป็นการลดแรงดันใต้ผิวดิน หินบริเวณพุน้ำร้อนเป็นหินอัคนีแทรกซอน ชนิดหินแกรนิตเนื้อดอก สีสดสีเทาขาว แร่ดอกเป็นแร่เฟลด์สปาร์ เนื้อพื้นขนาดหยาบ ประกอบด้วยแร่ควอตซ์ เฟลด์สปาร์ แร่มีสโคไวต์ เป็นต้น แสดงลักษณะการผุพังแบบพองออก (Spheroidal weathering) ซึ่งเกิดขึ้นในหิน ที่มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกันเท่านั้น ดังนั้นหินบริเวณน้ำพุร้อนจึงมีลักษณะเป็นทรงกลมๆ หรือรีๆ เท่านั้น

ภาพที่ 4.39 น้ำพุร้อนสันกำแพง

5.1.3 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากการศึกษาภาคสนามรูปแบบการท่องเที่ยว พบว่า คนชุมชนเห็นตรงกันว่า บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ พร้อมกันนี้ ชุมชนมีความเห็นว่า อยากให้นักท่องเที่ยวการให้ช่วยกันรักษาความสะอาดในพื้นที่เป็นสิ่งจำเป็น และควรมีข้อห้ามของที่เป็นสมบัติทางธรรมชาติออกจากพื้นที่ รวมทั้งการท่องเที่ยวในพื้นที่ควรเที่ยวอย่างมีระเบียบวินัย โดยแบ่งออกเป็น

5.1.3.1 ด้านการบริหารจัดการทรัพยากร

จากการสำรวจและศึกษาภาคสนาม พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเดินทางมาถึงบ่อน้ำพุร้อน จะพบดอกไม้บานาชนิดให้ชมมากพอสมควร และสวยงามเต็มสนามหญ้าไปทั่วบริเวณ รอบๆ บริเวณมีถนนเล็กๆ สำหรับให้นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเดินรอบสวนดอกไม้ไปตลอดเส้นทาง เดินไปตามทางเต็มไปด้วยแมกไม้บานาชนิด ทั้งต้นใหญ่ต้นเล็กที่ช่วยให้ร่มเงา สำหรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มาพักผ่อน ด้านในมีซุ้มที่นั่งพักผ่อนทานอาหารและจัดชุดโต๊ะเก้าอี้ตามร่มไม้ อยู่ทั่วบริเวณทางไปแหล่งน้ำพุร้อน ตลอดทางเดินพบว่า มีธารน้ำแร่ร้อนที่ไหลลดเคี้ยวมาจากบ่อน้ำพุร้อนทางด้านบน โดยได้จัดแต่งธารน้ำร้อนขนาด กว้างราว 2 เมตร อุณหภูมิมีตั้งแต่ร้อนมากจนถึงแบบอุ่นๆ สองฝั่งธารน้ำ

เป็นที่นั่งสำหรับให้นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แช่เท้าในน้ำแร่ เพื่อเป็นการผ่อนคลาย กล้ามเนื้อและ สามารถรักษาโรคเชื้อราในเท้าได้ ในช่วงสุดท้ายของบ่อน้ำพุร้อน เป็นบ่อน้ำ ค่อนอุ่น อุณหภูมิประมาณ 37-40 องศา เป็นบ่อน้ำขนาดเล็กสำหรับเด็กๆ ได้ลงไปเล่นแช่น้ำ เมื่อเดินถึงด้านในสุด เป็นบริเวณน้ำพุร้อนสันกำแพง พบว่า น้ำพุร้อนเดือดพล่าน 2 บ่อ มี ลักษณะคือ น้ำร้อนที่พุ่งขึ้นมาจากใต้พิภพพุ่งสูงเป็นสายสูงประมาณ 20 - 30 เมตร พุ่งไป ด้านบนอากาศเป็นละออง แรงดันของน้ำพุร้อนจะไม่สม่ำเสมอคือ พวยพุ่งแรงทะยานสูงแล้ว พุ่งอ้อยลงมา แล้วก็พุ่งสูงอีก มีเสียงดังไปทั่วบริเวณ น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิถึง 100 องศา เซลเซียส จากนั้นสายน้ำพุร้อนค่อยๆ แดกพรายเป็นละอองน้ำในอากาศ จากสายน้ำที่มีความร้อน อุณหภูมิก็ลดลงเป็นละอองน้ำที่เย็นสบาย ดังนั้นบ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง จึงกลายเป็นสถานที่ที่มีรูปแบบท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการท่องเที่ยวชมธรรมชาติ ที่สามารถเที่ยว พักผ่อนได้ตลอดทุกฤดูกาลเป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อน

5.1.3.2 ด้านการจัดการบริการ

พบว่า ภายในบริเวณบ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง มีอัตราค่าบริการในการอาบน้ำแร่ มีการนัดแผนไทย นวดฝ่าเท้า แก่นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยมีค่าบริการสำหรับ คนไทย ดังนี้ นวดครึ่งชั่วโมง 80 บาท นวดหนึ่งชั่วโมง 150 บาท และอัตราสำหรับ ชาวต่างชาติ ครึ่งชั่วโมง 120 บาทและหนึ่งชั่วโมง 200 บาท ในส่วนการบริหารจัดการการ ให้บริการนวดแผนไทยและนวดฝ่าเท้า มีหัวหน้าโงนวดคอยดูแลและจัดพนักงานนวดตามคิว ซึ่งพนักงานนวดก็คือ คนในชุมชน ซึ่งได้รับการฝึกอบรมเป็นอาชีพ พนักงานนวดทุกคนมีใบ ประกอบอาชีพนวดจากสาธารณสุข โดยโงนวดแผนไทยนี้อยู่ในความดูแลของสหกรณ์ การเกษตรบ้านสหกรณ์สันกำแพงจำกัด ดังนั้นจึงต้องจ่ายค่าเช่าพื้นที่สำหรับโรงนวดเดือน 3,400 บาท และค่าเช่าสำหรับนวดฝ่าเท้า 2,600 ให้แก่สำนักงานกิจการน้ำพุร้อนสันกำแพง นอกจากนี้บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพงยังบริการอาบน้ำแร่ซึ่งมีค่าบริการดังนี้

ค่าบริการอาบน้ำแร่

- ตักอาบ 20 บาท
- แช่อาบ 40 บาท
- สระอาบน้ำแร่แบบไอโซน ผู้ใหญ่ 50 บาท , เด็ก 30 บาท
- เรือนพัก 200 บาท
- แช่รวม 300 บาท

ที่พัก

- เช่าสถานที่พักแรม 50 บาท/คน
- บ้านพัก 1,000 - 1,200 บาท/คืน

- เต็นท์ 150 บาท/คน
- มีบ่อน้ำร้อนอุ่น อุณหภูมิประมาณ 37-40 องศา เป็นบ่อน้ำขนาดเล็ก สำหรับเด็กๆ ได้ลงไปเล่นแช่น้ำ

5.1.3.3 ด้านการจัดการตลาด

พบว่า บริเวณด้านหน้าบ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง เป็นลานจอดรถกว้างขวาง มีซุ้มบริการอาหารเครื่องดื่มมากมายหลายร้าน โดยเฉพาะไขชนิดต่างๆ เดินไปตามทางไปยังบ่อน้ำพุร้อน พบ ร้านขายสินค้าของที่ระลึกและของดีเมืองสันกำแพง และของจังหวัดเชียงใหม่หลายชนิด เช่น ผ้า ทอล้านนา, รมบ่อสร้าง, ของตกแต่งบ้าน, สมุนไพร, ผลไม้ชนิดต่างๆ , อาหารแปรรูป, เครื่องปั้นดินเผา, ไม้แกะสลักและอีกหลายชนิดให้ชมและเลือกซื้อหาเป็นของฝาก สินค้าแต่ละอย่างล้วนแล้วแต่เป็นสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่ายกย่องเสมือนเป็นแหล่งรวมสินค้าของ ฝากของภาคเหนืออีกแห่งหนึ่ง ถัดจากอาคารขายของที่ระลึกก็เป็นสวนของสวนดอกไม้ ที่จัดไว้อย่างสวยงามตามฤดูกาล นอกจากนี้ภายในบ่อน้ำพุร้อน ยังมีบ่อน้ำร้อนสำหรับลวกไข่ ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่นิยมมาใช้บริการ

5.1.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาภาคสนามและใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า คนในพื้นที่และคนในบริเวณโดยรอบ ได้รับผลประโยชน์จากบ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง ในเรื่องของอาชีพ การทำมาหากินอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ มีรายได้จากการขายไข่ไก่ สานชะลอมใส่ไข่ไก่และการต้มหน่อไม้ โดยคนในชุมชนมีอิสระในการใช้ผลประโยชน์จากบ่อน้ำพุร้อนได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีข้อกำหนดหรือข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

5.1.5 ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

5.1.5.1 ศักยภาพด้านการเข้าถึง

บ่อน้ำร้อนสันกำแพง ตั้งอยู่ที่ UTM 47Q 054090E 2080310N โครงการพระราชดำริ หมู่ที่ 7 บ้านสหกรณ์ ต.บ้านสหกรณ์ อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ สามารถเข้าถึงพื้นที่โดยรถยนต์ส่วนตัว ใช้เส้นทาง 2 เส้นทางคือ

1. เส้นทางเชียงใหม่สันกำแพง หมู่บ้านออนหลวย บ่อน้ำพุร้อน มีป้ายบอกชัดเจนตลอดเส้นทาง หรือเส้นทางเชียงใหม่-สันกำแพง- สถานีเพาะพันธุ์กล้วยไม้สัก-น้ำพุร้อน (เส้นทางนี้จะผ่านถ้ำเมืองคอน ซึ่งอยู่ห่าง จากน้ำพุร้อน 4 กิโลเมตร)

2. รถโดยสารสาธารณะ หากนักท่องเที่ยวประสงค์จะเดินทางไปโดยรถประจำทางก็สามารถทำได้ โดยขึ้นรถจากสถานีขนส่งช้างเผือก ไปยังสันกำแพงและเช่าเหมารถสองแถวจากสันกำแพง ไปน้ำพุร้อนราคาประมาณ 200 บาทต่อคัน นอกจากนี้ยังมีรถบริการของ

น้ำพุร้อนซึ่งออกจากเชียงใหม่ เวลา 10.00 น. และกลับจากน้ำพุร้อนเวลา 13.00 น. ทุกวัน ในราคา 80 บาทต่อคน

5.1.5.2 ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

พบว่า กิจกรรมการมาเที่ยวที่บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง ที่ถือเป็นกิจกรรมยอดฮิตที่นักท่องเที่ยวทำ คือการนำไข่ไปลวกที่บ่อน้ำพุร้อน โดยมีระยะเวลาในการต้ม ก็คือ

- 1) แบบไข่ลวกต้มประมาณ 3 นาที
- 2) แบบยางมะตูม ใช้เวลา ประมาณ 5-6 นาที
- 3) แบบสุกกี้ต้มประมาณ 10-15 นาที

บริเวณหน้าบ่อน้ำพุร้อน ร้านค้าด้านหน้าใกล้กับลานจอดรถเกือบทุกร้าน จะมีไข่ไว้สำหรับขายนักท่องเที่ยว ทั้งไข่หรือเครื่องต้มต่างๆ นอกจากนั้นแล้วยังมีร้านขายของฝากนานาชนิดที่เป็นของที่เห็นก็นึกออกทันทีว่ามาจากเชียงใหม่ คือ ร่มบ่อสร้าง ผ้าทอล้านนา และอื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น สมุนไพร, ของตกแต่งบ้าน, ไม้แกะสลัก, ผลไม้ชนิดต่างๆ ,อาหารแปรรูป, เครื่องปั้นดินเผา ที่สามารถเลือกซื้อหากลับบ้าน ไปเป็นของฝากกันได้ นอกจากนั้นตามทางเดินยังมีสวนดอกไม้อีกด้วย

ภาพที่ 4.40 บริเวณต้มไข่

5.1.5.3 ศักยภาพสิ่งดึงดูดจิตใจการท่องเที่ยว

จากศึกษาภาคสนาม พบว่า สิ่งหนึ่งที่อดจะตื่นตาตื่นใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาบ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง คือ บ่อน้ำพุร้อนที่พุ่งขึ้นมาจากใต้ดินพุ่งสูงเป็นลำเป็นสาย และแตกพรายเป็นละอองน้ำในอากาศสูงกว่า 20 เมตร มองดูแล้วก็ให้รู้สึกถึงแรงดันอันเดือดพล่านมหาศาลจากพลังงานใต้ผืนโลก ที่มีแรงพุ่งขึ้นไปสูงมากมายขนาดนั้น สูงไม่แพ้ น้ำพุร้อนต่างๆ ในต่างประเทศ จากการสัมภาษณ์คนในพื้นที่บริเวณน้ำพุร้อนที่สันกำแพงนี้ ทำให้ทราบว่า น้ำพุร้อนที่พุ่งสูงเป็นลำนี้ไม่ได้พุ่งสูงขึ้นไปเสียดฟ้าด้วยแรงตามธรรมชาติ แต่เป็นการพุ่งขึ้นไปด้วยเทคนิคการอัดความดันที่สร้างขึ้น แต่ได้มีการปรับแต่งพื้นที่ให้ใกล้เคียงกับธรรมชาติที่สุด จนไม่บอกก็แทบจะไม่มีใครรู้ เมื่อได้ข้อมูลเช่นนี้ ทำให้ผู้วิจัยจึงได้เดินทางไปศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารของกรมทรัพยากรน้ำบาดาล ชั้น 8 อาคารกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเลขที่ 49 ซอย 30 ถนนพระราม 6 เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ได้พบนาย

ไพศาล ลักษณะอนุรักษ์ ผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศทรัพยากรน้ำบาดาล ทราบว่า น้ำพุร้อนสันกำแพงที่พุ่งขึ้นสูงกว่า 20 เมตร เป็นการพุ่งขึ้นไปด้วยเทคนิคการอัดความดันที่สร้างขึ้นจริง

5.1.5.4 ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

บ่อน้ำร้อนแบ่งให้เห็นกันชัดๆ มีสามโซนคือ โซนแช่เท้า โซนลวกไข่ และโซนด้านในที่มีน้ำร้อนพุ่งออกมาสูงกว่า 20-30 เมตร น้ำพุร้อนที่นี่มีอุณหภูมิสูงถึง 100 องศา

6. แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนในในอนาคต พบว่า ยังไม่มีแผนการดำเนินการดังกล่าว

7. ปัญหาที่พบ

คือ การปรับขึ้นราคาค่าเช่าบ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง ของสหกรณ์น้ำพุร้อนสันกำแพง คือ ปัญหาที่ได้จากการสัมภาษณ์มากที่สุด จากเดิม

นักท่องเที่ยวคนละ 40 บาท	เป็นคนละ 100 บาท (ต่างประเทศ)
คนไทย คนละ 30 บาท	เป็นคนละ 40 บาท
เด็ก คนละ 10 บาท	เป็นคนละ 20 บาท
รถยนต์ คันละ 40 บาท	

ส่งผลกระทบต่อให้นักท่องเที่ยว รวมไปถึงร้านค้าทั่วไปที่ขายสินค้าหน้าปากทางเข้าน้ำพุร้อนสันกำแพงและชาวบ้านสหกรณ์น้ำพุร้อนสันกำแพง ร้องเรียนไปยังสื่อมวลชนทั่วไปนั้นเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว จากการสัมภาษณ์นายสมศักดิ์ เทพคุณ (สัมภาษณ์วันที่ 1 มิถุนายน 2558) เจ้าของร้านกาแฟด้านหน้าน้ำพุร้อนสันกำแพง กล่าวว่า หลังจากสหกรณ์น้ำพุร้อนสันกำแพง ปรับราคาทำให้นักท่องเที่ยวลดน้อยลงไปมาก เคยมีบริษัททัวร์รายหนึ่งพาผู้โดยสารมาซื้อไข่ไก่ เพื่อนำไปต้มในน้ำพุร้อน พอไปเห็นป้ายประกาศปรับราคาบัตรนักท่องเที่ยวต่างนำไข่มาคืนหมด ขณะนี้นักท่องเที่ยวหายไปประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์ ส่วนคุณราตรี (สัมภาษณ์วันที่ 2 มิถุนายน 2558) แม่ค้าร้านอาหาร กล่าวว่า มีผลกระทบกับทางร้านเป็นอย่างมาก คุณสมชาย (สัมภาษณ์วันที่ 2 มิถุนายน 2558) พ่อค้าลือตเตอร์ด้านหน้าทางเข้าสหกรณ์น้ำ ให้ความเห็นเห็นว่า หลังมีการปรับราคาบัตรเข้าชมน้ำพุร้อนแล้วคนเที่ยวลดจำนวนไปมาก บ้าเล็ก (สัมภาษณ์วันที่ 3 มิถุนายน 2558) แม่ค้าขายอาหารตามสั่งหน้าบ่อน้ำพุร้อน กล่าวว่า เมื่อก่อนคนเยอะกว่า ตั้งแต่มีการปรับราคาค่าเช่าส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยวน้อยลง

5.2 น้ำพุร้อนดอยสะเก็ด (Doi Saket Hot spring)

5.2.1 ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน

บ่อน้ำพุร้อนตั้งอยู่ที่บ้านโป่งกุ่ม ต.ป่าเมี่ยง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ เป็นแหล่งน้ำแร่ร้อนธรรมชาติ ซึ่งเทศบาลตำบลป่าเมี่ยงจัดสร้าง เป็นบ่อน้ำพุร้อนอยู่ในที่ราบลุ่มตะกอนน้ำพา ที่เป็นนาข้าวระหว่างหุบเขา เกิดเป็น 2 กลุ่มห่างกันประมาณ 400 เมตร บรรยากาศรอบๆ จะมีทุ่งนาและภูเขาล้อมรอบที่บ่อน้ำพุร้อนนั้นจะมีเหล็กกันล้อมรอบบ่อเพื่อ กันไม่ให้นักท่องเที่ยวลงไปเพราะน้ำร้อนมากๆ มีอุณหภูมิประมาณ 90 องศา ดังนั้นนักท่องเที่ยว จึงต้องไปใช้บริการที่เจ้าหน้าที่น้ำพุร้อนเตรียมไว้ให้ ผู้วิจัยเดินเข้าไปใกล้ๆ บ่อจะได้กลิ่นกำมะถันฉุนมาก น้ำในบ่อจะเดือดและมีไอออกมา

ภาพที่ 4.41 บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด

5.2.2 ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

น้ำพุร้อนดอยสะเก็ด ตั้งอยู่ที่ UTM 47Q 0525923 mE 2090914 mN บ้านโป่งกุ่ม ต.ป่าเมี่ยง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ สามารถเข้าถึงพื้นที่ ลักษณะทางธรณีวิทยา หินบริเวณน้ำพุร้อนเป็นหินควอตไซต์ หินทราย แทรกสลับอยู่กับหินดินดาน อายุเพอร์โม-คาร์บอนิเฟอรัส รอยเลื่อนสำคัญอยู่ที่ทิศทางตะวันตกเฉียงเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ พบก๊าซผุดขึ้นมากับน้ำพุร้อนจำนวนมาก มีกลิ่นกำมะถันรุนแรง พบแร่แปรสภาพพวกซิลิกา และคาร์บอเนต ลักษณะของน้ำพุร้อนดอยสะเก็ดวางตัวต่อเนื่องกับน้ำพุร้อนสันกำแพงตามแนวเลื่อนแม่กวางดอยสะเก็ด

5.2.3 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

5.2.3.1 ด้านการบริหารจัดการพบว่า อยู่ในความดูแลของเทศบาลตำบลป่าเมี่ยงบริหารจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ

5.2.3.2 ด้านการจัดการบริการจากการศึกษาสัมภาษณ์ ลุงสมชัย (สัมภาษณ์วันที่ 2 มิถุนายน 2558) ลุงสมชัยเป็นคนในพื้นที่บ้านโป่งกุ่ม อายุ 73 ปี ให้ข้อมูลว่า ในอดีตชาวบ้านจะมาอาบน้ำร้อนทุกวัน โดยจะถือขัน

ภาพที่ 4.42 บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด

มาคนละใบเพื่อมาตักน้ำแร่อาบที่บ่อน้ำพุแห่งนี้ทุกเช้าและเย็น ทำเป็นกิจวัตรประจำวัน ช่วงเช้าประมาณ 06.00 น. และช่วงบ่ายประมาณ 15.00 น. ทำสืบเนื่องต่อกันมาเป็นระยะเวลา ยาวนาน อาบน้ำท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติและอากาศที่หนาวเย็น ไร้ริ้วหลังคาทางกัน ต่อมาเมื่อประมาณ 2-3 ปีที่แล้วเทศบาลเข้ามาปรับปรุงภูมิทัศน์ของน้ำพุร้อนให้ดูดีขึ้น มีจุด อาบน้ำ และจุดชมน้ำพุร้อน สำหรับการอบน้ำแร่ของชาวบ้านโป่งกุ่ม

5.2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน / ประโยชน์ของชุมชนที่ได้รับ

จากการศึกษาภาคสนามและใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า คนในพื้นที่และคนใน บริเวณโดยรอบ ได้รับผลประโยชน์จากบ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด ในเรื่องของอาชีพ การทำมาหากินอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ มีรายได้จากการขายไข่ไก่ สานชะลอมใส่ไข่ไก่และการต้ม หน่อไม้ โดยคนในชุมชนมีอิสระในการใช้ผลประโยชน์จากบ่อน้ำพุร้อนได้อย่างเต็มที่ ในการ มาตักอบน้ำพุร้อนโดยไม่มีข้อกำหนดหรือข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน

5.2.5 ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

5.1 ศักยภาพด้านการเข้าถึง

พบว่า การเดินทางไปบ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด สามารถเดินทางได้โดยทางรถยนต์ เริ่มจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ ไปทางสายเชียงใหม่-เชียงราย ตรงสี่แยกศาลเด็ก ตามทางหลวง หมายเลข 118 (ดอยสะเก็ด-เชียงราย) ขับมาเรื่อยๆ ประมาณ 15 กม. จะสามแยกถ้าเลี้ยว ขวาจะเข้าตัวอำเภอดอยสะเก็ด จากนั้นขับตรงไปจะพบบ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด

5.2 ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

พบว่า บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด มีบ่อนขนาดเล็กไว้ให้นักท่องเที่ยวต้มไข่ ซึ่งไข่ไก่ และไข่นกกระทาที่พ่อค้าแม่ค้าเตรียมไว้ในตะกร้าขนาดเล็ก มีเชือกร้อยไว้สำหรับแขวนบ่อ ราคาตะกร้าละ 20 บาท ซึ่งร้านค้าของชุมชนในพื้นที่สานตะกร้าแล้วนำมาขายเอง

5.2.6 ปัญหาที่พบ

สภาพห้องน้ำบริการนักท่องเที่ยวมีน้อยเกินไปและมีสภาพทรุดโทรม การจัดร้าน ขายของฝากยังไม่เป็นระเบียบเท่าที่ควร และในบางครั้งนักท่องเที่ยวมีปริมาณมากเกินไป เช่น ในฤดูหนาวอาจทำในบ่อน้ำพุร้อนเสื่อมโทรมได้

ภาพที่ 4.43 บ่อน้ำร้อนดอยสะเก็ด

การจัดกลุ่มตามศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผลจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลภาคสนาม แหล่งน้ำพุร้อน 17 แหล่ง ประกอบไปด้วยภาคเหนือ ภาคเหนือตอนล่างหรือภาคกลางตอนบน ภาคตะวันตกและภาคใต้ ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว และการศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อน 17 แห่ง สามารถนำมาจัดกลุ่มตามศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้ดังต่อไปนี้

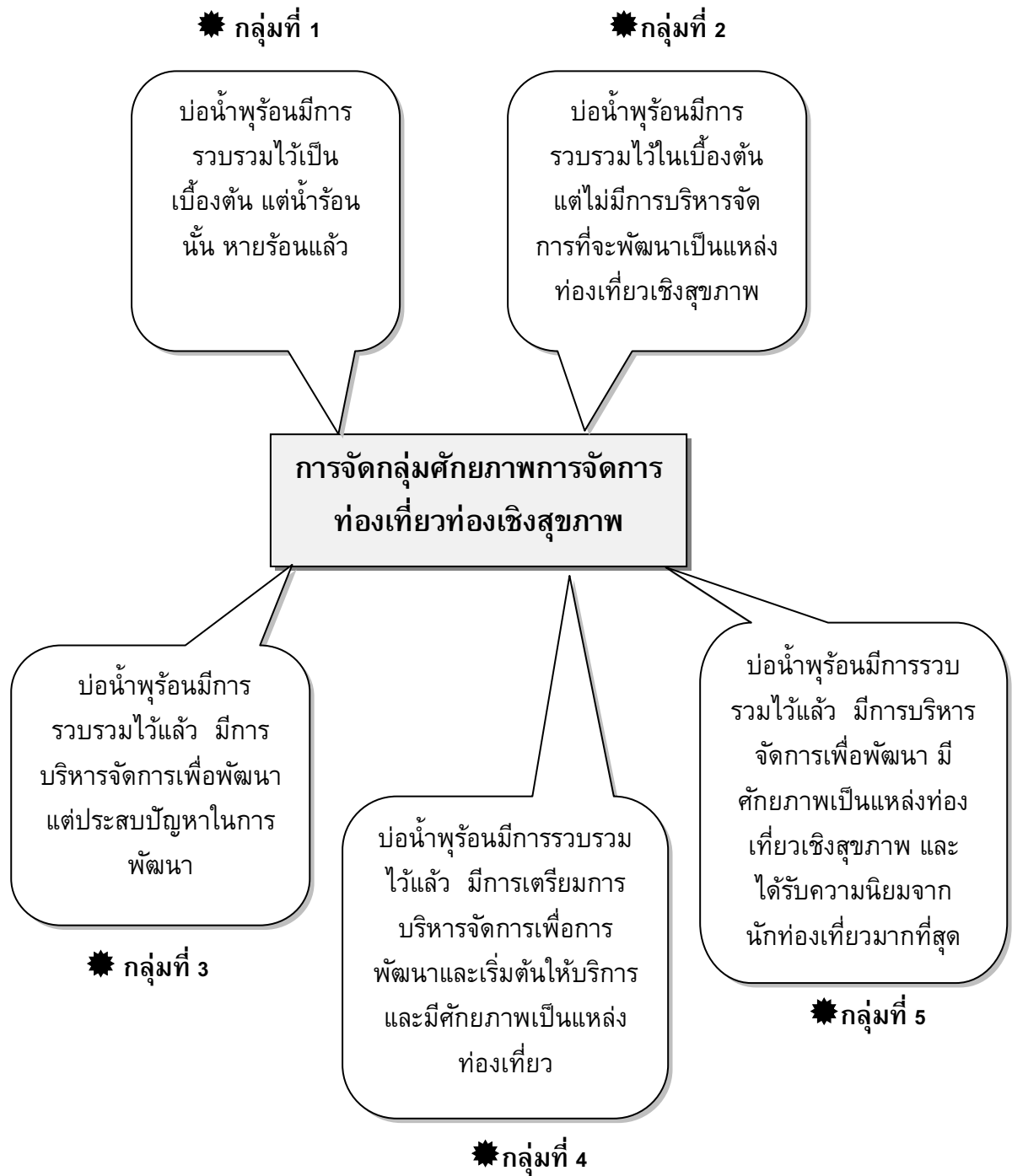
กลุ่มที่ 1 บ่อน้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมไว้ในเบื้องต้น แต่บ่อน้ำร้อนนั้นหายร้อนแล้ว กลายพื้นดินตามปกติ ได้แก่ บ่อน้ำร้อนแม่वंศ์ จ.กำแพงเพชร

กลุ่มที่ 2 บ่อน้ำพุร้อนมีการรวบรวมไว้แล้วเบื้องต้น พบว่า ยังไม่มีการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ บ่อน้ำร้อนโป่งน้ำร้อน จ.กำแพงเพชร , บ่อน้ำพุร้อนโป่งปุเพียง จ.เชียงราย และบ่อน้ำร้อนค่ายรัตนสังสรรค์ จ.ระนอง ทั้ง 3 แหล่งนี้ ไม่ได้ทำการศึกษาในรายละเอียด แต่ได้นำมาเสนอในภาพรวมของการศึกษา

กลุ่มที่ 3 บ่อน้ำพุร้อนมีการรวบรวมไว้แล้ว พบว่า มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาแต่ประสบปัญหาในการพัฒนาและการบริหารจัดการ ได้แก่ น้ำพุร้อนโป่งกระทิง จ.ราชบุรี , บ่อน้ำร้อนพุกห่มพี จ.ระนอง , บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม จ.เชียงราย

กลุ่มที่ 4 บ่อน้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว พบว่า มีการเตรียมการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา และเริ่มต้นให้บริการเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และมีศักยภาพในการพัฒนา เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ กลุ่มนี้ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ได้แก่ บ่อน้ำร้อนโป่งพระบาท จ.เชียงราย, บ่อน้ำร้อนผาเสด็จ จ.เชียงราย , ล้านนาออนเซ็น (Lanna Onsen) จ.เชียงราย, บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่ , บ่อน้ำร้อนพรวัง จ.ระนอง , ธารน้ำร้อนบ่อคลึง จ.ราชบุรี

กลุ่มที่ 5 บ่อน้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว พบว่า มีการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในกลุ่มนี้น้ำพุร้อนกำลังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากที่สุดว่าน้ำพุร้อนมีคุณภาพ ได้แก่ น้ำพุร้อนพระร่วง จ. กำแพงเพชร , บ่อน้ำพุร้อนรักชะวารี จ.ระนอง , บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง จ.เชียงใหม่ , น้ำพุร้อนแม่ชะจาน จ.เชียงราย

ภาพที่ 4.44 การจัดการกลุ่มศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อน 17 แห่ง

4.2 ข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งน้ำพุร้อนตัวอย่าง

ในส่วนนี้เป็นการศึกษา โดยการสำรวจกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวชมพื้นที่น้ำพุร้อนตัวแทนที่ศึกษา 5 จังหวัด 17 แหล่งน้ำพุร้อน จำนวน 385 คน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

จังหวัดราชบุรี	สำรวจจากนักท่องเที่ยว	77 คน
จังหวัดกำแพงเพชร	สำรวจจากนักท่องเที่ยว	77 คน
จังหวัดระนอง	สำรวจจากนักท่องเที่ยว	77 คน
จังหวัดเชียงราย	สำรวจจากนักท่องเที่ยว	77 คน
จังหวัดเชียงใหม่	สำรวจจากนักท่องเที่ยว	77 คน

ผลการศึกษสามารถอธิบายความในแบบรูปตาราง ดังนี้

ตอนที่ 1 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

ตารางที่ 4.1 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวนเพศ N = 385					
	ราชบุรี	กำแพงฯ	ระนอง	เชียงราย	เชียงใหม่	รวม
ชาย	21 (21.3)	30 (39.0)	24 (31.1)	23 (29.9)	22 (28.6)	120 (31.2)
หญิง	56 (72.7)	47 (61.0)	53 (68.9)	54 (70.1)	55 (71.4)	265 (68.8)

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดราชบุรี เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 72.7 รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 21.3

จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 61.0 รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 39.0

จังหวัดระนอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 68.9 รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 31.1

จังหวัดเชียงราย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 70.1 รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 29.9

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 71.4 รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 28.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.2 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวนอายุ N = 385					
	ราชบุรี	กำแพงฯ	ระนอง	เชียงราย	เชียงใหม่	รวม
ต่ำกว่า 20 ปี	2 (2.6)	1 (1.3)	- (-)	3 (3.9)	2 (2.6)	8 (2.1)
20 – 30 ปี	14 (18.2)	16 (20.8)	18 (23.4)	18 (23.4)	17 (22.1)	83 (21.6)
31 – 40 ปี	12 (15.6)	20 (26.0)	19 (24.6)	18 (23.4)	21 (27.3)	90 (23.4)
41 – 50 ปี	23 (29.9)	18 (23.4)	16 (20.8)	19 (24.7)	26 (33.8)	102 (26.5)
51 – 60 ปี	14 (18.2)	9 (11.7)	9 (11.7)	10 (13.0)	8 (10.4)	50 (13.0)
60 ปีขึ้นไป	12 (15.6)	13 (16.9)	15 (19.5)	9 (11.7)	3 (3.9)	52 (13.5)

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 29.9 ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมามีอายุระหว่าง 20-30 ปี ซึ่งมีจำนวนที่เท่ากับอายุ 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.2

จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดกำแพงเพชร ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.0 ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมามีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.4

จังหวัดระนอง ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดระนอง ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.6 ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมามีอายุระหว่าง 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.4

จังหวัดเชียงราย ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดราชบุรี ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.7 ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมามีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.4

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.8 ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมามีอายุระหว่าง 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	ภูมิภาค N = 385					
	ราชบุรี	กำแพงฯ	ระนอง	เชียงราย	เชียงใหม่	รวม
ภาคเหนือ	-	17 (22.1)	29 (37.6)	58 (75.3)	63 (81.8)	167 (43.4)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8 (10.4)	11 (14.3)	7 (9.1)	3 (3.9)	2 (2.6)	31 (8.1)
ภาคกลาง	38 (49.4)	24 (31.2)	22 (28.6)	16 (20.8)	12 (15.6)	112 (29.1)
ภาคใต้	26 (33.8)	18 (23.4)	17 (22.1)	-	-	61 (15.8)
ภาคตะวันออก	5 (6.5)	5 (6.5)	1 (1.3)	-	-	11 (2.9)
ภาคตะวันตก	-	2 (2.6)	1 (1.3)	-	-	3 (0.8)

จากตารางที่ 4.3 พบว่า จังหวัดราชบุรีผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิภาคในภาค กลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 49.4 รองลงมามีภูมิภาคภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 33.8 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 10.4 และภาคตะวันออก คิดเป็นร้อยละ 6.5 ตามลำดับ

จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิภาคในภาคกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 31.2 รองลงมามีภูมิภาคภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 23.4 , ภาคเหนือ คิดเป็นร้อยละ 22.1 และภาคตะวันออก คิดเป็นร้อยละ 2.6 ตามลำดับ

จังหวัดระนอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิภาคในภาคเหนือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.6 รองลงมามีภูมิภาคภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 28.6 , และภาคตะวันออก และภาคตะวันตกมีจำนวนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 1.3 ตามลำดับ

จังหวัดเชียงราย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิภาคในภาคเหนือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 75.3 รองลงมามีภูมิภาคภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 20.8 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 3.9 ตามลำดับ

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาในภาคเหนือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 81.8 รองลงมาคือภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 15.6 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นร้อยละ 2.6 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	อาชีพ N = 385					
	ราชบุรี	กำแพงฯ	ระนอง	เชียงราย	เชียงใหม่	รวม
นักเรียน/นักศึกษา	10 (13.0)	10 (13.0)	5 (6.5)	9 (11.7)	8 (10.4)	42 (10.9)
ข้าราชการ/พนักงาน รัฐวิสาหกิจ	21 (27.3)	16 (20.8)	15 (19.5)	12 (15.6)	18 (23.4)	82 (21.3)
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	12 (15.6)	22 (28.6)	20 (26.0)	24 (31.2)	23 (29.9)	101 (26.2)
พนักงานบริษัท/ ลูกจ้าง	25 (32.5)	12 (15.6)	20 (26.0)	18 (23.4)	20 (26.0)	95 (24.7)
เกษตรกรรม/กสิ กรรม	3 (3.9)	4 (5.2)	2 (2.5)	3 (3.9)	5 (6.5)	17 (4.4)
ว่างงาน	6 (7.8)	13 (16.9)	15 (19.5)	11 (14.3)	3 (3.9)	48 (12.5)

จากตารางที่ 4.4 พบว่า จังหวัดราชบุรีผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพเป็นพนักงานบริษัท/ลูกจ้างมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมาคือข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 27.3 , มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 15.6 ส่วนอาชีพเกษตรกรรม/กสิกรรม มีจำนวนที่น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.9 ตามลำดับ

จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.6 รองลงมาคือข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 20.8 , และอาชีพพนักงานบริษัท/ลูกจ้าง คิดเป็นร้อยละ 15.6 ส่วนอาชีพเกษตรกรรม/กสิกรรม มีจำนวนที่น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 5.2 ตามลำดับ

จังหวัดระนอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว พนักงานบริษัท/ลูกจ้าง มีจำนวนที่เท่ากัน ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.0 รองลงมาคือ

ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 19.5 ส่วนอาชีพเกษตรกรรม/กสิกรรม มีจำนวนที่น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.5 ตามลำดับ

จังหวัดเชียงราย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 31.2 รองลงมา มีพนักงานบริษัท/ลูกจ้าง คิดเป็นร้อยละ 23.4 , และอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 15.6 ส่วนอาชีพว่างงาน มีจำนวนที่น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.9 ตามลำดับ

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 29.9 รองลงมา มีพนักงานบริษัท/ลูกจ้าง คิดเป็นร้อยละ 26.0 , และอาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 23.4 ส่วนอาชีพว่างงาน มีจำนวนที่น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 3.9 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามรายได้

รายได้	รายได้ N = 385					รวม
	ราชบุรี	กำแพงฯ	ระนอง	เชียงราย	เชียงใหม่	
ต่ำกว่า 5,000 บาท	15 (19.5)	9 (11.7)	3 (3.9)	2 (2.6)	2 (2.6)	31 (8.1)
5,001 – 10,000	11 (14.3)	11 (14.3)	9 (11.7)	8 (10.4)	10 (13.0)	49 (12.7)
10,001 - 20,000	19 (24.7)	27 (35.1)	33 (42.8)	33 (42.9)	37 (48.1)	149 (38.7)
20,001 – 30,000	12 (15.6)	13 (16.9)	15 (19.5)	11 (14.3)	14 (18.2)	65 (16.9)
30,001 – 40,000	9 (11.7)	13 (16.9)	10 (13.0)	14 (18.2)	5 (6.5)	51 (13.2)
40,001 – 50,000	6 (7.8)	4 (5.2)	4 (5.2)	3 (3.9)	5 (6.5)	22 (5.7)
มากกว่า 50,001	5 (6.5)	-	3 (3.9)	6 (7.8)	4 (5.2)	18 (4.7)

จากตารางที่ 4.5 พบว่า จังหวัดราชบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 24.7 รองลงมามีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 19.5 และผู้มีรายได้มากกว่า 50,001 บาท มีจำนวนที่น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 6.5 ตามลำดับ

จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.1 รองลงมามีรายได้ 20,001 – 30,000 ซึ่งมีจำนวนที่เท่ากับมีรายได้ 60,001 – 40,00 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.5 ตามลำดับ

จังหวัดระนอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.8 รองลงมามีรายได้ 20,001 – 30,000 คิดเป็นร้อยละ 19.5 ส่วนผู้มีรายได้มากกว่า 50,001 มีจำนวนที่เท่ากับมีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนน้อยที่สุด

จังหวัดเชียงราย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.9 รองลงมามีรายได้ 30,001 – 40,000 บาท ส่วนผู้มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนที่น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.6

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.1 รองลงมามีรายได้ 20,001 – 30,000 บาท ส่วนผู้มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนที่น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.6

ตารางที่ 4.6 จำนวนร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามที่ให้เหตุผลในการ
เดินทาง

เหตุผลการเดินทาง	เหตุผลการเดินทาง N = 385					
	ราชบุรี	กำแพงฯ	ระนอง	เชียงราย	เชียงใหม่	รวม
เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ	32 (41.6)	29 (37.7)	26 (33.8)	34 (44.2)	52 (67.5)	173 (44.9)
เพื่อเยี่ยมญาติ	8 (10.4)	1 (1.3)	1 (1.3)	-	2 (2.6)	12 (3.1)
เพื่อรักษาสุขภาพ	18 (23.4)	36 (46.8)	39 (50.6)	37 (48.1)	19 (24.7)	149 (38.7)
หาประสบการณ์ ใหม่ๆ	11 (14.3)	5 (6.5)	5 (6.5)	5 (6.5)	4 (5.2)	30 (7.8)
นำนักท่องเที่ยวมา เที่ยว	8 (10.4)	1 (1.3)	3 (3.9)	1 (1.3)	-	5 (1.3)
สัมมนา	-	5 (6.5)	3 (3.9)	-	-	16 (4.2)

จากตารางที่ 4.6 พบว่า จังหวัดราชบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการเดินทางว่า มาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.6 รองลงมาเพื่อรักษาสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 23.4 และมาเพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยว มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 10.4 ตามลำดับ

จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการเดินทางว่า มาเพื่อรักษาสุขภาพซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.8 รองลงมาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นร้อยละ 37.7 และมาเพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยว มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 1.3 ตามลำดับ

จังหวัดระนอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการเดินทางว่า มาเพื่อรักษาสุขภาพซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.6 รองลงมาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นร้อยละ 33.8 และมาเพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมีจำนวนเท่ากันมาสัมมนา ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 3.9 ตามลำดับ

จังหวัดเชียงราย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการเดินทางว่า มาเพื่อรักษาสุขภาพซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.1 รองลงมาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ

คิดเป็นร้อยละ 44.2 และมาเพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยว มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 1.3 ตามลำดับ

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้เหตุผลในการเดินทางว่า มาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67.5 รองลงมาเพื่อรักษาสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 24.7 และมาเพื่อนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยว มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 1.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 จำนวนร้อยละ ของประสบการณ์ในการท่องเที่ยว

ประสบการณ์	ประสบการณ์ในการท่องเที่ยว N = 385					
	ราชบุรี	กำแพงฯ	ระนอง	เชียงราย	เชียงใหม่	รวม
มาครั้งแรก	53 (68.8)	25 (32.5)	20 (26.0)	23 (29.9)	26 (33.8)	147 (38.2)
มาทุกวัน	-	6 (7.8)	7 (9.1)	3 (3.9)	2 (2.6)	18 (4.7)
มา 2 – 3 ครั้ง	15 (19.5)	24 (31.2)	23 (29.8)	22 (28.6)	19 (24.7)	103 (26.8)
มา 4 – 5 ครั้ง	1 (1.3)	4 (5.2)	5 (6.5)	7 (9.1)	10 (13.0)	27 (7.0)
มามากกว่า 5 ครั้ง	8 (10.4)	18 (23.4)	22 (28.6)	22 (28.6)	20 (26.0)	90 (23.4)

จากตารางที่ 4.7 พบว่า จังหวัดราชบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการมาเที่ยวครั้งแรกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 68.8 รองลงมา มีประสบการณ์ในการมา 2-3 ครั้งแล้ว คิดเป็นร้อยละ 19.5 และมีประสบการณ์มาเที่ยว 4-5 ครั้ง มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 1.3 ตามลำดับ

จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการมาเที่ยวครั้งแรกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมา มีประสบการณ์ในการมา 2-3 ครั้งแล้ว คิดเป็นร้อยละ 31.2 และมีประสบการณ์มาเที่ยวน้อยที่สุด คือ มา 4-5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5.2

จังหวัดระนอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการมาเที่ยว 2 – 3 ครั้ง ซึ่งเป็นจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.8 รองลงมา มีประสบการณ์ในการมามากกว่า 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 28.6 และมีประสบการณ์มาเที่ยวน้อยที่สุด คือ มาทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 9.1

จังหวัดเชียงราย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการมาเที่ยวครั้งแรกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 29.9 รองลงมามีประสบการณ์ในการมา 2-3 ครั้งแล้ว คิดเป็นร้อยละ 28.6 และมีประสบการณ์มาเที่ยวน้อยที่สุดคือ มาทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 9.1

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการมาเที่ยวครั้งแรกมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.8 รองลงมามีประสบการณ์ในการมา 2-3 ครั้งแล้ว คิดเป็นร้อยละ 24.7 และมีประสบการณ์มาเที่ยวน้อยที่สุดคือ มาทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 2.6

ตารางที่ 4.8 จำนวนร้อยละ ของวิธีการเดินทางมายังแหล่งน้ำพุร้อน

วิธีการเดินทาง	วิธีการเดินทาง N = 385					
	ราชบุรี	กำแพงฯ	ระนอง	เชียงราย	เชียงใหม่	รวม
มารถจักรยานยนต์	-	7 (9.1)	12 (15.6)	6 (7.8)	3 (3.9)	28 (7.3)
มารถยนต์ส่วนตัว	37 (48.1)	53 (68.8)	48 (62.3)	55 (71.4)	60 (77.9)	253 (65.7)
มารถประจำทาง	-	4 (5.2)	5 (6.5)	8 (10.4)	6 (7.8)	23 (6.0)
เช่าเหมารถ	3 (3.9)	9 (11.7)	11 (14.3)	7 (9.1)	8 (10.4)	38 (9.9)
ซื้อทัวร์มาเป็นหมู่ คณะ	37 (48.1)	4 (5.2)	1 (1.3)	1 (1.3)	-	43 (11.2)

จากตารางที่ 4.8 พบว่า จังหวัดราชบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่การเดินทางมายังแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ รถยนต์ส่วนตัวซึ่งมีจำนวนเท่ากันกับการซื้อทัวร์มาเป็นหมู่คณะ คิดเป็นร้อยละ 48.1 รองลงมาเดินทางมาโดยการเช่าเหมารถมาซึ่งมีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 3.9

จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่การเดินทางมายังแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ รถยนต์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 68.8 รองลงมาเดินทางมาโดยการเช่าเหมารถ คิดเป็นร้อยละ 11.7 และเดินทางมาโดยรถประจำทาง ซึ่งมีจำนวนเท่ากันกับซื้อทัวร์มาเป็นหมู่คณะ มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 5.2

จังหวัดระนอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่การเดินทางมายังแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ รถยนต์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 62.3 รองลงมาเดินทางมาโดยรถจักรยานยนต์ คิด

เป็นร้อยละ 15.6 และเดินทางมาโดยซื้อทัวร์มาเป็นหมู่คณะ มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 1.3

จังหวัดเชียงราย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่การเดินทางมายังแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ รถยนต์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 71.4 รองลงมาเดินทางมาโดยรถประจำทาง คิดเป็นร้อยละ 10.4 และเดินทางมาโดยการซื้อทัวร์มาเป็นหมู่คณะ ซึ่งมีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 1.3

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่การเดินทางมายังแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ รถยนต์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 77.9 รองลงมาเดินทางมาโดยเช่าเหมารถ คิดเป็นร้อยละ 10.4 และเดินทางมาโดยรถจักรยานยนต์ ซึ่งมีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 3.9

ตารางที่ 4.9 จำนวนร้อยละ ของระยะเวลาในการท่องเที่ยว

ระยะเวลา	ระยะเวลาในการท่องเที่ยว N = 385					
	ราชบุรี	กำแพงฯ	ระนอง	เชียงราย	เชียงใหม่	รวม
ครึ่งวัน	43 (55.8)	52 (67.5)	46 (59.7)	46 (59.7)	57 (74.0)	244 (63.4)
ค้างคืน 1 วัน	9 (11.7)	14 (18.2)	14 (18.2)	10 (13.0)	6 (7.8)	53 (13.8)
ค้างคืนมากกว่า 1 วัน	25 (32.5)	11 (14.3)	17 (22.1)	21 (27.3)	14 (18.2)	88 (22.9)

จากตารางที่ 4.9 พบว่า จังหวัดราชบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ มาครึ่งวัน คิดเป็นร้อยละ 55.8 รองลงมาค้างมากกว่า 1 คืน คิดเป็นร้อยละ 32.5 และค้างคืน 1 วันมีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 11.7

จังหวัดกำแพงเพชร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ มาครึ่งวัน คิดเป็นร้อยละ 67.5 รองลงมาค้างมากกว่า 1 คืน คิดเป็นร้อยละ 32.5 และค้างคืน 1 วัน มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 18.2

จังหวัดระนอง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ มาครึ่งวัน คิดเป็นร้อยละ 59.7 รองลงมาค้างมากกว่า 1 คืน คิดเป็นร้อยละ 22.1 และค้างคืน 1 วัน มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 18.2

จังหวัดเชียงราย ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ มาครึ่งวัน คิดเป็นร้อยละ 59.7 รองลงมาค้ำมากกว่า 1 คืน คิดเป็นร้อยละ 27.3 และค้างคืน 1 วัน มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 13.0

จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนมากที่สุดคือ มาครึ่งวัน คิดเป็นร้อยละ 74.0 รองลงมาค้ำมากกว่า 1 คืน คิดเป็นร้อยละ 18.2 และค้างคืน 1 วัน มีจำนวนที่น้อยที่สุดคิดเป็นร้อยละ 7.8 ตามลำดับ

ตอนที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
ต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ด้านการบริหารจัดการในภาพรวม

ด้านการจัดการ ท่องเที่ยว	ราชบุรี		กำแพงเพชร		ระนอง		เชียงใหม่		เชียงใหม่	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
แหล่งน้ำพุร้อนมี บรรยากาศดี ร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อน หย่อนใจ	3.57	.92	4.27	.71	4.27	.77	4.23	.75	4.10	.73
แหล่งน้ำพุร้อนมี บริเวณ ให้นั่งพักผ่อน อย่างเพียงพอ	3.42	.93	4.12	.74	4.10	.82	4.23	.75	4.09	.78
มีการแบ่งเขตพื้นที่ สงวนพื้นที่นั้นทางการ และพื้นที่พักอาศัย อย่างชัดเจน	3.43	.85	4.06	.81	3.95	.79	3.94	.81	3.92	.73
มีการดูแลสภาพ แวดล้อมของสถานที่ ท่องเที่ยวน้ำพุร้อน	3.45	.86	4.13	.80	4.01	.76	3.97	.84	4.05	.75
มีการจัดการขยะอย่าง ชัดเจน	3.42	.89	4.06	.74	4.09	.72	3.96	.75	4.09	.72
มีการบำบัดน้ำเสีย และวิธีการจัดการน้ำ เสียที่มีคุณภาพ	3.43	.88	3.97	.76	3.90	.71	3.84	.76	3.83	.75
มีการจัดพื้นที่จอดรถ ที่เพียงพอสำหรับนัก ท่องเที่ยว	3.38	.97	3.86	.89	3.75	.90	3.75	.71	3.86	.80
รวม	3.44	.67	4.07	.57	4.01	.55	3.95	.57	3.99	.57
ระดับความพึงพอใจ	มาก		มาก		มาก		มาก		มาก	

* 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด , 1.81 – 2.60 = น้อย , 2.61 – 3.40 = ปานกลาง , 3.41 – 4.20 = มาก , 4.21 – 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.10 พบว่า ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยวหน้าฟูในภาพรวมอยู่ระดับมากทุกจังหวัด เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัดโดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร ($\bar{X} = 4.07$) จังหวัดระนอง ($\bar{X} = 4.01$) จังหวัดเชียงใหม่ ($\bar{X} = 3.99$) จังหวัดเชียงราย ($\bar{X} = 3.95$) และจังหวัดราชบุรี ($\bar{X} = 3.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยวหน้าฟูร้อน จังหวัดราชบุรี พบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ ยกเว้นการจัดพื้นที่จอดรถที่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.38$) อยู่ในระดับพอใช้

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยวหน้าฟูร้อน จังหวัดกำแพงเพชรพบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 4.07$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยวหน้าฟูร้อน จังหวัดระนอง พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยวหน้าฟูร้อน จังหวัดเชียงรายพบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.95$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการท่องเที่ยวหน้าฟูร้อน จังหวัดเชียงใหม่พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.99$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของ
นักท่องเที่ยว ต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ด้านบริการการในภาพรวม

ด้านการบริการ ท่องเที่ยว	ราชบุรี		กำแพงเพชร		ระนอง		เชียงราย		เชียงใหม่	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
น้ำพุร้อนมีความสะอาด บริสุทธิ์	3.66	.912	4.16	.77	4.05	.68	3.81	.62	3.79	.80
ห้องอาบน้ำแยกชาย- หญิงและมีสัญลักษณ์ บ่งบอกชัดเจน	3.40	.93	4.17	.86	3.95	.85	3.91	.79	4.06	.59
มีจำนวนห้องอาบน้ำ น้ำแร่หรือน้ำร้อน/ บ่อ แช่ตัว /บ่อแช่เท้า เพียงพอ	3.36	.87	4.14	.73	3.90	.83	3.77	.80	4.00	.72
ป้ายแนะนำเกี่ยวกับ วิธีการใช้บ่อน้ำพุร้อน	3.22	.94	3.81	.91	3.78	.85	3.77	.74	3.78	.78
การดูแลและซ่อมแซม บริเวณโดยรอบของบ่อ น้ำพุร้อน	3.34	.71	3.90	.88	3.81	.84	3.71	.79	3.82	.83
มีการรักษาความ สะอาดของห้องอาบ น้ำแร่/ บ่อแช่ตัว / บ่อแช่เท้า	3.36	.98	4.03	.87	3.75	.86	3.65	.88	3.77	.72
ความเหมาะสมด้าน ราคาการใช้บริการ ห้องอาบน้ำแร่/ บ่อแช่ ตัว/ บ่อแช่เท้า	3.48	1.00	3.84	.84	3.74	.78	3.61	.71	3.65	.75
มีอาหารและเครื่องดื่ม มีความพร้อมที่ถูก สุขลักษณะไว้บริการ	3.17	.88	3.71	.90	3.56	.89	3.53	.99	3.52	.98
รวม	3.38	.65	3.97	.63	3.82	.61	3.72	.57	3.80	.56
ระดับความพึงพอใจ	ปานกลาง		มาก		มาก		มาก		มาก	

* 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด , 1.81 – 2.60 = น้อย , 2.61 – 3.40 = ปานกลาง , 3.41 – 4.20 = มาก , 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการบริการท่องเที่ยวที่อำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจด้านบริการอยู่ในระดับมากคือ น้ำแร่มีความสะอาดบริสุทธิ์ ($\bar{X} = 3.66$) และความเหมาะสมด้านราคาการใช้บริการ ห้องอาบน้ำแร่/บ่อแช่ตัว/บ่อแช่เท้า ($\bar{X} = 3.48$) นอกนั้นความพึงพอใจอยู่ในระดับพอใช้ทุกรายการ

ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการบริการท่องเที่ยวที่อำเภอเมืองจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการบริการท่องเที่ยวที่อำเภอเมืองจังหวัดระนอง พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการบริการท่องเที่ยวที่อำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.72$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการบริการท่องเที่ยวที่อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.80$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของ
นักท่องเที่ยว ต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ด้านการตลาดในภาพรวม

ด้านการจัดการ ตลาด	ราชบุรี		กำแพงเพชร		ระนอง		เชียงราย		เชียงใหม่	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
มีร้านขายของที่ระลึก ของฝากให้นักท่องเที่ยว ได้เลือกซื้อ	3.03	.87	3.52	.86	3.45	.95	3.49	1.05	3.81	.84
สินค้ามีคุณภาพ เหมาะสมกับราคา	3.18	.86	3.62	.77	3.53	.80	3.43	.86	3.64	.75
สินค้ามีเอกลักษณ์ และโดดเด่นของ ชุมชน	3.16	.97	3.55	.88	3.48	.88	3.57	.93	3.74	.78
มีบริการเช่าจักรยาน ให้นักท่องเที่ยว ได้ชมทัศนียภาพ โดยรอบบ่อน้ำพุร้อน	3.03	1.05	3.36	1.03	3.21	1.01	3.10	1.17	3.35	1.08
มีสปาและนวดแผน ไทยไว้บริการแก่นัก ท่องเที่ยว	3.16	.97	3.34	.89	3.51	.96	3.48	1.04	3.84	.95
น้ำพุร้อนมีความสอดคล้อง กับกิจกรรมการ ท่องเที่ยวในพื้นที่	3.22	.91	3.56	.83	3.56	.91	3.57	.93	3.75	.81
รวม	3.13	.79	3.51	.64	3.46	.70	3.44	.76	3.69	.68
ระดับความพึง พอใจ	ปานกลาง		มาก		มาก		มาก		มาก	

* 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด , 1.81 – 2.60 = น้อย , 2.61 – 3.40 = ปานกลาง , 3.41 – 4.20 = มาก , 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.11 พบว่า ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวแม่น้ำพุร้อนจังหวัดราชบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจด้านการตลาดอยู่ในระดับปานกลางทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวแม่น้ำพุร้อนจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจด้านการตลาดอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ ยกเว้นข้อที่ (5) มีสปาและนวดแผนไทยไว้บริการ แก่นักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.34$) ความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวแม่น้ำพุร้อนจังหวัดระนอง พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.46$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจด้านการตลาดอยู่ในระดับปานกลางเพียงข้อเดียวคือข้อที่ (4) มีบริการเช่าจักรยานเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมทัศนียภาพโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน ($\bar{X} = 3.21$) นอกนั้นความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวแม่น้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจด้านการตลาดอยู่ในระดับปานกลางเพียงข้อเดียวคือข้อที่ (4) มีบริการเช่าจักรยานเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมทัศนียภาพโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน ($\bar{X} = 3.10$) นอกนั้นความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวแม่น้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ความพึงพอใจด้านการตลาดอยู่ในระดับปานกลางเพียงข้อเดียวคือข้อที่ (4) มีบริการเช่าจักรยานเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมทัศนียภาพโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน ($\bar{X} = 3.35$) นอกนั้นความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ตอนที่ 3 ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ด้านการเข้าถึง

ด้านการเข้าถึง	ราชบุรี		กำแพงเพชร		ระนอง		เชียงราย		เชียงใหม่	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
เส้นทางการเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน มีความสะดวกสบาย	3.47	.69	3.79	.83	3.87	.76	3.95	.80	3.97	.70
เส้นทางจากทางสู่แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนมีป้ายบอกทางชัดเจน	3.44	.61	3.84	.85	3.84	.76	3.88	.85	4.04	.75
เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนมีความปลอดภัย	3.58	.81	3.87	.80	3.91	.69	3.92	.75	4.06	.74
มีบริการรถยนต์สาธารณะ ให้บริการไปยังแหล่งเที่ยวท่องน้ำพุร้อนอย่างสะดวกสบาย	3.18	.91	3.48	1.04	3.45	.96	3.45	1.04	3.71	.88
แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ชุมทางคมนาคม เช่น สถานีรถโดยสาร และท่าเรือ	3.01	.88	3.43	.93	3.34	1.02	3.21	1.09	3.45	.99
รวม	3.34	.56	3.68	.70	3.68	.66	3.68	.70	3.85	.63
ระดับความพึงพอใจ	ปานกลาง		มาก		มาก		มาก		มาก	

* 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด , 1.81 – 2.60 = น้อย , 2.61 – 3.40 = ปานกลาง , 3.41 – 4.20 = มาก , 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดราชบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.34$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ศักยภาพการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนอยู่ในระดับมาก 3 ข้อคือ (1) เส้นทางการเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนมีความสะดวกสบาย ($\bar{X} = 3.47$) (2) เส้นทางจากทางสู่แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนมีป้ายบอกทางชัดเจน ($\bar{X} = 3.44$) (3) เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนมีความปลอดภัย ($\bar{X} = 3.58$) ส่วนการเข้าถึงอยู่ในระดับพอใช้ 2 ข้อได้แก่ (1) มีบริการรถยนต์สาธารณะให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนอย่างสะดวกสบาย ($\bar{X} = 3.18$) (2) แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ชุมชนทางคมนาคม เช่น สถานีรถไฟโดยสารและท่าเรือ ($\bar{X} = 3.01$)

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ศักยภาพการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดระนอง พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ศักยภาพการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดระนอง อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ศักยภาพการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.85$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ศักยภาพการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ตารางที่ 4.14 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
 ด้านที่พัก

ด้านที่พัก	ราชบุรี		กำแพงเพชร		ระนอง		เชียงราย		เชียงใหม่	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
มีที่พักที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว	3.21	.92	3.51	.88	3.38	.85	3.40	.92	3.65	.66
ที่พักที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และเอกลักษณ์ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว	3.48	.64	3.60	.86	3.45	.88	3.57	.89	3.64	.66
มีที่พักอยู่ในรัศมีใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อน	3.43	.75	3.62	.91	3.38	.85	3.52	.85	3.52	.80
ที่พักมีความสะอาด และมีความปลอดภัย	3.45	.86	3.58	.86	3.60	.79	3.78	.80	3.78	.75
ที่พักมีความพร้อมด้านห้องสุขา ห้องอาบน้ำที่สะอาดและเพียงพอ	3.25	.89	3.65	.91	3.44	.89	3.55	.96	3.83	.80
มีราคาที่เหมาะสม	3.26	.92	3.52	.80	3.48	.78	3.61	.81	3.64	.82
รวม	3.35	.62	3.58	.67	3.45	.65	3.57	.70	3.68	.58
ระดับความพึงพอใจ	ปานกลาง		มาก		มาก		มาก		มาก	

* 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด , 1.81 – 2.60 = น้อย , 2.61 – 3.40 = ปานกลาง , 3.41 – 4.20 = มาก , 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.14 พบว่า ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดราชบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนอยู่ในระดับมาก 3 ข้อคือ (1) ที่พักที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและมีเอกลักษณ์ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.48$) (2) มีที่พักอยู่ในรัศมีใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อน ($\bar{X} = 3.43$)

(3) ที่พักรับความสะดวกและมีความปลอดภัย ($\bar{X} = 3.45$) ส่วนการเข้าถึงอยู่ในระดับพอใช้ 3 ข้อได้แก่ (1) มีที่พักที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.21$) (2) ที่พักมีความพร้อมด้านห้องสุขา ห้องอาบน้ำที่สะอาดและเพียงพอ ($\bar{X} = 3.25$) และ (3) ที่พักมีราคาที่เหมาะสม ($\bar{X} = 3.26$)

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดระนอง พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.45$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดระนอง อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ ยกเว้นข้อ (1) มีที่พักที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ที่พักของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ตารางที่ 4.15 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิง
สุขภาพ
ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

ด้านกิจกรรมการ ท่องเที่ยว	ราชบุรี		กำแพงเพชร		ระนอง		เชียงราย		เชียงใหม่	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
ความสอดคล้องของ กิจกรรมท่องเที่ยวใน พื้นที่กับทรัพยากร ของแหล่งท่องเที่ยว	3.45	.82	3.70	.77	3.73	.70	3.66	.82	3.82	.66
ความเหมาะสมของ กิจกรรมกับระยะ เวลาในการจัดการ และร่วมกิจกรรม อย่างลงตัว	3.44	.73	3.55	.88	3.47	.78	3.57	.76	3.56	.61
ความน่าสนใจของ กิจกรรมท่องเที่ยวใน แหล่งท่องเที่ยว	3.38	.77	3.75	.69	3.64	.70	3.56	.81	3.70	.91
การสร้างการมีส่วน ร่วมในกิจกรรมแก่นัก ท่องเที่ยว	3.39	.93	3.62	.85	3.48	.80	3.49	.85	3.53	.86
มีการใช้ประโยชน์ ของทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน	3.45	.78	3.86	.80	3.58	.76	3.65	.80	3.64	.75
รวม	3.42	.62	3.70	.62	3.58	.60	3.59	.71	3.65	.64
ระดับความพึงพอใจ	ปานกลาง		มาก		มาก		มาก		มาก	

* 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด , 1.81 – 2.60 = น้อย , 2.61 – 3.40 = ปานกลาง , 3.41 – 4.20 = มาก , 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.15 พบว่า ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดราชบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.42$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนอยู่ในระดับมาก 3 ข้อคือ (1) ความสอดคล้องของกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่กับทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.45$) (2) ความเหมาะสมของกิจกรรมกับระยะเวลาในการจัดการและร่วมกิจกรรมอย่างลงตัว ($\bar{X} = 3.44$) (3) มีการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ($\bar{X} = 3.45$) อยู่ในระดับพอใช้ 2 ข้อได้แก่ (1) ความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.38$) (2) การสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมแก่นักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.39$)

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.70$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนของจังหวัดกำแพงเพชร อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดระนอง พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดระนอง อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.59$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.65$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ตารางที่ 4.16 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
 ด้านสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยว

ด้านสิ่งดึงดูดใจการ ท่องเที่ยว	ราชบุรี		กำแพงเพชร		ระนอง		เชียงราย		เชียงใหม่	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
มีการบริการเสื้อผ้า สำรองสำหรับผลัด เปลี่ยนก่อนการอาบน้ำ แร่	3.13	.86	3.39	.83	3.29	.82	3.47	.98	3.34	.89
ความสะอาดของชุด สำรอง	3.01	.80	3.34	.82	3.22	.83	3.32	.91	3.44	.78
ความสะดวกในการ ใช้บริการเช่าล๊อค เกอร์	3.03	.81	3.38	.72	3.18	.80	3.27	.89	3.39	.81
แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุ ร้อน มีความสมบูรณ์ และความหลากหลาย ของทรัพยากรอย่าง ชัดเจน	3.19	.76	3.62	.84	3.47	.80	3.53	.77	3.56	.86
ความมีชื่อเสียงของ ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำพุร้อน	3.14	.95	3.74	.84	3.81	.77	3.78	.68	3.82	.72
รวม	3.10	.64	3.49	.58	3.39	.63	3.48	.72	3.51	.61
ระดับความพึงพอใจ	ปานกลาง		มาก		ปานกลาง		มาก		มาก	

* 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด , 1.81 – 2.60 = น้อย , 2.61 – 3.40 = ปานกลาง , 3.41 – 4.20 = มาก , 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.16 พบว่า ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดราชบุรี พบว่า ในภาพ รวมอยู่ระดับปานกลาง (\bar{X} = 3.10) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลางทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้าน สิ่งดึงดูดจิตใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับ มาก ($\bar{X}=3.49$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งดึงดูดจิตใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อน จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับมาก 2 ข้อคือ (1) แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนมีความสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน ($\bar{X}=3.62$) (2) ความมีชื่อเสียงของ ทรัพยากรธรรมชาติน้ำพุร้อน ($\bar{X}=3.74$) อยู่ในระดับพอใช้ 3 ข้อได้แก่ (1) มีการบริการเสื้อผ้า สำหรับผลัดเปลี่ยนก่อนการอาบน้ำแร่ ($\bar{X}=3.39$) (2) ความสะอาดของชุดล่ำรอง ($\bar{X}=3.34$) (3) ความสะดวกในการใช้บริการเช่าล๊อคเกอร์ ($\bar{X}=3.38$)

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้าน สิ่งดึงดูดจิตใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดระนอง พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับปาน กลาง ($\bar{X}=3.49$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งดึงดูดจิตใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อน จังหวัดระนอง อยู่ในระดับมาก 2 ข้อคือ (1) แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนมีความสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน ($\bar{X}=3.47$) (2) ความมีชื่อเสียงของ ทรัพยากรธรรมชาติน้ำพุร้อน ($\bar{X}=3.81$) อยู่ในระดับพอใช้ 3 ข้อได้แก่ (1) มีการบริการ เสื้อผ้าสำหรับผลัดเปลี่ยนก่อนการอาบน้ำแร่ ($\bar{X}=3.29$) (2) ความสะอาดของชุดล่ำรอง ($\bar{X}=3.22$) (3) ความสะดวกในการใช้บริการเช่าล๊อคเกอร์ ($\bar{X}=3.18$)

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้าน สิ่งดึงดูดจิตใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X}=3.48$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งดึงดูดจิตใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อน จังหวัดเชียงราย อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ ยกเว้นข้อที่ (3) ความสะดวกในการใช้บริการ เช่าล๊อคเกอร์ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.27$)

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้าน สิ่งดึงดูดจิตใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X}=3.51$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งดึงดูดจิตใจการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อน จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก 3 ข้อคือ (1) ความสะอาดของชุดล่ำรอง ($\bar{X}=3.44$) (2) แหล่งท่องเที่ยวพุร้อน มีความสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน ($\bar{X}=3.56$) (3) ความมีชื่อเสียงของทรัพยากรธรรมชาติน้ำพุร้อน ($\bar{X}=3.82$) อยู่ในระดับ พอใช้ 2 ข้อได้แก่ (1) มีการบริการเสื้อผ้าสำหรับผลัดเปลี่ยนก่อนการอาบน้ำแร่ ($\bar{X}=3.34$) (2) ความสะดวกในการใช้บริการเช่าล๊อคเกอร์ ($\bar{X}=3.39$)

ตารางที่ 4.17 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	ราชบุรี		กำแพงเพชร		ระนอง		เชียงราย		เชียงใหม่	
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.
โดยภาพรวมสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น น้ำไฟฟ้าถนนและห้องน้ำภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน มีความพร้อมและมีปริมาณที่เหมาะสม	3.22	.86	3.66	.95	3.69	.84	3.61	.79	3.84	.79
ระบบเตือนภัยและระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว	3.21	.99	3.49	.83	3.51	.88	3.45	.83	3.51	.91
มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ทางลาดห้องน้ำ และที่จอดรถสำหรับผู้พิการ	2.90	.94	3.58	.83	3.45	.83	3.43	.88	3.65	.90
การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวพุร้อน เช่น ป้ายบอกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแผนที่ แผ่นพับ อย่างชัดเจน	3.31	1.01	3.68	.80	3.55	.75	3.57	.93	3.52	.75
มีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนให้บริการ แก่นักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน	2.96	.93	3.55	1.00	3.53	.82	3.48	.86	3.30	.76
มีป้ายหรือสัญลักษณ์รักษาความปลอดภัยหรือเตือนให้ระวังอันตรายกับการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน	3.12	.98	3.68	.89	3.47	.88	3.43	.96	3.23	.85
แหล่งท่องเที่ยวมีอาหารไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมชาติ	3.19	.88	3.65	.79	3.56	.80	3.55	.80	3.00	.88
รวม	3.13	.76	3.61	.65	3.54	.66	3.50	.77	3.44	.64

* 1.00 – 1.80 = น้อยที่สุด , 1.81 – 2.60 = น้อย , 2.61 – 3.40 = ปานกลาง , 3.41 – 4.20 = มาก , 4.21 - 5.00 = มากที่สุด

จากตารางที่ 4.17 พบว่า ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดราชบุรี พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.13$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับปานกลางทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.61$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดกำแพงเพชรอยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดระนอง พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดระนอง อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

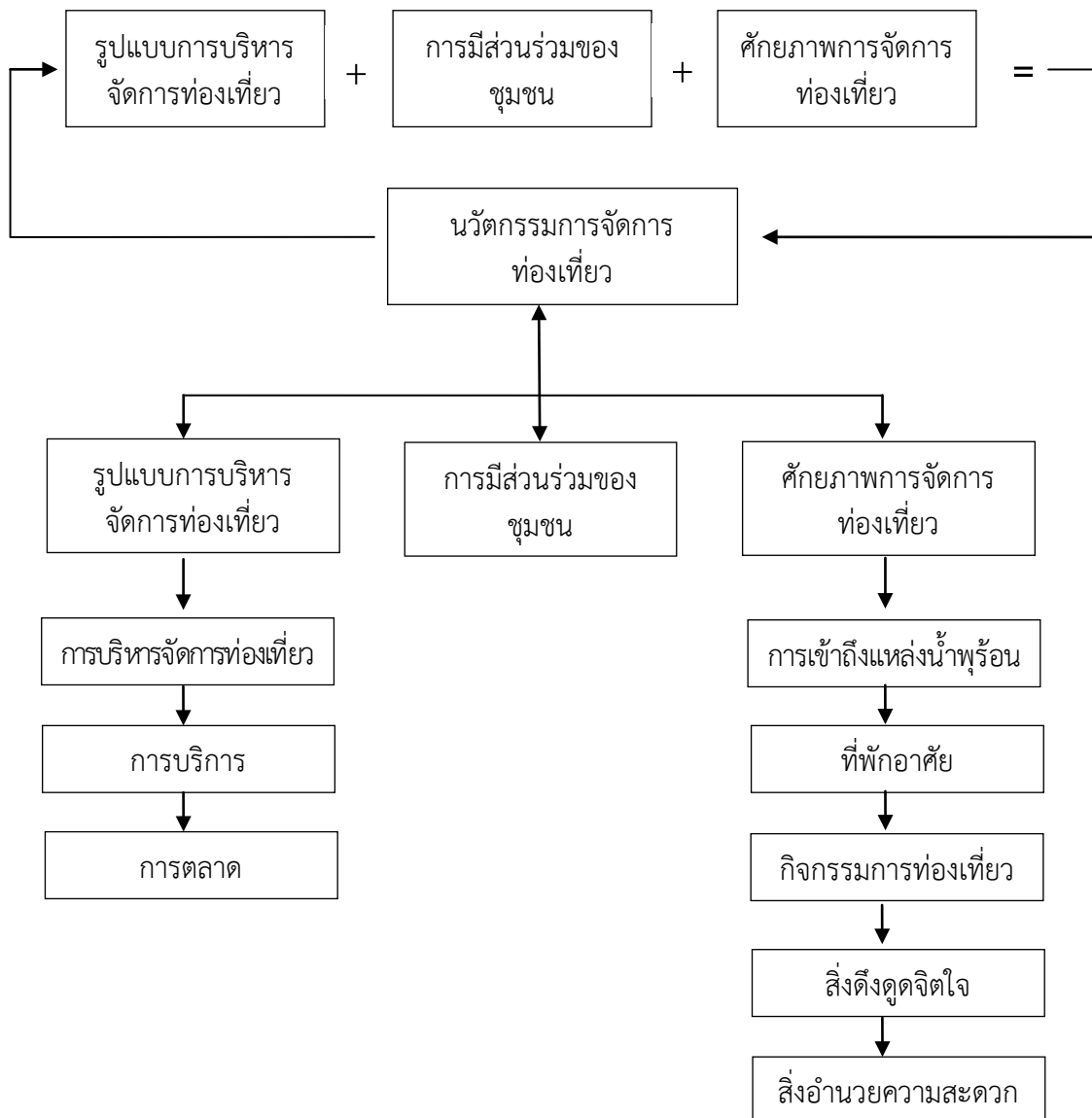
ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.50$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงราย อยู่ในระดับมากทุกรายข้อ

ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในภาพรวมอยู่ระดับมาก ($\bar{X} = 3.44$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งน้ำพุร้อนจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับมาก 4 รายข้อ ได้แก่ (1) สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น น้ำไฟฟ้าถนน และห้องน้ำภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน มีความพร้อมและมีปริมาณที่เหมาะสม ($\bar{X} = 3.84$) (2) มีระบบเตือนภัยและระบบรักษาความปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.51$) (3) มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ทางลาดห้องน้ำและที่จอดรถสำหรับผู้พิการ ($\bar{X} = 3.65$) (4) มีการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวพุร้อน เช่น ป้ายบอกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แผนที่ แผ่นพับอย่างชัดเจน ($\bar{X} = 3.52$) อยู่ในระดับปานกลาง 3 รายข้อ ได้แก่ (1) มีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน ($\bar{X} = 3.30$) (2) มีป้ายหรือสัญลักษณ์ในการรักษาความปลอดภัย หรือเตือนให้ระวังอันตรายกับการแหล่งท่องเที่ยวพุร้อน ($\bar{X} = 3.23$) (3) แหล่งท่องเที่ยวมีอาหารไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรมชาติ ($\bar{X} = 3.00$)

4.3 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย สามารถนำมาสร้างเป็นแผนภูมิ “นวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ” ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 องค์ประกอบของนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ

สรุปองค์ประกอบของนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ ในแต่ละพื้นที่มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน คือ มีการบริหารจัดการท่องเที่ยว เช่น แหล่งน้ำพุร้อน มีบรรยากาศร่มรื่น มีการดูแลสุขภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว , มีการบริการการท่องเที่ยว

เช่น ความสะอาดของน้ำพุร้อน มีห้องน้ำแยกชาย-หญิง มีป้ายแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้บ่อน้ำร้อน , มีการจัดการตลาด เช่น มีร้านขายของที่ระลึก ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ มีสปา อาบน้ำแร่สมุนไพร บันจิกยาน มัจฉาบ้ำบัด และนวดแผนไทยไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว บวกกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งน้ำพุร้อนในพื้นที่ของแต่ละชุมชน และเห็นถึงความสำคัญในการร่วมกันดูแลรักษาแหล่งน้ำพุร้อนและสภาพแวดล้อมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว คือ เส้นทาง การเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อน ได้แก่ การคมนาคม มีถนนและเส้นทางเดินสู่แหล่งน้ำพุร้อนได้ง่าย มีความสะดวกสบายและมีความปลอดภัย , ที่พักอยู่ในรัศมีใกล้เคียงกับแหล่งน้ำพุร้อน ที่พักมีความสะอาดปลอดภัยและมีราคาที่เหมาะสม มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับทรัพยากรของแหล่งน้ำพุร้อน มีสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวในเรื่องของการบริการ ความสะอาดความสะดวกที่สำคัญแหล่งน้ำพุร้อนมีความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน ประการสุดท้ายคือแหล่งน้ำพุร้อนมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีระบบเตือนภัย มีป้ายหรือสัญลักษณ์เตือนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ

แนวโน้มศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งท่องเที่ยว

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัด มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวที่ได้เปรียบจากทุนธรรมชาติ เช่น มีภูเขา มีธรรมชาติที่สวยงาม ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมแหล่งน้ำพุร้อน ที่มีความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ค่อนข้างพร้อมสมบูรณ์ทั้ง 5 จังหวัด ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็ง จึงทำให้มองเห็นถึงแนวโน้มศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพว่าสามารถเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต ซึ่งในอนาคตการเข้าสู่ AEC นักท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศ จะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นอาวุธที่สำคัญในการค้นหาแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการและเปรียบเทียบราคามากขึ้น เพื่อที่จะเจาะแหล่งท่องเที่ยวที่ลูกค้าสนใจ โดยค้นหาข้อมูลผ่านทางระบบออนไลน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งในอนาคตข้างหน้านักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น และนักท่องเที่ยวไทยมีแนวโน้มเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัด จะต้องเตรียมภาษาอังกฤษ เส้นทาง การเดินทาง การเข้าถึงที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดจิตใจตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ หากเป็นการบริการที่ครบวงจรก็มีแนวโน้มที่ได้รับความนิยมมากขึ้น แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องปรับตัวให้ทันต่อการแข่งขันในอนาคตที่ประเทศไทย จะต้องเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2558 นี้

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	ระยะเวลาที่ตั้งไว้	ระยะเวลาที่ทำได้จริง	ผลที่ได้รับ
1. เพื่อศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย	- ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	เดือนที่ 1-2	เดือนที่ 1-2	1. ได้ข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นของการท่องเที่ยวเกณฑ์ที่กำหนด 2. ได้รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมแต่ละแหล่ง เช่น - ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว - ด้านการบริการ - ด้านการตลาด
	- สำรวจพื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนเพื่อคัดเลือกว่าพุร้อนที่จะศึกษา - รวบรวมข้อมูลและศึกษาข้อมูลจากฐานข้อมูลต่างๆ - สัมภาษณ์หน่วยงานที่รับผิดชอบ - สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษา - สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว	เดือนที่ 3-4	เดือนที่ 3-4	
2. เพื่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน	- เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสำรวจและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก - เปิดเวทีประชุมย่อยย่อย - สัมภาษณ์หน่วยงานที่รับผิดชอบ - สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษา - สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว	เดือนที่ 5-8	เดือนที่ 5-8	3. ได้ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของน้ำพุร้อนแต่ละแหล่ง
3. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนในสังคมไทย	- เปิดเวทีประชุมย่อยย่อย สัมภาษณ์เชิงลึก	เดือนที่ 9	เดือนที่ 9	
	- สัมภาษณ์หน่วยงานที่รับผิดชอบ			
	- สัมภาษณ์ชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษา			
	- สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว			
	- ศึกษาตุนาน้ำพุร้อน			

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	ระยะเวลาที่ตั้งไว้	ระยะเวลาที่ทำได้จริง	ผลที่ได้รับ
	- วิเคราะห์ข้อมูล	เดือนที่ 10	เดือนที่ 10	4. ได้รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
	- รายงานผลการวิจัย	เดือนที่ 11- 12	เดือนที่ 11- 12	
	- ถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	เดือนที่ 13- 14		

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ในครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (mixed methods) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 385 คน เชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การประชุมกลุ่มย่อย เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว และศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อนในภาคเหนือตอนบน ภาคตะวันตกและภาคใต้ของประเทศไทย จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้สามารถนำมาสรุปผล และอภิปรายผลได้ดังนี้

5.1 สรุปผล

การวิจัยเรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” สามารถสรุปผลได้ดังนี้

ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนภาคตะวันตก

จังหวัดราชบุรี มีบ่อน้ำพุร้อน 2 แห่ง คือ

1. บ่อน้ำพุร้อนโป่งกระทิง เป็นน้ำพุร้อนที่ผุดออกมาบริเวณเชิงเขา มีการก่อเป็นบ่อซีเมนต์ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 12 เมตร อุณหภูมิของน้ำประมาณ 65 องศาเซลเซียส สร้างครอบบริเวณน้ำพุร้อนและสูบน้ำออกมาให้บริการอาบแช่ตัว แช่เท้าในบ่อเล็กปูกระเบื้อง 3 บ่อ อุณหภูมิของน้ำประมาณ 38-40 องศาเซลเซียส ข้างๆ บ่อน้ำร้อนเล็กมีลำธารให้นักท่องเที่ยวอาบเย็นในลำธาร สลับกับการอาบน้ำร้อนได้ ปัจจุบันบ่อน้ำร้อนโป่งกระทิงมีสภาพทรุดโทรม เป็นบ่อน้ำร้อนที่มีการพัฒนาแต่ขาดการควบคุมและบริหารจัดการที่ดี และอยู่ห่างไกลชุมชน การเดินทางลำบากต้องเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนบุคคลเท่านั้น แต่นักท่องเที่ยวสามารถมีกิจกรรมท่องเที่ยวเสริมได้ คือ เที่ยวชมธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติไทยประจัน

2. ธารน้ำร้อนบ่อคลึง เป็นธารน้ำแร่ร้อนธรรมชาติของเอกชน ไหลผ่านกรวดหินดินทรายใต้พื้นผิวดินที่ร้อนจัด แล้วไหลเป็นธารน้ำร้อนขนาดเล็กออกมาจากชอกหินเชิงเขาตะนาวศรี ลำธารน้ำร้อนเล็กนี้มีน้ำไหลอยู่ตลอดปี ไม่มีแร่ธาตุที่ระคายเคือง ใส่สะอาด ธารน้ำร้อนถูกจัดเป็น 3 ลักษณะคือ ลักษณะที่ 1. เป็นบ่อน้ำร้อนไม่มีหลังคาปกคลุม พื้นรอยด้วยหินและกรวด พื้นที่เปิดโล่ง มีร่มเงาต้นไม้ อุณหภูมิของน้ำประมาณ 38 องศาเซลเซียส ความ

ลึกระดับเอว มีค่าใช้จ่ายในการลงอาบ 30 บาท/คน ลักษณะที่ 2. สระกระเบื้องอุณหภูมิของน้ำอยู่ที่ประมาณ 38 องศาเซลเซียส มีค่า ใช้จ่ายในการลงอาบ 50 บาท/คน ลักษณะที่ 3 ที่แช่เท้า (ไม่เสียค่าบริการ) มี 2 จุด) คือ บ่อปูนสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็กก่อปูนไว้ สำหรับนั่งแช่เท้า อุณหภูมิของน้ำอยู่ที่ประมาณ 35-38 องศาเซลเซียส ธารน้ำร้อนปกคิ่งมีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาและมีศักยภาพรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนภาคเหนือตอนล่างและภาค

กลางตอนบน

จังหวัดกำแพงเพชร มีบ่อน้ำพุร้อน 3 แห่งคือ

1. บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่ได้รับการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยว มีบ่อเกิดขึ้น 5 บ่อ แบ่งเป็นบ่อน้ำร้อน 3 บ่อและบ่อน้ำเย็น 2 บ่อ (เป็นน้ำแร่ที่ผุดขึ้นมาแต่เป็นน้ำเย็น) ซึ่งแต่ละบ่ออยู่ในบริเวณที่ใกล้กันมาก น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิประมาณ 50 องศาเซลเซียส บริเวณโดยรอบ มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบนันทนาการ ผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ แต่งให้เป็นสวนพักผ่อนสวยงาม มีต้นไม้ร่มรื่น มีสวนหย่อม มีกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับทรัพยากรน้ำพุร้อน คือการแช่และอาบน้ำแร่ ทั้งการแช่ตัวแบบแยกบ่ออาบเดี่ยว และการแช่ตัวในบ่ออาบน้ำรวม มีกิจกรรมเสริมด้านการท่องเที่ยว เช่น การนวดแผนไทย การปั่นจักรยานสามารถเชื่อมกิจกรรมท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในพื้นที่ได้ น้ำพุร้อนพระร่วง มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาที่ดี มีศักยภาพและมีความพร้อม รองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั่วไปว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและนันทนาการ ที่สำคัญน้ำพุร้อนมีคุณภาพแห่งหนึ่งของประเทศไทย ที่สาธารณสุขจังหวัดกำแพงเพชร นำน้ำร้อนไปการตรวจสอบวิเคราะห์ ผลปรากฏว่า ไม่มีสารปนเปื้อน ไม่มีเชื้อโรคที่เป็นอันตราย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน สามารถใช้ดื่มกินและอาบได้ มีความปลอดภัย สามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เช่น ปวดเมื่อยร่างกาย โรคผิวหนัง ที่สำคัญประชาชนในจังหวัดและบริเวณใกล้เคียงนิยมนำขวดหรือภาชนะมาใส่น้ำแร่เพื่อนำไปรับประทาน

2. น้ำพุร้อนโป่งน้ำร้อน ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไป เป็นพื้นที่ราบเชิงเขา พื้นที่บ่อน้ำพุร้อนเป็นพื้นที่ต่ำ มีสระน้ำขนาดใหญ่ประมาณ 2 ไร่ และมีบ่อน้ำพุร้อนธรรมชาติจำนวน 2 บ่อ ผุดขึ้นมาบริเวณริมบ่อน้ำ โดยมีขนาดความกว้างประมาณ 1-2 เมตร อุณหภูมิของน้ำประมาณ 37 องศาเซลเซียส มีกลิ่นกำมะถัน มีสภาพทรุดโทรม ไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวใดๆ ไม่มีศักยภาพรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3. น้ำพุร้อนอุทยานแห่งชาติแม่วงศ์ เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่หายร้อนแล้วและมีการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ไปทำอย่างอื่นแล้ว

ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนภาคใต้

จังหวัดระนอง มีบ่อน้ำพุร้อน 4 แห่ง คือ

1. บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน เกิดในลักษณะภูมิประเทศซึ่งเป็นที่ราบหุบเขา (valley) ริมคลองหาดส้มแป้น เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่สำคัญที่สุดและมีชื่อเสียงที่สุดของจังหวัดระนอง บ่อน้ำร้อนมีการจัดสร้างตกแต่งสวนหย่อมต่างๆ ไว้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน น้ำพุร้อนธรรมชาติเกิดขึ้นในบริเวณที่ใกล้เคียงกัน 3 บ่อคือ บ่อพ่อ บ่อแม่ บ่อลูกสาว บ่อพ่อเป็นบ่อปูนซีเมนต์ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีลักษณะเป็นบ่อวงกลมมีเส้นผ่า ศูนย์กลางของบ่อขนาด 2.80 เมตรสูงจากผิวดิน 0.80 เมตร ลักษณะของน้ำร้อนใสมีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ผุดขึ้นมาจากก้นบ่อสู่ผิวน้ำ ไม่มีกลิ่นกำมะถัน อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้ 65 องศาเซลเซียส บ่อแม่เป็นบ่อปูนซีเมนต์เช่นเดียวกับบ่อพ่อแต่มีขนาดเล็กกว่า โดยมีเส้นผ่าศูนย์กลางของบ่อขนาด 1.50 เมตร และสูงจากผิวดิน 0.85 เมตรลักษณะของน้ำร้อนในบ่อมีลักษณะใส มีฟองก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ผุดขึ้นมาเป็นจังหวะๆ อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้ 65 องศาเซลเซียส บ่อลูกสาวเป็นบ่อปูนซีเมนต์ มีเส้นผ่าศูนย์กลางของบ่อขนาด 2.00 เมตร และสูงจาก ผิวดิน 0.90 เมตร ใหญ่กว่าบ่อแม่ อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้ 65 องศาเซลเซียส บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาที่ดี มีศักยภาพและมีความพร้อมรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีทั้งร้านสปา/นวดแผนโบราณ ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านขายของที่ระลึก มากมายและได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั่วไปว่า เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และชมความงามจากธรรมชาติ ที่สำคัญน้ำพุร้อนมีคุณภาพแห่งหนึ่งของประเทศไทย

2. บ่อน้ำร้อนพรุหลุมพี เป็นบ่อปูนซีเมนต์รูปแปดเหลี่ยมยาว 2.00 เมตร และสูงจากผิวดิน 0.80 เมตร น้ำใสสามารถมองเห็นรอยแตกที่ก้นบ่อ มีฟองอากาศลอยมาจากผิวน้ำได้ น้ำ ลักษณะของบ่อเป็นแบบตักอาบ ผู้มาใช้บริการสามารถอาบน้ำได้ แต่ต้องเตรียมอุปกรณ์มาเอง มีเพียงเก้าอี้เตรียมไว้ให้บริการนั่งอาบรอบบ่อ ไม่มีระบบการกรองเศษใบไม้ ไม่มีการต่อท่อไปใช้ประโยชน์ที่อื่น ไม่มีห้องน้ำแยกสำหรับผู้พิการหรือผู้สูงอายุ ไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวใดๆ ไม่มีศักยภาพรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3. น้ำพุร้อนแร่พรัง ลักษณะของบ่อน้ำร้อนเป็นบ่อน้ำร้อนธรรมชาติ และบ่อปูนซีเมนต์ น้ำร้อนจะไหลซึมขึ้นมาตามรอยแตกของหิน น้ำร้อนมีลักษณะใสไม่มีสีไม่มีกลิ่น มีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เล็กน้อย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้โดยเฉลี่ย 45 - 55 องศาเซลเซียส น้ำพุร้อนที่ใช้สำหรับบ่อแช่ตัวมีระบบน้ำล้นให้น้ำไหลออกตลอดเวลา มีการกรองเศษใบไม้ก่อนให้บริการ มีการล้างบ่อแช่ตัวทุกวัน อุณหภูมิของน้ำในบริเวณบ่อแช่ตัวประมาณ 45 องศาเซลเซียส น้ำพุร้อนพรัง เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาที่ดีและมีศักยภาพรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

4. น้ำแร่ร้อนค่ายรัตนรังสรรค์ (ร.25 พัน 2) สภาพพื้นที่เป็นที่ราบติดแนวเขตป่าธรรมชาติ มีลำธารน้ำแร่ไหลจากชอกหิน มีบ่อน้ำร้อน จำนวน 3 บ่อ สร้างเป็นท่อทรงกลม อุณหภูมิของน้ำแร่ร้อนอยู่ระหว่าง 37 - 40 องศาเซลเซียส น้ำแร่ร้อนไม่ได้เปิดบริการให้บุคคลภายนอกเข้าไปใช้ มีเพียงการต่อท่อเพื่อบริการแก่บุคคลที่อาศัยอยู่ในค่ายเท่านั้น ไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพใดๆ ไม่มีศักยภาพรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อนภาคเหนือ

จังหวัดเชียงราย มีบ่อน้ำร้อน 6 แห่ง คือ

1. บ่อน้ำพุร้อนโป่งพระบาท เป็นบ่อน้ำพุร้อนตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นมานานแล้ว บ่อน้ำสร้างทับด้วยคอนกรีตเป็นรูปโค้ง 6 โค้ง มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 8 เมตร เพื่อเก็บน้ำร้อน ตรงกลางบ่อมีน้ำพุ 3 ชั้นที่ปล่อยให้ น้ำพุร้อนตกลงมา เมื่อความร้อนปะกับความเย็น ก็จะเป็นควันและน้ำปะทะกับร่างกาย ห่างจากบริเวณบ่อน้ำนี้ เป็นมีสระแช่ตัวน้ำ มีหลังคาในสระนี้มีค่าใช้จ่ายคนละ 20 บาท อุณหภูมิของน้ำประมาณ 35-39 องศา ทางซ้ายมือของบ่อใหญ่เป็นบ่อแช่เท้า และบริเวณใกล้เคียงกับสระว่ายน้ำ เป็นห้องอาบน้ำอุ่น น้ำพุร้อนโป่งพระบาทเป็นบ่อน้ำพุร้อนที่มีการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาที่ดีและเริ่มต้นให้บริการเพื่อสุขภาพรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีศักยภาพรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ให้ความสำคัญ

2. บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เมตร มีน้ำร้อนผุดขึ้นมาช้าๆ ลักษณะของน้ำเป็นสีขี้เี่ยวใส จุดที่เคยทำเป็นสระน้ำแร่ร้อนๆ ให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวลงแช่น้ำแร่ร้อน แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว สาเหตุเกิดมาจากในหน้าฝนน้ำจะท่วมสระอาบน้ำแร่ร้อน ทำให้เกิดความเสียหายซำรดั้งทุกปี อุทยานแห่งชาติลำน้ำกก จึงได้ขุดสระทิ้ง คงไว้แต่บ่อน้ำร้อนตามธรรมชาติบ่อใหญ่นี้เพียงบ่อเดียว บ่อน้ำพุร้อนห้วยหมากเหลี่ยมมีศักยภาพรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และท่องเที่ยวชมธรรมชาติมีความโดดเด่นคือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติลำน้ำกก ที่สามารถเชื่อมต่อการท่องเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนได้

3. บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ มีการพัฒนาและปรับปรุงปรับสภาพภูมิทัศน์ใหม่ โดยใช้งบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย และงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮาง ปัจจุบันการพัฒนาและปรับปรุงได้เสร็จสมบูรณ์ตามเป้าหมาย บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ สามารถเปิดบริการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพแบบบ่อรวมกลางแจ้งขนาดใหญ่ และ อาคารอาบน้ำแร่แบบบ่อแยกอาบน้ำแร่ระบบสปา จำนวน 3 อาคาร 8 ห้อง , บริการนวดแผนไทย , นอกจากนี้บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ ยังมีพื้นที่ที่มีความโดดเด่นคือ มีแหล่งท่องเที่ยวชมธรรมชาติ เช่น บริการให้เช่าเต็นท์พักแรม , การจัดแคมป์ไฟเป็นหมู่คณะ และในบริเวณเดียวกันยังมี

ปางช้างผาเสริฐ บริการช้างนำเที่ยวทุ่งดอกบัวตองในฤดูหนาว นำเที่ยวหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอาข่า เผ่าลาหู่และนำเที่ยวน้ำตกห้วยแก้ว มีท่าเรือบ้านผาเสริฐ ให้นักท่องเที่ยวที่ล่องแพตามลำน้ำกมาจากบ้านท่าตอน หรือโดยสารเรือหางยาวนำเที่ยวชมทัศนียภาพขึ้น/ล่องตามลำน้ำก บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาที่ดี และเริ่มต้นให้บริการเพื่อสุขภาพรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีศักยภาพรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่นักท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่ให้ความสำคัญ

4. บ่อน้ำพุร้อนโป่งปูเฟื่อง มีบ่อน้ำร้อนจำนวน 3 บ่อ เกิดบนที่ราบระหว่างหุบเขา หลุมเจาะ 2 หลุม น้ำพุร้อนไหลขึ้นมาตามรอยเลื่อน ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ/ตะวันออกเฉียงใต้ มีกลิ่นกำมะถันค่อนข้างแรง อุณหภูมิประมาณ 75 องศาเซลเซียส ในอดีตเทศบาลตำบลแม่สรวย ได้เข้ามาบริหารจัดการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ประสบภาวะขาดทุน ปัจจุบันบ่อน้ำร้อนถูกทิ้งร้าง ไม่มีกิจกรรมท่องเที่ยวใดๆ ไม่มีระบบการกรองเศษใบไม้ ไม่มีศักยภาพรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

5. ลานนาออนเซ็น เป็นของเอกชน ผู้มองการณ์ไกลได้ซื้อสัมปทานต่อจากบ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง มารังสรรค์คิดสร้างสถานที่พักผ่อนแบบอาบน้ำแร่แช่น้ำร้อน ตามวิถีแห่ง “เซน” ให้ชื่อว่า “ลานนาออนเซ็น” อยู่ติดกับบ่อน้ำร้อนโป่งปูเฟื่อง ในเนื้อที่ 4 ไร่ บริเวณโดยรอบเป็นแนวเขา น้ำร้อนมีลักษณะใส มีก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เล็กน้อย ไม่มีกลิ่นกำมะถัน อุณหภูมิของน้ำร้อนวัดได้โดยเฉลี่ย 55 องศาเซลเซียส ลานนาออนเซ็น มีการบริหารจัดการและเริ่มต้นให้บริการเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และมีศักยภาพมีความพร้อมรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ที่นักท่องเที่ยวไทยและญี่ปุ่นให้ความสำคัญสำหรับการพักผ่อน

6. บ่อน้ำร้อนแม่ชะจาน อยู่ในจุดพักรถระหว่างการเดินทางจากเชียงใหม่-เชียงราย เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ อำเภอเวียงป่าเป้า อยู่ที่ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ ถนนสายเชียงราย-เชียงใหม่ กม. ที่ 64-65 มีบ่อน้ำร้อนธรรมชาติ 3 บ่อ บ่อที่ต้มไข่สุกภายใน 3 นาที มีอุณหภูมิประมาณ 85 องศาเซลเซียส บริเวณโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน มีชาวบ้านนิยมนำไข่มาขาย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ทดสอบต้มสุกภายใน 3 นาที บ่อน้ำร้อนแม่ชะจาน เป็นบ่อน้ำพุร้อนที่มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาที่ดี และมีศักยภาพมีความพร้อมรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั่วไปว่า น้ำพุร้อนมีคุณภาพแห่งหนึ่งของประเทศไทย

บริบทชุมชนแหล่งน้ำพุร้อนภาคเหนือ

จังหวัดเชียงใหม่ มีบ่อน้ำร้อน 2 แห่ง คือ

1. น้ำพุร้อนสันกำแพง มีลักษณะเป็นน้ำร้อนที่เดือดพล่านพุ่งขึ้นมาจากใต้พิภพสูงเป็นสายประมาณ 15 - 20 เมตร แล้วพุ่งอ้อยตกลงมา แล้วก็พุ่งสูงอีก มีเสียงดังไปทั่วบริเวณ น้ำพุร้อนมีอุณหภูมิถึง 100-105 องศาเซลเซียส เป็นธรรมชาติที่น่าทึ่ง ช่างน้ำพุร้อนธรรมชาติ มีบ่อน้ำร้อนปูนซีเมนต์ขนาดใหญ่ สำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าไปต้มไข่ โดยมีระยะเวลาในการต้มคือ 1. แบบไข่ลวกต้มประมาณ 3 นาที 2. แบบยางมะตูมใช้เวลาประมาณ 5-6 นาที 3. แบบสุกก็ต้มประมาณ 10-15 นาที ทำให้น้ำพุร้อนสันกำแพง มีชื่อเสียงมาเนิ่นนานควบคู่กับการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ น้ำพุร้อนสันกำแพง จึงกลายเป็นสถานที่ที่มีรูปแบบท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและนันทนาการ ที่นักท่องเที่ยว สามารถเที่ยวพักผ่อนได้ตลอดทุกฤดูกาล แต่ก็มีปัญหาที่ค้นพบคือ การปรับขึ้นราคาของค่าผ่านประตูและอัตราค่าบริการต่างๆ ในน้ำพุร้อนทำให้นักท่องเที่ยวลดลง อย่างไรก็ตามน้ำพุร้อนสันกำแพง ยังคงเป็นน้ำพุร้อนที่มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนา และมีศักยภาพและมีความพร้อมรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั่วไปว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและนันทนาการที่ดี ที่สำคัญน้ำพุร้อนมีคุณภาพแห่งหนึ่งของประเทศไทย

2. บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด เป็นแหล่งน้ำแร่ น้ำพุร้อนธรรมชาติ ซึ่งเทศบาลตำบลป่าเมี่ยงจัดสร้าง เป็นบ่อน้ำพุร้อนอยู่ในที่ราบลุ่มตะกอนน้ำพา ที่เป็นนาข้าวระหว่างหุบเขา เกิดเป็น 2 กลุ่มห่างกันประมาณ 400 เมตร บรรยากาศรอบๆ จะมีทุ่งนาและภูเขาล้อมรอบ ที่บ่อน้ำพุร้อนนั้นจะมีเหล็กกันล้อมรอบบ่อ เพื่อกันไม่ให้นักท่องเที่ยวลงไปเพราะน้ำร้อนมากๆ มีอุณหภูมิประมาณ 90 องศาเซลเซียส น้ำพุร้อนดอยสะเก็ด มีการบริหารจัดการและเริ่มต้นให้บริการเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว และมีศักยภาพมีความพร้อมรองรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องการไปพักผ่อนได้เป็นอย่างดี

ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งน้ำพุร้อน

ตัวอย่าง ของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวชมพื้นที่น้ำพุร้อนตัวแทนที่ศึกษา 5 จังหวัด 17 แหล่งน้ำพุร้อน จำนวน 385 คน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในแหล่งน้ำพุร้อน

จากการศึกษากลุ่มนักท่องเที่ยว (ตั้งแต่เมษายน – กรกฎาคม 2558) ที่เดินทางไปท่องเที่ยวแหล่งพื้นที่น้ำพุร้อน 5 จังหวัด 17 แหล่งน้ำพุร้อน ได้แก่ จังหวัดราชบุรี สืบมาจากนักท่องเที่ยว 77 คน , จังหวัดกำแพงเพชร สืบมาจากนักท่องเที่ยว 77 คน , จังหวัดระนองสืบมาจากนักท่องเที่ยว 77 คนจังหวัดเชียงราย สืบมาจากนักท่องเที่ยว 77 คน , จังหวัดเชียงใหม่ สืบมาจากนักท่องเที่ยว 77 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 385 คน ผลจากการ

สำรวจในพื้นที่ 5 จังหวัด พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายทั้ง 5 จังหวัด ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 265 คน คิดเป็นร้อยละ 68.8 เป็นเพศชาย 120 คนคิดเป็นร้อยละ 31.2 ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดราชบุรี จ.เชียงราย จ.เชียงใหม่ มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ซึ่งเป็นจำนวนที่เท่ากัน ส่วนนักท่องเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชรและ จังหวัดระนอง มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดราชบุรีและ จังหวัดกำแพงเพชร มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคกลาง ส่วนจังหวัดระนอง , จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคเหนือ , มีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 26.2 เป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาคืออาชีพเป็นพนักงานบริษัท/ลูกจ้าง คิดเป็นร้อยละ 24.7 , มีรายได้ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท เป็นจำนวนที่สูงที่สุดคือเท่ากันทั้ง 5 จังหวัดมีจำนวน 149 คน คิดเป็นร้อยละ 38.7 ผู้ตอบแบบสอบถามในจังหวัดราชบุรีให้เหตุผลในการเดินทางมาเที่ยวแหล่งน้ำพุร้อนว่า มาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ คิดเป็นร้อยละ 41.6 จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงราย มาเพื่อรักษาสุขภาพ และจังหวัดเชียงใหม่มาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจคิดเป็นร้อยละ 67.5 ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมีประสบการณ์การท่องเที่ยว คือ มาครั้งแรก เป็นจำนวนที่สูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 38.2 รองลงมา 2 – 3 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 26.8 วิธีการเดินทางมายังแหล่งน้ำพุร้อน คือ มารถยนต์ส่วนตัว ระยะเวลาในการท่องเที่ยวคือ มาแค่ครั้งวัน

2. รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

นักท่องเที่ยวมีระดับความพึงพอใจ ของรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยว น้ำพุร้อน 5 จังหวัด ด้านการจัดการท่องเที่ยว ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทั้ง 5 จังหวัดโดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร ,จังหวัดระนอง ,จังหวัดเชียงใหม่, จังหวัดเชียงรายและจังหวัดราชบุรีตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า แหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศดี ร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจมีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดทั้ง 5 จังหวัด ส่วนมีการจัดพื้นที่จอดรถที่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุดเหมือนกันทั้ง 5 จังหวัด

ระดับความพึงพอใจของรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยว น้ำพุร้อน 5 จังหวัด ครอบคลุมทั่วภูมิภาคของประเทศไทย ด้านบริการการจัดการท่องเที่ยว ของจังหวัดราชบุรีในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อยู่ในระดับมากทั้ง 4 จังหวัดโดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร , จังหวัดระนอง , จังหวัดเชียงใหม่ , จังหวัดเชียงราย ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า จังหวัดราชบุรี น้ำพุร้อนมีความสะอาดบริสุทธิ์ มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด และมีอาหารและเครื่องดื่มมีความพร้อมที่ถูกสุขลักษณะไว้บริการ มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด ส่วนจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย พึ่งพอใจห้องอาบน้ำมีการแยกชาย/หญิงและมีสัญลักษณ์บ่งบอกที่ชัดเจน มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดเท่ากันทั้ง 4 จังหวัด และบ่อน้ำพุร้อนมีอาหารและเครื่องดื่มมีความพร้อมที่ถูกสุขลักษณะไว้บริการ มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุดเท่ากันทั้ง 4 จังหวัด

ระดับความพึงพอใจของรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวน้ำพุร้อน 5 จังหวัด ครอบคลุมทั่วภูมิภาคของประเทศไทย ด้านการจัดการตลาด พบว่า ในจังหวัดราชบุรีในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง อยู่ในระดับมากที่สุด 4 จังหวัดโดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงรายตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดของจังหวัดราชบุรี คือ มีความสอดคล้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ และมีบริการเช่าจักรยานให้นักท่องเที่ยวได้ชมทัศนียภาพโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุดของจังหวัดราชบุรี ส่วนในจังหวัดเชียงใหม่ มีร้านขายของที่ระลึก ของฝาก ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อเป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด , จังหวัดกำแพงเพชร สินค้ามีคุณภาพเหมาะสมกับราคา เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด , จังหวัดระนอง มีความสอดคล้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด , จังหวัดเชียงราย สินค้ามีเอกลักษณ์และโดดเด่นของชุมชน เป็นข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด

3. ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ระดับความพึงพอใจของศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของน้ำพุร้อน 5 จังหวัด ด้านการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อน เมื่อพิจารณาในภาพรวมเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดราชบุรีในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และอยู่ในระดับมากที่สุด 4 จังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนจังหวัดเชียงราย จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนองมีค่าเฉลี่ยที่เท่ากัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละจังหวัด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดของจังหวัดราชบุรี คือ เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนมีความปลอดภัย เป็นค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด และแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ชุมทางคมนาคม เช่น สถานีรถโดยสารและท่าเรือ เป็นค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด ส่วนจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ มีระดับความพึงพอใจเป็นรายข้อที่เท่ากันทั้ง 4 จังหวัด คือ เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนมีความปลอดภัย เป็นค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด และแหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ชุมทางคมนาคม เป็นค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด

ระดับความพึงพอใจของศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อน 5 จังหวัด ด้านที่พัก เมื่อพิจารณาในภาพรวมเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดราชบุรีในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และอยู่ในระดับมากที่สุด 4 จังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนจังหวัดเชียงราย จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละจังหวัด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดของจังหวัดราชบุรี คือ ที่พักที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและมีเอกลักษณ์ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เป็นค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด ส่วนข้อที่มีที่พักที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด , จังหวัดกำแพงเพชร ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด คือ ที่พักมีความพร้อมด้านห้องสุขา ห้อง

อาบน้ำที่สะอาดและเพียงพอและข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ มีที่พักที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว , จังหวัดระนอง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด คือ ที่พักมีความสะอาดและมีความปลอดภัย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ มีที่พักอยู่ในรัศมี ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวหน้าพอรัน , จังหวัดเชียงราย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด คือ ที่พักมีความสะอาดและมีความปลอดภัย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ มีที่พักที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว , จังหวัดเชียงใหม่ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด คือ ที่พักมีความพร้อมด้านห้องสุขา ห้องอาบน้ำที่สะอาดและเพียงพอ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่น้อยที่สุด คือ มีที่พักอยู่ในรัศมีใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวหน้าพอรัน

ระดับความพึงพอใจของศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อน 5 จังหวัด ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาในภาพรวมเป็นรายจังหวัด พบว่า ทั้ง 5 จังหวัด มีภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกจังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดระนองและจังหวัดราชบุรี เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละจังหวัด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดของจังหวัดราชบุรี คือ ความสอดคล้องของกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่กับทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว, ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดของจังหวัดกำแพงเพชร คือ ความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ส่วนจังหวัดระนอง , จังหวัดเชียงราย , จังหวัดเชียงใหม่ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดคือความสอดคล้องของกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่กับทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยวเหมือนกัน

ระดับความพึงพอใจของศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อน 5 จังหวัด ด้านสิ่งดึงดูดจิตใจในการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาในภาพรวมเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดราชบุรี และจังหวัดระนอง ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในภาพรวมเป็นรายจังหวัด พบว่า 3 จังหวัด ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงราย เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละจังหวัด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดของจังหวัดราชบุรี คือ แหล่งท่องเที่ยวหน้าพอรันมีความสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน ส่วนจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงราย จังหวัด เชียงใหม่ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุด คือ ความมีชื่อเสียงของทรัพยากรธรรมชาติหน้าพอรันเหมือนกัน

ระดับความพึงพอใจของศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อน 5 จังหวัด ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เมื่อพิจารณาในภาพรวมเป็นรายจังหวัด พบว่า จังหวัดราชบุรีในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และอยู่ในระดับมากทั้ง 4 จังหวัด โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดระนอง จังหวัดเชียงราย จังหวัด เชียงใหม่ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละจังหวัด พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดของจังหวัดราชบุรี เหมือนกันกับจังหวัดกำแพงเพชร คือ มีการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว

น้ำพุร้อน เช่น บ้ายบอกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แผนที่ แผนที่บออย่างชัดเจน ส่วนจังหวัด จังหวัดระนอง จังหวัดเชิงยงราย จังหวัดเชิงยงใหม่ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยที่สูงที่สุดเหมือนกันทั้ง 3 จังหวัดคือ สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น น้ำ ไฟฟ้าถนน และห้องน้ำภายในบริเวณ แหล่งท่องเที่ยวพุร้อน มีความพร้อมและมีปริมาณที่เหมาะสม

การจัดกลุ่มตามศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

จากข้อมูลพื้นฐานที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลภาคสนาม แหล่งน้ำพุร้อน 17 แหล่ง เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว และการศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งน้ำพุร้อน สามารถนำมาจัดกลุ่มตามศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว ของกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สามารถจัดแบ่งกลุ่มได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บ่อน้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมไว้ในเบื้องต้น แต่บ่อน้ำร้อนนั้นหายร้อนแล้ว กลายพื้นดินตามปกติ ได้แก่ บ่อน้ำร้อนแม่วงศ์ จ.กำแพงเพชร

กลุ่มที่ 2 บ่อน้ำพุร้อนมีการรวบรวมไว้แล้วเบื้องต้น พบว่า ยังไม่มีการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยกลุ่มแหล่งน้ำพุร้อนนี้ ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาในรายละเอียด ได้แก่ บ่อน้ำร้อนโป่งน้ำร้อน จ.กำแพงเพชร บ่อน้ำพุร้อนโป่งปุเพียง จ.เชิงยงราย และบ่อน้ำร้อนค่ายรัตนสังสรรค์ จ.ระนอง

กลุ่มที่ 3 บ่อน้ำพุร้อนมีการรวบรวมไว้แล้ว พบว่า มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาแต่ประสบปัญหาในการพัฒนาและการบริหารจัดการ ได้แก่ น้ำพุร้อนโป่งกระทิง จ.ราชบุรี , บ่อน้ำร้อนพรหมภูมิ จ.ระนอง , บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเหลี่ยม จ.เชิงยงราย

กลุ่มที่ 4 บ่อน้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว พบว่า มีการเตรียมการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา และเริ่มต้นให้บริการเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และมีศักยภาพในการพัฒนา เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้รับความนิยมนั้นท่องเที่ยว ได้แก่ บ่อน้ำร้อนโป่งพระบาท จ.เชิงยงราย, บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ จ.เชิงยงราย , ล้านนาออนเซ็น (Lanna Onsen) จ.เชิงยงราย, บ่อน้ำพุร้อนดอยสะเก็ด จ.เชิงยงใหม่ , บ่อน้ำร้อนพรรั้ง จ.ระนอง , ธารน้ำร้อนบ่อคลึง จ.ราชบุรี

กลุ่มที่ 5 บ่อน้ำพุร้อนที่มีการรวบรวมน้ำพุร้อนแล้ว พบว่า มีการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนา มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในกลุ่มนี้ น้ำพุร้อนกำลัง ได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวมากที่สุด ว่าน้ำพุร้อนมีคุณภาพ ได้แก่ น้ำพุร้อนพระร่วง จ.กำแพงเพชร , บ่อน้ำพุร้อนรักษะวาริน จ.ระนอง , บ่อน้ำพุร้อนสันกำแพง จ.เชิงยงใหม่ , น้ำพุร้อนแม่ชะจาน จ.เชิงยงราย

5.2 การอภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

5.2.1 รูปแบบการบริการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ด้านการจัดการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง มีความสัมพันธ์กันกับแหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศดี ร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ , แหล่งน้ำพุร้อนควรมีบริเวณให้นั่งพักผ่อนอย่างเพียงพอ , และแหล่งน้ำพุร้อนควรมีการดูแลสุขภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวน้ำพุร้อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอารณีย์ วิวัฒนาภรณ์ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดราชบุรี พบว่า ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวด้านแหล่งท่องเที่ยว และด้านสินค้าประจำจังหวัด มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวและพบว่า ด้านส่วนผสมการตลาดนั้น นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญผลิตภัณฑ์ คือ ชื่อเสียงและความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของสินค้าทางการท่องเที่ยว เพราะสินค้าทางการท่องเที่ยวเป็นสินค้าที่มีความยุ่งยากซับซ้อน และมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสินค้า และยังพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว เรียงตามลำดับตามที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านที่ตั้งและด้านระยะทาง และสอดคล้องกับณรงค์ศักดิ์ สุริยวารกุล (2546 : บทคัดย่อ) เรื่องการศึกษาเกณฑ์ในการวิเคราะห์ศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลเกาะยอ อ.เมือง จ.สงขลา พบว่า ปัจจัยตัวชี้วัดของณรงค์ศักดิ์สุริยวารกุล แบ่งตามองค์ประกอบได้ 4 ด้าน คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตัวชี้วัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่ามีความสอดคล้องกัน ด้านการจัดการพื้นที่การใช้ที่ดิน การจัดการสิ่งแวดล้อม กิจกรรมกระบวนการขีดความสามารถในการยอมรับ และทรัพยากรและควมมีเอกลักษณ์ในท้องถิ่น สำหรับประเด็นที่แตกต่าง เนื่องจากวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวแตกต่างกัน และมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน คือประเด็นตัวชี้วัดด้านการจัดการความปลอดภัย และความสะอาดถูกสุขลักษณะ

ด้านบริการการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ความสำคัญกับ ห้องอาบน้ำแยกชาย/หญิงและมีสัญลักษณ์บ่งบอกชัดเจน , น้ำพุร้อนมีความสะอาดและบริสุทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศิธร สามารถ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดกระบี่ ผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 25 – 34 ปี มีการศึกษาในระดับ

ปริญญาตรี มีอาชีพพนักงานเอกชน/รับจ้าง มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 10,000 - 20,000 บาท มากที่สุด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว สถานที่พักแรมคือ โรงแรม ใช้เวลาช่วงวันหยุดตามเทศกาลในการเดินทางมาท่องเที่ยว ประเภทกิจกรรมที่ชอบการดำน้ำ ชมปะการัง จำนวนเงินที่นักท่องเที่ยวใช้จ่ายมากที่สุด คือ 4,001 - 5,000 บาท และสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ปรับปรุงมากที่สุด คือ ความสะอาดของสถานที่ท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวน 1 ครั้ง ในระยะเวลา 3 ปี ใช้เวลาอยู่ในจังหวัดกระบี่ประมาณ 3 - 5 วัน และส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวมีความตั้งใจว่าในอนาคตจะมาท่องเที่ยวในจังหวัดกระบี่แน่นอน นักท่องเที่ยวพึงพอใจมากในด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสวยงาม มีเอกลักษณ์และพึงพอใจอย่างมากต่อหมู่เกาะพีพี ผลการทดสอบความแตกต่างนักท่องเที่ยวที่มีอายุ อาชีพ แตกต่างกัน มีความพึงพอใจในการท่องเที่ยว จังหวัดกระบี่แตกต่างกัน และนักท่องเที่ยวที่มีอายุ ระดับการศึกษา รายได้แตกต่างกัน มีความพึงพอใจด้านสถานที่ท่องเที่ยวแตกต่างกัน พฤติกรรมที่แตกต่างกันได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ปรับปรุงและความตั้งใจในการมาเที่ยวในอนาคต แตกต่างกันมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวจังหวัดกระบี่แตกต่างกัน พฤติกรรมที่แตกต่างกันได้แก่ พาหนะในการเดินทางและสิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการให้ปรับปรุงแตกต่างกัน มีความพึงพอใจด้านสถานที่ท่องเที่ยวแตกต่างกัน

ด้านการจัดการตลาด พบว่า แหล่งน้ำพุร้อนมีความสอดคล้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่ , มีร้านขายของที่ระลึก ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภนิษฐ์ เหมะวรรณ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ในการเลือกใช้บริการนวดแผนโบราณในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยผลิตภัณฑ์ด้านบุคคลที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ได้แก่ พนักงานนวดที่มีประสบการณ์ความชำนาญในการนวด ด้านพนักงานนวดสามารถอธิบายแนะนำวิธีนวดแผนโบราณได้ และพนักงานนวดมีความสนใจในการให้บริการ ปัจจัยด้านราคา ที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ได้แก่ ด้านราคาต่อ 1 ชั่วโมงและด้านราคาต่อ 2 ชั่วโมง ปัจจัยด้านสถานที่ ที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ได้แก่ ด้านห้องนอนปูกเตียงและหมอนสะอาด ด้านห้องนวดกว้างขวางไม่อึดอัด สะดวกสบายและด้านมีห้องน้ำไว้บริการอย่างพอเพียง ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ด้านเครื่องมือที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ส่วนใหญ่ ได้แก่ด้านการมีเสื้อผ้าไว้ให้บริการ มีน้ำยาหรือน้ำมันบรรเทาอาการปวดเมื่อยไว้จำหน่าย และมีร้านอาหารภายในสถานที่ ด้านการส่งเสริมการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ได้แก่ ข่าวและการประชาสัมพันธ์การส่งเสริมการตลาด การขายโดยให้ส่วนลดและการโฆษณา และสอดคล้องกับพัชรา ลากลือชัย (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาว

ไทยต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม ใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแตกต่างด้วย t-test Independent การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ใช้สถิติสหสัมพันธ์อย่างง่าย ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก และตลาดน้ำท่าคาแตกต่างกัน โดยระดับความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำท่าคาสูงกว่าระดับความพึงพอใจ ต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก และให้ความสำคัญกับสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในตลาดน้ำมากที่สุด

5.2.2 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ด้านการเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อน พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนมีความปลอดภัยเป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมาเส้นทางการเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวพุร้อนมีความสะดวกสบาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนัวรรณ วิบุรุษมานนท์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยว และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวชายหาดบางแสนของผู้เยี่ยมเยือน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว พบว่า ปัจจัยความสะดวกในการเดินทางมีความสำคัญมากที่สุด ความต้องการและปัญหาที่ประสบ พบว่า ผู้เยี่ยมเยือนต้องการมาเที่ยวชายหาดบางแสนอีก ขอบที่พักแบบบังกะโลหรือรีสอร์ท โดยค่าที่พักต่อคืนควรมีราคาต่ำกว่า 500 บาท สิ่งที่ควรปรับปรุงมากที่สุดได้แก่ เรื่องความสะดวกของชายหาด ผู้เยี่ยมเยือนได้รับความพึงพอใจจากการท่องเที่ยวในระดับมาก และปัญหาที่ประสบมากที่สุดได้แก่ ความไม่เหมาะสมของราคาอาหาร ที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวก

ด้านที่พัก พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง ที่พักมีความสะดวกและมีความปลอดภัย ซึ่งเป็นจำนวนมากที่สุด รองลงมาที่พักมีความพร้อมด้านห้องสุขา ห้องอาบน้ำที่สะอาดและเพียงพอ และที่พักอยู่ในรัศมี ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนสอดคล้องกับงานวิจัยของสุธัญญา ทองวิชิต (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่องศักยภาพการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่าด้านทรัพยากรท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับค่อนข้างสูงทั้ง 3 ส่วน คือ 1) ธรรมชาติมีความสวยงามน่าประทับใจและมีคุณค่าดึงดูดใจ 2) ประวัติศาสตร์มีวัดต่าง ๆ ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยว และ 3) ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์และวิถีชีวิตในท้องถิ่นด้านความพร้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว พบว่ามีศักยภาพ

ปานกลางทั้ง 3 ส่วน คือ 1) ลักษณะทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว 2) สภาพโครงสร้างพื้นฐานมีความพร้อม และ 3) สิ่งอำนวยความสะดวกมีความพร้อม

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง ความสอดคล้องของกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่กับทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว เป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับสุดสงวน คำคุณ (2542) ได้ทำการศึกษาถึงปัจจัยที่สัมพันธ์กับการใช้บริการการนวดไทยในคลินิกการแพทย์แผนไทย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่โดยศึกษา 3 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัยนำได้แก่ความรู้ทัศนคติความเชื่อ ค่านิยม และการรับรู้ 2) ปัจจัยสนับสนุนและการยอมรับจากบุคคลอื่น ได้แก่ญาติเพื่อน บุคลากรทางการแพทย์และ 3) ปัจจัยเอื้ออำนวย ได้แก่การบริการระยะเวลา และความสะดวกในการรับข้อมูลข่าวสาร ผลการศึกษาพบว่า 1) ปัจจัยนำของผู้ใช้บริการอยู่ในระดับมาก ส่วนผู้ไม่ใช้บริการอยู่ในระดับปานกลาง 2) ปัจจัยสนับสนุนและการยอมรับของบุคคลอื่น ของผู้ให้บริการและไม่ใช้บริการอยู่ในระดับปานกลาง และ 3) ปัจจัยเอื้ออำนวยของผู้ให้บริการและไม่ใช้บริการอยู่ในระดับปานกลาง และสอดคล้องกับเพ็ญลักษณ์ เกตุทัต (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่องทัศนคติ และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด พบว่า ทัศนคติด้านความปลอดภัยและด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยวชาวไทย มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด

ด้านสิ่งดึงดูดจิตใจ พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง ความมีชื่อเสียงของทรัพยากรธรรมชาติน้ำพุร้อนเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมานักท่องเที่ยวให้ความสนใจคือแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน มีความสมบูรณ์และความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุธัญญา ทองวิชิต (2545) ได้ทำการศึกษาเรื่องศักยภาพการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว : กรณีศึกษา ตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการศึกษาพบว่าด้านทรัพยากรท่องเที่ยว มีศักยภาพอยู่ในระดับค่อนข้างสูงทั้ง 3 ส่วน คือ 1) ธรรมชาติมีความสวยงามน่าประทับใจและมีคุณค่าดึงดูดใจ 2) ประวัติศาสตร์มีวัดต่าง ๆ ที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยว และ 3) ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์และวิถีชีวิตในท้องถิ่นด้านความพร้อมของทรัพยากรท่องเที่ยว พบว่ามีศักยภาพปานกลางทั้ง 3 ส่วน คือ 1) ลักษณะทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว 2) สภาพโครงสร้างพื้นฐานมีความพร้อม และ 3) สิ่งอำนวยความสะดวกมีความพร้อม ด้านตลาดท่องเที่ยว พบว่าศักยภาพค่อนข้างสูงทั้ง 2 ส่วน คือ 1) จำนวนนักท่องเที่ยว เมื่อเปรียบเทียบจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีปริมาณมากกว่าในอดีต แต่สิ่งที่แตกต่างจากในอดีต คือ การใช้ระยะเวลาของนักท่องเที่ยวน้อยลง 2) การพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยว เมื่อมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากเดิม 3-4 เท่า ด้านเศรษฐกิจและสังคม พบว่า มี

ศักยภาพค่อนข้างสูง ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1) ประวัติความเป็นมาของพื้นที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ 2) ความพร้อมของผู้นำประชาชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความคิดเห็นและความต้องการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง สำหรับผู้ประกอบการท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็น และความต้องการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับเรื่อง สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น น้ำ ไฟฟ้าถนนและห้องน้ำภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อน มีความพร้อมและมีปริมาณที่เหมาะสม รองลงมา มีการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว น้ำพุร้อน เช่น บ้ายบอกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แผนที่ แผ่นพับอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของทัศนัวรรณ วิบุษกษมานนท์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวชายหาดบางแสนของผู้เยี่ยมเยือน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยว พบว่า ความสะดวกในการเดินทางมีความสำคัญมากที่สุด

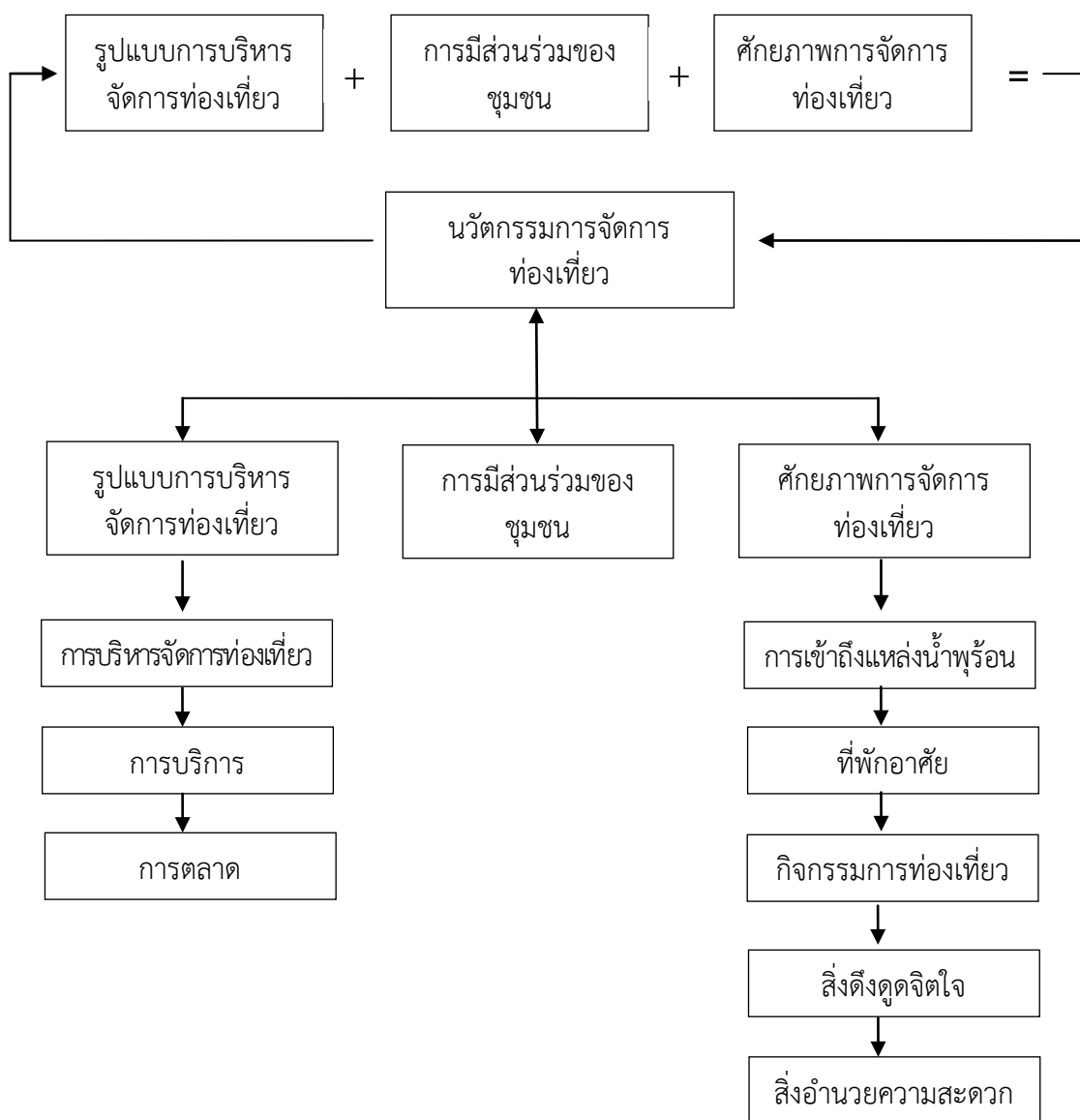
แนวโน้มศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของแหล่งท่องเที่ยว

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัด มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวที่ได้เปรียบจากทุกรัฐชาติ เช่น มีภูเขา มีธรรมชาติที่สวยงาม ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชมแหล่งน้ำพุร้อน ที่มีความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวค่อนข้างพร้อมสมบูรณ์ทั้ง 5 จังหวัด ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็ง จึงทำให้มองเห็นถึงแนวโน้มศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ยังสามารถเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง และเป็นโอกาสในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนทั้ง 5 แห่งได้ ซึ่งในอนาคตการเข้าสู่ AEC นักท่องเที่ยวแต่ละประเทศจะใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นอาวุธที่สำคัญ ในการชิงตลาดนักท่องเที่ยว โดยจะใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ในการค้นหาสิ่งที่ต้องการ เพื่อที่จะเจาะแหล่งท่องเที่ยวที่กลุ่มลูกค้าสนใจและค้นหาข้อมูลผ่านทางระบบออนไลน์ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนทั้ง 5 จังหวัด จะต้องเตรียมเดินทางการเข้าถึง ที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดจิตใจ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ หากเป็นการบริการที่ครบวงจรจะได้รับความนิยมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของภาษาอังกฤษ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพต้องปรับตัวให้ทันต่อการแข่งขันในอนาคตที่ประเทศไทย จะต้องเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในเดือนธันวาคม ปี พ.ศ. 2558 นี้

5.3 สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย สามารถนำมาสร้างเป็นแผนภูมิ “นวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ” ได้ดังนี้

องค์ประกอบของนวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ

องค์ประกอบของนวัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในแต่ละพื้นที่มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน คือ มีการบริหารจัดการท่องเที่ยว เช่น แหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศร่มรื่น มีการดูแลสุขภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว , มีการบริการการท่องเที่ยว เช่น ความสะอาดของน้ำพุร้อน มีห้องน้ำแยกชาย-หญิง มีป้ายแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้บ่อน้ำร้อน , มีการจัดการตลาด เช่น มีร้านขายของที่ระลึก ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ มีสปา อาบน้ำแร่สมุนไพร บันจายาน มัจฉาบ้ำบาด และนวดแผนไทยไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว บวกกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทำให้ชุมชน ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งน้ำพุร้อนในพื้นที่ของแต่ละชุมชน และเห็นถึงความสำคัญในการร่วมกัน ในการดูแลรักษาแหล่งน้ำพุร้อนและสภาพแวดล้อม และเกิดแรงจูงใจในการร่วมกันพัฒนาแหล่งน้ำพุร้อนในท้องถิ่นของตน ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

นอกจากนี้ ต้องคำนึงถึงศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของน้ำพุร้อนแต่ละแห่ง คือ เส้นทางเข้าถึงแหล่งน้ำพุร้อน ได้แก่ การคมนาคม มีถนนและเส้นทางเดินสู่มแหล่งน้ำพุร้อนได้ง่าย มีความสะดวกสบายและมีความปลอดภัย , ที่พักอยู่ในรัศมีใกล้เคียงกับแหล่งน้ำพุร้อน ที่พักมีความสะอาดปลอดภัยและมีราคาที่เหมาะสม , มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับทรัพยากรของแหล่งน้ำพุร้อน , มีสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวในเรื่องของการบริการ ความสะอาดความสะอาดที่สำคัญแหล่งน้ำพุร้อนมีความหลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน ประการสุดท้ายคือ แหล่งน้ำพุร้อนมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มีระบบเตือนภัย มีป้ายหรือสัญลักษณ์เตือนให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ ความสะอาดของบ่อแช่ตัวแช่เท้า ควรคำนึงถึงความสะอาด ดังนั้นแหล่งน้ำพุร้อนจำเป็นต้องมีมาตรการด้านความสะอาด การดูแลรักษาความสะอาดของบ่อแช่ตัว บ่อแช่เท้า ในพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวด้วย

5.4 ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

1. เนื่องจากแหล่งข้อมูลและพื้นที่ศึกษาอยู่ห่างไกลกัน (5 จังหวัด) ทำให้การเดินทางเก็บข้อมูลบ่อยครั้งเกิดความล่าช้า รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งขาดความชัดเจน ในการบริหารจัดการ หรือขาดหน่วยงานหลักประสานงานและดูแล ทำให้กำหนดการมีความคลาดเคลื่อนจากแผนปฏิบัติงาน

2. การขอข้อมูลและสัมภาษณ์ ผู้ประกอบการบางครั้งจำเป็นต้องเก็บข้อมูลในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ผู้ประกอบการอาจไม่สะดวกในการตอบคำถาม ดังนั้นคณะผู้วิจัยต้องรอจังหวะ ที่ผู้ให้สัมภาษณ์สะดวกซึ่งต้องใช้เวลาในการตอบคำถามได้เต็มที่ ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้

3. ในพื้นที่ศึกษาหลายๆ แห่งพบปัญหาทางด้านบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง กล่าวคือ เกิดการเปลี่ยนผู้บริหารและทีมผู้บริหาร

เช่น การเลือกตั้ง อบต. ทำให้นโยบายและการจัดการท่องเที่ยวเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย และระบบการจัดการเกิดขึ้น และขาดความต่อเนื่องทางการบริหารจัดการ

5.5 ข้อเสนอแนะ

งานการวิจัยเรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ด้านสถานที่ ควรจัดหาให้มีที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจที่มากกว่านี้ ในบริเวณโดยรอบน้ำพุร้อน รวมทั้งควรมีการรักษาความสะอาดของบริเวณโดยรอบ

2. ด้านการอำนวยความสะดวก ควรจัดให้มีห้องสำหรับอาบน้ำแร่ส่วนตัว เพื่อสะดวกในการอาบน้ำของนักท่องเที่ยวในบริเวณบ่อน้ำพุร้อน ควรมีการบำรุงรักษาและทำความสะอาดบริเวณบ่อน้ำพุร้อนให้มีความสมบูรณ์มากกว่านี้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับความสะดวก ในการเดินทางมาท่องเที่ยวและอาจไม่อยากเดินทางมาท่องเที่ยวอีก

3. ด้านบุคลากรผู้ให้บริการ ควรเพิ่มจำนวนบุคลากรผู้ให้บริการ ควรมีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งควรจัดให้บุคลากรอยู่ในแต่ละสถานที่ที่ให้บริการโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน

4. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมให้มากขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกแก่นักท่องเที่ยว และควรเพิ่มการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

5. ควรมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านสุขภาพให้เด่นชัด เพื่อเสนอเป็นจุดขายที่มีศักยภาพและได้รับการพัฒนาอย่างเพียงพอและต่อเนื่อง รวมทั้งการเตรียมการสำหรับรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นด้วย

6. หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ควรสนับสนุนการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนที่มีความพร้อมในการให้บริการให้กว้างขวางและมีประสิทธิผล เช่น จัดทำหรือปรับปรุง website แนะนำแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนอย่างน่าสนใจ มีสาระทางวิชาการ และมีจุดเด่นเฉพาะของแต่ละแห่ง โดยเพิ่มการประชาสัมพันธ์ดังกล่าว ในส่วนของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา

7. ให้ความรู้แก่ชุมชนในด้านต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานของแหล่งน้ำพุร้อนแต่ละแห่ง ประโยชน์และคุณค่าของน้ำพุร้อนเชิงกายภาพและเคมี รวมทั้งการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่นการอุปโภค บริโภค และการนำไปใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวของแต่ละแหล่งน้ำพุร้อน รวมถึงการจัดการการท่องเที่ยว น้ำพุร้อน การจัดการด้านภูมิสถาปัตยกรรมของน้ำพุร้อน ภายใต้หลักการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนและ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ และร่วมมือร่วมใจในการดูแลรักษาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนสืบไป โดยการให้ความรู้แก่ชุมชน ในรูปแบบการจัดสื่อนำเสนอในรูปแบบโปสเตอร์ การนำเสนอในรูปแบบการฝึกอบรม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ในการศึกษางานวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน เนื่องจาก พบว่า ในแหล่งน้ำพุร้อนหลายๆ แหล่ง ได้รับการเปลี่ยนแปลงและดัดแปลงการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อนในทิศทางที่สวนกระแสกับการอนุรักษ์ ทำให้คุณค่าของน้ำพุร้อนและคุณค่าการใช้ประโยชน์ ทั้งด้านการท่องเที่ยวเศรษฐกิจและสังคม ไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร ในขณะที่เดียวกันหลายๆ แหล่งท่องเที่ยว กลับถูกลดคุณค่าทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพลงไป จำเป็นต้องเน้นการศึกษาวิจัย ในด้านการอนุรักษ์แหล่งน้ำพุร้อนทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม กายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนระบบนิเวศในพื้นที่

2. เพื่อเป็นการต่อยอด การศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับแหล่งน้ำพุร้อนในแต่ละแห่งมีความจำเป็นต้องศึกษาในด้านกิจกรรม และความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งความต้องการด้านกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากน้ำพุร้อน รวมถึงความต้องการผลิตภัณฑ์ และการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว โดยอาจประเมินตามกลุ่มทางการตลาดของนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง

3. ควรศึกษาการส่งเสริมกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ และการตลาดทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เพื่อพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย การนำไปใช้ประโยชน์ของแหล่งน้ำพุร้อนในพื้นที่ และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ยั่งยืนในองค์ประกอบพัฒนาทั้งแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

4. ควรทำการศึกษาเชิงปริมาณ ความต้องการรูปแบบการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งน้ำพุร้อนในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ รวมถึงการรองรับประชาคมอาเซียน เพื่อเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ในแหล่งน้ำพุร้อนให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างเต็มประสิทธิภาพ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538) “รายงานสรุปคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
ด้านกายภาพเล่มที่ 10”. กรุงเทพฯ : บริษัทออร์ แพลนนิ่ง แอนด์ ดีเวลลอปเม้นท์.
- _____ (2539). การท่องเที่ยววิสัยทัศน์ 2555. กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์
การท่องเที่ยว.
- _____. (2552). โครงการสำรวจระดับความรับรู้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ฝ่ายนโยบายวางแผน กองวางแผนการท่องเที่ยว.
- คัตณางค์ วรภัชจุณเกียรติ. (2543). พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อ
การท่องเที่ยวบนเกาะเกร็ด. รายงานการวิจัยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง.
บธ.ม. (บริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
ถ่ายเอกสาร.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2539). เจตคติและความพึงพอใจในการบริการ. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมราชา.
- ชูชีพ อ่อนโคกสูง. (2522). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ทวีลาภ รัตนราช. (2553). พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อ
การท่องเที่ยวเชิงสัมผัสวัฒนธรรม ในรูปแบบโฮมสเตย์ ชุมชนบ้านคลองเรือ
อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การจัดการนันทนาการ).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร
- ทัศนวรรณ วิบุษกษมานนท์. (2545). พฤติกรรมการท่องเที่ยวและปัจจัยที่มี
ความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวชายหาดบางแสนของผู้เยี่ยมเยือน. วิทยานิพนธ์ วท.ม.
(เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
ถ่ายเอกสาร.
- ธวันต์ รัตนชัย. (2550). ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวจังหวัด
เชียงใหม่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. ค้นคว้าแบบอิสระเศรษฐศาสตร์
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- พจนาน สนวนศรี (2546). **คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พัชรา ลากลือชัย. (2547). **ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ.
- ณรงค์ศักดิ์ สุริยวารกุล,(2546). **เกณฑ์ในการวิเคราะห์ศักยภาพในการเป็นแหล่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษา : ตำบลเกาะยอ อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม.
- เพ็ญลักษณ์ เกตุทัต. (2546). **ทัศนคติและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด**. สารนิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ. (2538). **พฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทยเสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย**. นครปฐม : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุข สุขาอาเซี่ยน มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา. ถ่ายเอกสาร.
- ปวารณา อัจฉริยบุตร และคณะ. (2547). **โครงการมาตรฐานของสถานประกอบการสปาในจังหวัดภูเก็ต พังงา และกระบี่**. ภูเก็ต : มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต. ถ่ายเอกสาร.
- ปริญญา อภิวงค์วาร. (2548). **พฤติกรรมการท่องเที่ยววัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่ของนักท่องเที่ยวชาวไทย**. ค้นคว้าแบบอิสระเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิภาพร มหาชัย. (2544). **พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นในจังหวัดเชียงใหม่ต่อการเลือกใช้บริการสปาเพื่อสุขภาพ**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- วิเชียร เกตุสิงห์. 2538. **ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมาย : เรื่องง่าย ๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้**. **ข่าวสารการวิจัยการศึกษา**. 1(4) กุมภาพันธ์ – มีนาคม 2538 : 13.

- วัฒนา เพ็ชรวงค์. (2542). พฤติกรรมและความพึงพอใจของประชากรที่มีต่อการใช้บริการ 13. วิทยานิพนธ์ บธ.ม. (การตลาด). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ศุภนิษฐ์ เหมะวรรณ. (2545). ปัจจัยส่วนประสมทางการตลาดที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นในการเลือกใช้บริการนวดแผนโบราณในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- ศศิธร สามารถ. (2545). ความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยในจังหวัดกระบี่. สารนิพนธ์. บธ.ม. (การตลาด). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สาธิตา สุรวงศ์เดชา. (2541). ความพึงพอใจในงานของผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ใน ยุควิกฤตเศรษฐกิจ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุจิตรา พิตรากุล และพินิจ กุลสิงห์, 2522, การเกิดน้ำพุร้อนและความน่าจะมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ณ บ้านโป่งกุ่ม ตำบลป่าเมี่ยง, อำเภอต๋อยสะเกิด และบ้านโป่งฮ่อม ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักสภาวิจัยแห่งชาติ.
- สุรัญญา ทองวิชิต. (2545) ศักยภาพการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีตำบลบางตาเถร อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุรพล ศรีวิทยา และคณะ. (2546). โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาบริการท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพในที่พักรวม เสนอต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- สุดสงวน คำคุณ, (2542). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการใช้บริการนวดแผนไทยคลินิกการแพทย์แผนไทยอำเภอต๋อยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เสาวนีย์ กัณหะเสน. (2545). ความคาดหวังและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการ
 จัดสภาพแวดล้อมและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาหมู่บ้านรวม
 มิตรอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานวิจัยและพัฒนาการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2546, รายงานฉบับสมบูรณ์
 โครงการศึกษาเพื่อประเมินศักยภาพแหล่งพลังงานความร้อนใต้พิภพ จังหวัด
 แม่ฮ่องสอน, เสนอต่อสำนักงานนโยบายและแผนพลังงาน, 168 หน้า

อัญชลี ภูอิทธิวงศ์. (2547). ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาว
 ต่างประเทศในการใช้บริการสปา ในจังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ
 ศศ.ม. (การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.

อารณีย์ วิวัฒนาภรณ์. 2546. ปัจจัยที่อิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของ
 นักท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ
 โรฒ. ปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาการตลาด บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

อารีย์ วรเวชชนกุล. (2546). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว
 ชาวไทยในจังหวัดนครปฐม. ปริญญาโทบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, สาขา
 การตลาด, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภาษาอังกฤษ

Geotermica Italiana, 1984, Geothermal Reconnaissance Survey of Northern
 Thailand; Final Report, Pisa, Italy, 104 pp.

Ramingwong, T., Ratanasthien, B., Wattananikon, K., Tantisukit, C., Lerdthusanee, S.,
 Thanasuthipitak, T., and Pitragool, S., 1980, Phase I Final Report on
 Geothermal Resources of Northern Thailand, Submitted to Electricity
 Generating Authority of Thailand, 244 pp.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการ

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	ระยะเวลาที่ตั้งไว้	ระยะเวลาที่ทำได้จริง	ผลที่ได้รับ
1. เพื่อศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย	- ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	เดือนที่ 1-2	เดือนที่ 1-2	1. ได้ข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นของการท่องเที่ยวเกณฑ์ที่กำหนด 2. ได้รูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมแต่ละแหล่ง เช่น - ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยว - ด้านการบริการ - ด้านการตลาด 3. ได้ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของน้ำพุร้อนแต่ละแหล่ง
	- สำรวจพื้นที่แหล่งน้ำพุร้อนเพื่อคัดเลือกน้ำพุร้อนที่จะศึกษา - รวบรวมข้อมูลและศึกษาข้อมูลจากฐานข้อมูลต่างๆ - สัมภาษณ์หน่วยงานที่รับผิดชอบ - สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษา - สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว	เดือนที่ 3-4	เดือนที่ 3-4	
2. เพื่อรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน	- เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสำรวจและการสังเกตการณ์ อย่างมีส่วนร่วม ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก - เปิดเวทีประชุมย่อยย่อย - สัมภาษณ์หน่วยงานที่รับผิดชอบ - สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในพื้นที่ที่ศึกษา - สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว	เดือนที่ 5-8	เดือนที่ 5-8	

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับตลอดโครงการ (ต่อ)

วัตถุประสงค์	กิจกรรมที่วางแผนไว้	ระยะเวลาที่ตั้งไว้	ระยะเวลาที่ทำได้จริง	ผลที่ได้รับ
3. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนในสังคมไทย	- เปิดเวทีประชุมย่อยย่อย สัมภาษณ์เชิงลึก	เดือนที่ 9	เดือนที่ 9	
	- สัมภาษณ์หน่วยงานที่รับผิดชอบ			
	- สัมภาษณ์ชุมชนในพื้นที่ศึกษา			
	- สัมภาษณ์นักท่องเที่ยว			
	- ศึกษาดูงานน้ำพุร้อน			
	- วิเคราะห์ข้อมูล	เดือนที่ 10	เดือนที่ 10	4. ได้รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
	- รายงานผลการวิจัย	เดือนที่ 11-12	เดือนที่ 11-12	
	- ถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	เดือนที่ 13-14		

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามนักท่องเที่ยว

เรื่อง “น้ำพุร้อน (Onsen) : วัตกรรมการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและ
บำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน”

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2558

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้มีทั้งหมด 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ตอนที่ 3 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว

ตอนที่ 4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสำรวจแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทย (หรือภาคเหนือ)
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยว น้ำพุร้อนในสังคมไทย

เกณฑ์การให้คะแนน

- 5 หมายถึง ปฏิบัติมากที่สุด
- 4 หมายถึง ปฏิบัติมาก
- 3 หมายถึง ปฏิบัติปานกลาง
- 2 หมายถึง ปฏิบัติน้อย
- 1 หมายถึง ปฏิบัติน้อยที่สุด

รศ.ดร.เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง

ผู้วิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

1. เพศ

1. ชาย 2. หญิง

2. อายุ

1. ต่ำกว่า 20 ปี 2. 20 – 30 ปี
 3. 31 – 40 ปี 4. 41 – 50 ปี
 5. 51 – 60 ปี 6. 60 ปีขึ้นไป

3. ภูมิภาค

1. ภาคเหนือ 2. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 3. ภาคกลาง 4. ภาคใต้
 5. ภาคตะวันออก 6. ภาคตะวันตก

4. อาชีพ

1. นักเรียน/นักศึกษา 2. ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 3. ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว 4. พนักงานบริษัท/ลูกจ้าง
 5. เกษตรกร/กสิกรรม 6. ว่างาน

5. รายได้ต่อเดือน

1. รายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท 2. รายได้ 5,001 - 10,000 บาท
 3. รายได้ 10,001 - 20,000 บาท 4. รายได้ 20,001 - 30,000 บาท
 5. รายได้ 30,001 - 40,000 บาท 6. รายได้ 40,001 - 50,000 บาท
 7. รายได้มากกว่า 50,001 บาทขึ้นไป

6. เหตุผลในการเดินทางมาท่องเที่ยวที่น้ำพุร้อน

1. เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ 2. เพื่อเยี่ยมญาติ
 3. เพื่อรักษาสุขภาพ 4. หาประสบการณ์ใหม่ๆ
 5. นำนักท่องเที่ยวมาเที่ยว 6. สัมมนา

7. ประสบการณ์ในการท่องเที่ยว

1. มาครั้งแรก 2. มาทุกวัน
 3. มา 2 – 3 ครั้ง 4. มา 4 – 5 ครั้ง
 5. มามากกว่า 5 ครั้ง

8. วิธีการเดินทางมายังแหล่งน้ำพุร้อน (Onsen)

1. มารถจักรยานยนต์ 2. มารถยนต์ส่วนตัว
 3. มารถประจำทาง 4. เข้าเหมารถ
 5. ซื้อทัวร์มาเป็นหมู่คณะ

9. ระยะเวลาในการท่องเที่ยว

1. ครึ่งวัน 2. ค้างคืน 1 วัน
 3. ค้างคืนมากกว่า 1 วัน

ตอนที่ 2 รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

ข้อ	รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการจัดการการท่องเที่ยว						
1.	แหล่งน้ำพุร้อนมีบรรยากาศดี ร่มรื่น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ					
2.	แหล่งน้ำพุร้อน ควรมีบริเวณให้นั่งพักผ่อนอย่างเพียงพอ					
3.	มีการแบ่งเขตพื้นที่สงวน พื้นที่นันทนาการ และพื้นที่พักอาศัยอย่างชัดเจน					
4.	มีการดูแลสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยวน้ำพุร้อน					
5.	มีการจัดการขยะ อย่างชัดเจน					
6.	มีการบำบัดน้ำเสีย และวิธีการจัดการน้ำเสียที่มีคุณภาพ					
7.	มีการจัดพื้นที่จอดรถ ที่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว					
ด้านบริการการท่องเที่ยว						
1.	น้ำพุร้อนมีความสะอาด บริสุทธิ์					
2.	ห้องอาบน้ำแยกชาย-หญิงและมีสัญลักษณ์บ่งบอกชัดเจน					
3.	มีจำนวนห้องอาบน้ำ น้ำแร่หรือน้ำร้อน/ บ่อแช่ตัว /บ่อแช่เท้าเพียงพอ					
4.	ป้ายแนะนำเกี่ยวกับวิธีการใช้น้ำพุร้อน					
5.	การดูแลและซ่อมแซมบริเวณโดยรอบของบ่อน้ำพุร้อน					
6.	มีการรักษาความสะอาดของห้องอาบน้ำแร่/ บ่อแช่ตัว /บ่อแช่เท้า					
7.	ความเหมาะสมด้านราคาการใช้บริการ ห้องอาบน้ำแร่/ บ่อแช่ตัว/ บ่อแช่เท้า					
8.	มีอาหารและเครื่องดื่ม มีความพร้อมที่ถูกต้องสุขลักษณะไว้บริการ					

ด้านการจัดการตลาด					
1.	มีร้านขายของที่ระลึก ของฝากให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อ				
2.	สินค้ามีคุณภาพเหมาะสมกับราคา				
3.	สินค้ามีเอกลักษณ์และโดดเด่นของชุมชน				
4.	มีบริการเช่าจักรยานให้นักท่องเที่ยวได้ชมทัศนียภาพโดยรอบบ่อน้ำพุร้อน				
5.	มีสปาและนวดแผนไทยไว้บริการแก่นักท่องเที่ยว				
6.	น้ำพุร้อนมีความสอดคล้องกับกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่				

ตอนที่ 3 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ตามหลักปัจจัยการท่องเที่ยว 5 ด้าน

ข้อ	ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการเข้าถึง						
1.	เส้นทางการเดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนมีความสะดวกสบาย					
2.	เส้นทางจากทางสู่แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนมีป้ายบอกทางชัดเจน					
3.	เส้นทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อนมีความปลอดภัย					
4.	มีบริการรถยนต์สาธารณะให้บริการไปยังแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อน อย่างสะดวกสบาย					
5.	แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ชุมทางคมนาคม เช่น สถานีรถไฟโดยสารและท่าเรือ					
ด้านที่พัก						
1.	มีที่พักที่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว					
2.	ที่พักที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และมีเอกลักษณ์ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว					
3.	มีที่พักอยู่ในรัศมี ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวบ่อน้ำพุร้อน					
4.	ที่พักมีความสะอาดและมีความปลอดภัย					

5.	ที่พักมีความพร้อมด้านห้องสุขา ห้องอาบน้ำที่สะอาด และเพียงพอ					
6.	ที่พักมีราคาที่เหมาะสม					
ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว						
1.	ความสอดคล้องของกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่กับ ทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว					
2.	ความเหมาะสมของกิจกรรมกับระยะเวลาในการ จัดการและร่วมกิจกรรมอย่างลงตัว					
3.	ความน่าสนใจของกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว					
4.	การสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมแก่นักท่องเที่ยว					
5.	มีการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อการ ท่องเที่ยวอย่างชัดเจน					
ด้านสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยว						
1.	มีการบริการเสื้อผ้าสำรองสำหรับผลัดเปลี่ยนก่อนการ อาบน้ำแร่					
2.	ความสะอาดของชุดสำรอง					
3.	ความสะดวก ในการใช้บริการเช่าลือคเกอร์					
4.	แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน มีความสมบูรณ์และความ หลากหลายของทรัพยากรอย่างชัดเจน					
5.	ความมีชื่อเสียงของทรัพยากรธรรมชาติน้ำพุร้อน					
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก						
1.	สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น น้ำ ไฟฟ้า ถนน และห้องน้ำภายในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุ ร้อน มีความพร้อมและมีปริมาณที่เหมาะสม					
2.	มีระบบเตือนภัยและระบบรักษาความปลอดภัยแก่ ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว					
3.	มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ เช่น ทางลาด ห้องน้ำ และที่จอดรถสำหรับผู้พิการ					
4.	มีการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวน้ำพุร้อน เช่น บ้ายบอกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แผนที่ แผ่นพับ อย่าง ชัดเจน					
5.	มีบุคลากรที่มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างชัดเจน					

6.	มีป้ายหรือสัญลักษณ์รักษาความปลอดภัยหรือเตือนให้ระวังอันตรายเกี่ยวกับการแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน					
7.	แหล่งท่องเที่ยวมีอาหารไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม					
6.	ความพึงพอใจต่อกิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่โดยรวม					

ตอนที่ 5. ปัญหาและข้อเสนอแนะ

1. รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

1.1 ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

.....

.....

.....

1.2 ด้านการจัดการบริการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Onsen)

.....

.....

.....

1.3 ด้านการจัดการตลาดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Onsen)

.....

.....

.....

2. ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

2.1 ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านการ

เข้าถึง.....

.....

.....

.....

2.2 ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านที่พัก

.....

.....

.....

2.3 ศักยภาพการท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว

.....

.....

2.4 ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว

.....

.....

2.5 ศักยภาพการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

.....

.....

3. แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนในอนาคต

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่สละเวลาในการร่วมมือตอบแบบสอบถามนี้

ผู้วิจัย

ภาคผนวก ค
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ชุด A

.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

โครงการวิจัย เรื่องน้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและ
บำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุดที่ 1 สอบถาม “ผู้นำชุมชน” ในแต่ละท้องถิ่นแหล่งละ 5 คน

ชื่อ.....
เพศอายุ.....ปี
ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.....
แหล่งน้ำพุร้อน.....
จังหวัด.....
เวลาเริ่มต้นสัมภาษณ์.....วันที่.....

1. ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน

.....
.....
.....
.....
.....

2. ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

.....
.....
.....
.....
.....

3. รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3.1 ด้านการบริหารจัดการ

.....
.....
.....
.....
.....

3.2 ด้านการจัดการบริการ

.....

.....

.....

.....

.....

3.3 ด้านการจัดตลาด

.....

.....

.....

.....

.....

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน / ประโยชน์ของชุมชนที่ได้รับ

.....

.....

.....

.....

.....

5. ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

5.1 ด้านการเข้าถึง

.....

.....

.....

.....

.....

5.2 กยภาพ ด้านที่พัก.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.3 ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว.....

.....

.....

.....

5.4 ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว.....

.....

.....

.....

5.5 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

.....

.....

.....

6. แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยว
น้ำพุร้อนในอนาคต

.....

.....

.....

7. ปัญหาที่พบ

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์

วันที่.....

เวลา

ชุด B
.....

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

**โครงการวิจัย เรื่องน้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและ
บำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน**

ชุดที่ 1 สอบถาม “ผู้ประกอบการร้านค้า” ในแต่ละท้องถิ่นแหล่งละ 5 คน

ชื่อ.....
เพศอายุ.....ปี
ตำแหน่งผู้ให้สัมภาษณ์.....
แหล่งน้ำพุร้อน.....
จังหวัด.....
เวลาเริ่มต้นสัมภาษณ์.....วันที่.....

1. ข้อมูลทั่วไปของแหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อน

.....
.....
.....
.....
.....

2. ข้อมูลด้านทรัพยากรทั่วไปและทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่

.....
.....
.....
.....

3. รูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

3.1 ด้านการบริหารจัดการ

.....
.....
.....
.....

3.2 ด้านการจัดการบริการ

.....

.....

.....

.....

.....

3.3 ด้านการจัดตลาด

.....

.....

.....

.....

.....

4. การมีส่วนร่วมของชุมชน / ประโยชน์ของชุมชนที่ได้รับ

.....

.....

.....

.....

.....

5. ศักยภาพการท่องเที่ยว ตามหลักปัจจัยทางการท่องเที่ยว 5 ด้าน

5.1 ด้านการเข้าถึง

.....

.....

.....

.....

.....

5.2 ด้านที่พัก.....

.....

.....

.....

.....

.....

5.3 ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว.....

.....

.....

.....

5.4 ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว.....

.....

.....

.....

5.5 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

.....

.....

.....

6. แนวโน้มและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและการบำบัดของแหล่งท่องเที่ยว
น้ำพุร้อนในอนาคต

.....

.....

.....

7. ปัญหาที่พบ

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์
วันที่.....
เวลา

ภาคผนวก ง
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อนักวิจัย	รองศาสตราจารย์.ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง
รหัสประจำตัวผู้วิจัย	48-06-0015
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำ
หน่วยงานที่ติดต่อ	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี อ.เมือง จ.ลพบุรี 15000 (081) 285-9697 (ที่ทำงาน) โทร. 036-411150

ด้านบริหาร

1. ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักประกันคุณภาพการศึกษา 2 สมัย
2. เป็นผู้ตรวจประเมินคุณภาพภายในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต , มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา , คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ , มหาวิทยาลัยนเรศวร , 20 - 22 กรกฎาคม 2547 , มหาวิทยาลัยศิลปกร , 1 ม.ค. 48
3. เป็นวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิประเมินคุณภาพภายนอกเสมือนจริง ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
4. เป็นประธานคณะดำเนินการปฏิบัติราชการตามคำรับรองปฏิบัติราชการ ของมหาวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2548

ด้านงานวิจัย

1. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2558). น้ำพุร้อน (Onsen) : นวัตกรรมจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและบำบัดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน (เสร็จสมบูรณ์)
2. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2558). การศึกษาพฤติกรรมเชิงคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี (เสร็จสมบูรณ์)
3. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2557). การจัดการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบโมเดลซิปปาที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รายวิชาบทบาทมหาอำนาจ การสร้างเสรีภาพและสิทธิมนุษยชน (เสร็จสมบูรณ์)
4. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2556). พฤติกรรมการเที่ยวกลางคืนของเยาวชนในสถาบันเทิดทูนและแบ่งค์ จังหวัดลพบุรี (เสร็จสมบูรณ์)
5. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2555). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบทางการเรียนวิชาวิธีไทยที่ได้รับการสอนแบบร่วมมือแบบเอส ที เอ ดี (STAD) และแบบการสอนแบบปกติ (ทุนมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี) (เสร็จสมบูรณ์)

7. โกนิฐฐ์ ศรีทอง , เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2554). การนำกฎแห่งกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนชุมชนไชยทิศ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร. (ทูนวช.)
8. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2554). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาที่เรียนรายวิชาวิถีไทย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. (ทูนมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี)
9. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2553). พฤติกรรมเสี่ยงต่อการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของเยาวชนในสถาบันการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. (ทูนมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี)
10. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2552). “การประเมินผลการจัดการเรียนการสอนรายวิชาวิถีโลก ของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี” มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. (ทูนมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี)
11. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2551). “การศึกษาพฤติกรรมและการแต่งกายของนักศึกษาหญิงที่เรียนรายวิชาวิถีโลก มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี” มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
12. โกนิฐฐ์ ศรีทอง , เอื้อมทิพย์ ศรีทอง , เต็มศักดิ์ ทองอินทร์, (2550). การศึกษาความต้องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และแนวโน้มการบริการทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีการศึกษา 2550 – 2554.
13. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. บรรณานุกรม, (2549). สรุปรายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการชุดโครงการวิจัยและพัฒนายาวิชาชีพครู “ถอดประสบการณ์การเรียนรู้จากกลุ่มภูมิภาคกรุงเทพมหานคร” ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
14. โกนิฐฐ์ ศรีทอง , เอื้อมทิพย์ ศรีทอง , พิชัย พกาทอง. (2548). ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสภาวิจัยแห่งชาติให้ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ : กรณีศึกษา วัดอัมพวัน ต.พรหมบุรี จ.สิงห์บุรี”,
15. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2547). “การวิเคราะห์ภูมิปัญญาชาวบ้าน : กรณีศึกษาผ้ามัดหมี่- ชิดจังหวัดอุดรธานี”
16. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง. (2546). การประเมินมาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกกรณีศึกษา สถาบันอุดมศึกษา 5 แห่ง นาร่อง. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
17. เอื้อมทิพย์ คงเพชร , จรูญ ถาวรจักร. (2544). “สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนกับการศึกษาต่อของนักเรียน : ในเขตความรับผิดชอบของสถาบันราชภัฏอุดรธานี” ,
18. เอื้อมทิพย์ คงเพชร. (2534). “ปัจจัยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของชาวพุทธ : กรณีศึกษาวัดอัมพวัน ตำบลพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี”

บทความ

บทความเรื่องเกณฑ์การพัฒนาระบบการจัดการเชิงคุณภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา , จุลสาร : สังคมคุณภาพ , ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ประจำเดือนธันวาคม, 2548.

บทความเรื่อง “การจัดอันดับมหาวิทยาลัย : กระจกสะท้อนคุณภาพอุดมศึกษาไทย , มติชนรายสัปดาห์ 27 กุมภาพันธ์ 2548.

บทความเรื่อง “การบริหารคุณภาพแบบ TQM สู่ความเป็นเลิศด้วย Six Sigma. ; วารสารวิชาการคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต กันยายน 2544.

บทความเรื่อง “Balances Scorecard กับสถาบันอุดมศึกษาไทย” ; วารสารวิชาการคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต กันยายน 2547.

บทความ “การแปรรูปรัฐวิสาหกิจในกลุ่มอินโดจีน” Journal of Asian Review, Chulalongkorn University, 1994.

บทความ “ชาวพุทธในยุคโลกาภิวัตน์” Journal of Asian Review, Chulalongkorn University, 1994.

เป็นวิทยากรบรรยายพิเศษ

1. บรรยายพิเศษเรื่อง “หลักการเขียน SAR ณ KU. Hom มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์” 9 มิถุนายน 2547

2. บรรยายพิเศษเรื่อง “การประกันคุณภาพการศึกษา : ในกรอบการศึกษานอกสถาบันและบทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ 10 – 12 มีนาคม 2546 ณ โรงแรมการ์เด้นปารีสอร์ท พัทยา จ.ชลบุรี

3. บรรยายพิเศษเรื่อง “กรอบแนวทางการประกันคุณภาพ” ณ สถาบันราชภัฏธนบุรี

4. บรรยายพิเศษเรื่อง “กรอบแนวทางการประกันคุณภาพ” ณ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

5. บรรยายพิเศษเรื่อง “กรอบแนวทางการประกันคุณภาพ” ณ สถาบันราชภัฏเลย

การเขียนตำราที่ใช้สอนระดับปริญญาตรี

1. ตำรารายวิชา วิธีไทย

2. ตำรารายวิชา วิธีโลก

3. ตำรารายวิชา สถานการณ์โลกปัจจุบัน

4. ตำรารายวิชา หลักสังคมวิทยา

5. ตำรารายวิชา ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์

6. ตำรารายวิชา การอนุรักษ์มรดกไทย

7. ตำรารายวิชา บทบาทมหาอำนาจการสร้างเสรีภาพและมนุษยชน

8. ตำรารายวิชา สังคมและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น

9. ตำรารายวิชา การพัฒนาภูมิภาคและท้องถิ่น
10. ตำรารายวิชา เศรษฐกิจประเทศไทย
11. ตำรารายวิชา เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น
12. ตำรารายวิชา สัมมนาสังคมศึกษา

การเขียนตำราที่ใช้สอนระดับปริญญาโท

1. ตำรารายวิชา พื้นฐานสำหรับการพัฒนาสังคม
2. ตำรารายวิชา การจัดการการพัฒนาสังคม